

ILEANA VULPESCU

[redacted]

Viață, viață, legată cu ață

ILEANA VULPESCU

VIAȚĂ, VIAȚĂ, LEGATĂ CU AȚĂ

2007

Oamenilor care mi-au făcut bine.
Oamenilor care mi-au făcut rău.
Toți sunt mostre ale vieții.
Dar mai ales câinilor mei și pisicilor mele,
care mi-au îndulcit viața,
prin iubirea și prin fidelitatea lor fără condiții.
Pe niciunul nu i-am uitat.

Iar urma Nerei îmi poate amorți în suflet, dar, ca și cea a înaintașilor ei, nu se va șterge niciodată din viața mea.

Ca să-ți fie drag să trăiești trebuie să iubești oamenii. Să-i iubești. Măcar câțiva într-o viață. Mila nu-nseamnă drag de viață. E-o coardă a cărei vibrație te face să navighezi prin viață, punându-te-n locul semenului pe care-l judeci. Îl judeci, încerci să-l înțelegi, îi ierți multe. Asta nu-nseamnă că-l și iubești. Poți fi dispus chiar să-ți dai viața pentru un semen al tău, fără să-l iubești. Ai da-o chiar cu voluptatea de-a scăpa de ea. De-a trece pe-un tărâm al unei sperate neștiințe totale, a unei liniști netulburate. Câți oameni nu și-ar dori să se culce seara și să nu se mai scoale dimineața. Cele mai cumplite inspiratoare ale acestei dorințe sunt bolile fără speranță de vindecare, boli chinuitoare, echivalente ale unei neîngăduit de lungi agonii; și singurătatea. În privința trupului – cu grave repercusiuni asupra sufletului. Momentul când îți dai seama că n-ai avut pe cine să iubești într-o viață înseamnă începutul agoniei sufletului, agonie ce se reflectă mai întâi într-un cenușiu amorf al ochilor – ei îmbătrânesc primii – într-un rictus al gurii, pe care-ți trebuie mult exercițiu în oglindă pentru a învăța să-l ascunzi. Această agonie sufletească se reflectă într-o îmbătrânire fizică bruscă. Descoperirea asta, a vidului unei vieți, te schimbă de azi pe mâine, ca trecerea prin groaza unei catastrofe.

De obicei, oamenii-și fac spaime cu privire la un viitor cu semne sumbre în prezent. Suzana nu și-ar fi-nchipuit că un om își poate-afla spaime într-un trecut tern, lipsit de bucurii în mare parte, dar și de catastrofe. Nu și-ar fi-nchipuit că lipsa dragostei de oameni, de mulți oameni, într-un trecut mort și-ngropat, putea fi temei de spaimă. O viață ca o-ncăpere goală, cu pereții coșcoviți.

„Trecut mort și-ngropat”. Expresia trebuie să fi datat de pe vremea când la români nu se pomenea de incinerare. Altminteri, de ce nu: „trecut mort și făcut scrum ori cenușă?”. Scrum și cenușă, cum spera ea s-ajungă-n câteva zile, dacă Dumnezeu voia să le-arate un semn de bunăvoință, ei și lui fiu-său, Mihai. „Semn de bunăvoință!”, de parcă s-ar fi aflat la un ghișeu, în fața unui funcționar public! „Tendința omului de-a transpune totul în mărunțișul nostru de viață”. Și cum să fi gândit despre Dumnezeu pentru a nu reduce legătura cu El la dimensiunile mediocre, umane? „Bunătatea, mizericordia Lui?”. Spera ca Dumnezeu să și le manifeste curând față de ea. Mult mai important era altceva: Cel de Sus să-și manifeste bunătatea asupra

lui Mihai, fiindcă ea se simțea tot mai vinovată că adusese pe lume acest copil nelegitim, adică „fără tată” în certificatul de naștere.

Cât ea fusese în putere și dăduse pe brânci lecții de matematică și de fizică, Mihai nu se-arătase frustrat de lipsa unui tată. Boala maică-sii îi trezise brusc nemulțumirea copilului fără tată, nemulțumire transpusă în reproșuri pe-un ton dur și mai ales de zeflemea: „Unde ți-e, cucoană, bărbatul să te poarte-n cârcă pe la doctori?”. „Ai fi putut să ai un tată legitim care să moară și să-ți lase o pensie mai mică decât trei-patru meditații de-ale mele. Sau și mai bine – unul plecat peste mări și țări, unul care să nici nu-și mai aducă-aminte că are undeva un copil; ori, ca supremă grijă, să-ți trimită din an în Paști câte-o fotografie cu niște canguri ori cu peisaje exotice”.

„La patruzeci și doi de ani, copil îți trebuia și încă din flori?! La câtă minte ai, mă mir cum dracu' de-i faci pe „meditații” ăștia de intră prin facultăți!”. „Cu-aceeași minte și pe tine te-am făcut cibernetician. Te rog să mă ierți că te-am adus pe lume. Eu n-am să mi-o iert nici pe patul de moarte”. „Oho, începem iară cu moartea, ca să impresionăm auditoriul! Mai bine fă-mi niște sendviciuri că azi stau până seara la firmă”.

Cuprinsă de spaima femeii singure care se-apropie de perioada infertilității, făcuse acest copil ca să nu rămână fără nimeni pe lume. Îl făcuse din dragoste, nu numai din panică. Iar acum se simțea mai singură decât catapultată într-un pustiu. Și cel mai greu de-ndurat îi era să descopere că, deși se spune că sângele apă nu se face, ea își simțea propriul copil mai străin decât primul om întâlnit pe stradă. Sângele apă nu se face, dar se face venin. O ardeau remușcările că dăduse viață unui copil căruia, cum se dovedea, izbutise să-i aducă doar nefericire. Nefericire pe care boala o târăște după sine în orice familie și cu-atât mai mult când familia e compusă doar din doi inși; acolo unde grijile toate și belelele cad în spinarea celui sănătos. Îi venea greu să-l acuze pe Mihai de lipsa unei elementare mile față de ea ca mamă, bună-rea, care se străduise cum știuse mai bine să-l învețe două limbi de circulație și să-l mai dea și la școala germană, ca element în plus pentru reușita lui în viață. Numai Suzana știa cât o costaseră meditațiile de germană pentru copilul ăsta, ea nerupând o boabă nemțească. Mama Suzanei, bunica lui Mihai, îl ajuta cât de cât cu amintirile ei de germană, din cele patru clase de liceu făcute la călugărițe. Pe vremea Marioarei Mănoiu, mama Suzanei și bunica lui Mihai, când cineva spunea „am învățat la călugărițe” era limpede că la unul dintre

pensioanele ținute de călugărițe catolice. Tatăl Suzanei învățase germana în liceu, dar nici timp n-avea să se ocupe de nepot și nici talent pedagogic.

La terminarea liceului, băiatului îi venise ideea să meargă la Filosofie, nemulțumit de răspunsurile pe care, față de marile probleme ale Lumii, ale Omului, i le oferea viața curentă.

„Dragul mamei, învață o meserie din care să ai ce mânca și pe urmă n-ai decât să faci filosofie, sociologie…”.

„Numai la mâncare trebuie să-i stea omului mintea? Preocupări mai înalte nu poate să aibă?”. „Dac-ai ști cât de greu câștigă unii pâinea…”. „Vrei să-mi scoți pe nas cât ai muncit tu pentru mine, ce sacrificii nemaipomenite ai făcut ca să mă crești singură?”. „Vreau să-ți spun că averi nu-ți las, neamuri de-ajutor – nu, relații sus-puse – ioc. Și-atunci, să te-ndemn, du-te, mamă, la Filosofie, ca s-ajungi, în cel mai fericit caz, asistent sau cercetător, cu-o leafă de doi bani? Asta să te-ndemn? S-ajungi muritor de foame după ce n-oi mai fi eu?”. „Da! Cu tine se sfârșește pământul!”. „Se sfârșește o sursă de bani; pământul încă nu dă semne de ducă!”. Proastă cum era de când o făcuse mă-sa, nu i-a mai pomenit că o leafă de asistent nu i-ar fi ajuns nici pentru benzina „Daciei” și nici pentru țigări. Însemna să-nvenineze și mai mult relațiile dintre ei. Ce să-i mai pomenească lui Mihai și de „Dacia”, care, oricum, îi crea complexe de inferioritate printre colegii cu mărci de peste cinci sute de milioane, ba chiar de miliarde. Mihai se simțea la marginea noii societăți, cea în care crescuse, născut fiind în 1982. Degeaba încercase Suzana să-i inculce cât de cât un spirit de modestie. „Uită-te mereu la copiii care-n recreații n-au nici o felie de pâine, nu la ăi cu șuncă de Praga și cu salam de Sibiu”. Când făcea și ea rost, până-n '89, de banane sau de portocale, i le dădea să le mănânce acasă. Ea, taică-său și maică-sa nici nu se-atingeau de ele: „ca să aibă copilul”; dar, ce e drept, nici copilul nu se gândea să le-ntindă și lor o bucățică. „Mamă, dă-mi și la școală o banană”. „Dacă ai avea atâtea banane cât să-i poți da fiecărui coleg al tău o felie cât degetul, ți-aș da și banană. Dar ca tu să mănânci și altora să le lase gura apă, asta nu. Ia un măr”.

Dacă maică-sa și taică-său ar mai fi trăit și povestea cu banana s-ar fi repetat, în loc să-mpartă banana-n patru, cum ar fi fost pedagogic, Suzana tot „copilului” i-ar fi dat-o și azi întreagă. Egoismul este intrinsec ființei umane, dar când îl mai și cultivi prin asemenea educație, la ce să te-aștepți? Când boala îl face pe om să-și dorească singur moartea, de ce să te mire că i-o doresc și ceilalți? Unii chiar din milă creștină, alții pentru a scăpa de-o

grea povară pe care obosesc s-o tot poarte. Maică-sa, Marioara Mănoiu, treisprezece zile mai trăise după operație și ei, Suzanei, tracasată între gospodărie, meditații și spital i se păruse cel mai cumplit calvar. Era limpede că prin moartea maică-sii pierdea singurul sprijin ce-i mai rămăsese. Și totuși, când speranța unei vindecări a bolnavei și revenirea la o viață normală (normală în sensul mersului la closet pe propriile picioare), când speranța asta nu mai existase, moartea mamei i se păruse o imensă ușurare. Marioara Mănoiu își luase lucrurile de moarte într-o sacoșă, la spital, și i le-ncredințase unei infirmiere. La ultima convorbire cu Suzana o rugase s-o incinereze. „De ce, mamă, când avem loc la Bellu?”. „Fiindcă, după tine n-o să mai fie cine să-ngrijească mormântul”. „Dar Mihai?”. Maică-sa o privise, zâmbindu-i ca unuia slab de minte și dăduse o pagubă dintr-o mână descărnată și-nvinețită de perfuzii. „Suzana, mamă, n-am fost noi două cele mai apropiate ființe, dar mă gândesc ce singură-ai să rămâi după… Acuma, du-te-acasă”.

De când murise maică-sa și de când simțea cum se-apropie și ea de sfârșit, în minte-i veneau mereu, ca o melopee mângâietoare, niște versuri de Bacovia, care ei, la tinerețe îi aduseseră doar o adiere de tristețe ce se risipea în depărtări, versuri destinate de poet unei femei. Acuma le simțea lipite de suflet, ca pielea de trup. Le simțea ca promisiunea unei haine calde pe timp de îngheț: „Ascultă, tu, bine, iubito, Nu plânge și nu-ți fie teamă.

Ascultă cum greu, din adâncuri, Pământul la dânsul ne cheamă”.

I le șoptea la ureche bătrânului ei câine, un retriever auriu care-mplinise șaptesprezece ani, echivalentul a optzeci și patru de ani umani. Ea, om, ar fi trebuit să-mplinească șaizeci și șapte. Spera să nu-i mai apuce. Pentru ca să-l scutească pe fiu-său de prezența a două epave, dacă-l punea la socoteală pe Oro care, obișnuit să-și facă nevoile într-un anumit loc din curte și numai acolo, nemaiavând cine să-l coboare îndată ce se cerea afară, abia târându-și picioarele, nemaiputând să se țină, transformase scara între etajul lor și parter într-un amestec de urină cu fecale, ceea ce pe Mihai îl scandaliza și-l făcea să-și debiteze toate grosolăniile cu putință, iar pe eventualii solicitanți de lecții de fizică și de matematică să se lipsească de competenta profesoară Suzana Mănoiu. Dealtminteri, cum abia mai sufla, ce lecții ar mai fi putut ține?

„Ai putea foarte bine să mai câștigi un ban dacă n-ar fi pacostea asta de câine”, conchisese Mihai, uitând cât și-l dorise pe Oro și cum se mândrise cu el la-nceput, până se-nvechise jucăria. „Oro, splendoare, Oro, iubire”

ajunsese „pacostea” de azi, cum și Suzana ajunsese din „mama mea dragă și științifică” o biată bătrână fără bărbat care s-o poarte pe la doctori, doctori unde se purta singură, în speranța că aveau să se termine și drumurile astea ce-i făceau viața și mai amară, cu așteptatul pe la uși, printre nenumărați amărâți ca și ea. Își dorea demult să se termine cu-o viață în care singurele vorbe bune le auzea de la prietena și fosta ei colegă de primară și de liceu, Sanda. Cât fusese internată la Fundeni, cu by-pass-urile, singura care venise la Suzana zi de zi (străbătând cel puțin treizeci de kilometri – dus, treizeci – întors, cu trei-patru mijloace de locomoție), cine altcineva să fi fost decât buna samariteancă Sanda? Pe care numai Dumnezeu o putea răsplăti pentru cât bine făcuse la viața ei, o viață-n care n-avusese parte de răsfăț, ci numai de boală și de câțiva bocanci în gură, bine simțiți: la două din noapte se trezise dată afară din casă de fostul ei soț, dată afară cu un copil de doi ani. Și la nenorociri de la natură – cutremure, inundații – primii care sar în ajutorul sinistraților sunt săracii, amărâții. Rar, oameni sănătoși care să-i creadă bolnavului. Rar, bogat care să-i creadă săracului. De când lumea și pământul. Până-n '89, frigul din case, cozile nesfârșite la „cote” și la mărfuri la liber, împărțirea societății în „noi” și „ei” însemnaseră totuși, coeziune, măcar în rândul celor din categoria „noi”. După '89, coeziunea asta se destrămase. Opțiunile politice destrămaseră prietenii de-o viață, între oameni care nu-și câștigau pâinea din politică. Sărăcia și frigul nu mai însemnaseră elemente de coeziune. O pâclă deasă coborâse asupra tuturor, întunecându-le sufletul și crescându-le potențialul de ură și de egoism. În comunism, lipsurile și frigul îi apropiaseră pe oameni. După '89 nu se putea vorbi de lipsa lipsurilor și nici de stat, de-atâta căldură, în maiou și-n chiloți iarna, prin blocuri. Începuse boala micro-centralelor de apartament și-a economiei libere și silite doar de socotelile făcute pe hârtie cu creionul, urmând principiul lui Colbert, ministru al lui Ludovic al XIV-lea, și-anume întinsul pe măsura plăpumii: adică să nu cheltui mai mult decât câștigi. Realitatea, cu-o inflație de cocă dospită, obliga mai toată lumea la asemenea socoteli, fără să fi auzit vreodată de Colbert.

Când Suzana plecase din spital, profesorul îi recomandase odihnă; iar ca exercițiu fizic – plimbarea de voie, cu pas domol, evitarea stresului, a enervărilor, a excesului de căldură, deci a caniculei, și a frigului, care nu fac bine nimănui, mai ales cardiacilor. Ea ascultase ca la biserică sfaturile profesorului, știind din capul locului că n-avea cum să le urmeze. „Și când vă reveniți complet după operație, umblăm și la carotidă”. Îi mulțumise

profesorului, își luase rămas-bun de la asistente și de la infirmiere, în timp ce Sanda îi adunase lucrurile într-o sacoșă. Un vecin al Sandei, samaritean milostiv și acesta, le dusese cu mașina lui de la Fundeni la Suzana acasă. Mihai tocmai se afla prin Banat, trimis de firma germană la care lucra, ceea ce-l scutise de-a se învoi de la serviciu, învoire ce-ar fi-nsemnat o neplăcere personală, nemaivorbind de cea a șefilor lui.

În casă, fiu-său nu dădea bani decât pentru întreținere, pe din două cu Suzana, și-și cumpăra mezeluri pentru sendviciurile lui și numai ale lui. „N-ai putea să dai și tu ceva în plus, Mihai?”. „Dau destul. Ca un colocatar civilizat, îmi adun și eu bani de-o mașină ca lumea. Doar n-o să merg cu hârbu-ăsta de „Dacie” pân' la adânci bătrâneți?”. „Hârbul” avea cinci ani vechime.

Sanda îi făcea Suzanei cumpărăturile din banii ei, pe care-i vedea înapoi când primea Suzana pensia. Și măcar de s-ar fi putut recompensa în vreun fel față de Sanda, care-o pusese să jure că nu-i lasă, după moarte, nici un lucru, propria-i casă fiind depozitară de obiecte ale unor generații de intelectuali înstăriți. Se simțea atât de abuzivă și de vinovată față de ființa asta milostivă, pe care n-o dădeau afară din casă nici sănătatea, nici banii. Și nici măcar nu se număra printre cei care n-au ce face cu timpul. Dacă nu ți-e obrazul chiar de toval, nu se poate să nu te roadă jena de-a nu răspunde cu nimic față de eforturile cuiva căruia-i ceri și-i tot ceri. Iar când se gândea că dacă n-ar fi preocupat-o numai viitorul lui fiu-său ar fi putut să ducă o viață de cucoană, în sinea ei îi era și mai rușine de Sanda.

De-a lungul prieteniei lor de-o viață, Suzana n-o-ndatorase cu nimic pe Sanda: în afară de-un umăr pe care aceasta să-și fi plâns amărăciunile. Ce-nsemna s-auzi o poveste tristă și revoltătoare, să-ncerci să usuci niște lacrimi cu-o vorbă bună? Ce-nsemna pe lângă bătutul Bucureștilor pe din patru, la spital, și pe din două, încărcată cu sacoșe de mâncare pentru ea, Suzana, pentru fiu-său (care, cum deschidea seara ușa, întreba „ce e de mâncare-n casa asta?”) și pentru amărâtul de Oro (care era tot mai trist și mai neputincios)?

Oro uitase și să mai dea din coadă, stătea într-un colț cu-o privire din care pierise orice curiozitate. Un bătrân ca toți bătrânii care-au trăit tot, au văzut tot și pe care nu-i mai interesează nimic. Doar când venea cu greu înapoi în casă, după ce se scăpase pe scară, pășea agale spre colțul lui, își punea botul pe labe, închidea ochii și ofta. Pe Suzana o podidea plânsul de fiecare dată. Se ducea lângă el și se-apleca – deși n-avea voie – și-l mângâia

și-și lipea capul de urechile lui și-i șoptea: „Oro, sufletul meu, mai rabdă că nu mai avem mult și scăpăm”. Apoi se ridica de lângă Oro, care-i lingea mâna în semn de recunoștință. Și o remușcare îi trecea Suzanei nu numai prin suflet, ci întocmai ca un curent prin tot corpul. „Doamne, cum îi pot promite lui Oro că scăpăm? Eu îmi pun speranța în operația de carotidă, operația mântuirii, dar el, el cui rămâne?”.

Suzana demult gândise că soluția cea mai bună era să-și ia zilele. Știa și cum. Aflase-n spital, fără să vrea, la Reanimare. Aflase cum se poate produce o embolie. Dar nu voia să-i lase fiului ei apăsarea unei răzbunări, fiindcă, după cât văzuse ea în viață, orice sinucidere seamănă a învinuire pentru cei care-ți rămân în urmă. Cât de nepăsător și de brutal în vorbe era fiu-său, și cât nu-i dădea nici un ajutor, ea i se considera îndatorată și dincolo de moarte. Abia aștepta operația de carotidă – salvarea ei. O ieșire onorabilă din viață care să nu lase peceți întunecate în urmă. Dar Oro? Dac-ar fi murit înaintea ei i-ar fi făcut mai ușoară plecarea din lume. Cui îl lăsa pe Oro? „Doamne, învață-mă ce să fac?”.

Pe vremea lui Dej, o colegă de liceu a Suzanei, grecoaică, izbutise să plece în Grecia, prin mari intervenții ale unor rude influente în țara lor și cu. Mare dare-de-mână. Colega asta, Elení Carianopol, nemăritată, avea ca singure neamuri în România un văr-primar și pe nevasta lui, iar ca partener de viață o superbă cățea dog arlechin. Oameni ocupați, care plecau dimineața și mai veneau seara acasă, verișorii Elenei aveau ca mijloc de destindere alpinismul. În nici o duminică nu stăteau în București. Pe vremea când plecase Elení Carianopol în Grecia, nu se puteau scoate, la emigrare, animale din România. Dacă mamă-sa n-ar fi protestat, Suzana ar fi luat-o la ea pe Nora, cățelușa Elenei.

Când își văzuse actele de plecare în regulă, Elení îi spusese Suzanei că avea să roage un prieten doctor s-o eutanasieze pe Nora. „Doamne, Elení, cum să omori splendoarea asta de câine care are doar patru ani? Chiar nu s-o găsi nimeni căruia s-o lași?”, se-ngrozise Suzana. „Draga mea, ar suferi atât de mult fără mine încât… E ca și când mi-aș omorî copilul, dar decât s-o las cu sufletul fript, mai bine…”. După ce-o eutanasiase pe Nora, Elení plecase de-acasă la niște prieteni. Suzana o condusese la aeroport. Mai mult se priviseră decât vorbiseră. Când se-mbrățișaseră de despărțire, Elení pusese capul pe umărul Suzanei și-i șoptise: „Dac-ai ști cu ce inimă plec… Nu cred c-am să pot uita vreodată. Dac-aș putea să mor acum…”. Se desprinsese de Suzana, își luase rămas-bun de la verii ei și plecase ținând

mâna cu pașaportul complet întinsă, ca-n transă, ca o somnambulă. Venise-n vizită-n România peste patru ani. Era tot singură și-n Grecia. „N-ai găsit nici un om de care să te legi? Să te măriți, să ai copii?”, o-ntrebase Suzana. „Nu vreau să mă mai leg de nimeni, de nici o ființă. Nu mai am putere să sufăr. De-atunci, de când…”, și-o podidiseră lacrimile. „Nu mai am putere să sufăr Suzana, și nici curaj. Nu vreau să-mi mai umplu sufletul de lacrimi și nici să plângă cineva după mine. Îmi câștig o pâine, umblu prin lume, să văd, s-aud, să aflu. La urma urmei, ce se-alege dintr-o viață de om?”.

„Chiar, ce se-alege?”, se gândea acuma Suzana, după atâția ani de când n-o mai văzuse pe Elení. Ea nu fusese nici măcar până-n Bulgaria. Iar Pământul avea cinci continente. De când se instalaseră societățile de televiziune prin cablu, o vreme funcționase un post care prezenta filme turistice, făcute profesional și bine comentate. Așa văzuse și ea Spania, Portugalia, castelele din Scoția. Apoi, cabliștii înlocuiseră acest post cu altul, absolut oarecare, fără nimic interesant. „Bine c-am văzut și-atât”, își spusese ea ca să-și domolească revolta omului frustrat de-o plăcere, într-o viață cu gust de leșie. Singurul lucru pe care nu-l pândeau nici putreziciunea și nici hoții era ceea ce-ai văzut, ceea ce-ai adunat în suflet. Dacă nu ți le mai amintești pe toate așa cum au fost, măcar să ai ce să uiți. Să se estompeze, să se cufunde ca-ntr-un văl de ceață, dar să fi existat.

Când avusese vârsta călătoriilor, vârsta memorării a ceea ce-ar fi văzut, măcar prin „democrațiile populare” și prin Rusia, nu obținuse pașaport, nefiind măritată și neavând copii. Știa cine-i pusese „o vorbă bună” pentru acest refuz. Apoi își dăduse banii pe lecțiile de limbi străine ale copilului și pe școala lui germană, meditând, când deștepți, când proști, până simțea că-i plesnea capul de plictiseală și de atenție încordată, care ajunseseră ca o picătură chinezească. Seara târziu, când termina cu „meditații”, se-așeza pe closet, își punea mâinile peste tâmple și-și repeta ca pe-o litanie: „fără gânduri, fără gânduri, fără gânduri”. Mergea în singurul loc din casă unde să n-o fi căutat nimeni, iar când, într-un târziu, ieșea de-acolo, pentru a nu-i trezi nedumeriri maică-sii, trăgea apa, fără să fi fost nevoie. „Suzana, cred c-ar trebui să te tratezi de constipație”, îi spusese maică-sa, căreia nu-i scăpa timpul nefiresc pe care-l petrecea Suzana în „locul acela”.

Băiatul își însușise bine franceza și engleza, terminase liceul german și intrase la o secție a Politehnicii, cu germana ca limbă de predare. Suzana răsuflase ușurată, zicând că a scăpat de greu. Urmau cinci ani de Facultate, în care-avea să fie vorba de cheltuieli obișnuite: transport, mâncare,

îmbrăcăminte. Asta-și închipuise ea. Dar Mihai, nesemănându-i nici cât un crocodil unei girafe, se dovedise total imuno-deficitar la mediu. Uitase lecțiile cu bananele și cu portocalele din școala primară. Nu-l interesau nici colegii din cămin și nici aceia care veneau la Facultate cu mijloace de locomoție-n comun. Colegi pentru el erau numai copiii de bani-gata, adică ai „privatizaților” și-ai „emanaților” de după '89, și junele care, în lipsă de asemenea părinți, își aflau niște „sponsori”; ăștia, în schimbul tinereții și-al frăgezimii fetelor, le ofereau mașini de mărci scumpe și țoale care să le pună cât mai mult în valoare (mai ales anumite părți ale corpului): ceea ce, după '89, se chema automobil „de marcă” și țoale „de firmă”. În aceste condiții, în afara ultimului bănuț, Suzana se-mprumutase la Sanda, care vânduse un teren, și-i cumpărase „copilului” „Dacia” aia ultimul tip. Spre a-l scuti de complexe de inferioritate. Când se văzuse angajat la o firmă nemțească, „rabla” de „Dacie”, deși numai de cinci ani vechime, perfect întreținută, îi crea „copilului” și mai acute complexe de inferioritate, ceea ce-l determinase să-și strângă ban pe ban, nedând în casă decât parte la-ntreținere, pentru a-și cumpăra o mașină „de marcă”, spre „a fi în rând cu lumea”. „În rând” cu o lume în care maică-sa devenise o povară, iar Oro – o pacoste… „În rând cu lumea” se aflase Mihai și-n anul doi de Facultate, când își adusese acasă „prietena”, „cu arme și cu bagaje”. Printre alte mode post-decembriste, imitând Occidentul – care devenise literă de Evanghelie-n România – se adoptase și cea a coabitării între tineri necăsătoriți. Pe vremea când fusese Suzana studentă, asemenea lucru, destul de rar, se chema „a te ține cu cineva”; acuma – „să ai prieten/prietenă”.

Cum apartamentul lor avea trei camere separate, hol și două grupuri sanitare, pentru a nu contrazice concepțiile noilor generații, Suzana încuviințase – fără entuziasm, dar încuviințase – venirea „prietenei”. „Dacă așa crezi tu că e bine, adu-ți, mamă, prietena. Eu nu mă opun”. „Și dacă te-ai fi opus, crezi că n-o aduceam?!”.

Cel mai greu îi fusese Suzanei s-o convingă pe maică-sa, Marioara Mănoiu, să nu i se-arate ostilă prietenei lui Mihai, oricine și oricum ar fi fost. „Suzano, tată-tău și bunicu-tău, când ai devenit majoră, au trecut casa pe numele tău, ca să nu mai plătești taxe de moștenire de pe urma noastră. Dacă era casa pe numele meu, nu punea asta – „prietena”! – picioru' aici. Și nu știu dacă nu-i dădeam papucii și lui fiu-tău, la câte mofturi și fasoane face. Nici în aceeași cadă cu noi nu se poate dumnealui spăla, de-ai desființat bunătate de cameră de serviciu, ca să-i faci dumnealui duș, closet

și chiuvetă separat, de-ai cheltuit o căciulă de bani. Treaba voastră. Eu stau în camera mea, și pe dumnealor vreau – îi văd, nu vreau – nu”.

Claudia, prietena lui Mihai, o fată brună, cu ochi negri-tăciune, cu păr bătând în albăstrui, înaltă, subțire, bine făcută, fără să fi fost o frumusețe, avea ceva atrăgător, sănătos și atașant în privire, în gesturi măsurate și potrivite împrejurării. Impresia de prospețime, de curățenie, o dădeau și lipsa oricărui fard, îmbrăcămintea decentă – nu-și arăta nici buricul, nici țâțele – și pieptănătura simplă: părul des, cu fir aspru, îi acoperea urechile, căzând egal pe lângă obraji, deși n-avea cărare la mijloc. Era copil singur la părinți – învățători într-o comună de lângă Giurgiu, oameni cu stare, cum avea să se dovedească, și cu bun-simț. Cu greu acceptaseră situația în care-i pusese fata lor. Intraseră pieriți de rușine în casa Suzanei și numai după ce ea-i invitase stăruitor, explicându-le că „astea sunt generațiile de-acum”, că „vor mai multă experiență, să se cunoască mai bine”; și dă-i și luptă și luptă și dă-i, ca să-i convingă pe bieții părinți că fata lor se afla-ntr-o casă de oameni și nu în vreun bordel.

Claudia îi ceruse lui Mihai să n-o ducă direct în „camera lor”, ci s-o prezinte mai întâi mamei și bunicii lui. „Ia te uită! Parc-am fi la Curtea Angliei. Ce, n-au să aibă timp să te cunoască?”. „Mihai, nu se cuvine să intri în casa omului ca un hoț”. „Hai să-ți satisfac și moftu' ăsta!”.

Claudia pășise timid până în pragul holului unde se aflau Suzana și Marioara Mănoiu. „Ea e prietena mea, Claudia. Bunica și mama mea”, le desemnase Mihai printr-un gest pe cele două doamne care stăteau pironite în două fotolii. Suzana, punându-se în situația Claudiei – care-i plăcuse din primul moment – se ridicase și pornise către fata care stătea nemișcată-n prag. „Fii bine-venită la noi, Claudia”, și-i întinsese mâna. „Sărut mâna, doamnă”. Suzana o invitase cu un gest în cameră. Claudia se-apropiase de Marioara Mănoiu, o privise o clipă, se aplecase și-i sărutase mâna. Marioarei Mănoiu îi pierise răsuflarea de uimire. „Dumneavoastră sunteți bunica lui Mihai. Eu sunt Claudia Moraru”.

Mihai și Claudia își făcuseră rost de-o colaborare la o firmă germană ce realiza programe de calculator: o muncă pe care-o puteau îndeplini la domiciliu. Claudia stabilise program de-nvățat, program de lucru pentru firmă, program de plimbat, de mers la teatru sau la un concert. „La Giurgiu, unde-am făcut eu liceul, nu erau teatre, nici concertele din București. Vreau să nu mor proastă”, își explicase ea apetența pentru îmbogățirea cunoștințelor și pentru bucuria sufletului, apetență ce nu-l entuziasmase

deloc pe Mihai. Teatrul – cu unele excepții – o cam dezamăgise pe Claudia: „O fi bun alergatul ăsta al regisorilor după originalitate, dar fără mine”, zisese ea, nelipsind însă de la nici un concert dat la Ateneu ori la Sala Radio. Comenta cu Suzana și cu doamna Mănoiu interpreții, orchestra, dirijorul, repertoriul. Era limpede că pentru urechile Claudiei, muzica însemnau preclasicii, clasicii și romanticii. „În rest, ascult o dată, însă nu mai doresc și-a doua oară”. Pe Suzana o uimea cât de-aproape ca gust artistic se afla ea de Claudia. „Uite că mai sunt „demodați” ca mine și ca generația mea și printre tineri”.

Deși singură la părinți, fata domnului învățător și-a doamnei învățătoare – amândoi, copii de-nvățători, la rândul lor – dădea acasă și cu sapa-n grădină, făcea curățenie alături de maică-sa, știa să gătească, să facă dulcețuri, să pună conserve, murături. În cele două toamne petrecute în casa Suzanei, făcuse zacuscă, gemuri, pusese murături, dereticase prin fiecare colț al apartamentului. „Dacă ceva din ceea ce fac nu vă place, să-mi spuneți, doamnă, că nu mă supăr”.

„Claudia, hai să vorbim ca două femei. Eu – ca una cu un copil din flori, tu – ca una cu viața înainte. Știi ce nu-mi place? Ți-oi părea demodată sau nu, mie nu-mi place că tu și cu Mihai nu vă căsătoriți”. Claudia stătuse o clipă cu privirea undeva pe-un perete, apoi se uitase în ochii Suzanei. „Doamnă, la noi, la țară, băiatul vine în pețit la fată…”. „Am auzit că numai în Japonia, părinții fetei cer mâna băiatului. Noi nu suntem japonezi. Eu aș alerga și-n clipa asta să te cer părinților tăi. Dar nu de mine depinde. Tu i-ai pus lui Mihai problema căsătoriei?”. „Nu. Dacă el nu se gândește la căsătorie…”.

Suzana se gândea însă și cum se mai gândea. Maică-sa, mâine-poimâine închidea ochii; ea, Suzana, era cardiacă, prin urmare ața se putea rupe oricând, pe negândite, și băiatul ăsta rămânea singur pe lume și plin de mofturi și obișnuit să fie permanent slugărit, adică prost crescut, în sensul de prost învățat, neavând răbdare nici cât negru subt unghie, capricios și ironic. Dacă l-ar fi lăsat cu-o femeie de nădejde lângă el, Suzanei i s-ar fi luat o piatră grea de pe inimă. În viața multor oameni se ivește numai o singură ocazie care le-ar oferi liniștea și siguranța. Dacă nu știu s-o folosească… Ocazia asta, nesperată pentru Mihai, Suzana o numea Claudia. Nu numai o femeie plăcută, frumușică, la care să-ți fie drag să te uiți, dar om de casă, de nădejde, cu un respect bătrânesc față de familie, de tradiții. De Florii, atârna cunună de salcie la poarta bloculețului, la ușa lor de

intrare, iar în casă umplea vazele cu mlădițe de salcie și de forsythia. De Crăciun, împodobea pom, lipea crenguțe de brad cu câte un glob pe fiecare ușă, îi punea lui Oro o fundă verde, „asortată cu părul lui”.

„Mihai, am să-ți spun și eu o vorbă”, îl prinsese Suzana într-o zi când era Claudia plecată la părinții ei. „S-auzim!”. „Când ai de gând să te-nsori cu Claudia?”. „Asta era vorba?! N-am nici un gând să mă-nsor. Ce valoare are o hârtie acolo, semnată la Primărie? Căsătoria e o chestie demodată, așa că las-o moartă cu planurile-astea. Ți-a spus Claudia ceva? S-a plâns că e nemăritată?”. „Nu. Pentru că e un om cu demnitate. Sper că ai băgat de seamă. Văd că azi căsătoria e demodată. Perfect. Dar mie nu o dată mi-ai tras ibrișine pe la nas că te-am făcut din flori”. „Deocamdată ea n-are copii din flori. Avem grijă să nu-i facem!”. „Dar pe ea ai întrebat-o dacă nu dorește să aibă un bărbat legitim și copii legitimi?”. „Uite ce e, mamă, te sfătuiesc să-ți vezi de treburile tale și să mă lași să-mi trăiesc viața cum cred eu. Și cu asta am încheiat discuția. S-a-nțeles?”. Și-i trântise maică-sii ușa-n nas pentru a-ntări fonic, subliniind-o, concluzia convorbirii.

În a doua toamnă petrecută-n casa Suzanei, Claudia făcuse dulceață, conserve, zacuscă, pusese murături, scuturase casa din colț în colț. Când socotise că asigurase familia Mănoiu, măcar în parte, pentru iarnă, Claudia se-așezase pe-un scaun în bucătărie, vizavi de Suzana, și-și pusese-amândouă mâinile pe masa care le despărțea. „Doamnă, eu mă despart de Mihai. Mi-am făcut bagajele și diseară plec la fosta mea gazdă”. Suzanei îi pierise graiul și se albise la față. „Să știți că nu mă despart fiindcă nu mă ia de nevastă. Mă despart fiindcă-mi dau seama că nu e omul alături de care să vreau să trăiesc. L-am iubit și încă-l mai iubesc. E primul băiat din viața mea. Dar prea nu-i pasă de nimeni. Știți ce m-a supărat cel mai tare la el? Felul cum se poartă cu dumneavoastră și cu mama dumneavoastră și nepăsarea față de Oro. Pentru dumneavoastră îmi pare rău că plec, pentru mama dumneavoastră și pentru Oro. V-ați purtat ca o mamă cu mine. Să știți că n-am să vă uit toată viața”. „Nici eu pe tine, Claudia. Om ca tine nu mai găsește zăbăucul ăsta de Mihai în vecii vecilor. N-a știut să-și prețuiască norocul. Eu sunt de vină că l-am crescut cum l-am crescut”. „L-ați crescut ca să-i fie bine-n viață. N-ați știut ce să-l mai învățați și ce să-i mai oferiți. Cum de nu-și dă seama că v-ați sacrificat toată existența pentru el? Ce-a văzut la dumneavoastră decât muncă, modestie, cinste și bun-simț? De unde snobismul și nepăsarea astea față de toate și de toți? Iertați-mă pentru ce-am să vă spun. Nu l-ați făcut singură. Știu că l-ați făcut cu un

bărbat pe care l-ați declarat mort. Mihai nu crede versiunea asta și vă rog să nu vă supărați – dar nici eu. Și-atunci, orice situație familială ar avea acest om, cum de-atâta amar de vreme n-a venit o dată să-și vadă copilul nelegitim și nu i-a adus măcar o ciocolată? Știu că dumneavoastră, din demnitate, nu i-ați cerut nimic acestui tată. Nu l-ați făcut singură pe Mihai, doamnă. Căutați-i defectele în omul care i-a fost tată. Reproșați-vă doar că, de dragul lui Mihai, n-ați înțeles nimic din viață. Vrea să parvină și-o să parvină, mai ales că inteligent este, pregătit este, frumos este, peste cadavre poate călca. Egocentrist este. Curios însă că nici pe sine nu se iubește. Și de el îmi pare rău, dar și de mine. Nu vreau s-ajung o a doua doamnă Suzana Mănoiu, o sacrificată pe altarul nerecunoștinței”.

Suzana se abținuse să facă vrun comentariu la cele spuse de Claudia. Fata plecase, dar o suna pe Suzana de pe „mobil” când știa că Mihai nu-i acasă, întrebând-o dac-o putea ajuta în vreun fel. Când murise Marioara Mănoiu, Suzana o anunțase, iar Claudia se repezise într-un suflet s-o ajute. Ea făcuse coliva, pusese lumânări și bani la batiste, fusese lângă Suzana la incinerarea defunctei; ea și încă patru vecine bătrâne. Mihai era plecat pentru două luni în Germania, cu-o bursă. „Dac-ar mai fi Claudia aici, mi-ar fi mult mai ușor. Sunt sigură că l-ar lua pe Oro, bătrân și neputincios cum e”. Dar Claudia se măritase cu un inginer neamț de la firma unde făcea programe de calculator și plecase-n Germania. Îi telefona și de-acolo și-i trimisese bani de operație, știind cum o ducea Suzana. Știa și de la părinții ei cum o ducea mai toată lumea, cu pensii și cu salarii mici. De doi ani, de când plecase ea, lucrurile nu se-mbunătățiseră-n Țară.

Dacă l-ar fi știut pe Mihai însurat cu-o femeie de calitatea Claudiei, Suzana și-ar fi luat o piatră de pe suflet. Pe când încă spera în căsătoria Claudiei cu Mihai, nu credea că pot fi pietre mai grele decât grija de-a-l lăsa pe fiu-său pe mâini bune. Dar iată că existau pietre și mai grele și mai colțuroase: Oro. Ce să facă oare cu el? „Doamne, învață-mă, luminează-mă!”.

Îi pierise somnul, iar ziua nu-și afla nicăieri locul. Umbla întruna prin casă, ștergea de câte trei-patru ori pe zi praful, și umbla și umbla. „Plimbări de voie”, cum îi recomandase profesorul la plecarea din spital. Își pusese lucrurile de moarte într-o sacoșă. De câteva ori pe zi le controla ca nu cumva să lipsească ceva, deși lista lor se afla și ea în sacoșă, împreună cu un carton, pe care erau scrise mare, de tipar, numerele de telefon ale Sandei, mobil și fix, numărul de mobil al lui Mihai, precum și numărul profesorului

doctor Claudiu Iovan, cât și toate documentele medicale. I se părea că, în ceea ce-o privește, totul era pus la punct: actele în ordine, cu listă, contul din bancă – la condiții de retragere figurând Sanda și Mihai – pentru sfârșit, testamentul, care conținea un singur rând: „vreau să fiu incinerată, iar lucrurile mele de îmbrăcăminte să fie date la un azil de bătrâni”. Urmau semnătura și data când fusese scris.

Dar Oro? Ce să facă ea cu Oro? Doctorul lui, un tânăr cu suflet, ar fi-nțeles-o și l-ar fi eutanasiat, de mila câinelui și de-a stăpânei. Dar gândul ăsta o-nspăimânta. O făcea să uite și să-și înghită doctoriile și să mănânce. Slăbise mult, ceea ce nu era deloc rău pentru un cardiac. Atârnau hainele pe ea. Într-o zi se arsese becul care lumina scara. Ca să-l schimbe, ar fi trebuit să care scara dublă – scară de zugrav – s-o ducă pe palier și să urce spre ultima ei treaptă. Iar ea n-avea putere nici să care un kilogram: nici putere și nici voie. Mihai se-ntorsese acasă când se-ntunecase. Ca să urce spre apartament, își luminase drumul cu bricheta. Cu toate astea, își murdărise pantofii în dejecțiile lui Oro. Intrase furios în casă, trântind ușa de să dărâme blocul. „Câinele ăsta nu mai are de gând să moară?”, și se năpustise către colțul în care bietul animal stătea nemișcat, cu botul pe labe. Suzana se așezase în fața lui fiu-său. „Lasă-l, te rog, să moară-n pace”. „Dar muriți o dată-n pace și lăsați-mă dracului să trăiesc! Și tu nu puteai să-mi telefonezi că s-a ars becul, dacă nu ești în stare să-l schimbi, de parcă trebuia să urci Everestul? Nu puteai să chemi pe cineva?”. „Pe cine? Spune-mi tu și-l chem”. „Ce, eu trebuie să am grijă de casa asta? N-am destule pe cap? Tu ce treabă ai decât să-ți iei doctoriile și să-i dai prăpăditului ăsta de câine să mănânce, că nu mai moare o dată!”. „Mai ai un pic de răbdare că murim amândoi, și el și eu”. „Am mai auzit drama asta. Și mizeria de pe scară?”. „Îți promit că n-o să mai fie mizerie”. „Vreau s-o văd și pe-asta”. „Ai s-o vezi”.

N-o să știm niciodată ce-nțeleg animalele care trăiesc lângă noi. De la această conversație între mamă și fiu, de la marșul intempestiv și furios al fiului spre el, Oro nu mai mâncase, nu mai băuse, nu-și mai făcuse nevoile și nu se mai mișcase din colțul lui. Deschidea ochii doar când Suzana se-apropia de el, îl mângâia, îl săruta pe frunte și-l îmbia cu șuncă (furată din pachetul lui Mihai), cu lapte, cu apă, care lui nu-i mai trebuiau. Se uita cu-o privire stinsă în ochii ei și-i căuta mâna s-o lingă. A patra zi se sculase și, abia pășind, trecuse prin fiecare încăpere cu stăpână-sa în urma lui. În camera ei, Suzana se-așezase pe-un fotoliu să-și tragă sufletul. Oro se-

așternuse la picioarele ei, își răzimase preț de câteva minute capul de mâna care-l mângâia, oftase încet și-și dăduse sufletul. „Oro, sufletul meu, te-ai dus. Doamne, mulțumescu-Ți Ție că-mi ușurezi plecarea!”. Plângea și mângâia în neștire câinele mort. „Ce bine că e dimineață și că sunt băieții ăștia pe șantierul de-alături”. Se făcea un hotel lângă blocul lor. „Dar trebuie să-l scot pe Oro pe scară curată”. Cu căldări de apă fiartă și cu peria de scânduri, rugându-se la Dumnezeu să-i dea putere să curețe scara, în cinci ore de chin, Suzana făcuse lună scara. Se târâse apoi până la șantier și, printre lacrimi și suspine, rugase doi muncitori tineri să-l îngroape pe Oro într-un colț din curte, la umbra unui castan, unde-i era lui drag să stea vara, pe căldură. De milă, băieții veniseră, îl înveliseră pe Oro în pătura lui și-l sloboziseră în groapă, în timp ce Suzana arunca peste el cu tufănele. „Țineți, vă rog, cinci sute de mii, că n-am mai mult și să vă dea Dumnezeu sănătate pentru fapta dumneavoastră bună”. „Să fie primit, doamnă. Săru'mâna. Ce să-i facem, toți ne ducem”.

Liftul nu mai funcționa de ani de zile. Până să urce scările, Suzana se oprise la fiecare trei trepte (și erau treizeci). Ajunsă pe palier, nu mai putea să respire și inima-i bătea să-i sară din piept. Nu-ncuie ușa. Se târî până la fotografia lui Oro, împreună cu ea, făcută cu cinsprezece ani în urmă. Ea – în picioare, Oro și el, în toată splendoarea lui aurie. Suzana luă o farfurie, turnă un pic de apă în ea și căută o lumânare „sistem catolic”, un recipient scund de metal, cu ceară și cu feștilă. Apoi așeză fotografia pe masa din bucătărie, acoperită cu tablă de zinc, și-n fața fotografiei farfurioara cu lumânarea aprinsă. „Îți mulțumesc, Oro, iubirea mea, prietenul meu cel mai drag!”. Se așeză apoi într-un fotoliu în hol. O apucaseră durerile. Sună la „Salvare” și le spuse că are infarct. „De unde știți?”, întrebă dispecera. „Am mai avut și am patru by-pass-uri”. Se rugă lui Dumnezeu să fie lucidă până la Reanimare, ca să-i dea unei infirmiere sau unei asistente sacoșa în grijă. Coborâse pe jos scara, sprijinită de șofer și de doctoriță, că brancardieri n-aveau. În „Salvare” îi pusese doctorița o perfuzie și mască de oxigen. „Doamnă doctor, dacă mor până la Fundeni, dați cuiva la Reanimare sacoșa asta. Am în ea lucrurile de moarte, documentele medicale, o copie după testament și numerele de telefon ale celor care să fie-anunțați”. „De ce să muriți, doamnă? Noi luptăm să salvăm oamenii”. „Știu, doamnă doctor, dar de murit murim toți. Nu vă necăjiți pentru mine: mi-am trăit traiul” – „și ce trai”, își spusese-n sinea ei Suzana. Apoi stătuse cuminte cu masca de oxigen și cu perfuzia ce-i mai alinase durerile. „Ajută-mi, Doamne, să fiu

conștientă până la Reanimare”. „Vi s-a făcut dor de noi, doamna Mănoiu?”. „Victorița, ia te rog sacoșa asta de lângă mine. Am în ea tot ce trebuie pentru știi mata ce… și telefoane și testament”. „Ia vedeți-vă de treabă, doamna Mănoiu”. „Dacă nu ne mai vedem, îți mulțumesc, Victorița, fiindcă tare bună ai fost cu mine. Dumnezeu să te apere de rele!”. Victorița era cea mai vrednică, mai vajnică și mai inimoasă dintre infirmierele de la Reanimare. Ducea plosca bolnavului cu un mers de regină – dreaptă, ținând capul sus și gâtul încordat – de parcă ar fi purtat o cutie cu bijuterii. La un ceas după internare, cu toate intervențiile medicilor, dirijate chiar de profesor, Suzana Mănoiu intrase-n comă. Profesorul Claudiu Iovan, cel care-i făcuse by-pass-urile, profesor-consultant la cei șaptezeci și doi de ani ai lui, din păcate era plecat la un congres în Austria. Profesorul mai tânăr, prezent acuma, cunoștea perfect cazul „Mănoiu Suzana”. O rezidentă îl întrebase încet pe profesor: „Credeți că mai scapă, domnule profesor?”. „Fată dragă, de când fac meseria asta, pe zi ce trece îmi dau mai bine seama că noi suntem doar niște mărunte instrumente în mâna Ălui cu ața și cu mosorul. Iar pacienții tot în mâna Lui sunt”. „Credeți că mai aude, că mai știe ceva?”. „Parcă poți să știi? Se spune că-n ultimele clipe îți vezi tot filmul vieții. O s-aflăm noi”, și profesorul îi pusese rezidentei o mână protectoare pe umăr.

Ochii Suzanei priveau în sus la icoana înfățișându-i pe Sfânta Fecioară cu Pruncul; veche, rusească, de argint în care numai chipurile și mâinile erau pictate. Fecioara, o copilă senină, își privea cu zâmbet copilul al cărui viitor nu-l presimțea. O icoană din acelea „adâncite”, cum le spunea bunicul Mănoiu: într-o parte, cu balama mai subțire decât chibritul, cu un cârlig ca ața pe bucata din față și cu un anou mititel de îmbucare pe partea din spate; partea din față, cu geam, o puteai deschide pentru a șterge praful și pentru a lustrui argintul. Icoana era de fapt pictată pe lemn, iar îmbrăcămintea metalică era-n așa fel lucrată încât să lase neacoperite doar chipurile și mâinile personajelor. Cutia – din două bucăți de lemn castaniu-închis, cu partea din față tăiată pe două niveluri, ceea ce-i dădea „adâncitura” – avea colțurile ușor rotunjite.

Bunicul Mănoiu cumpărase icoana de la o rusoaică ajunsă-n România în urma Revoluției bolșevice din 1917. Cum voia să vândă ceva, rusoaica – femeie cu stare în țara ei, judecând după ce-adusese cu dânsa în refugiu – venea la „domni Manioi” fiindcă el nu se tocmea. După ce plecase rusoaica, bunica Safta, „madam Mănoiu”, cum i se spunea în Colentina, îi trăgea un

perdaf bunicului: „Halal negustor: cât cere unu' îi și dai. Nu te-ai tocmi și 'mneata ca tot omu', Doamne ferește!”. „Săftică, tată, știu eu cum și cu cine să mă tocmesc, da' cu omul care și-a lăsat în urmă toată agoniseala, cu unu' care vinde ca să aibă de pâine eu nu mă tocmesc. Să mulțumim lui Dumnezeu că m-am întors întreg din război, că ne-au rămas casa-casă, prăvălia și avutul la locul lor. N-om sărăci din pricina amărâtei ăsteia de rusoaice. Cui dă, Dumnezeu îi dă!”. Cu toate că se-nsurase cu Safta în 1919, deci după război, lui Tudose Mănoiu i se părea firesc ca amândoi să-l mulțumească lui Dumnezeu pentru bunăvoința arătată față de viața și de avutul lui Tudose.

Suzana, ușoară ca un fulg, îngenunche în fața icoanei. În timp ce-și muta Pruncul de pe-un braț pe altul, Sfânta Fecioară își plecase întrebător privirea spre femeia îngenunchiată. Era limpede că aștepta s-audă ceva din gura Suzanei. „Sfântă Fecioară” – își adunase ea curajul – „vreau să mă mărturisesc Ție, fiindcă și Tu ești femeie, și Tu ai suferit și ce suferință…”. Fecioara o privea îngăduitor, iar în colțurile gurii i se iviseră două cute adânci, coborând până-n josul bărbiei, schimbându-i chipul de copilă cu un chip de femeie matură și amărâtă. „Sfântă, am făcut păcate multe la viața mea. Dar nu pentru a dăuna cu bună-știință cuiva”. Fecioara clipise a-nțelegere și-i zâmbea cu blândețe. „Sfântă, am un păcat greu pe suflet: n-am iubit pe nimeni într-o viață de om”. Tăcuse, fiindcă își luase o piatră de pe suflet. Își mărturisise vina cea mai mare a unei vieți. Fecioara își trecuse o mână peste frunte ca pentru a-și limpezi gândurile. „Femeie”, îi spuse Fecioara, cu un glas abia șoptit, „îți cunosc păcatele fiindcă mi le-ai mărturisit de când mă știi. Acum – de ce acum? – te-nvinuiești de-un păcat amarnic, păcatul de-a nu fi iubit? De ce acum?”. „Fiindcă acum e sfârșitul”. „E o părere. Și-nceputul și sfârșitul sunt părere. N-ai iubit pe nimeni într-o viață de om?! Ai iubit, dar n-ai primit totdeauna răsplată pentru iubirea ta. Ți-a fost înșelată. Ai întins flori și-ai primit spini. La balanța de Sus ai să afli!”. „Sfântă…!”.

Suzana se uita cum icoana se preface într-un nor albăstrui și iese prin tavan. Vedea minunea asta, dar nu se mai mira. Numai că ar fi vrut să-l mai spună Fecioarei păsurile care-o sfârtecau. Dar dacă atâta voise Ea s-o asculte…

~~~

„Domnule profesor, priviți cum zâmbește pacienta și cum își mișcă globii oculari”, se mira tânăra doctoriță, care voia să afle cât mai mult de la
~~~

mentorul ei. „Parcă putem ști ce vede ea. Zâmbește poate unei amintiri, poate unei închipuiri”.

~~~

„Doamne, să-ți vezi fiul răstignit pe cruce… Doamne… Cât e Mihai de sucit, de arțăgos, cât nu-i pasă de mine și totuși mi-ar sângera inima și să-i care cineva câțiva pumni în cap”. „Slabă și proastă mai ești cu băiatul ăsta al tău. Când n-oi mai fi tu, cine crezi c-o să-i mai rabde hachițele?”, spunea, pe bună-dreptate, maică-sa, Marioara Mănoiu, care nu se topea de dragoste pentru nepot. Dacă l-ar fi știut alături de Claudia… Poate că avea să se trezească la realitate când ea n-avea să mai fie. Poate i-o lumina Dumnezeu mințile.

Aburul se-ntorcea prin tavan și se prefăcea iară-n icoană. Însemna că Sfânta Fecioară nu se supărase. Poate că pusese o vorbă bună la Domnul, nu atât pentru ea, Suzana, cât pentru Mihai.

„Doamne, mulțumescu-Ți că ai avut milă de mine și că măcar Oro nu mai suferă”, și-o podidea plânsul. Din nou își îndrepta spre icoană privirea încețoșată de lacrimi. Sfânta Fecioară era iarăși copilă, cu pruncul Ei pe brațul stâng. Și, deodată, Suzana văzu chipul rusoaicei și mâinile ei ce țineau o casetă. Îl văzu și pe bunicul Mănoiu, care se uita întrebător când la casetă, când la rusoaică. Femeia, o frumusețe la viața ei, blondă, cu ochi de-un albastru cenușiu – cum Suzana, fetiță pe-atunci, nu mai văzuse și nici n-avea să mai vadă – scosese din casetă, cu grijă, ca pe-un ou moale, icoana. Ce mâini frumoase avea rusoaica. O palmă-ngustă, continuată cu degete subțiri și grațioase ca vrejul unor plante nobile.

„Ce frumoasă e!”, spusese bunicul Mănoiu când văzuse icoana, spre nemulțumirea bunicii Safta, care nu intra-n vorbă, dar arunca niște priviri de te tăiau mai ceva decât un cuțit de măcelărie. „Când îți arată careva ceva de vânzare, dai din cap ca omul care se gândește, se socotește, nu cazi pe spate că așa ceva n-ai mai văzut, că ăla te crede prost, și pe bună-dreptate”, îl procitea ea pe bărbatu-său. „Ce să fac, Săftică tată? Nu știu să mă prefac; ăsta e cusurul meu. Nu știi 'mneata că tot ce-i frumos și lu' Dumnezeu îi place? Îl vezi 'mneata pe Dumnezeu prefăcându-se, c-o fi, c-o păți?”. Pe vremea bunicilor ei, pe când Suzana deschisese ochii-n lume, soții, mai ales la mahala, nu se tutuiau. Bărbatul, stâlpul casei, era primul servit la masă, cu bucățica cea mai bună; și, când se vorbea despre el, chiar când nu era de față, i se spunea „dumnealui”.
~~~

Bunicul Tudose Mănoiu, plecase la doisprezece ani din Oltenia, venind la București, la un neam de-al maică-sii, om cu dare de mână, cu turme de oi și de capre, cu lăptărie-n gura Oborului. Tudose Mănoiu se pornise de-acasă-n opinci din șorici de porc, în nădragi de dimie, cu bete la brâu, cum se purta lumea de la țară pe-acea vreme, adică prin 1907. Neică Tănase, neamul avut de la București, îi luase bine seama băiețandrului și i se păruse curățel și dezghețat. Știa carte și-i citea neicăi Tănase gazeta, fără poticneli, iar de socotit socotea în minte mai ceva decât cu abacul pe care-l folosea Tănase, care nu-nvățase carte, dar care socotea și el la creițar, ca și Saveta, nevastă-sa, și ea neștiutoare de carte.

Neică Tănase îl dăduse la-nceput pe Tudose în grija altui oltean, ca să-i arate ăla străzile unde-aveau de dus cu cobilița caș, brânză și iaurt, pe care-l tăiau din ciubăr cu lopățica de lemn, atâta era de gros. Tănase avea mușteriii lui, care nu l-ar fi schimbat cu nici un alt oltean, dar și clientelă ocazională. După ce angajații lui Tănase lăsau ce era de lăsat clienților statornici, strigau și ei la rând cu alții: „Ia cașul, ia brânza de Brăila, ia, neamule, iaurtu' de stă-n picioare. Ia, neamule!”.

În prăvălia lui Tănase era curat ca la farmacie. Cum se golea un butoi, un putinei, un ciubăr sau ce-o fi fost, era opărit, apoi clătit cu multă apă rece, ca să nu rămână vreun iz de stătut. Băieții cu cobilițele își schimbau nădragii și cămașa de două ori pe săptămână, iar când plecau de la prăvălie, coana Saveta le controla mâinile – ca să fie unghiile tăiate și curate – și li se uita și-n urechi, ca nu cumva să aibă clei. Cu mâna ei, cu mașina de tuns și cu foarfecă, le potrivea părul. „Să-i fie drag omului să ia din mâna voastră, nu s-arătați ca viitura de pe gârlă”. Gârla, una dintre multele care dădeau în Colentina, era aproape de casa lui dom' Tănase. De cum dădea primăvara și nițel soare, până toamna când apa se răcea, oltenii lui dom' Tănase, cum veneau de la umblat prin oraș, se duceau să se scalde-n gârlă. În timpul rece aveau un hârdău mare în care se-mbăiau pe rând, clăbucindu-se cu săpun mirosind a pelin și-a rozmarin, din care coana Saveta avea roți întregi, atât de-ntărite că se tăiau numai cu fierăstrăul.

Dom' Tănase, coana Saveta și copiii lor mâncau separat de oltenii cobilițari, care n-aveau a se plânge că răbdau de foame la stăpân ori c-ar fi-nghițit niscaiva lături. Nu le lipsea smântâna, brânza, carnea de oaie. De fapt, mâncau ce mâncau și stăpânii. Coana Saveta, fată de croitor cu prăvălie pe Lipscani, impusese acest regim al separării, fiindcă așa o-nvățase tat-său. „Să se știe că stăpânul e stăpân. Iar câinelui să nu-i dai să

mănânce până ce nu mănânci tu și nici să-i dai bucături când te afli la masă, că-ncepe să se creadă capul haitei”. Lui dom' Tănase, care o pornise și el în viață tot cu cobilița, nu-i fusese pe plac să nu mănânce la cot cu oltenii lui, dar nu voia nici s-o supere pe coana Saveta, fată de oraș, înzestrată de părinți cu de toate.

Saveta, deși era subțirică, purta corset cu „balene”, de dimineață până seara, cu toate că nu stătea cu mâinile-n sân, ci muncea la cot cu Lenuța, femeia lor de casă. Dar dacă așa era moda-n lumea bună… Saveta era brunetă, cu pielea albă, cu nasul ușor coroiat (numai în partea de jos, adică spre bărbie), cu un păr frumos negru-tăciune, adunat într-un coc în vârful capului. Când râdea, rar și numai din buze, buza de sus i se ridica nițel în stânga și-i arăta o gingie rozalie peste niște dinți albi ca laptele. În ochi nu i se citea nici o licărire de bucurie. Niște ochi atât de negri că nu i se deosebea pupila de iris, și cu albul bătând în albăstrui. Când nu vorbea, în felul cum își ținea capul, drept, ca tras în țeapă, avea aerul semeț al unui vultur. Când vorbea și mai ales când se enerva, aducea mai degrabă a cioară. Avea un mers învoit, de plantă care s-ar fi desprins din pământ și ar fi pornit-o la plimbare. Important era că Saveta se socotea frumoasă și, la fel de important, că dom' Tănase o pierdea din ochi și i se părea că, de-ar fi umblat lumea-n lung și-n lat, alta ca Saveta lui n-ar fi găsit.

Dom' Tănase era nițel mai scund decât nevastă-sa. Bine legat, fără să fie gras, avea un chip frumos, cu trăsături armonioase și cu niște ochi negri care scânteiau a bucurie mai tot timpul, iar în momentele de tristețe, pe care le are fiecare om, îi erau copleșiți de visare, cătând undeva departe, în gol. Dom' Tănase găsea prilej de bucurie în tot ce mișca în jurul lui. Dacă toți ai casei – Saveta, el, cei doi copii ai lor, Lenuța, ăi patru olteni, oile și caprele – erau toți și toate în bunăstare, dacă negoțul mergea, casa-i era-ndestulată, curtea plină de zarzavaturi, de flori și de orătănii, pentru ce l-ar fi mâniat pe Dumnezeu? Nu se supăra din nimic, iar când își arăta nemulțumirea față de-un angajat, o făcea părintește, cu blândețe, încât vinovatului îi venea să intre-n pământ de rușine. Dac-ar fi fost după gura coanei Saveta, nu s-ar fi terminat cearta-n casa lor.

Dom' Tănase îi fusese bun dascăl de răbdare și de bunăvoință lui Tudose Mănoiu, iar coana Saveta – model de stăpână a casei, de chibzuință, așa cârcotașă cum era ea, și mai ales ideal de femeie. Fiindcă lui Tudose Mănoiu îi ardea sufletul de dragul ei. Ar fi sărutat și pământul pe unde călca stăpâna Saveta. Când simțea că-l dogora cămașa-n spinare de dor de făptura

ei, își lua fluierul, briceagul și o bucată de lemn și se ducea să se-ascundă-n trestiile de pe gârlă. Doinea cât doinea a jale din fluier, apoi cu briceagul cioplea din lemn chipuri, solnițe, linguri cât degetul mic de la mână, cu coada ca un ajur făcut cu acul, pristolnice de pecetluit prescurile. Așa, cu fluierul alături și cu briceagul cioplind o icoană cu Domnul Isus, dintr-o bucată de lemn de dud, îl întâlnise domnul Franz, care venise cu undița la gârlă într-o duminică. „Frumos cânți, tumneata, băiat, și frumos lucrezi lemn”, i se-adresase domnul Franz lui Tudose. Din vorbă-n vorbă, aflaseră unul despre altul ce hram purtau. Tudose – oltean cu cobilița la dom' Tănase, negustor cunoscut în Colentina, domnul Franz – tâmplar de lux pe Moșilor, cu atelier și cu doi lucrători nemți ca și el; fiu de grădinar și de bucătăreasă la prințul Brâncoveanu.

Tudose n-avea de ce să se plângă în privința stăpânului, dar toată ziua, cât umbla cu cobilița pe umăr, nu se gândea la altceva decât s-o vadă seara pe coana Saveta și la ziua-n care, din două-n două săptămâni, avea să-i simtă degetele prin cap când avea să-l tundă, ca și pe ceilalți olteni. La treizeci de ani ai ei, mamă a doi gemeni de treisprezece ani, băiat și fată, să nu-și fi dat coana Saveta seama că Tudose, băiețandrul de șaisprezece ani, o sorbea din ochi și tremura când se afla-n preajma ei? Dar ce speranță să fi legat Tudose de ceva între el și coana Saveta, care se uita la toți oltenii lui dom' Tănase, și la orice bărbat, cu-o privire în care nu se zărea nici un licăr pentru vreunul anume? La șaisprezece ani, la țară, băieții se-nsurau, lăsând casa plină de copii, când îi lua la armată. Cu banii din leafă, din patru ani de cobiliță la dom' Tănase, își putea face cărămidă pentru o vatră și două odăi. Poate afla, în sat la el, ori prin vecini, o fată cu un loc unde să-și ridice casă.

Tudose era cel mai mic dintre șapte copii: două fete și cinci băieți, fiecare la rostul lui. Părinții lui Tudose îi înzestraseră pe fiecare cu câte două pogoane de pământ din șaptesprezece, câte avuseseră cu totul. Le mai rămăseseră cinci, pentru ei și pentru mezin. Obiceiul era ca ultimul dintre copii să rămână cu părinții. Dar cum o cunoștea Tudose pe maică-sa, pe Tincuța, nu prea vedea ce noră i-ar fi intrat în voie.

Pe când îl băteau astfel de gânduri spre un nou drum în viață, departe de București – de fapt de coana Saveta – domnul Franz îi propunea să-l ia ucenic la atelierul lui de mobilă, văzând ce scoteau din lemn mâinile băiețandrului cu cobilița și cu fluierul. „Cum să-i spun eu lu' dom' Tănase că vreau să plec de la dumnealui? Îmi e ca un părinte”. „Am să forbesc eu cu dom' Tanaze. Îi spun ca e păcat de aplicațiunea tumitale la lucrul în

lemn”. Domnul Franz se prezentase la dom' Tănase cu-o sticlă de vin de cea mai bună calitate și cu un pachet de cofeturi „pentru doamna” și, cu vorbă aleasă, le explicase că era păcat ca un băiețandru isteț și-atât de-nzestrat la cioplit lemnul să n-ajungă un tâmplar de mâna-ntâi. „Pețitoria” domnului Franz izbutise fără ca dom' Tănase să se supere pe Tudose, căruia îi ura un viitor frumos, cu bucurii în meseria domnului Franz, lăudându-l pe băiat pentru iscusință, pentru cinste, pentru purtările frumoase. Tudose își adunase lucrurile într-o boccea, își luase rămas-bun de la oltenii cobilițari, de la Lenuța, sărutase mâna lui dom' Tănase și-i mulțumise pentru cât de bine trăise în casa lui și pentru câte lucruri de folos învățase, iar coanei Saveta îi sărutase mâna lung, fără nici o vorbă. Lui Tudose, care nu-ndrăznise să-și ridice ochii spre ea, i se păruse că din pieptul stăpânei aude un oftat de ușurare.

Multă vreme avea să se-ntrebe Tudose dacă văpaia din ochii și din trupul lui tânăr și frumos nu atinsese cu nimic sufletul și nu ispitise trupul stăpânei Saveta. Asupra unui lucru n-avea însă nici o-ndoială: stăpânei nu-i putuseră scăpa ocheadele ca de lingoare pe care i le arunca tânărului oltean fata ei, Jenița. Avea de ce ofta a ușurare coana Saveta, văzând că le pleca din casă ispita, în bună înțelegere, ca între oameni de omenie. Despre Franz se știau numai lucruri de laudă-n toată negustorimea, așa că tânărul Tudose avea s-ajungă pe mâini bune.

Ucenicii domnului Franz, ca și dumnealui, umblau îmbrăcați nemțește, cum se spunea pe vremea aceea, adică în costum: pantaloni, cămașă, vestă, haină, pantofi – vara, bocanci și șubă-mblănită – iarna. La atelier, și patronul și lucrătorii purtau pantaloni și cămăși largi, iar pe deasupra un șorț dintr-o țesătură groasă, albastru-închis, șorț care se băga pe cap, acoperea tot corpul în față și se-ncheia la spate, în talie, cu niște copci mari. Șorț cum purtau tâmplarii în Germania. Tudose învățase tot ce trebuia făcut de la lemnul brut până la prefacerea lui în mobilă. Când depășise această fază obligatorie pentru cine voia să se numească tâmplar, domnul Franz, dorind să nu-i irosească talentul de-a face bijuterii din lemn, îl folosea doar la lucruri de finețe: la sculptat și la intarsieri cu lemn nobil, cu metal și cu sidef. La mobile de preț care imitau anumite stiluri, atât de bine că nu le puteai deosebi de original. Domnul Franz făcea tot ce-i cereau clienții: de la dulapul simplu de bucătărie, căruia avea grijă să-i strecoare câte un detaliu care să-l înfrumusețeze, până la mese „Biedermeier” cu picioare delicate și arcuite, până la mobilă florentină, cu picioare masive, terminată în labe de

leu, până la comode negre de abanos intarsiate cu sidef și cu alamă, imitând stilul „Boulle”, în fine, tot ce figura într-un album nemțesc înfățișând mobilier din toate vremurile.

Casa domnului Franz, construită în 1900, cu odăi înalte de patru metri, toate numai stucaturi, încălzită fiecare de un șemineu din cahle de Meissen, era mobilată în stil „Biedermeier”, nelipsindu-i însă console franțuzești și un imens bufet stil, nu mai știa Tudose al câtelea Ludovic. Toate erau mobile autentice, cumpărate de domnul Franz de prin diverse case care, dintr-un motiv sau dintr-altul, se desfăceau și se risipeau. Nici starea uneori jalnică a unei mobile de vânzare nu-l speria pe domnul Franz care, cu multă răbdare și cu neîntrecută pricepere o făcea ca nouă. În spatele atelierului, domnul Franz avea un adevărat depozit de mobile autentice care-i serveau de model pentru cele pe care i le comandau clienții, după ce mai întâi le fuseseră arătate primele, cele ieșite cu mult înainte din mâna unor mari meșteri care dăduseră nume unor stiluri, acei artiști tâmplari pe care francezii-i numeau ebeniști, de la numele nobilului lemn negru numit de ei ebene, iar de români – abanos. De la domnul Franz și de la cei doi lucrători ai lui, nemți din Sibiu – Hans și Willy – învățase Tudose cum să masori de zece ori până să dai o dată cu vreo unealtă în lemn sau să-l împarți cu fierăstrăul. La el în sat erau dulgheri și zidari care înălțau case frumoase. Măsurau și ei cum se știa din bătrâni, cu cotul, cu pasul, chiar cu sfoara, mai ales când era vorba de ferestre și de uși. Dar „instrumentul” de bază tot ochiul rămânea și se dovedea a fi precis pentru meșterul priceput. Copil, Tudose mai mult decât de orice și de oricine se minunase de fântânari. Ăștia, cu bețigașul lor – ramură de alun, zicea lumea – aflau locul cel mai bun pentru săpat o fântână.

Tudose era sigur că domnul Franz și Hans și Willy nu se-nșelau din ochi asupra dimensiunilor, dar nici amenințați cu moartea n-ar fi lăsat din mână rotița cu panglică de metal, marcată cu centimetri și cu milimetri, nici creionul nelipsit de la ureche și carnețelul pe care-și notau măsurătorile, nelipsit nici el din buzunarul de la piept al șorțului.

Casa domnului Franz, cu gard de fier la stradă, se compunea dintr-un parter înalt – urcai unsprezece trepte până s-ajungi la ușa principală de intrare – și dintr-o mansardă amenajată ca un mare dormitor, cu un loc de spălat și cu două debarale. La mansardă erau rânduite trei paturi, trei măsuțe de noapte, trei dulapuri de haine, o masă pătrată cu patru scaune tapițate –

pentru cei trei lucrători ai domnului Franz. Ar fi fost loc destul chiar și pentru șase persoane.

Ora șase jumătate dimineața era ora când toți ai casei se trezeau. Pentru spălat și bărbierit și pentru ca Frau Herta, soția domnului Franz să se poată înfățișa la ora șapte în ținută convenabilă, în rochie de casă închisă până-n gât, cenușie sau albastru-marin, cu botine care să-i țină bine gleznele, fiind destul de corpolentă dumneaei, fără să fie grasă, ci mai mult ciolănoasă, cu un coc prins cu spelci, în creștet, cu părul atât de strâns încât îți dădea impresia că-i trăgea și pielea feței, lucind ca oglinda peste pomeții proeminenți. La șapte se bea cafeaua cu lapte, însoțită de cornuri calde, cumpărate de la vecinul Salzer.

Cum în casa domnului Franz se vorbea nemțește, Tudose începuse și el s-o rupă: azi o vorbă, mâine alta, mai ales că știind carte, învățase de la Hans și de la Willy cum se scria ce spunea el pe gură. Se obișnuise repede cu nemțeasca și cu toți ai casei nu mai vorbea românește. Mult mai greu îi fusese cu mâncarea gătită de Frau Herta: numai „zupe" – niciodată o ciorbiță cu zeamă acrișoară – carne fiartă, cu sosuri albe, de te leșinau, și tot felul de budinci fără nici un gust. Tânjea după brânza cu chimion, după cașul, după jintița, după mieii la grătar și după bătălii la proțap de la dom' Tănase. Duminica – ziua de odihnă – Tudose pleca să colinde Bucureștii și-i ardea niște mititei și-o fleică la grătar pentru a prinde puteri ca alte șase zile să-nghită „albiturile" doamnei Herta.

Tudose, îmbrăcat și el nemțește, băga de seamă privirile pe care i le-aruncau femeile. Uitându-se-n oglindă, Tudose vedea un tânăr ajuns la vârsta bărbăției, cu un chip curat, cu privire vioaie, înalt și mlădiu ca vrejul de fasole înălțat pe arac. Gândul lui rămăsese același ca pe vremea când ducea cobilița: s-adune ban pe ban, să se-ntoarcă la el în sat, să afle vreo creștină-a lui Dumnezeu pe care s-o ia de nevastă, să-și facă o casă a lui și mai departe avea să vadă el. Dar cum nu se potrivesc toate cum le vrea omul, războiul avea să-i năruiască planurile. Recrutat la-nceputul lui '916, se trezise peste câteva luni de instrucție – când abia știa să țină pușca – trecând Carpații să-nfrunte armatele nemțești: România intrase-n război, după doi ani de neutralitate. Dumnezeu ținuse cu el: scăpase de pe front fără nici o zgârietură. Dom' Tănase cu oltenii lui schimbaseră mereu locul turmelor pentru a le feri de ocupant. Atelierul domnului Franz lucrase zi și noapte pentru a mulțumi comandamentul german (Die Kommandatur), care

mereu dorea mobile inspirate din catalogul patronului, mobile care luau calea Germaniei.

Deși de-același neam cu ocupantul, domnul Franz nu era deloc încântat de comenzile de la Kommandatur, care mai mult se făcea că plătește decât plătea. Un singur avantaj avusese domnul Franz de pe urma acestei „colaborări”: nu-i încartiruise pe nimeni la el în casă. Ceea ce auzea că făceau conaționalii săi prin casele unde-i încartiruia Kommandatura nu-i sporea domnului Franz mândria de-a fi neamț. Favoarea de-a nu-i aduce pe nimeni în casă, domnul Franz n-o ceruse, cum nu ceruse de fapt nimic. Grija lui și-a doamnei Herta era pentru copiii lor, Konrad și Eva, amândoi la studii la Heidelberg. Printre militarii germani încartiruiți în vecini aflaseră un sergent, neam cu ei. Prin el le trimiteau copiilor pachete cu alimente, armata germană având dreptul să expedieze celor din țară, periodic, tot ce se putea „cumpăra” ca aliment în România.

La începutul războiului, prințul Brâncoveanu intervenise la autoritățile române pentru ca domnul Franz, părinții lui, Frau Herta, Hans și Willy – toți cetățeni germani – să nu fie trimiși în lagăr. Domnul Franz nu arborase drapel nemțesc, nu bătuse pragul Kommandaturii. Căutase să fie-n rând cu vecinii lui, români, printre care trăia de-o viață și cărora nu le găsea nici o vină în felul cum se purtaseră cu el și cu tot neamul lui, ca de altfel cu toți străinii.

Războiul se terminase. Copiii domnului Franz hotărâseră să rămână în Germania, iar el și Frau Herta socotiseră că nu trebuiau s-aștepte bătrânețea ca să fie aproape de ei. Vânduseră casa unui negustor cu multe prăvălii și cu bani la teșcherea, iar atelierul i-l lăsau, cu plata în zece ani, lui Tudose, pe care-l socoteau om de ispravă. Nu se-nșelaseră. Tudose avea să le plătească până la ultimul creițar și avea să le scrie, câte zile voise Domnul să le dea, foștilor lui stăpâni, plin de recunoștință pentru omul care din cobilițar îl făcuse tâmplar de lux. Își luase gândul să se mai întoarcă-n sat. Părinții, oameni în floarea vârstei, n-aveau de ce să se teamă de singurătate la bătrânețe: amândouă fetele, surorile lui Tudose, erau peste gard de ei. Dacă soarta îl trimisese la București, însemna că acolo-i era locul. Se-nsurase cu fata unui băcan din vecini, Safta, frumușică, dezghețată, știutoare de carte și care semăna cu coana Saveta a lui dom' Tănase. Când dăduse întâi cu ochii de Safta, asemănarea asta făcuse să-i bată inima ca un ciocan care izbește-n piatră. Tudose și Safta Mănoiu erau bunicii Suzanei dinspre tată. Avuseseră un singur copil, pe Costel, tatăl Suzanei.

Rezidenta urmărea avid orice schimbare de pe chipul pacientei în comă. Se mai uită o dată la foaie: „Mănoiu Suzana, 67 de ani…”. Pacienta acum își mișcase nările ca și când ar fi tras profund aer în piept. „Oare de ce-a respirat așa, domnule profesor?”. „Poate că simte un miros, în amintire. Știu și eu…?”.

Să fi avut opt-nouă ani Suzana. Acum, când pășea în atelierul bunicului Mănoiu. Îi plăcea mirosul din atelier. Simțea nevoia să-l tragă adânc în piept; amestec de eteri din baiț, de spirt, de tot ce făcea mobila să lucească. Miros de pe urma căruia atâția tâmplari se-mbolnăveau de astm și chiar de tuberculoză. Dar ea nu știa de-așa ceva. Ea știa doar că mirosul din atelierul bunicului parcă o făcea să-și piardă greutatea. Se simțea acolo ca o pasăre gata să-și ia zborul. Purta breton. Părul castaniu îi era presărat cu șuvițe blonde. La nimeni nu mai văzuse asemenea păr. Era-mbrăcată într-o rochiță de tobralco, albastru-deschis cu flori minuscule roșii, verzi, portocalii. Avea șosete albe și pantofi negri de lac. Bunicul o scotea din atelier și-o ducea sub teiul din curte; acolo se aflau o masă, o bancă de lemn și patru scaune de răchită. „Ia vino și spune-i tu lu' bâtu ce mai faci și ce ți-ar pofti sufletul”. Deși plecase din Oltenia de la doisprezece ani, bunicul Mănoiu nu abandonase vorba din satul lui. Când îl auzea spunând „bâtu”, coana Safta numai că nu lua foc. „Cine mai spune mă, omule, „bâtu”, în tot Bucureștiu' ăsta?”. „Și cum să spun, Săftică tată?”. „Tata-mare, bunicu', în fine, ca toată lumea”. „Și satul meu n-o fi și el din „toată lumea”? Dacă la mine așa spun oamenii din neam în neam, eu de ce să spun altfel?”. „Omul se mai schimbă, mai învață și el pe unde umblă. Vrei să râză copiii de ea când o spune c-a fost pe la „bâtu-său”?”. Bunica Safta era fată de oraș și bunicu-său și străbunicu-său dinspre tată – băcani. Oameni așezați, cu prăvălii, nu glumă, cu gospodării cuprinse. „Și ăsta o ține ca gaia-mațu' cu „bâtu”-său!”. „Ce ți-ai dori tu, fata lu' bâtu? Ai?”. Suzana-i șoptise la ureche: „o bicicletă”. „Bicicletă să fie”. Doamne, cât se mai împăunase cu bicicleta asta! Umblau copiii cârd după ea pe străduțele din preajma casei. Fiindcă-i iese un cățel înainte și vrea să-l ocolească, numai bine cade și-și julește genunchii.

Pacienta murmură „au”. Doctorița se apleacă deasupra ei ținându-și respirația și-o privește avid. Mai aude un „au” mai stins decât primul și vede cum bolnava încearcă să-și miște mâinile cu perfuzii, amândouă legate de pat, ca ale oricărui pacient aflat în stare de inconștiență.

Avea „bâtu”-n grădină perele-acelea „jambon”, care-ți umpleau gura de zeamă parfumată. Degeaba-i spunea Suzanei maică-sa, Marioara Mănoiu, s-aducă perele-acasă și să le mănânce cu grijă ca să nu-și păteze rochița, că ea nu se putea ține să nu mănânce una în grădină la bâtu. Și cât se ferea tot îi curgea zeamă pe rochiță. Ca să n-o certe maică-sa, Suzana aplica în secret o rețetă de scos petele de fructe și de vin roșu, învățată de la bunica Safta. Lua o cârpă, făcea treaba mică pe ea, punea cârpa peste pată; cam la două ceasuri după, spăla rochița cu apă rece și urmă de pată nu mai rămânea. Nu-i plăcea să facă operația asta. Tot timpul strâmba din nas ca la ceva scârbos, dar decât s-o fi certat maică-sa… Coana Marioara Mănoiu o certa din te-miri-ce. Câteodată, Costel Mănoiu îi spunea neveste-sii: „Marioară, ție-ți place să te cerți”, și nu se-nșela. Era ceva-n metabolismul coanei Marioara – avea să gândească Suzana ajunsă la facultate – ceva ce se cerea descărcat prin vorbe care să nu-i facă plăcere ascultătorului. Nu apuca omul să iasă pe ușă că-l și lua la forfecat, după ce, și cât îl avusese-n fața ochilor, nu scăpase nici un prilej să-l înțepe și să-i tragă ibrișinuri pe la nas. Era de-o neașteptată generozitate cu oamenii care-i inspirau milă, dar și în stare să-ți azvârle jucăriile peste gard pentru cinci lei pe care ți-i împrumuta și pe care uitai să-i dai înapoi la vreme sau pentru o lămâie pe care i-o cereai și-n locul căreia îi înapoiai una mai mică. Îi plăcea nu numai să se certe. Îi plăcea să rupă relațiile cu oameni care nu reprezentau pentru ea un interes, oameni care nu-i puteau fi de nici un folos. Surorile și fratele lui Tudose Mănoiu, deci mătușile și unchii lui Costel Mănoiu, îi călcaseră nepotului pragul o singură dată fiecare. Veniseră oamenii încărcați cu tot ce li se găsise și lor prin gospodărie. Felul cum îi primise „nepoata” Marioara le dăduse de-nțeles că nu mai aveau ce căuta în casa nepotului Costel.

Înainte ca vreunul dintre ei s-apuce să-și descarce papornița cu tot ce adusese – că nu te duci în casa omului cu mâna goală – „nepoata” Marioara îl și-ntreba: „Și unde-o să dormiți?”. „Păi, la fratele Tudose”, i se răspundea, dându-și omul seama că n-avea loc în casa nepotului de frate. Și când se gândeau neamurile lui Costel că ele-l pricopsiseră cu-asemenea nevastă! Marioara era fata unor boieri de la vreo cincizeci de kilometri de satul de baștină al Mănoilor. Pe când Marioara avea doisprezece ani, îi muriseră amândoi părinții. Rămăsese în grija unui unchi, frate cu tată-său. Mătușă-sa, nevasta unchiului, abia aștepta s-o vadă urnită din casa lor. Ea-și avea copiii ei, fiecare la rostul lui, avea nepoți de la copii și nici un chef de nepoata lui bărbatu-său, ajunsă pe nepusă-masă în casa lor.

O dăduseră la pension la călugărițe, la Craiova, unchiu-său având grijă să-i drămuiască cinstit fiecare para din ceea ce-i lăsaseră părinții.

Marioara aștepta începerea școlii ca pe cea mai mare petrecere, iar vacanțele ca pe-o spânzurătoare. De la doisprezece ani, de când îi muriseră părinții, și până la șaptesprezece, când se măritase, n-avusese parte de nici un lucru nou. Purta numai haine care nu le mai trebuiau sau care nu le mai plăceau verișoarelor ei, fiicele unchiului și-ale mătușii – tutorii. Când venise Costel în pețit cu părinții lui – domnul Tudose și coana Safta – și cu un frate al lui Tudose, Marioara îi luase lui Costel seama fără sfială, și-i plăcuse. Colege de-ale ei de pension se măritaseră cu ofițeri, cu avocați, cu doctori. Ea se mărita – dacă se mărita – cu un tâmplar. Deși băiatul făcuse liceul „Sfântul Sava” din București și „Școala de Arte și Meserii” la Paris, și ar fi putut merge și la facultate, îi fusese dragă meseria lui taică-său, tâmplăria de lux. Fără să fie entuziasmat de Marioara, care nu era frumoasă, dar nu lipsită de vino-ncoa, tânărul Costel Mănoiu o-ntrebase: „Domnișoară, spune-mi drept, vrei să te măriți cu orice preț sau simți cât de cât vreun interes pentru mine?”. Marioara îl măsurase de sus până jos și-i răspunsese după o tăcere care i se păruse lui Costel Mănoiu cât un veac: „Și una și alta”. În 1939 nu era puțin lucru să ai automobil, așa cum avea familia Mănoiu. Iar „candidatul” era-mbrăcat elegant, fără ostentație. Nu era el titrat, dar se vedea că avea școală bună. Domnul Tudose ținuse neapărat ca fiu-său să știe nemțește și franțuzește și-l trimisese-n Franța un an ca să-nvețe finețurile ebenismului. Costel n-avea nici un chef de-nsurătoare, dar părinții lui puneau mare preț pe vorba din popor că nimic nu era mai sănătos decât mâncatul de dimineață și-nsuratul de tânăr. Încă în floarea vârstei, îți vezi nepoții și, dacă vrea Dumnezeu, și strănepoții. Te bucuri de mlădițele crescute din trunchiul tău.

Lui Costel nu-i scăpase dorința tutorilor de-a o vedea urnită din casa lor pe nepoata asta pe care o soartă nefericită le-o azvârlise-n brațe. Fata era-mbrăcată ca la cincizeci de ani: într-o rochie gri-șoarece, închisă până-n gât și cu un guleraș alb de pichet. În picioare cu niște pantofi ca de urcat pe munte. Unchiul și mătușa nici când voiau cu tot dinadinsul să vândă marfa nu se-nduraseră să-i facă un ambalaj atrăgător. Fata se uitase cu-o privire elocventă la costumul lui Costel, apoi la țoalele care-o acopereau și spusese cu glas mic, apucându-și cu amândouă mâinile poalele rochiei sale călugărești: „Așa e când n-ai părinți”. Astea fuseseră vorbele care-l hotărâseră pe Costel să se-nsoare cu Marioara. Cu banii din foaia ei dotală,

pe numele ei, unchiu-său le cumpărase o casă bătrânească în apropierea atelierului de mobilă „Tudose Mănoiu & fiul”. Deși în casa lui dom' Tudose și-a coanei Safta ar fi avut loc destul și tinerii, toată lumea socotise că bine era ca fiecare să-și aibă ciobul lui. Coana Safta, care de când se măritase fusese singură stăpână-n gospodăria ei, n-avea nici un chef să-și aducă-n casă o străină pe care ți-o azvârlea-n neam întâmplarea, ținând de faptul că omul era o viețuitoare care trebuia să respecte niște datini. Coanei Safta, femeie de oraș, care văzuse în București fete de neam, bând și fumând la cot cu bărbații și zbenguindu-se pân' la ziuă prin localuri de noapte, îi plăcuse fata cu aer modest, cu gesturi măsurate, puțină la vorbă, dar cu-o privire ageră căreia nu-i scăpa nici firul de praf de pe bombeu, pricepută să pună o masă și s-o servească, pregătită probabil și-n alte treburi gospodărești acolo la călugărițe și poate și de otrava de mătușă-sa – tutoarea.

„Domnișoară Marioară, la pension v-a-nvățat să gătiți?”, o-ntrebase coana Safta Mănoiu când se aflase la un moment dat singură cu „catindata”. „Madame Mănoiu, la pension ni se dădeau niște leșinături de sosuri albe; toate mâncărurile cu-același gust, de fapt fără niciunul. Ce știu să gătesc am învățat de la mătușă-mea și de la bucătăreasa dumnealor. La pension…”. „Bărbatu-meu a-nvățat meseria de tâmplar de lux de la un neamț. Și el spune că nevasta neamțului din leșinături de-astea, cum zici 'mneata, nu-i scotea. Dumineca se ducea și el la un birt și-și scotea pârleala cu-o fleică cinstită la grătar și cu mititei”. „Pe mine, când mă poftea dumineca vreo colegă din oraș și mâncam și eu mâncare ca la noi, la români, vărsăm toată noaptea, vă rog să mă iertați. După toate leșinăturile-alea nemțești de la pension… Dar de gătit știu să gătesc”.

Mănoii-părinți o plăcuseră pe Marioara. Costel – cum nu era-ndrăgostit de nici o fată ori femeie, și fără să-i sară inima din piept pentru Marioara, însă părându-i-se și lui bună de nevastă – le făcuse părinților semn să se târguiască pentru zestre că el nu se-mpotrivea să fie-nsurat. Pe vremea aceea, ca pe mai toate vremurile, căsătoriile din dragoste nu se-ntâlneau pe toate drumurile. Aproape că erau mai frecvente sinuciderile din dragoste, mai ales în rândul femeilor părăsite. Se gândise Costel că o fată fără părinți – bolovan în casa unui unchi – avea să fie supusă și la locul ei ca femeie măritată.

Marioara, vorbind și scriind corect – fusese premiantă de onoare la călugărițe – înghițea-n sec și strângea din dinți când soacră-sa,

bucureșteancă get-beget, deși citea romane și ziare, nu acorda niciodată subiectul cu predicatul. Toate pluralele de persoana a treia erau folosite numai la singular: „ei este, ei face, ei drege”. De vreme ce Costel, băiat școlit, nemțit și franțuzit, având și cunoștințe de istorie a artelor ca și ebeniștii din Franța, nu-și corecta mama, nora hotărâse ca nici măcar vreun comentariu să nu facă asupra felului cum vorbea soacră-sa.

Marioara nu pomenea niciodată despre familia ei. Suzana aflase la douăzeci de ani de la bunică-sa, coana Safta, că părinții Marioarei, trecând Jiul, fuseseră luați de apă, cu trăsură cu tot, smulgându-se din pălimari podul care trecea călătorii de pe un mal pe altul.

În sinea ei, Marioara nu-și iertase niciodată părinții că n-o luaseră atunci și pe ea „la o petrecere de oameni mari”, ca să-i fi-necat Jiul pe toți trei și să nu fi rămas ea a nimănui pe lume. Cu toate că bărbatu-său era om de casă, chibzuit, punându-i banii pe masă și dându-i mână liberă să-i cheltuiască așa cum vrea ea, Marioara se socotise toată viața a nimănui. Refuzase orice ajutor în gospodărie cum s-ar fi cuvenit la o casă de om avut, cu ditamai făbricuța de mobilă de lux, om care umbla prin lume aleasă și căruia-i călca pragul asemenea lume. „Când ai să fii nemulțumit, Costele, cum țin eu casa, atunci să-mi spui și ne-om lua și noi „madamă”. Nu cheltuia nici un creițar pe care să nu-l scrie cu creion chimic într-un carnet cu pătrățele, pe care zilnic i-l arăta bărbatului ei. Trebuia s-o ducă el la croitoreasă și la modistă, cu de-a sila, ca să fie-mbrăcată cum o cerea situația lui Costel. Marioara se purta cu banii aduși de bărbat, ca un contabil cinstit față de patron. Autoritară cu fiică-sa, impunându-i disciplina învățată de ea la călugărițe, îmbrăcând-o modest, nu se-mpotrivise însă când Costel angajase o profesoară de franceză și alta de engleză – ceea ce se purta mai puțin prin anii '50 – pentru ca fata lor să plece-n lume cu un bagaj în plus față de franceza și de rusa-nvățate-n școală.

Umblând prin case care se desfăceau, Tudose și Costel Mănoiu cumpărau nu numai mobilă, ci și tablouri și bijuterii. Coana Safta așeza bijuteriile pe-un șervet, le lua seama și ce era mai frumos îi trimitea Marioarei. „Și ce să fac eu cu ele?”, zicea ea. „Cum ce să faci? Să le porți!”. „Unde?”. „În casă, la teatru, la cinema, când mergi într-o vizită, când îți vine cineva-n vizită”, îi răspundea bărbatu-său. Într-o duminică mâncau tinerii la părinții lui Costel, într-alta – părinții la ei. Dom' Tudose și coana Safta își invitau și vecinii, fiindcă erau de părere că vecinul ți-e ruda cea mai apropiată. Marioara, la rândul ei, își invita socrii cu vecinii lor cu tot.

Atunci se-mbrăca și ea în ce avea mai bun și-și punea bijuterii, nu atât pentru plăcerea personală, cât pentru a-i face lui bărbatu-său cinste și socrilor plăcere. În tot ce făcea Marioara, se simțea datoria împlinită, însă nu bucuria. Tudose Mănoiu, care-o prețuia și ținea la ea, gândindu-se ce-nsemnase pentru biata copilă să rămână fără părinți și să-nghită – câte-or fi fost de-nghițit de la unchiu-său și de la mătușă-sa – punându-i părintește mâna pe umăr Marioarei îi șoptise o dată: „Marioară, tată, nu știu de ce, dar mie mi se pare că tu nu te bucuri de viață. Ai vreo nemulțumire? Te supără Costel cu ceva? De ce nu te bucuri tu de nimic, fata tatii?”. Marioara zâmbise trist – fiindcă ea ori zâmbea trist ori zâmbea să te sfârtece – și-i spusese încet, ca pe-o taină, socrului ei: „Tată, cred că sunt oameni dăruiți de Dumnezeu să se bucure din fiece și alții care nu știu să se bucure de nimic. Să nu fie-n stare. Și să nu-și uite urmele din suflet”. Socru-său o mângâiase pe obraz: „Fata tatii, știu prin ce-ai trecut, da-ncearcă să te bucuri de viață, să nu faci din viață doar o slujbă ca la un stăpân rău”.

Suzana nu-și amintea să fi văzut un gest de tandrețe între părinții ei. Iar pe ea o dată n-o mângâiase maică-sa. Și când Suzana era bolnavă, Marioara o-ngrijea ca o soră de spital, într-un fel impersonal care-i descuraja fetiței orice elan de tandrețe. Taică-său, cum venea acasă, întâi se spăla pe mâini, îi săruta mâna Marioarei, iar pe Suzana o lua pe genunchi, o gâdila, îi zburlea părul, o lipea de el și o-ntreba la ureche: „Ce mai e nou prin lume?”. Și fetița, tot la ureche, îi povestea tot ce se-ntâmplase la școală, toate bucuriile și nemulțumirile ei de copil.

Cele mai frumoase amintiri erau legate pentru Suzana de zilele când se ducea la pescuit cu bâtu și cu tatăl ei. Bâtu își povestea viața de când își aducea el aminte. Ce bătaie mâncase cu frânghia udă pe fundul gol, când îi luaseră vitele la gloabă. Tatăl lui bâtu dădea și icnea: „Bă, gură-cască, eu am nouă guri de arănit… nouă, Dumnezeul mă-tii de nărod!”. Afară de fete și de nevastă, la care nu ridica mâna „că cum să dai într-unul mai slab decât tine?”, pe amândoi băieții îi chelfănise de să țină minte toată viața. „Bine, bâtule, dar voi, băieții, erați și voi mai slabi decât tatăl matale”. „Da, fata bâtului, da' noi eram băieți. Într-o zi, oameni la casa noastră, cu suflete de „arănit”, cum zicea taica, fie iertat! Bărbatul e stâlpul casei, nevasta e cheia”. „Cu stâlpul mai înțeleg, dar cheia…”. „Ei, păi când deschizi ușa cu un om străin alături să nu-ți fie rușine de odăi. Uită-te la maică-ta. Totul sclipește, totul e la locul lui; nici ceștile-n dulap nu sunt una cu toarta-ntr-o parte, alta altmintrelea”.

Marioara își învățase fata să-și spele farfuria și tacâmul după ce mânca și să le pună-n dulap, șterse de să sclipească și pe față și pe dos. Și nu uita s-o controleze, iar dacă nu erau toate rânduite ca la farmacie, s-o certe cu glasul ei rece și ironic: „Da' știu că ai să fii o gospodină la casa ta…”, și dădea din mână în semn de dispreț. „Mamă, pe tata cum de nu-l pui să-și spele farfuriile și tacâmul?”. „Bărbatul trebuie respectat, el ne dă de mâncare, el ne-mbracă. Bagă-ți bine-n cap ce-ți spun”. Bunica Safta, când i se-adresa bunicului Tudose, îi spunea „Tudose, mamă”, iar ei, Suzanei, „păpușa bunicii”, câinelui și ălor doi motani când le dădea de mâncare le striga „hai cu mama la păpică”, iar celor șase lucrători din atelierul lui dom' Tudose: „la masă, băieți, mamă, că v-o fi destul”. Marioara Mănoiu îi spunea bărbatului ei „Costele” și-atât, iar fiică-sii „Suzană”, fără o vorbă de apropiere, de parcă striga elevii la catalog. O dată n-o văzuse mângâindu-i pe motanul Pisache sau pe Lupu, un câine care speria mahalaua când lătra și care se gudura pe lângă toți ai casei, cerșind o mângâiere, o vorbă dulce. Când nu era maică-sa de față, Suzana îi mângâia și-i pupa-n bot pe Lupu și pe Pisache. Lupu se dădea cu picioarele-n sus, ca să-l scarpine pe burtă, iar când se punea din nou în patru labe, ochii îi erau numai iubire și recunoștință. Pisache, mai reținut, se-ntindea cât era de lung, cu capul într-o parte, și torcea molcom și liniștitor.

Tatăl Suzanei îl mângâia pe Lupu și la plecare și la venire și-i aducea totdeauna ceva bun de mâncare, un mezel, o delicatesă. Iar pe motan îl ținea pe genunchi ori de câte ori stătea la birou și făcea socoteli, sau citea ceva și asculta radioul. Suzana simțea dezaprobarea maică-sii pentru asemenea „slăbiciuni”. O simțea și taică-său care, pentru a-și îmbuna nevasta, spunea ca din întâmplare: „Sunt și ei suflete, vor și ei un pic de drag și de căldură”.

Bolnava își țuguia buzele ca pentru sărutat și-ncerca iară să-și miște mâinile captive. Rezidenta atâta se uita la ea că aproape o dureau ochii. Profesorul plecase. Acum își punea singură întrebări cu privire la starea care precede sfârșitul. „Doamnă, doamnă Mănoiu, m-auziți?”, o-ndemnă curiozitatea să verifice dacă pacienta mai păstra vreo legătură cu lumea reală. Nici o reacție. „Poate că e așa cum se spune: că-ți revezi toată viața înainte de…”, se gândi rezidenta și cu toată tinerețea ei, o trecu un fior: fiorul care, oricât ar fi de tineri și de sănătoși, îi sfredelește pe cei care se-ntâlnesc prima oară cu moartea. „Și când te gândești câți ne invidiază că suntem doctori…”.

Suzana se afla din nou în fata icoanei cu Sfânta Fecioară. În genunchi, cu ochii-n ochii Ei. Sfânta arăta acum a femeie ca la patruzeci și ceva de ani. Pruncul îi dispăruse din brațe. „Sfântă, ce s-a-ntâmplat?”. „S-a-ntâmplat ceea ce trebuia să se-ntâmple…”. „Și eu mai îndrăznesc să-Ți vorbesc de nimicurile din viața mea”. „Iubirea nu e un nimic, fată dragă”. „Sfânta, sunt femeie bătrână, mă pregătesc să trec pragul și mi-e teamă de pustiul din sufletul meu”. „Ți-e teamă că n-ai iubit. Nu te gândi numai la oamenii care la florile tale au răspuns cu spini. Și iubirea pentru alte ființe, pentru alte suflete e tot iubire. Și iubirea pentru o floare, pentru un fir de iarbă, acolo Sus atârnă la cântar. Nu te gândi numai la oameni și mai ales la fiul tău. Foarte mulți dintre oameni sunt tot ce s-a făcut mai rău pe pământ. Nici băiatul tinereții tale, nici fiul tău n-au de ce să-ți trezească vreo remușcare. Ba da: una singură: slăbiciunea ta. Ai fost slabă și-ai fost pedepsită”. Și Sfânta iară se făcea abur vioriu și se ridica prin tavan.

Părinții Suzanei nu se luaseră din dragoste și n-ajunseseră să se iubească. Tată-său tânjea după un zâmbet, după o vorbă duioasă și caldă. Se vedea că strângea din dinți ca să nu-i scape vreun sunet în fața privirilor ca de ghilotină prin care sancționa Marioara tot ce nu-i convenea în purtarea lui. Ar fi preferat țipete în locul unei mușenii atât de ostile. Fiindcă altfel, Marioara era maestră în forfecat orice și pe oricine și-n înțepături ca de pumnal. O dată pe an, Marioara se ducea la unchiul și la mătușa care-i fuseseră tutori. În vederea acestei vizite se coafa, se manichiura, își cumpăra un parfum scump, se-mbrăca în ce-avea mai bun și-și punea bijuterie peste bijuterie; lui Costel îi alegea costumul cel mai elegant, iar Suzanei îi cumpăra ce era mai frumos, gătind-o ca pe-o păpușă de pus în vitrină. Se duceau cu mașina încărcată cu daruri, la stăruința lui Costel căruia nu-i scăpa dorința neveste-sii de-a-și arăta prosperitatea față de foștii ei tutori. Un fel de-a le da cu „sâc” pentru umilințele îndurate atâția ani. Cu ocazia acestei vizite mergeau și la mormântul unde se odihneau părinții Marioarei. Apoi dădeau o raită și pe la neamurile lui Costel.

Pe măsură ce creștea, Suzana-și dădea seama că maică-sa avea-n căsătorie atitudinea unui funcționar conștiincios, mulțumit cu prețuirea patronului. În '42, Costel fusese rănit pe front la un genunchi. Scăpase cu piciorul netăiat datorită unui medic tânăr care-i recompusese rotula țandără cu țandără. Marioara ajunsese până la ministrul de Război pentru a-și aduce bărbatul în Țară. Șchiopătând abia vizibil, Costel rămăsese cu piciorul țeapăn, nemaiputând să-ndoaie genunchiul care fusese-mpușcat. Era-

ncadrat la invaliditate gradul III, și nu mai mersese pe front. Nu mai găsea cuvinte de laudă pentru Marioara care, dată afară pe ușă și intrată pe fereastră – vorba ceea – îl adusese dintr-un spital de campanie din Rusia, la Spitalul Militar din București, unde bătea zilnic drumul cu sufertașele cu mâncare caldă. Marioara și-ar fi dat viața pentru bărbatul ei, pentru copilul ei și (bănuia Suzana) pentru socrii ei, fără să-i iubească pe niciunul (tot după Suzana). Marioara iubise vreodată pe cineva? Mai întâi nu se iubea pe sine. Muncea-n dușmănie, până la a-și da sufletul. Fără să se laude, fără să se plângă. Ci fiindcă puțin îi păsa de viața ei și de ce-ar fi lăsat în urmă.

Războiul adusese vremuri grele, iar pacea nu le-mbunătățise. Familia Mănoiu, bătrâni și tineri, nu suferise de foame, fiindcă fiecare avea porc în cocină, orătănii în curte, rezerve de zahăr, de ceai, de făină și de mălai, adunate în vederea unui război, fiindcă dom' Tudose și coana Safta nu uitaseră, unul – mizeria frontului, cealaltă – ocupația nemțească și bulgărească a Bucureștilor la 1916.

După '47, cu greu se mai menținuse atelierul „Tudose Mănoiu & fiul”. „Fiul”, văzând încotro bătea vântul, îndată ce putuse merge-n amândouă picioarele, se-nscrisese la Politehnică, la Construcții. 1947 îl afla în ultimul an de facultate. Cât avea să mai miște atelierul, Costel rămânea lângă taică-său, care era tot mai abătut când vedea că ajunsese să facă numai reparații. Materiale nu mai erau: din ce și cui să-i mai facă piese deosebite, stil, când erau pline consignațiile de ce cu gândul nu gândeai? Veneau anticari din Occident care plecau cu vagoane de valori din România, provenind de la unii ajunși în sapă de lemn, de la alții înghesuiți de Oficiul de închiriere, dintr-o casă întreagă în câte-un subsol ori sub câte o scară. Atelierul „Tudose Mănoiu & fiul” încă le mai asigura patronilor pâinea, dar atât. Începuseră apoi niște impozite – fiindcă trebuia lichidată și mica-burghezie – menite să-l facă pe om să se lase păgubaș de-a mai avea vreun atelier ori vreo prăvălioară.

Prin '53-'54 mai vedeai pe Dudești și pe Labirint, la dughene, în vitrine, gâște și rațe-ndopate, galbene și cu pielea ca o etamină cu puncte simetrice de unde fuseseră smulse penele. Frumoase de-ți lăsa gura apă. Apoi vitrinele stătuseră o vreme goale, până ce li se trăseseră obloanele. Tudose își îndemnase lucrătorii să-și afle un rost pe undeva că atelierul lui nu le mai asigura nici pâinea, darămite leafa. Dom' Tudose le plătise dările către Stat cum era corect din partea unui patron și la fel făcuse și pentru el și pentru fiu-său, ca și când ar fi fost salariați. La 65 de ani, dom' Tudose era

pensionar, cu o pensie de două parale, dar bună și aia, că i-o da nu i-o lua. Cunoscut de-atâta lume, nu stătuse cu mâinile-n sân nici ca pensionar. Repara, lustruia, tapița prin case particulare, cu priceperea și cu migala de totdeauna. Fiu-său, Costel, deși inginer constructor, se angajase la o fabrică de mobilă, care lucra pentru Partid și pentru export. Era folosit ca proiectant și ca specialist în stiluri de mobilă, din acea fabrică ieșind niște frumuseți pe care nimeni nu le-ar fi crezut rude cu barda socialismului. Sătui să-i tot șperțuiască pe ăi de la „Spațiul locativ" – pentru a-i ocoli și a nu le băga pe cine-știe-cine în case, dom' Tudose și Costel, cu acordul coanei Safta și-al Marioarei, își vânduseră casele și cumpăraseră pe strada Labirint, într-un bloc cu șase apartamente, unul care să-i cuprindă pe toți, dar să-i scutească de vizitele „Spațiului locativ". Suzana, fiind majoră – în noul regim deveneai la optsprezece ani – apartamentul fusese cumpărat pe numele ei, ca la moartea părinților să fie scutită de taxe succesorale.

Apartamentul avea o terasă de douăzeci și patru de metri pătrați, iar blocul o curte de trei sute de metri în față și una de vreo cincizeci și ceva în spate. Curtea și terasa o mai mângâiaseră pe coana Safta de mândrețea ei de gospodărie, cu straturi de flori, cu straturi de zarzavat, cu pomi, cu boltă de viță, cu ogradă pentru porc și pentru orătănii. Se duseseră vremurile când petreceau cu vecinii – cu miei și cu purcei la proțap, cu muzică la patefon, cu cântece de pahar – oameni care știau să mănânce, să bea cu măsură, atât cât să se-nveselească, petreceri de oameni așezați și simțiți, pricepuți a se bucura de bunătățile vieții. Coana Safta jelise după gospodăria din Colentina mai ceva decât la moartea părinților. Părăsindu-și casa de zestre, cuibul pe care-l întemeiase ea cu omul ei, Saftei i se părea că-și duce singură sicriul la groapă. „Săftică, tată, ce să facem dacă astea sunt vremurile? Să ne uităm la ăia dați afară din casele lor, asvârliți la pământ pe jos. Noi să nu ne plângem. La urma urmei, dacă nu era domnul Franz, fie-i țărâna ușoară și sufletu-n rai, aș fi umblat cu cobilița pe umăr cât m-ar fi ținut puterile și nici pe tine, fată de neam, fată de negustori, nu te cunoșteam și nu m-ai fi luat tu de bărbat, un cobilițar, tu, fată de oraș, de-ntorcea lumea capul după tine ca după soare".

Gospodar, dom' Tudose închisese terasa cu geamuri glisante. Vara era grădină, iarna – seră. Coana Safta pigulea tot timpul florile și le vorbea: „Așa cu mama, să fiți frumoase, ca să-mi mai ostoiți sufletul după ce-am pierdut". Își aduseseră din Colentina leandrul cu flori ca smeura, ficusul, lămâiul și filodendronul. Zilnic le ștergea frunzele de ziceai că erau date cu

lac. În curte, coana Safta sădise șase hortensii lângă cele două ziduri care-i despărțeau de vecinii din stânga și de cei din dreapta, între două hortensii mov, una roz. În trei ani, „tunse și frezate” de mâna coanei Safta, ajunseseră ca niște globuri imense, cu flori bătute, că fiecare părea doar o singură floare de mărime neobișnuită. Primăvara, coana Safta săpa curtea, semăna gazon și portolacă, așa încât ceea ce până la venirea lor în strada Labirint fusese pământ bătut ajunsese un covor pe fond verde, presărat cu toate culorile.

În Colentina, oamenii se-adunaseră claie peste grămadă, părinți, copii, nepoți, cuscri, numai să n-aibă de-mpărțit casa cu străini. Multor negustori li se naționalizaseră casele, ca exploatatori, unii fiind azvârliți la pământ pe jos, altora făcându-li-se favoarea de-a fi lăsați chiriași în propria casă, în câte-o odaie, ajungând să doarmă și-n paturi suprapuse.

Coana Safta, la treburile casnice purta totdeauna basma, ca să nu-i cadă vreun fir de păr în oale și ca să nu ia miros de mâncare cocul ei frumos. Îndată ce termina cu bucătăria, își schimba capotul și-și dădea jos basmaua. Noră-sa, Marioara, ca să-i fie cât mai pe plac soacrei, se purta la fel, mai ales că i se părea firesc ce făcea coana Safta. De multe ori, când n-o vedea nimeni, coana Safta se-așeza pe terasă și, cu ochii plini de lacrimi, mângâind florile smeurii ale leandrului șoptea: „Cum s-a dus strânsura noastră de-o viață; din curtea noastră ajunserăm într-o cutie și cu noru-mea care nu scoate o vorbă decât ca să-și certe fata. Încolo, n-am ce zice de ea: gospodină, curată, rânduită, da' când dai cu ochii de dânsa parcă ți se lasă un nor pe vedere. Nu tu vecini, ca să schimbi o vorbă”.

În Colentina, vecinele și dacă se mai forfecau una pe alta – că așa e datul omului, să-i iasă pe gură ce-i văd ochii și ce-i aud urechile – când era vorba de-o boală te-ajuta fiecare cu tot ce se pricepea și cu tot ce i se găsea în casă. Când era vorba de-o moarte, sărea tot omul să-ți fie de folos și nu-ți venea unul cu mâna goală. Nici la bucurii nu se ocoleau unii pe alții: nunți, botezuri, cumetrii. Cum își cumpăra madam cutare ceva, chema toată mahalaua să-i arate, că de ce mai ai dacă ceilalți nu știu că ai. Când își făcuseră Mănoaicele, soacră și noră, haine de spinări de bizam, largi ca un clopot, cu guler bogat, cu manșete duble, manșon și tocă din aceeași blană, coana Safta, vreo săptămână își punea haina, toca și manșonul, de-aproape să nu le mai dezbrace, ca s-o vadă toată Colentina. Lucruri făcute la lux, în centru, la Kammerling. O avere de bani, dar cum le spusese negustorul: „O sută de ani de trăiți și tot le lăsați moștenire”.

Deși era moda lodenelor, luate pe puncte, și-a basmalelor, coana Safta nu ieșea pe poartă iarna fără toca, fără haina și fără manșonul de spinări de bizam – ținea totdeauna să spună că erau din spinări – iar în celelalte anotimpuri, cu pălărie, cu ciorapi și cu mănuși. O vecină din Colentina, întâlnind-o pe Lipscani, se găsise datoare să-i atragă atenția că lumea – și aia care avea blănuri le ținea la naftalină, ca să nu bată la ochi! – se-mbrăca modest, ca să pară „clasă muncitoare”. „Auzi, vecină, de-aia am lucruri ca să le port. De furat nu le-am furat și „clasă muncitoare” am fost toată viața, că cu mâinile-n sân n-am stat, cum nu șed nici acuma”.

Cum îi lipsea gospodăria ei din Colentina, așa-i lipseau coanei Safta vecinele, atmosfera de familie, unde nu ziceai „au!”, să nu-ți sară toată lumea-n ajutor la orice oră din zi și din noapte. De-o sută de ani îi trăise neamul, și după mamă și după tată, în Colentina. Fiecare știa despre fiecare și laptele de l-a supt. În blocul ăsta unde se mutaseră, n-aveai cu cine schimba o vorbă. Pe-același palier cu ei mai era un apartament, mai mare decât al lor, unde locuia un general, cu nevasta, cu fata, cu servitoarea unguroaică, Rojika, și c-un câine setter spaniei, negru care – dacă-i erai și numai dacă-i erai pe plac – cum te vedea sărea cu labele pe tine și te lingea pe obraji.

Când se mutaseră în bloc, dom' Tudose și cu coana Safta se-ntâlniseră-n lift cu domnul și cu doamna general. „Cu tot respectul, vă salut. Sărut mâinile, doamnă. Vă rugăm să ne iertați dacă mai facem zgomot. N-am vrea să vă deranjăm”, spusese dom' Tudose. Până s-apuce domnul general să deschidă gura, măsurându-i ca din pod, doamna general rostise cu un glas în care-și adunase tot disprețul: „Ne deranjați, nu ne deranjați, asta e”. „De, doamnă, așa e până se-arenjează omul în casă nouă, „nouă” – vorba vine”, zisese coana Safta ca pentru a mai îndulci atmosfera. Doamna general nu catadicsise nici măcar să se uite la coana Safta. Dom' Tudose ieșise primul din lift și ținuse ușa deschisă, invitându-și cu un gest vecinii să coboare. „Mulțumesc”, zisese domnul general, ducându-și mâna la caschetă, fără să se uite în ochii noilor locatari.

„Elvira dragă, de ce trebuie să te porți atât de arogant cu niște oameni care nu ți-au făcut nici un rău?”. „Acuma vrei și amabilitate cu niște țoape. Până s-or „arenja” nu vrei să-i inviți și la o cafea, poate și la un dineu?”.

Cum închisese ușa, coana Săftica oftase de să miște lămpile-n tavan. „A dracu' muiere. Asta se crede buricu' pământului. Crede că dacă e bărbat-su general, lumea-ailantă e otreapă. Fir-ar mămulica ei a dracu'!”. „Săftică,

tată, pe lumea asta nu-ți poți alege nici părinții, nici copiii, nici vecinii. N-avem nimic de-mpărțit cu ei. Ne dăm bună-ziua și-atât”.

Cățelul Pik, setterul spaniel, când era numai cu Rojika și o vedea pe coana Safta, mai întâi sărea cu labele pe ea, o pupa și-apoi scâncea și se-așeza pe spate așteptând să fie mângâiat pe burtă. Coana Safta-l lua-n brațe, îl strângea la piept și-l pupa, și-l pupa și ofta după câinii și după pisicile ei din Colentina. „Coană Rojika, vino frate-n casă, vino să bem și noi o cafea și să stăm de vorbă”. „Da' se nu spuneți la conița, ca nu da voie”. Rojika povestea despre frații și despre surorile ei din secuime, despre cum venise ea-n București la șaisprezece ani ca să-și adune bani de zestre, bani pe care-i trimisese părinților; ăștia, cu-o ciurdă de copii, o duceau greu. Și uite-așa se făceau patruzeci de ani de când nici zestre nu mai strânsese, nici nu se măritase. La familia generalului Atanasiu era de treizeci de ani, de când se căsătorise locotenentul Atanasiu cu domnișoara Elvira, fată de mari moșieri. Blocul din Labirint fusese zestrea fetei. În 1948 îl vânduseră, cu excepția apartamentului în care locuiau ei. Generalul, amestecat în tratativele Casei regale cu rușii, deși ginere de mari moșieri, fusese păstrat în armată, iar socrii lui, deși „expropriați”, locuiau mai departe în conacul lor de unde nu li se clintise nimic. Din tot apartamentul, pentru Rojika nu se găsise alt loc de dormit decât în bucătărie pe un pat pliant. Dimineața strângea patul și-l ducea pe terasă, iar seara-l desfăcea și-l lipea de aragaz. „Asta nu s-o gândi c-o s-o bată Dumnezeu”, își spusese coana Safta când băgase de seamă mișcarea cu patul pliant. Când se-mbolnăvise de cancer, Rojika plecase la ea acasă, în secuime, fără nici o încercare a familiei Atanasiu de-a o-ngriji și de-a o face să rămână acolo unde muncise amar de ani.

Familiile Mănoiu și Atanasiu mai mult de „bună-ziua” nu-și dăduseră, atâta vreme cât fuseseră vecini. Erau timpuri când oamenii se fereau unii de alții și totuși măcar lucruri anodine tot mai vorbeau între ei. În 1975 murise dom' Tudose. Începuse să tușească, o tuse seacă, sâcâitoare. La Filaret i se pusese diagnosticul. Om deștept, dom' Tudose pricepuse și le ceruse doctorilor să-i recomande un tratament care să-l mai ușureze, și să-i dea drumul acasă. Voia să moară în patul lui, pe perna lui și să și-i vadă pe-ai lui până-n ultima clipă. Era o toamnă frumoasă și terasa – ca o grădină. Își plimba ochii pe fiecare floare, pe fiecare plantă și stătea ceasuri întregi de vorbă cu Săftica lui, amintindu-și zilele frumoase de demult când mergeau la baluri: cum fuseseră-mbrăcați, pe cine-ntâlniseră. „Săftică, să știi că mie mi s-a luat de viață de când n-am mai avut atelierul și de când ne-am mutat

din locul nostru. În țara asta, bine n-a fost niciodată, da' parcă nu le era oamenilor frică și de umbra lor ca acuma și nu stătea fiecare ca melcu-n căsuța lui, să nu cumva să știe ăl de lângă tine ce gândești, ce ai, ce n-ai. Noi n-am fost niscaiva boieri. Că, afară de casa ta de zestre, tot ce-am făcut am făcut cu mâinile noastre. Și-am muncit, și-am muncit amândoi. Și toate mirosurile alea de-i plăceau nepoatei Suzana, mie mi-au mâncat plămânii. Da' tu să știi că eu mă duc cu sufle-tu-mpăcat. Lucrătorii de i-am avut i-am ținut omenește, i-am învățat meserie, băiatul e la treaba lui, cu familie. Cu 'mneata zic c-am fost bărbat bun, că te-am respectat, că și dacă ne-am mai luat noi în gură, ca tot omul, nu ne-am categorisit în lume, nu ne-am spus vorbe grele față de alții și nici între noi vorbe de să fi vrut să nu le fi spus. Un of am: că Suzana noastră nu și-a găsit și ea un om, că n-are și ea copii. Că rămâne ca frunza-n vânt când s-or duce Costel și Marioara. Are și dânsa treizeci de ani. Și tinerețea trece ca fulgerul”.

În vreme ce-și prefira viața alături de Safta, îi răsărea în gând trupul învoit al coanei Saveta, chipul său trufaș, of-ul lui de-o viață. Ofta. „Ce să faci, Săftică, tată, câtă ață e pe mosor atâta e”. Două luni, altă suferință decât că tușea sec, din când în când, și că se usca văzând cu ochii, din mila lui Dumnezeu n-avusese. Două luni. Cu patru mai puțin decât îi dăduse profesorul de la Filaret. Într-un amurg senin de octombrie închisese ochii pentru totdeauna. Îl petrecuseră toți din Colentina, câți nu-și încheiaseră socotelile cu viața și câți nu se risipiseră prin țară; și pe toți îi poftiseră la praznic pe terasa plină cu flori. Vecinii din bloc veniseră cu lumânare, fără să-l petreacă însă pe dom' Tudose la locul de veci. Nici atâta importanță. Cei din familia Atanasiu nici când dăduseră nas în nas cu Mănoii nu spuseseră măcar „Dumnezeu să-l ierte!”. Marioara, cât de tăcută era, mai ales de când nu mai avea pe cine să foarfece ca în Colentina, cu un glas ca de gheață spusese la o săptămână după înmormântarea lui dom' Tudose. „Al dracului neam de oameni Atanasiii ăștia. Negri-n cerul gurii. Ușă-n ușă și să nu vii tu cu o lumânare, ca tot creștinul, să nu spui tu măcar „Dumnezeu să-l ierte!” când au dat cu ochii de noi”. „Marioara, nu-ți mai face sânge rău. Oamenii sunt așa cum sunt. Așa au fost și-așa au să fie până o crăpa țarina sub noi. Mă uit la noi, la fabrică. Unii, care liberali au fost, țărăniști au fost, cuziști au fost, legionari au fost, acuma ne freacă ridichea cu Partidul. Ne țin la ședințe și bat apa-n piuă să ne omoare și-alta nimic. Acum trei zile, când nici n-am mai venit acasă – la ce să mai vin pentru două ceasuri – îmi cădea capu-n piept de somn și tot auzeam de niște purcei pe care cine, de ce

și de unde i-a furat, n-am priceput. I-am întrebat și eu, ca să mă lămuresc, pe cei care stătuseră alături de mine. Adormiseră și ei ca și mine și, tot așa, nu pricepuseră nimic. Astea-s vremurile, și vremurile oamenii le fac. Nu vin cu hârzobul din cer. Și-n vremurile pe care cu mâna lor și le fac, oamenii-și dau arama pe față. Și la o nenorocire la fel. Vecinii noștri sunt din categoria ălor cu nasul pe sus și cu secretomania-n ei. Noi nu suntem atât de nobili ca să ne bage-n seamă și nici destul de „clasă muncitoare" ca să se dea bine pe lângă noi. Lasă-i în plata Domnului!". „Lăsați să fie!", o scurtase Marioara cu un glas ca briciul.

Marioara n-ar fi sunat la ușa Atanasiilor să fi știut că și moare. O dată, noua Roji, care o-nlocuise pe răposata Roji, sunase la ușa Mănoilor. „Sărut mâna, doamnă, vă rog să mă iertați, vă-ntreabă conița dacă vă merge telefonul". Marioara o privise cu bună-voință pe Roji, îi zâmbise, ca femeia să priceapă că tăișul răspunsului nu ei îi era destinat. „Spune-i „coniței" că al nostru merge" și-i făcuse un semn amical cu mâna Rojikăi. Cum era în slujbă la familia Atanasiu încă de pe când murise dom' Tudose, Rojika nouă pricepuse răspunsul doamnei Mănoiu. Coana Safta auzise ce vorbise noră-sa cu noua Roji. „Marioara, mamă, să fi-ntrebat ce număr au și să-l fi dat noi la reclamații". „Auzi, mamă, eu pe ăștia morți în drum dacă-i văd și nu m-aplec". „Marioara, mamă, eu am învățat de la părinții mei că vecinul ți-e ruda a mai apropiată". „Ăștia? Uiți că o lumânare n-au adus la moartea tatei, că o vorbă nu ne-au spus, arde-i-ar focu'!". „Dumnealui, răposatul, n-ar fi făcut așa", spusese coana Safta și-și ștersese o lacrimă. „Uite ce e, mamă. Dumnealui, tatei, Dumnezeu să-l odihnească, îi dădeai o palmă pe-un obraz, îl întorcea și pe ălălalt să-i mai tragi una. Bunătate de om ca el mai rar. Mie când mi-a tras unul o palmă, o mie de ani nu-ntorc și celălalt obraz ca să-mi mai cârpească alta. Vecin ești și la bine și la rău, nu doar când ai nevoie". „Eu nu zic, mamă, că n-ai dreptate, da' zic că tot mai bine e cu binele". „Cu cine merită", spusese Marioara pe-un ton care voia s-arate că-ncheiase discuția.

Destulă obidă era-n sufletul ei de când, fără să facă cercetări, ci dintr-o-ntâmplare, aflase că bărbatu-său avea o țiitoare. Pe când încă mai exista atelierul „Tudose Mănoiu & fiul", Marioara-i spusese lui Costel să trimită pe careva la Obor să cumpere un crap de cinci-șase kile și să i-l trimită acasă. Ucenicul, comisonarul lui Costel, sunase la ușă și-i întinsese Marioarei papornița cu un curcan gata tăiat. Marioara desfăcuse papornița și se mirase: „Păi eu i-am spus lui patronu-tău să cumpere un crap". Băiatul se

bătuse cu palma peste frunte și-i scăpase vorba: „Aoleu, coniță, am dat peștele dincolo”. Se-nroșise bietul de el ca sfecla și se bătuse peste gură. „Să vedeți, coniță…”. Marioara, albă la față, înghițise-n sec, îi făcuse cu mâna semn băiatului să nu se mai încurce în cine-știe-ce minciuni, apoi îl liniștise cu un glas blând, care nu-i stătea în fire: „Patronul n-o să afle niciodată că ai dus „dincolo” ce trebuia s-aduci aici. Numai să ai grijă să nu sufli vreo vorbă cuiva”. Suzana, care se afla în spatele maică-sii, își scosese papucii și-n ciorapi se dusese tiptil drept pe terasă, ca Marioara să nu afle că aflase și fiică-sa „confuzia” între „acolo” și „dincolo”. Marioara, pe contul ei, Suzana, pe contul ei, aflaseră cine era „dincolo”. O văduvă de război, cu doi copii, care vindea bilete de loto undeva-n apropierea atelierului „Tudose Mănoiu & fiul”. Blondă, înaltă, subțire, cu-o fire blândă, cu-o vorbă dulce, fără nimic afectat, văduvioara era iubită-n cartier și fiecare se simțea dator s-o ajute cumpărând măcar un bilet de doi lei.

Firea pașnică și dornică de afecțiune a lui Costel Mănoiu aflase o ființă care să-i umple aceste nevoi, fără să ceară, fără să pretindă, cu nici un gând de-a-i strica omului casa, ba dimpotrivă amintindu-i să le ia cadouri de ziua lor, de Moș Nicolae, de Crăciun și de Paști, fetei, nevestei și coanei Safta. Costel nici nu visase vreodată că nevastă-sa știa de cealaltă femeie din viața lui. Nevasta, având destulă minte, nu-i pomenise niciodată de transformarea curcanului în crap. Nici amanta nu pomenise nimic de-această „transformare” menită să-i dea de gol existența.

La doi ani de la moartea lui dom' Tudose, coana Săftica se stinsese fără nici o boală a trupului. O stinsese sufletul care nu-și mai afla rost în lume. O lume care nu mai era a ei. Nu mai puteai crede oamenii pe cuvânt. Și de când se dusese Tudose al ei, se simțea ca o pasăre făr-o aripă. Nu se putea plânge că fiul, nora și nepoata n-o respectau, n-o socoteau stăpâna casei. Văzând-o cum se topește, Suzana o-ntrebase o dată: „Mamare, de ce ești atât de amărâtă? Ești nemulțumită de noi? Îți lipsește ceva?”. „Suzană, mamă, de când s-a dus bâtu-tău – cum îi plăcea lui să-i spui – nu mai pot spune „noi”. Când trăia dumnealui nu spuneam decât „noi am făcut, noi am dres”. Acuma ce să mai spun? Sunt ca o pasăre aripată”. „Mamare, matale te-ai luat din dragoste cu bâtu?”. „Pe vremea noastră, băiatul venea-n pețit la fată și dacă se plăceau și părinții se-ajungeau din zestre, tinerii se luau și-și făceau cuibul lor. Apoi se dedau unul cu altul, dacă erau oameni de-nțeles. Dacă nu, se despărțeau. Destul de rar, că femeile tăceau și răbdau. Eu cu bâtu-tău ne-am înțeles, am fost unul pentru altul. Dădeai într-unul, ne

durea pe-amândoi”. „Și din dragoste-dragoste, când părinții nu se-nțelegeau, nu se mai făceau căsătorii?”. „Ba da, mamă. Da' puține. Erau și fete care fugeau de-acasă cu câte unul, sau care erau furate. Da' rar. Noi am trăit niște vremuri în care era o rânduială. Oamenii trăiau după rânduială”.

Suzana înțelesese că de fapt rânduiala asta urmărea ca fiecare să-i asigure copilului său o stare cât mai bună. O rânduială care ținea la niște statute sociale și care nu dădea cine-știe-ce pe dragoste; asta cum vine așa trece; și pe urmă? Căsătoria era privită ca o întreprindere de durată, înscriindu-se într-un ciclu al existenței. La mahala – prin mahala înțelegând lumea mic-burgheză și nicidecum sărăcimea fără căpătâi – ca și la țară, viața urma o rânduială respectată, așa cum rânduite erau sărbătorile, nunțile, botezurile, înmormântările. Totul urma o ordine strictă. Un negustor câștiga, de pildă, la orice marfă – voiai o luai, nu-ți convenea n-o luai – dar nu te păcălea cu privire la calitatea ei. Nu erai cinstit, adio, negustorie! Vorba era vorbă, iar un înscris era lege. Vindeau oamenii case, locuri de casă pe o-nțelegere scrisă în fața unui martor sau a mai multora. Moștenitorilor celui care vânduse, după moartea acestuia, nici prin gând nu le trecea să nu recunoască înscrisul lăsat de ruda lor. Se trăgeau prin tribunale oameni bogați, pe moșteniri mari. „Lumea se schimbă, Suzană, mamă, se schimbă de la o zi la alta. Mi-aduc aminte, la noi, în Colentina, cum umblam cu de-ale porcului și cu cozonaci de la una la alta, între noi vecinele; de Paști – cu ouă-ncondeiate, cu drob, cu gușă de curcan umplută. S-a dus lumea asta, a lu' bâtu-tău și-a mea, s-a dus. Lumea de-acum, pentru una ca mine, e ca o pereche de-ncălțăminte prea scurtă și prea strâmtă. Acuma, locul meu e lângă bâtu-tău”.

De când cu „transformarea” peștelui în curcan, Suzana își urmărea ca un detectiv părinții. În comportamentul unuia față de celălalt nu se ivise nici o modificare. Marioara îi schimba lui Costel în fiecare zi batista, la două zile ciorapii și cămașa, îi peria și-i aerisea hainele, îi lustruia pantofii, îl întreba ce-ar mai fi dorit să mănânce, îi făcea sendviciuri pentru luat la serviciu, îi punea lui primul în farfurie, după ce se duseseră dom' Tudose și coana Safta lângă dumnealui. Leafa lui Costel și prăpădita de pensie a lui dom' Tudose le-asigurau un trai modest din care, totuși, nu lipsea măcar o dată pe lună un spectacol de teatru și-un mers la cinema, pentru toată familia. Suzana se minuna câtă stăpânire de sine avea maică-sa. De când cumpăra și ea câte-un bilet de loto de doi lei de la Mioara, iubita tatălui ei, îl înțelegea cum se-ndrăgostise de-o femeie care nu era nici mai tânără, nici

mai frumoasă decât „legitima”. Dar Mioara avea o blândețe-n priviri, o gingășie-n purtări și-n glas care-ar fi topit și-un sloi de gheață. La ani-lumină de glasul și de privirea de procuror a legitimei Marioara. Dacă s-ar fi apucat s-o cunoască, poate și Marioara, ca un geam cu chiciură cum era ea, poate s-ar fi-mprietenit cu femeia asta care nu-i vrea nici un rău și care – Suzana era sigură – îl iubea pe Costel. Marioara n-avea nici o prietenă și era acel tip de om care nu simte nevoia să-și descarce sufletul în fața nimănui și nici să ceară sfaturi. Suzana n-avea de unde să știe că, pe când maică-sa, Marioara, era de vreo zece ani – când încă-i mai trăiau părinții și bunica dinspre mamă – din spatele unei uși ascultase o convorbire între maică-sa și bunică-sa, adică între bunica și străbunica Suzanei.

„Mamă, eu îl las. Ori eu, ori aia. Ce sunt eu, bătaia lui de joc?”, spusese bunica Suzanei. Străbunică-sa: „Fată dragă, dacă-ți închipui că vreun bărbat e ușă-de-biserică, mi-e teamă că dai ocol țării și nu-l găsești. Apoi, de ce ești bătaia lui de joc? Te-njură, te bate, se poartă urât cu tine, nu-ți dă tot ce-ți trebuie? Crezi că tat-tău a fost ușa altarului? Să am eu hârtii de câte-o sută cu câte m-a-nșelat. Da' casa a fost casă. Și la bărbatu-tău, la fel. Își vede și de casă și de copil, pe tine nu te batjocorește-n nici un fel, ce mai vrei?”. „Eu nu suport: ori eu, ori aia”. „Dac-ai să stai mereu cu curu' la el și-o să fii toată o țâfnă și o-mbufnare o să se ducă la „aia”. Dacă te faci că nu vezi și că nu știi, rămâne tot cu tine; ai răbdare că-i trece de „aia”. Fii tu deșteaptă și să vezi că nu se duce nicăieri. Cu bărbații: n-auzi, nu vezi, nu trage capacul de pe oală și vorbește rotund”, conchisese străbunica Suzanei.

Amintindu-și ce vorbiseră atunci maică-sa, a înșelată, cu bunică-sa care cunoștea și ea acest menu, Marioara își făcuse bine socotelile. Mai întâi, din punct de vedere material: apartamentul era cumpărat pe numele Suzanei și reprezenta banii obținuți pe casa lui dom' Tudose și-a coanei Safta și pe casa ei de zestre: a ei, a Marioarei. Și dacă divorța, în mod cinstit nu putea să-l dea pe ușă afară pe Costel. Doi: fără leafa lui, din ce-ar fi trăit? Din pensia alimentară pe care-ar fi primit-o Suzana?! După ani buni de căsătorie nu mai putea fi vorba de suferință din dragoste, din ceva ce nu existase între ea și Costel, ci de respectarea unei rânduieli. Majoritatea soților și-a soțiilor, când află de existența unei legături extraconjugale a partenerului, suferă din orgoliu, nu din dragoste rănită. Orgoliul Marioarei era tăbăcit ca al oricărui copil orfan. Era-nvățată să tacă și să-nghită. Și dacă i-ar fi trăit părinții? Taică-său tocase la pocher o moșie-ntreagă, ce e drept, secondat și de nevastă, Marioara fiind lăsată în grija Mariței, femeie cu scaun la cap,

mamă a trei copii, toți la casele lor. Dacă nu-i lua Jiul părinții, zestrea Marioarei s-ar fi dus tot pe valea pocherului. Ce mai rămăsese dintr-o avere de două sute de pogoane, fusese administrat de fratele tatălui ei, unchi care nu-i fusese drag, dar căruia îi recunoștea cinstea. „Asta ți-e zestrea, ce-a mai scăpat de la pocher”, îi spusese într-o zi mătușă-sa. Când unchiul și mătușa pomeneau de părinții Marioarei, făcându-se că nu se știau ascultați de nepoată, nu o dată auzise Marioara ceea ce o punea pe gânduri și o făcea să-și judece aspru părinții: „Dacă nu mureau când au murit, amărâtei ăsteia de fete nu-i mai rămânea nici cămașa de pe ea”, zicea mătușa. „Acuma ce să mai dezgropăm morții, Dumnezeu să-i ierte”, zicea unchiul. „Dacă tocau tot, amărâta asta ce făcea? Și-așa, cu cât i-a mai rămas, îți dai seama că o partidă n-o să facă”. „S-o găsi vreun creștin al lui Dumnezeu s-o ia cu-atât cât i-a mai rămas”.

Când o ceruse Costel Mănoiu – primul pretendent la mâna ei – Marioara, având limpede în minte că la zestrea pe care-o avea nu putea face o „partidă”, adică nu putea aspira să rămână în lumea de moșieri din care se trăgea, se rugase lui Dumnezeu ca părinții candidatului să nu strâmbe din nas la câtă brumă de avere aducea și s-o ajute El să se urnească din casa tutorilor, unde era ținută mai de milă, mai de silă. „Dacă părinții mei ar fi părăduit și ce mi-au mai lăsat, ce-aș fi făcut? Trebuia să-mi câștig într-un fel pâinea. Ori rămânând slugă pe viață la unchiu-meu și la mătușă-mea, și după moartea lor, la vreunul din verii mei, ori guvernantă prin vreo casă de negustori avuți – că boierii luau guvernante nemțoaice, elvețience – ori mică vânzătoare de prăvălie; cam p-acilea. Astăzi, că mă-nșeală bărbatul care, ce e drept, nu se poartă mitocănește-acasă, ce să fac? Așa cum sunt timpurile, bine-ar fi să am o slujbă cât de măruntă, să am și eu un ban al meu, câștigat de mine. Dacă rămâne Costel cu mine, e mai bine să-i scrie-n fișa de cadre la rubrica „soț/soție” – „în câmpul muncii” decât „casnică”. Dacă mă lasă, e cu-atât mai bine: să câștig și eu o pâine și să am și eu o pensie dac-ar fi s-o apuc”.

În urma acestor chibzuieli, Marioara Mănoiu se angajase registratoare la un spital din apropierea casei. Cele patru clase făcute la călugărițe fiind de la bun început echivalate cu patru clase de liceu la Stat, Marioara se-nscrisese la „seral”, în clasa a noua. Pe vremea aceea, învățământul fusese redus la zece clase. După ce le absolvise, adică doar două, adăugate celor patru de la călugărițe, Marioara se-nscrisese la cursuri prin corespondență la ceea ce, în ciuda schimbărilor de nume ale instituțiilor, pentru lume

rămăsese tot „Academia Comercială”. Din registratoare ajunsese contabilă-șefă, la același spital, fiind apreciată pentru conștiinciozitate și meticulozitate. Nu semna o hârtie până ce n-o citea de trei ori. Își făcuse o autobiografie cinstită, ca să nu se spună că umblă cu fofârlica, făcându-se că uită anumite elemente, care n-o situau în fruntea clasei muncitoare. Ajunsese contabilă-șefă, funcție de nesperat pentru ea, datorită unui director, bun chirurg care, fără să știe, era adeptul unui lider comunist chinez, autorul maximei: „Nu mă interesează ce culoare are pisica, șoareci să prindă”. Cum directorul era fiu de ilegalist, își îngăduia ceea ce alții, preocupați să-și ascundă originea, ca mâța produsele sub covor, nu-și permiteau, mulțumindu-se a fi tolerați; aceștia uitau la tovarășul/tovarășa de la cadre ca la o zeitate omnipotentă căreia nu trebuia să-i stârnești mânia și nici măcar un exces de cercetare, începând cu laptele pe care-l supseseși.

Marioara lucra singură într-o cămăruță în care abia încăpeau un birou și un fișet metalic. Nu intra în spital nici un aliment și nici un material care să nu fie cântărite în fața ei și a căror întrebuințare să nu-i fie justificată la miligram și la milimetru. Scumpă la vorbă, nu se-mprietenise cu nimeni. Era văzută la semnatul condicii, la sosirea alimentelor și-a altor materiale de consum și de cei care-i băteau la ușă pentru a-i da un raport sau pentru a-i semnala ceva. Tăcerea și retragerea ei în biroul cât o găoace îi făcuseră pe mulți să creadă că, de fapt, Marioara Mănoiu era de la Secu' și că lucra sub acoperire. Din personalul spitalului, era singura care-și aducea mâncare de-acasă. Nu cumva să i se impute vreun profit din bunul poporului.

Cel mai admirativ față de hotărârea Marioarei de-a intra în câmpul „muncii” fusese dom' Tudose. „Bravo, Marioara, tată. Omul trebuie să se dea după timpuri. Acu' nu mai e de stat acasă, cucoană care să aibă doar grija gospodăriei, a bărbatului și-a copiilor”. Costel, fără să bănuiască motivul care-o determinase pe Marioara să devină „om al muncii”, nu se opusese acestei idei, ba chiar găsise că omul e bine să nu se bizuie numai pe altul. Nimeni nu-și știe zilele, așa că Marioara gândise corect, fiindcă el n-ar fi-ndrăznit să-i propună să-și găsească o slujbă.

„Ce vremuri, maică-măiculiță! Să umble muierea să câștige un ban, în loc să stea acasă la ale ei. Pe vremea noastră, numai amantele intrau servitoare ori spălau rufe. Mai erau profesoarele, niște doctorițe, telefonistele, da-ncolo femeia era a casei. Da' dac-așa vremuri am ajuns…”, se căinase coana Safta, cu toate că-n sinea ei se bucura să se simtă singură stăpână-n casă, că noră-sa avea să lipsească mai toată ziua. Dar, cu tot

timpul petrecut la slujbă, mai ales la-ncheierea de bilanț, Marioara nu se lăsa pe tânjală. Gătitul era-n seama soacră-sii, în rest, ea-ntorcea casa pe dos. Toată viața, Marioara muncise de parcă nu știa cum să-și irosească mai mult puterile, dornică să termine-n felul ăsta mai repede cu viața. La vârsta judecății, Suzana își diagnosticase mama: cât ținea la cei din jur, începând cu ea, copilul ei, n-ar fi putut spune, că poate-ar fi vorbit cu păcat. De-un lucru era sigură: Marioara nu iubea viața; o-ndura ca pe-o osândă. Nu se bucura de nimic. Nici când dăruia, nici măcar când primea.

„Sfântă Fecioară, mama a iubit pe cineva în viața ei?”, întrebă Suzana, stând în genunchi în fața icoanei, cu mâinile împreunate ca la rugăciune. „De ce vrei să pătrunzi în sufletul altuia?”, o mustră blând Fecioara. „Iertare, Prea-Sfânto, iertare!”. Fecioara o privea cu milă și cu tristețe. Îi răspunse cu un oftat, ca și când și-ar fi călcat pe suflet, apoi grăi: „Dacă să-ți dai viața pentru cineva – cum și-ar fi dat-o ea pentru voi toți, chiar și pentru fiul tău – e semn de iubire, atunci înseamnă că v-a iubit. Dacă viața nu i-a fost dragă și și-ar fi dat-o pentru voi cum ar fi dat un lucru oarecare, eu ce să-ți spun?”. „Și crezi, Prea-Sfânto, că acolo Sus am să aflu?”. „Și-acolo sunt taine în care nu e voie să pătrunzi. Și-acolo sunt rânduieli”. Tăceau amândouă și se priveau. Într-un târziu, Sfânta vorbi cu glas șoptit: „Dacă te gândești la ce-nțeleg oamenii prin iubire, ei bine, a iubit și ea pe cineva”. „Pe cine?”, îndrăzni Suzana să-ntrebe. Fecioara își puse un deget peste buze, cunoscutul semn al tăcerii.

În serviciul de terapie intensivă, pacienta Mănoiu Suzana, aflată în comă profundă își legănă capul, ca omul aflat în fața unui dubiu și zâmbi. Rezidenta își luase un taburet și nu slăbea din ochi pacienta. „Ce-o păziți așa, domnișoară doctor? Credeți c-o-ntoarceți la viață?”, i se-adresă asistenta-șefă tinerei doctorițe. „Aș fi tare curioasă ce și cât îi mai funcționează din creier. Tare i-aș face o encefalogramă”. „Poate n-a sictirit pe nimeni astăzi doctorul Coman”, o aduse la realitate asistenta-șefă. „În toate cursurile de neurologie și la toate stagiile ni s-au prezentat encefalograme de muribunzi”. „Asta e la cursuri și la referatele pe care le țin neurologii pe la congrese prin ăle străinătăți. La fața locului, cu muribundul de față adică, îi interesează – pe cei mai mulți – cât bătătura din talpa sergentului din colț, de la circulație”, o liniști asistenta-șefă, de la nivelul a treizeci de ani de profesie, în care cunoscuse tot ce mișca-n lumea spitalelor. „Dumneavoastră ce credeți, își mai revine?”. „Din fericire pentru

ea, săraca, nu-și mai revine. Minuni se-ntâmplă foarte rar. Am văzut acupunctori chinezi care trezesc din comă chiar pentru zece minute, dar atât”. Bunica rezidentei, medic și ea, își rugase familia ca în cazul unui accident cerebral să nu cumva s-o resusciteze, ci s-o lase la voia Domnului. Cel mult să-i pună o sondă ca să nu-i plesnească vezica urinară. La gândul ăsta, rezidenta se scutură și-i dădu dreptate asistentei-șefe.

Pacienta clătina ușor din cap și zâmbea.

~~~

„Vino tu la bâtu și nu mai plânge. Dacă te ceartă maică-ta e spre binele tău. Vrea să te-nvețe cu ordinea, că-n viață, fata bâtului, e bine să poți face față la orice”. „Da, dar vezi 'mneata, bâtule, că repede-mi trage și două palme”. „Nu-i nimica, taică: unde dă părintele crește”. „O crește, dar vezi 'mneata, mie mi-e frică de mama. Tata-mi face și el observații, dar nu mi-a dat o dată o palmă”. „Are altă fire. Da' tu nu pune la inimă”. Bâtu o consola numai când noră-sa nu era de față, ca nu cumva să spună că-și răsfață nepoata, „ca bunicii”, și-i subminează ei autoritatea de mamă. În sine, Suzana-și zicea: „Mă bate și mă boscorodește, pe mine fiindcă se ține tata cu „loz în plic” Și cum la ea nu se duce s-o ia de ciuf, mă găsește pe mine ciuca bătăilor”.

De la o vreme, Marioara, curată și scrobită de totdeauna, începuse să fie mult mai preocupată de aspectul ei. Își schimbase coafura, adoptând, în locul cocului, o tunsoare scurtă, cu o șuviță „oață” pe frunte; își făcea singură rochii, își întărea dunga de la ciorapii „kapron” cosând-o mărunt, de fapt, dublând-o cu ață mai închisă la culoare, își alegea cu grijă încălțămintea. „Capul și picioarele”, zicea Marioara. „Astea le privești mai întâi la un om și mai ales la o femeie”. Și odată cu această schimbare exterioară, parcă se făcuse și mai bună, mai puțin posacă și mai puțin tăioasă în aprecierile asupra oamenilor. Deși claustrată în cămăruța ei cu birou și cu fișet, afla tot ce mișca-n spital și mai povestea și-acasă. Coana Safta îi arunca pe furiș câte-o privire bănuitoare. Deși ea nu cunoscuse alt bărbat în afară de Tudose-al ei, mai știa și ea câte ceva despre cum arată o femeie-ndrăgostită, chiar și-atunci când totul se petrece doar în suflet. Că drag îi fusese și ei cândva un lucrător de-al dumnealui, de-al lui dom' Tudose. Drag și-atâta. Și ea lui. Dar amândoi respectaseră rânduiala. Nici măcar nu schimbaseră vreo vorbă. Se mulțumiseră să ofteze unul după celălalt. Casa și copiii erau stavilă pe acea vreme în calea dragostei, pentru unii.
~~~

Suzana stătea pe-un taburet și-l ținea de mână pe dom' Tudose, care cu greu se mai dădea jos din pat și numai din pudoarea de-a nu i se pune plosca. „Fata bâtului, atâta mi-a fost dat. Îmi pare rău că nu te știu la casa ta, cu un om ca lumea, cruce de voinic lângă tine”. „Biruie, fiecare cu norocul lui de la ăle trei ursitoare. Dacă mie mi-or fi menit să trec singură prin viață…”. „Măcar un copil să fi avut și tu, cu bărbat, fără bărbat. Să lași și tu urmă pe pământ”.

Suzana pleca de lângă bâtu și se ducea-n camera ei și plângea și plângea. Mai mult fiindcă avea să-l piardă pe el decât pentru singurătatea ei care la cei treizeci și cinci de ani câți avea atunci nu i se părea sfârșitul pământului.

„Și spui că n-ai iubit în viață”, rosti Sfânta Fecioară. „Pe bâtu da, l-am iubit. Plecarea lui a fost cea mai mare durere din viața mea”. „Și-atunci cum spui că n-ai iubit și încă pe cine merita”. „Sfântă Fecioară, în ultima vreme atâta mi s-a coclit sufletul că am uitat, am uitat”. „Nu iubesc pe nimeni și nimic cei care se iubesc doar pe ei. Tu nu te-ai iubit pe tine deloc. Ți-a fost gândul numai cum să-i ocrotești pe ceilalți. Abia acolo Sus, unde nu se uită nimic, ai să-ți vezi balanța sufletului. Ai să vezi cât ai dat, cât ai primit. Numai acolo”. Suzana continua să plângă. I se părea că-l ține mereu pe bâtu de mână, pe bâtu din care se scurgea ultimul firicel de viață. „Cât te-am mâhnit, bâtul meu drag. Doamne, bâtule, cât te-am mâhnit că mă lăsai fără căpătâi pe lume. Pe vremea 'mneatale, femeia nemăritată era ca frunza-n vânt. Las' că și astăzi e la fel. Toate umblă să se mărite. Și astăzi, ca totdeauna, se umblă după avere, după nume, după relații, fiecare vrea să facă „o partidă”. Căsătoriile din dragoste sunt mai rare decât pe vremea 'mneatale și-a bunicii. Și cică lumea a evoluat, vai de ea!”. Și văzând într-o străfulgerare evoluția lumii de când își dăduse ea seama ce-nsemna lumea și până-n clipa când o ridicase Ambulanța, Suzanei începură iarăși să-i șiroiască lacrimile în fața harababurii care i se perinda pe dinainte și care-i omora orice speranță în ceva bun și curat.

Cu un șervețel de hârtie igienică, tânăra doctoriță îi tampona ochii. „Chiar și-o fi văzând trecutul?”, se-adresă ea asistentei-șefe. „Mă-ntreb, domnișoară doctor, cine oare, văzându-și trecutul n-are de ce să plângă”, îi răspunse asistenta cu un glas din care parcă șiroiau lacrimi.

„Sfântă Fecioară, acolo Sus, poți ști tot, poți afla tot?”. „Atâta cât ți se va-ngădui. Ai să afli atunci”. „Tu nu-mi poți spune?”. „Eu sunt doar o aleasă, nu sunt El”. „A Ta e puterea, slava și mărirea”, își aminti Suzana și nu-I mai puse întrebări Fecioarei.

Suzana era născută în '40. Părinții ei se căsătoriseră în '39. Marioara, mama Suzanei, știa că datul unei femei era să aducă pe lume copii. Rămăsese însărcinată, născuse un copil sănătos, întreg, spre bucuria bărbatului și-a socrilor ei și spre indiferența proprie. Orfană de la doisprezece ani, învățând la călugărițe, unde nu li se vorbea de maternitate, adăpostită de unchiul și de mătușa ei – tutorii – părinți de copii la casele lor, nu-și văzuse viitorul în nici un fel și nici dorințe anume pentru acest viitor nu avea. Știa că unchiu-său și mătușă-sa – ceea ce considerase firesc, punându-se-n locul lor – abia așteptau s-o vadă urnită de lângă ei. Văzuse în gospodăria lor fătând și pisică și cățea și iapă și vacă și scroafă și-i fusese îngrozitor de milă de chinurile bietelor animale, dar simțise și-o greață în toată ființa ei. Abia la câteva zile, nou-născuții erau plăcuți la vedere. Mai ales pisoii și cățeii. Cu ochii încă lipiți, ei o uimeau și-o amuzau cum orbi, așa, își nimerea fiecare țâța pe care nu și-o mai schimba până ce mama îi înțărca, nemaipăsându-i de ei. Deci mama îi creștea până când se puteau lipsi de laptele ei. Dar la om, legătura nu se rupea o viață.

Spre deosebire de multe adolescente, mai ales din generația ei, Marioara nu se simțea-mboldită de dorul maternității. Nu-și făcuse nici un ideal sau măcar o-nchipuire privind un bărbat care să-i însoțească viața. De multe ori, ideea maternității apare legată de-un bărbat pe care fata/femeia vrea să-l perpetueze într-o nouă ființă, ca un corolar al dragostei. Pentru Marioara, fetița ei se-nscria în firescul existenței unei femei, și-atât. O crescuse conștiincios, fiind socotită pe bună dreptate un model de mamă. Și dacă mergea într-o vizită – deși coana Safta era plină de bunăvoință și de pricepere – Marioara își lua fetița cu ea. Nu intra în panică la bolile pe care le face orice copil. Dar de chemat doctorul îl chema, fiindcă nu voia să-și reproșeze că n-ar fi făcut tot ce trebuia să facă o mamă. Nici panică, nici efuziuni. Îi cumpăra Suzanei jocuri de copii și se juca împreună cu ea ca și când s-ar fi aflat între oameni mari. O ducea în fiecare concediu la mare și la munte. La munte, o plimba cât o țineau pe fetiță puterile apoi i-o punea

după gât lui Costel. De la trei ani, Marioara o-nvățase să-noate, o băga-n mare și se bălăceau amândouă, dar cu mingea fetița se juca numai cu taică-său, stropindu-se unul pe celălalt, râzând, făcând ca pieile-roșii, hăulind spre nemulțumirea Marioarei căreia nu-i plăceau gălăgia și excesul. Cum ieșeau din apă tată cu fată, Marioara le arunca o privire tăioasă și-i admonesta: „Chiar trebuie să țipați de să vă știe tot litoralul?”, și se-ntorcea pe-o parte, cu spatele spre ei, ca să-i fie și mai evidentă dezaprobarea. Tatăl și fata dădeau din umeri, fiecare spunându-i din ochi celuilalt: „Las-o, așa e ea”. După un timp, Costel relua calm și domol relațiile diplomatice: „Nu te supăra, mamă, dar unde să țipăm și noi dacă nu aici, unde toată lumea se dezlănțuie pentru cât tace un an întreg”. „Toate trebuie să aibă o măsură pe lumea asta. Oriunde te-ai afla, nu se cuvine să-ți dai poalele peste cap”. „Păi de unde poale, mamă, când noi n-avem decât slip?”.

Suzana râdea pe-nfundate, în timp ce construia un castel de nisip, iar Marioara tăcea îmbufnată, nedispusă deloc să se-mbuneze în fața unei glume, dânsa nestrălucind prin simțul umorului. Ca să restabilească și ea atmosfera de familie, Suzana îi arăta maică-sii castelul de nisip pe care-l „construise”, aducând apă din mare cu găletușa: „Ce zici, mamă, e frumos?”. Marioara întorcea un ochi critic spre strădania fiică-sii și spunea cu voce casantă: „Putea să fie și mai frumos”. Să-și fi dat oare seama câtă amărăciune însemnau asemenea vorbe în inima unui copil? Fiindcă ea fusese premiantă de onoare la călugărițe și se descurcase perfect la-nvățătură și-n regimul comunist, Marioara ar fi vrut ca fata ei să fie de 10 pe linie. Deși diferența între premiul întâi și premiul trei era de zece-douăsprezece sutimi, Marioara nu participase la nici o serbare de sfârșit de an cât fusese Suzana elevă. „De ce nu vii și tu la serbare?”, o-ntrebase odată Costel. „Veneam dacă lua premiu-ntâi, pentru premiul trei nu merită osteneala”. Costel dăduse cu tristețe din cap, nevrând să-ntindă pelteaua spre degenerarea discuției în ceartă. El se-nvoia de la fabrică pentru serbarea de sfârșit de an, iar dom' Tudose și coana Safta se-mbrăcau cu tot ce-aveau mai frumos și-o însoțeau pe Suzana, plini de mândrie și mai ales ca s-o mângâie de disprețul maică-sii, pe care fata nu-l comenta cu nimeni, doar că se umfla de plâns și pornea la serbare amărâtă, ca și când s-ar fi dus la tăiere. Taică-său și bunicii, în cinstea premiului, în acea zi, o invitau la restaurant. Când li se-ntindea lista de bucate, dom' Tudose spunea: „Suzana, fata lu' bâtu, astăzi tu alegi, că pe tine te sărbătorim”. Ea alegea invariabil șnițel cu cartofi pai și-nghețată de smeură, care pe vremea când fusese ea

elevă se făcea chiar din fructe și nu din apă chioară stropită cu ceva chimicale, ca mai târziu.

Când credea că nepoata n-o aude, coana Safta i se-adresa lui fiu-său: „Aba, Costele, maică, eu nu zic, da' spui și eu ca omul: nu putea și Marioara să spuie că are nu'ș ce de lucru la spital, nu'ș ce bilanț sau cum îi zice, și să nu-i strice copilului ăsta inima? Că ea venea la serbare dacă lua premiu-ntâi, da' vezi 'mneata, al treilea e de lepădat. Eu nu vreau să bag intrigi între voi, asta mi-e sfânta cruce, da' prea e aspră cu bietul copil. Parcă are feresteu, nu suflet. Eu nu zic că nu e gospodină, curată, rânduită, econoamă, bună la servici, da' prea e aspră la suflet. Noi, eu și dumnealui, tat-tu, nu te-am gogolit, nu te-am ninirit, da' nici cu barda-n Dumnezeu n-am dat”. „Mamă”, zicea Costel punând o mână peste mâna maică-sii, „un om trebuie luat și cu ăle bune și cu ăle rele. Ori îl iei așa cum e, ori te desparți. Nu uita că Marioara a rămas orfană la doisprezece ani, iar unchi-său și mătușă-sa nu s-au topit de dragul ei. Asta i-a asprit sufletul și nici nu cred că-l are atât de aspru pe cât îi iese pe gură”, își apăra Costel nevasta și-n ochi îi apărea o licărire dulce, destinată celeilalte, care-avea-n suflet și-n toată făptura catifea, nu pânza de joagăr de-acasă.

Costel nu se despărțise de Marioara fiindcă aflase mângâiere-n afara casei, altfel, poate, răbdător și-nțelegător cum era și tot și-ar fi luat lumea-n cap, oricât de rău i-ar fi părut de Suzana, care semăna cu el de parc-ar fi făcut-o singur. Bănuiala lui Costel cu privire la sufletul Marioarei, care nu era atât de negru precum ce-i ieșea pe gură, era întemeiată. Prima căreia-i părea rău de răul pe care-l făcea și pe care și-l făcea cu gura era ea. Însă mândria și-o încăpățânare ce-o încătușau o sileau să renunțe a drege prin scuze ori printr-o vorbă potrivită și bună ceea ce stricase cu primul impuls, care-i azvârlea vorba rea ca gloanțele dintr-o mitralieră. Nefiind proastă, Marioara băgase de seamă că oamenii țin minte mult mai bine vorbele decât faptele și dădea crezare, din experiență, unei observații înțelepte care spunea că o faptă rea se poate șterge cu-o faptă bună, în timp ce-o vorbă rea nu se mai șterge cu nimic. Dar nestăpânită așa la vorbă cum era, știa foarte bine să-și înghită limba acolo unde și-ar fi făcut rău cu ea.

Pe măsură ce creștea, Suzana se simțea tot mai apropiată de bunicii ei, oameni simpli care nu-și ascundeau obârșia, și de tată-său, care se preocupa de educația ei, îi cumpăra cărți, o pregătea pentru o viață intelectuală. În casa Mănoilor ăi bătrâni erau două Biblii, una în germană, dăruită de domnul Franz, alta în română, cumpărată de dom' Tudose. Coana Safta,

femeie credincioasă, avea carte de rugăciuni, dar și una de vise. Încercase și ea să citească Vechiul Testament, și cu toate că-nvățase religie-n cele șapte clase câte le făcuse, nimic nu pricepuse din el. Rămăsese cu ceea ce știa de la părintele care-i învățase religie-n școală: că Dumnezeu a făcut lumea-n șase zile, iar într-a șaptea S-a odihnit. Cum au fost izgoniți Adam și Eva din Rai și că de la păcatul lor mureau oamenii. Noul Testament îl pricepuse și nu vorbea odată de răstignirea lui Isus fără să nu-i dea lacrimile. În casa Mănoilor se respectau datinile: Crăciunul era Crăciun, Paștile – Paști. Deși regimul comunist educa tineretul în spirit antireligios – „religia – opiul popoarelor” – Suzana, îmbrăcată ca de sărbătoare, mergea de mână cu bunica Safta în fiecare duminică la o biserică din centrul orașului, se miruia și lua anafura. Căuta să memoreze tot ce spunea preotul și tot ce citea acesta din carte; sinceră în sinea ei, recunoștea că se plictisea; și se plictisea… Îi plăcea doar s-audă corul și mai ales soliștii, care erau toți cântăreți de Operă. Partidul se făcea că nu știe despre asemenea activitate a unora dintre marile personalități ale muzicii, manifestare a lor în funcție de ceea ce le permitea programul de la Operă.

Dom' Tudose, Costel și Marioara n-o aveau pe-asta cu biserica: și nu de teama regimului. Nu tociseră ei pragul vreunui lăcaș și nu bătuseră mătănii nici înainte de venirea comuniștilor la putere. „Bâtule, 'mneata de ce nu mergi cu noi la biserică?”. „Fata bâtului, m-aude Dumnezeu și de-acasă. Când eram eu copil, partea asta cu biserica era a femeilor. Bărbații trebuiau să-ntoarcă fânul, ori să-l cosească, ori să secere și câte altele care țin de cum s-arată vremea – aci frumoasă, aci miroase-a ploaie – nu se hodineau nici dumineca, nici sărbătorile, cum s-a hodinit Dumnezeu a șaptea zi după ce-a făcut lumea, că tot de la Dumnezeu e trimeasă și vremea. Dumnezeu e peste tot, taică, și ne știe nevoile. Da' tu du-te cu bunică-ta la biserică. Îi faci și ei o bucurie. Tu să nu mă spui, da' ea cu popă s-ar fi potrivit ăl mai bine să se mărite”. Pe Suzana o apucase un râs de nu se mai oprea. „Da' tu, fata bâtului, tu ce-nțelegi de la biserică?”, o-ntrebase dom' Tudose și fiindcă era curios să afle ce pricepea nepoată-sa din slujbele bisericești, dar și ca să-i curme râsul, care-i punea-n mare primejdie față de coana Safta. „Ce să spun, bâtule? Înțeleg că Dumnezeu e mai mare peste noi toți și că trebuie să-l cinstim și că El ne-a făcut pe toți. Un lucru nu-nțeleg…”. Dom' Tudose ridicase din sprâncene a curiozitate. „Nu-nțeleg pe El cine L-a făcut”. „Păi asta nu știe nimeni”. „Vezi, eu asta aș vrea să știu”. „Taică, la Cartea Sfântă zice: „crede și cu cerceta”. „Păi, atunci să nu cercetăm”, zisese Suzana cu

un glas fără nici o urmă de entuziasm. Simțise dom' Tudose că pe fată răspunsul lui n-o mulțumise; ea s-aștepta ca el să știe mult mai mult decât ea. „Fata bâtului, multe ne e dat să nu știm. Ete, de-o pildă: câte stele sunt pe cer, nu? Și ce știm noi ce-o fi pe-acolo?! Eu știu una din bătrâni de ne-o spunea taica, fie iertat: „Taică, și binele ți se-ntoarce pe lumea asta și răul: când nu te-aștepți și de la cine nu te-aștepți. Și vorba din gură să n-o slobozi ușor că nu știi unde lovești cu ea. Și nici gânduri rele să n-aveți că vă otrăviți sufletul. Și nici pizmă pe ăl de e mai frumos, mai deștept sau mai avut decât voi. Că nu știm niciunul de ce ne-aflăm acilea, pe pământ”. Așa zicea taica, fie iertat! Eu am încercat să mă țin de vorba lui și m-am străduit să-nțeleg lumea. Când n-am mai avut atelierul, parcă mi-a smuls careva inima din piept. Pe urmă, tot eu mi-am zis: „Bă, Tudose, dacă nu era domnu' Franz, cărai cât cărai brânză și iaurt cu cobilița pin București și pe urmă te-ntorceai la sapă la tine-n sat. Ce să te căinezi și să te văicărești; că neam de neamul tău n-a fost boier. Fii mulțumit că ai casă lux în București, ai familie, ai radio, ai și telefon, nu ești dezbrăcat, nu ești nemâncat. Nu te plânge, că te bate Dumnezeu!”. Fata bâtului, eu cred că lu' Dumnezeu, cum o fi El și pe unde-o fi, îi place să fii mulțumit cu-atâta cât ai. Dacă m-ar duce mintea la mai mult ți-aș spune, da' nu mă duce”.

Suzana se vedea la pieptul bâtului după explicațiile date despre Dumnezeu. Dumnezeu era undeva departe. Bâtul era lângă ea și voia să știe că-l iubește, chiar dacă n-o lămurise cine L-a făcut pe Dumnezeu. „Bâtul meu drag, bâtul meu drag, ce om bun ai fost tu și câtă pace ai adus în sufletul meu!”. Cu părinții ei nu vorbea despre Dumnezeu, fiindcă ei nu-i pomeniseră niciodată de nici o credință. Considerau probabil că era suficient ce pricepea de la bunica Safta și de la biserică. În fiecare seară, bunica Safta venea în camera Suzanei, îngenuncheau amândouă cu ochii la icoana cu Fecioara cu pruncul și cu glas mic spuneau „Tatăl nostru” și „Înger, îngerașul meu”, rugăciune care fetei îi era mult mai dragă decât prima. Pe îngeraș parcă-l și vedea: un copil bucălat, drăgălaș, cu aripi, un fel de frate care-o avea în pază. În imaginația Suzanei, Tatăl era un ochi cât întregul cer, un ochi care se rotea întruna; și-nzestrat cu puterea nu numai de-a vedea ci și cu-aceea de-a citi gândurile. De El îi era teamă. Despre Isus înțelesese că era bun și iertător. Față de El era de-ajuns să te căiești de faptele tale.

„Suzană, fata bâtului, când am rămas fără atelier, greu mi-a fost. Da' tot eu mi-am zis: „Mă, băiete, da' părinților, fraților și surorilor tele cum le-o fi fost când le-au luat pământul la Colectivă și boii și carul din bătătură? Ai?”. Eu ajunsesem ăl mai bine dintre frați. Mai întâi, eram la oraș: nu mai dădeam cu sapa, nu mai stăteam cu ochii pe cer să văz cum se schimbă vremea. Atelierul meu, fie vară, fie iarnă, mergea. Lucrătorii-mi spuneau „patroane”, eram și eu cineva. Acuma, ca să mai câștig un ban, merg prin casele oamenilor: repar, lustruiesc mobilă, știu să pun faianță, să umblu la lumină, la instalații sanitare, cum le zice. Pe banii pe care ți-i dă, fiecare te ia de sus. Într-o singură casă, o cucoană m-a pus cu ea la masă și mi-a zis „domnule Mănoiu”. E doctoriță, dentista. Părinții ei – moșieri expropriați. „Domnule Mănoiu, dacă mă luam după tata și după mama, cum terminasem liceul, nu și nu că să mă mărit cu un moșier vecin cu moșia noastră. Dar eu am vrut să am o meserie, să câștig un ban muncit de mine. Stau cu ceasurile-n picioare și scobesc la dinți stricați. Din leafa mea-mi țin și părinții. M-am băgat și la rate, la un apartament, ca să-i aduc și pe ei de la Târgoviște, să fie lângă mine, că nu mai sunt tineri”. „Cum vi se par timpurile astea, doamna doctoră?”. „Domnule Mănoiu, pe lume au fost, sunt și-au să fie mereu unii cu huzurul, alții cu munca. Acuma văd și unii foști cu huzurul cum e cu munca. Rău e că sunt pușcăriile pline de oameni care n-au omorât, n-au furat. Sunt acolo doar fiindcă-i bănuiește regimul că s-ar putea să uneltească împotriva lui sau pentru că au fost bogați; că și-au cumpărat cocoșei. E rău că unora li se ia dreptul la viață și când nu sunt în pușcărie, fiindcă nu-i angajează pe nicăieri. Noi, eu și dumneavoastră, domnule Mănoiu, ne câștigăm pâinea muncind, cum fac de totdeauna milioane, chiar miliarde de oameni. Unii cu sapa, unii cu mapa, și ieri și azi și mâine. Părinții mei și părinții părinților mei au fost cu mapa. Prin mine, a venit și rândul neamului nostru la sapă”. Suzană, taică – da' să nu mă spui părinților tăi – dacă străbunicii tăi dinspre maică-ta n-ar fi stat toate iernile ba-n Franța, ba-n Italia, lăsându-și moșiile pe mâna unor tâlhari de administratori, și dacă bunicu-tău dinspre maică-ta nu și-ar fi jucat averea la cărți, de i-au mai rămas maică-tii ca zestre doar bani de-o casă bătrânească-n București, crezi că maică-ta s-ar fi măritat vreodată cu băiatul unui tâmplar ca de-alde mine? Eu știu că-n sinea ei Marioara nu se crede ea de nasul nostru – și are dreptate – însă și-a dat seama că unul de-al lor n-o lua cu zestrea de-a avut-o. Numai că a avut minte și când s-a măritat și de când s-a dat cu comuniștii. S-a dat dupe vremuri. Are slujbă, câștigă bani buni și-

a luat și mașină. Și tu, taică, să-nveți să-ți câștigi pâinea ta. Dac-o fi să te măriți, să nu-ți scoată ochii bărbatul că te ține el”.

De când avea Suzana patru-cinci ani, maică-sa începuse să-i adune materiale de trusou: damascuri colorate, cuverturi, prosoape, fețe de masă de să deschidă restaurant, halate de baie, covoare, carpete. „Să fie, să se găsească”. Trecuseră peste șaizeci de ani de când se-apucase Marioara să-și pregătească fata pentru când avea să fie la casa ei, și „fata” mai avea și-acum garnituri noi „pe care să le folosească Mihai, cu o nevastă, sper”, și tot covoarele ei de zestre. Când se vorbește de zestrea unei fete, omul se gândește la căsătorie. Puține mame adună pentru fiicele lor cu gândul de-a le pregăti pentru o viață de celibat.

Deși părinții îi muriseră când ea avea doisprezece ani și deși până prin al doilea război mondial fetele se măritau adolescente, maică-sa nici gând n-avusese să-i adune și Marioarei trusou. Mătușă-sa, fără s-o-ndrăgească pe nepoata asta care-i căzuse plocon pe cap, se gândise totuși să n-o trimită la casa ei cu palma-n cur. Îi făcuse două plăpumi, două perne, șase garnituri de lenjerie; îi dăduse douăsprezece prosoape și trei fețe de masă din olandă, cu feston pe margini. De mobilă nu fusese vorba la tocmeala pe zestre, fiindcă doar se mărita cu un fecior de tâmplar la acea vreme, cu toată școala pe care-o făcuse.

În timp ce se duceau tratativele între familia băiatului și unchiul și mătușa fetei, mătușa se strecurase o clipă-n odaia unde se aflau tinerii: Costel, „viitorul”, și Marioara. „Mari-oară, vino un pic să m-ajuți la pus masa”. Când fuseseră numai ele două, mătușă-sa o-ntrebase: „Ce zici, îl iei?”. „Păi, am de ales?”. „De, fată, dac-așa părinți ai avut, Dumnezeu să-i ierte!”. „Să-i ierte! Dac-am să-l aștept pe Făt-Frumos pe-un cal breaz și să mai și fie mulțumit cu zestrea mea, teamă mi-e că vă rămân în bătătură până la adânci bătrânețe”. „Ești o fată-nțeleaptă!”. „E fiecare ce l-a-nvățat viața”, răspunsese Marioara pe tonul unei bătrâne trecute prin multe și de toate. Amărăciunea coclește sufletul și ascute mintea.

„Multă amărăciune e-n sufletul meu, Sfântă Fecioară”. Suzana stătea tot în genunchi, cu ochii la icoană. „Știu, sărmana de tine”. „Sfântă Fecioară, aducem oameni pe lume, de frica singurătății și ca să dăm – ne-nchipuim noi – un sens vieții noastre. Îmi pare rău din adâncul sufletului că l-am adus pe lume pe băiatul meu, când îl văd că nu e fericit. Mă simt atât de

vinovată”. „Iar dacă nu l-ai fi făcut te-ai fi simțit și mai vinovată. Ai vrut să dai un sens vieții tale. E greu pe lume să știi care e drumul cel mai bun pe care s-o apuci”. „Îmi pare rău de el; că n-am știut să-l fac dacă nu fericit, măcar împăcat cu lumea”. „Milă să-ți fie de tine. Și nu-i mai duce grija. O să se trezească și-atunci are să-ți simtă lipsa”. „Dar n-o să-mi ducă dorul”, și Suzana oftă. Sfânta-Și strânse buzele și-Și coborî pleoapele. Ce să-i fi răspuns?

Pe chipul pacientei se-ntipări o mască de durere. „Săraca, oare o doare ceva? Ce ziceți, doamnă”, i se adresă rezidenta asistentei-șefe, „o mai poate durea ceva în faza asta?”. „O durea-o sufletul. Ce știm noi?”.

Suzana avusese o copilărie chinuită de urticare, până pe la șase ani și-o adolescență cu acnee; ceva obișnuit la acea vârstă, obișnuit dar nu mai puțin demoralizant, chiar dacă ți se dau asigurări că este ceva ce nu ține o viață. În plus era și destul de solidă, comparându-se cu silfidele din clasă care se strângeau cât puteau în talie pentru a-i marca subțirimea. Singurul ei noroc împotriva complexelor vârstei fusese Sanda, colegă de bancă din clasa-ntâi primară până în ultima de liceu. Sanda, urticare n-avusese, acneea însă o bântuia și-o indispunea ca și pe Suzana; și era și cea mai înaltă din clasă; la vârstă fragedă, înaltă și cam multă la trup. Ele două erau singurele care n-aveau nici un amor printre colegi și nici în afara școlii. Sanda fusese premiantă-ntâi și la primară și la liceu. Nu punea un profesor sau o profesoară o-ntrebare la care Sanda să nu fi știut să răspundă; pe un ton neutru, care voia s-arate că fata nu se socotea buricul pământului fiindcă știa mai mult decât alții; avea o voce de contra-alto, potrivită cu statura ei, voce bine timbrată și o dicție perfectă. Deși caietele ei circulau în toată clasa, iar extemporalele și tezele îi erau cu dibăcie copiate, cruzimea vârstei nu-i împiedica pe colegi și pe colege s-o numească „buldozerul”. Judecata matură, acceptarea condiției sale fizice, a celei de copil cu părinții despărțiți, indiferența reală ori simulată față de zeflemeaua colegilor – „buldozerul” – erau pentru Suzana motivele principale care-o făceau s-o admire pe Sanda. Lecturile din clasicii români și străini, pasiunea pentru muzică, aviditatea ei pentru cultură o contaminaseră și pe Suzana și-o făceau să nu mai fie-atât de amărâtă când își vedea-n oglindă fața plină fie de coșuri, fie de-o spuzeală galben-roșietică. Pe lume erau atâtea surse de bucurie dincolo de fericirea pe care ți-ar oferi-o oglinda arătându-ți un chip frumos cu pielea ca marmora.

„Suzana, când ne-or trece coșurile, tu ai să fii chiar frumușică, eu am să rămân tot cât Turnul Colței și, fără să fiu urâtă, știu că n-o să-mi găsesc ușor un partener, nu neapărat pe viață, dar măcar pe-o perioadă. Fiindcă, deștepte cum suntem amândouă, cu preocupări intelectuale, puse pe-nvățat carte, n-o să fim asediate în nici un caz de „curtezani”, care nu la intelect se uită ei. „Partide” nu reprezentăm, fiindcă n-avem pe nimeni sus-pus în familie, care să ofere posturi tentante, burse prin străinătăți. Așa că să ne facem un echilibru interior, să ne acceptăm așa cum suntem, să ne bucurăm de ceea ce ne putem bucura fără contribuția altora, dar și pe ceilalți să-i acceptăm așa cum sunt, să nu-i ocolim și să nu respingem ceea ce ne oferă. Să nu ne creăm genul de fată bătrână căreia-i pute tot. Peste doi-trei ani, tu ai să fii chiar frumușică; problema ta va fi să nu devii o pradă ușoară”.

Îndemnurile Sandei erau de toată lauda, numai că sufletul omului, mai ales la fragedă tinerețe, anevoie se pune de acord cu argumentele rațiunii. Suzana cu greu ar fi putut spune cât adevăr era în comportamentul Sandei și câtă simulare impusă din mândrie.

„După cum vezi, Sando, eu îți copiez comportamentul, ca o umbră. Dar nu pot spune că nu mi-aș dori să-i plac lui Tudor Dinulescu; e și frumos și deștept”. Suzana simțea că același lucru l-ar fi dorit și Sanda, care la vorbele astea ale prietenei sale nu-și putuse înăbuși un oftat. „Aș minți dacă ți-aș spune că nu mi-aș dori și eu să-i plac. Deștept. Nu poți spune că nu e deștept. Dar de amorul lui pentru Oana care nici deșteaptă nu e, nici măcar frumoasă, ce să spunem? Că deșteptăciunea nu-l scutește să-i curgă balele – scuzați! – după o mediocritate care se crede însă irezistibilă ca fizic și deșteaptă ca madam Curie. Putem trage concluzia că atracția fizică dintre oameni nu ține de rațiune. Chiar să nu-și dea Tudor seama că Oana, hai să nu zicem că-i proastă, însă mediocră, în cel mai fericit caz? Să nu-i bage de seamă capul rotund ca un dovleac, picioarele groase și destul de crăcănate? Greu de crezut, și totuși… De ce să mă mir? Pe mama o știi. Într-o zi am să-ți fac cunoștință cu noua nevastă a tatei, cucoana pentru care ne-a lăsat el pe mama și pe mine”.

Suzana se gândise și la „cucoana” din viața tatălui ei. Nu putea pretinde că o cunoștea cum își cunoștea mama. Dar pe taică-său îl înțelegea din puținul cât îi cunoștea amanta și din multul cât îi cunoștea nevasta.

„Sando, la vârsta noastră, așa cum ne-a făcut Dumnezeu, că nici un măgar nu ne rage, mă gândesc eu că nu știm niciodată adevărul dintre un bărbat și o femeie. Nu știm nici ce atrage și nici ce respinge”.

„Dacă o s-aflăm vreodată nu cred că o să fim mai fericite. Norocul în viață, atâta cât am băgat eu de seamă pân-acum, nu se uită la deșteptăciune și uneori nici la frumusețe. Mama e și frumoasă și deșteaptă și totuși tata a dat-o pe una care nu e nici frumoasă, nici deșteaptă. Probabil are alte farmece, mai puțin la vedere. La nivelul de inteligență al mamei nu e nici tata, nici noul ei soț”.

„Și-atunci de ce și i-a adus în viață și pe unul și pe celălalt?”. „Ca să nu fie singură. La vârsta noastră cred că nu ne bântuie frica de singurătate, fiindcă suntem ocupate cu școala, să ne facem un drum în viață”. „Dacă am avea și noi câte un iubit, cum au colegele noastre, n-am sta să „filosofăm” asupra vieții și-a lucrurilor pe care încă nu le pricepem și la care colegele noastre cu iubiți nici cu gândul nu gândesc”. „Ai dreptate, Suzana; am ajuns așa – „filosoafe” – pentru că, după cum spui tu, nici un măgar nu ne rage”.

Cu două zile înaintea acestei conversații între Sanda și Suzana, diriginta, profesoară de matematică, citise notele întregii clase la toate obiectele. Oana avea media 5 și la matematică și la fizică. După oră, trecând prin fața băncii premiantelor, Oana le zâmbise din vârful buzelor și le spusese: „Apăi voi ce treabă aveți decât să tociți, că, slavă Domnului, nu se-mbulzește nimeni în jurul vostru”. Suzanei îi venise să-i crape capul. Se albise ca varul și țâșnise din bancă. Sanda o trăsese de mânecă și-o silise să se-așeze la loc. Privind-o blând, cu glas de mamă care-și moralizează cu părere de rău copilul, Sanda-i spusese Oanei: „Dragă Oana, pe pământul ăsta nu toată lumea are norocul să fie ca tine: frumoasă, deșteaptă, irezistibilă. Face fiecare ce poate. Eu și cu Suzana suntem tocilarele clasei. Asta suntem în stare, asta facem”. Apoi se ridicase din bancă, ignorând-o pe Oana care deschisese gura să-i dea o replică. Suzana, luându-și mapa, o urmase pe Sanda, ignorând-o și ea pe Oana, ca și pe colegele care se strânseseră în jurul lor ca în caz de ceartă să nu le scape cumva ceva.

Jenat de ieșirea nejustificată a iubitei sale, Tudor Dinulescu se-apropiase de Sanda și de Suzana și le abordase pe tonul cocoșului care-și apără găina vinovată: „Fetelor, am venit să vă prezint scuzele și părerea mea de rău pentru ieșirea Oanei. N-o luați și voi în serios, că o știți cum este: impulsivă, dar n-are suflet rău. O știți cum e…”. „Tudore, noi, eu și Suzana, o știm atât cât o vedem în clasă și puțin ne pasă cum e. Tu, care-o cunoști mai bine, poart-o sănătos și nu te mai pune-n situația penibilă de-a te scuza pentru prostia și pentru grosolănia altuia”, îi spusese Sanda pe-un ton calm, matern, nelăsându-i timp de vreo replică și, ce e drept, nici dispoziție. Peste

o săptămână urmase teza la matematică. Suzana era printre puținii din clasă care nu copia după Sanda.

Suzana, ocupată să-și facă teza, nu băgase de seamă decât într-un târziu că Sanda nu scrisese nici un rând. Îi dăduse un cot și-i azvârlise o privire plină de uimire. Ce să creadă? Că Sanda avea o cădere de memorie? Părea atât de calmă. „Doamne, ce să fie cu ea?". În pauză, după ce profesoara strânsese tezele, Suzana o-ntrebase la ureche: „Sanda, ce s-a-ntâmplat?". „De-abia când o să ne-aducă tezele, o să se-ntâmple". Cei care copiau în mod obișnuit după Sanda erau cu toții pleoștiți, dar unul nu-ndrăznea să-i pună vreo-ntrebare, mai ales după „discuția amicală" pe care „buldozerul" o avusese cu Oana.

Peste o săptămână, când le-adusese tezele, profesoara de matematică părea mai mult amuzată decât enervată. „Dragi elevi, nu mi-a trebuit ultima voastră teză ca să știu care după cine copiați. Dar v-am lăsat în pace, fiindcă, după cum bine știți, noi, profesorii, pătimim dacă avem corigenți. De repetenți nici nu poate fi vorba. Am făcut în așa fel încât s-aveți toți medie de trecere. Vă mulțumesc pentru teza asta unde principalul inspirator a intrat în grevă. Manoilescu Sanda, ai vrut să faci o farsă, nu? Ți-am dat nota unu. Ai ceva de spus?". „Un singur lucru și anume că și un „buldozer" poate avea pană de motor". La curent cu porecla Sandei printre colegi, profesoara spusese: „Mai ales când „buldozerul" își provoacă singur pana… Vrei să rămâi cu „unu" la teză?". „Rămân cu atâta cât socotiți dumneavoastră". „Eu socot că e păcat să-ți strici media pentru farsa jucată colegilor tăi, pe care, ce e drept, o meritau din plin. Ai să mai dai singură teza". La asta, unde nu mai avea nimeni de ce să copieze, Sanda luase, ca de obicei, zece. În sinea ei, Suzana-și zisese „A-nnebunit lupul, mănâncă iarbă! Sau a turbat mielul!".

Deși credea că-și cunoaște bine prietena, n-o crezuse-n stare să le joace un asemenea renghi colegilor. Printre cei mai afectați de „blocajul" „buldozerului" fusese Oana – Marie Curie + Brigitte Bardot a clasei – fiindcă se-alesese cu doi la teză. Vecinul ei de bancă și iubit, Tudor Dinulescu, era elev bun la toate obiectele în afară de matematică, disciplină care-i producea de-a dreptul coșmaruri. Abia aștepta să meargă la Drept, unde o fi fost de tocit, dar, oricum, de matematică scăpa.

„Sfântă Fecioară, noi pentru cine trăim?”. „Unii trăiesc pentru ei, alții pentru cei din jur”. „Și cum o fi mai bine?”. „Cum îți spune sufletul”. „Și dacă sufletul îți spune că și pentru tine și pentru cei din jur tot păcăleală este?”. „Nimeni nu-ți poate spune mai mult decât sufletul tău… Ai mai vrea să trăiești o viață?”. „Nu, nu, nu! Sufletul meu n-a avut liniște-n lumea asta. Nici acum la sfârșit n-am liniște. Mi se pare că nu las în urmă ce trebuie”. „Și ce-ar fi trebuit?”. „Un copil, un om cu un suflet senin, nu un cuget atât de-ncrâncenat”. „De ce crezi că li s-a dat oamenilor minte?”. „Ca să judece cu ea singuri”. „Și nu crezi că fiul tău, cea mai mare dintre remușcările tale, ar trebui să-nvețe să judece?”. „Nu știu unde-am greșit”. „Acolo unde greșesc toți oamenii, fiindcă așa le e dat: aducând alți oameni pe lume. Ești dovada greșelii de căpătâi: viața”. „Sfântă Fecioară, cum vrei Tu să mă mângâi!”. „Fiul Meu a vrut să le-aducă oamenilor mângâierea, prin milă și prin căință”. „Căința mi-i atât de mare că poate mi-o da iertarea Lui. Roagă-L pentru mine”. Fecioara înclină capul în semn de făgăduință.

Rezidenta observă cum chipul pacientei aci se destindea, aci se crispa. „Credeam că moartea e mai simplă decât viața”, se gândi rezidenta. La urma urmei, și moartea face parte tot din viață: finalul ei. Până atunci nu văzuse pe nimeni murind. Aviditatea fetei față de-acest spectacol era egală doar cu-o mare tristețe. Își aduse aminte că la dânșii acasă nu bântuia fericirea: în 1996, părinții ei cumpăraseră de la I. C. R. A. L., ca atâta lume, apartamentul în care locuiau de peste treizeci de ani. Îl cumpăraseră în conformitate cu dispozițiile primarului-general de-atunci al Capitalei, Victor Ciorbea: „Se vând toate acele locuințe care nu fac obiectul nici unui litigiu”. În 1998 apăruse o proprietăreasă, din Brazilia, plecată din România în 1948, căreia apartamentul îi fusese confiscat de Stat în 1956, prin neplata impozitelor și nicidecum naționalizat în 1950. Doamna din Brazilia îi târa prin tribunale de opt ani pe noii proprietari, părinții rezidentei, îndatorați până peste cap pentru plata acontoului și a ratelor. Avocații îi secătuiseră și ei de bani, iar nesiguranța le mâncase nervii și sănătatea. Când se-apropia un nou termen de judecată, părinții, profesori pensionari, numai lațul de gât nu și-l puneau. Din vechi familii de intelectuali, moșteniseră și ei câteva tablouri din secolul al XIX-lea, câteva bijuterii valoroase mai ales prin monturile lor fine. Procesul cu doamna din Brazilia le păpase demult pe toate. Azi tribunalul, prin persoana unui judecător, dădea o hotărâre; la următoarea înfățișare, alt judecător dădea altă hotărâre. Părinții rezidentei ajunseseră la concluzia țiganilor: „Decât să-ți iei avocat, mai bine îți

cumperi judecător”. Numai că ei, niște amărâți de intelectuali, prima oară prin tribunale, nu cunoșteau mercurialul judecătorilor și nici cum să cumpere vreunul. Și fetei îi venea să se omoare la gândul de-a se vedea toți trei în stradă, neavând bani să cumpere nici pragul unui apartament. Iubirea ei cu un coleg, iubire din anul întâi de facultate, se sfârșise. Brusc, băiatul se-ndrăgostise de-o studentă și la o săptămână de când o cunoscuse o luase de nevastă. „Dacă ne mai dă și afară din casă, tacâmul fericirii e complet. În clipa asta nu mi-ar părea deloc rău să mă aflu alături de pacienta Mănoiu Suzana, în comă, și să văd sau să-mi închipui nu știu ce, numai să nu mă mai trezesc iară lângă niște părinți ajunși umbre de-atâta stres și de-atâta nesiguranță și cu 5.000.000 ale mele pe lună după șase ani de facultate și trei de rezidențiat”.

„Fata tatei, nu mai suferi atâta. Mai întâi că nu s-au terminat bărbații de pe lume. Și – ți-o spune alt bărbat – niciunul nu merită lacrimi și s-ajungi o umbră fiindcă te-a părăsit. Crede-mă”. „Tată, nici dumneata nu meriți lacrimile unei femei?”, își întrebase Suzana tatăl, cu un glas pierit de parcă era trecut prin mai multe ziduri. „Nici eu, Suzana. Unele lucruri în viață le-am făcut fiindcă așa cereau obiceiurile, tipicul social. Fără elan, fără convingere. Și le-am continuat și le continui tot din conveniențe sociale”. Știind foarte bine la ce se gândea taică-său, Suzana socotise de prisos să se prefacă a nu pricepe și să-i pună vreo întrebare. „Tu, Suzana tatei, dacă ai să te măriți vreodată, să te măriți numai cu un bărbat pe care să-l iubești, da' să-l iubești de să simți că nu poți trăi fără el”. „Da, tată, însă dragostea trece, și-apoi?”. „Apoi îți rămâne amintirea a ceva dogoritor, ca și când ai fi pus mâna pe-un fier înroșit care ți-a lăsat un semn adânc”. „Ce mult trebuie s-o iubească tata pe Mioara lui de la „Loto”!”, se gândea Suzana. „Tată, poate sunt prea tânără și poate nici sufletul meu nu e-n stare să despartă amintirile frumoase de urâtul care le urmează. Un eșec prezent are nefericitul „dar” de-a urâți și frumusețea trecutului; o pune sub semnul întrebării. Începi să suspectezi de simulare gesturi frumoase din trecut. În definitiv, când un om îți spune deschis, civilizat, că nu te mai iubește, ar trebui să-i respecți sinceritatea și să nu ștergi cu buretele ceea ce-a fost frumos între tine și el. Curios, dacă asta se poate numai curios, că dintr-odată cel care nu te mai iubește, cu toate că este același, îl anihilează pe cel care te-a iubit. Peste amintirile frumoase vine un val de păcură. Te-aștepți să

fii indignat, să urăști, să disprețuiești fiindcă tu nu mai ești prețuit: nu mai ești cine-ai fost pentru el, nici el nu mai este cine-a fost. Nimic din toate astea, ci o tristețe, o tristețe care te face să vrei… Știu că bat apa-n piuă și repet întruna aceleași gânduri”. „Să vrei ce, Suzana, să vrei ce?”, și tată-său o apucase de amândoi umerii, aproape s-o zgâlțâie. „Să vrei să nu mai fi”, spusese ea dintr-o răsuflare, eliberându-se parcă de-o greutate. „Când îl ajungea supărarea și-amărăciunea, bâtu-meu își lua coasa-n spinare, o pornea prin niște văioage și se-ntorcea cocoșat subt un maldăr de iarbă, îl trântea-n grajd la vite și mormăia: „Dumnezeii mă-sii de viață!”. Se ducea la jgheabul de la fântână, se spăla și-i striga bunică-mii: „Pune, fa, de mămăligă, pune, că tot nu vrea să vină sfârșitul pământului, Dumnezeii cui l-a făcut și pe-ăsta!”. Mânca, se culca și dormea ne-ntors pân' a doua zi. Tata, băiețandru, ajuns cobilițar în București, când îl dobora dorul de-acasă, își lua fluierul și doinea pe marginea gârlei în Colentina. Amărăciunea e născută odată cu omul. Totul e să nu ne lăsăm doborâți de ea. Nu e sfârșitul pământului, fetița tatei”. „Nu e, Dumnezeii cui l-a făcut!”, spusese Suzana plină de obidă, lăsându-l pe taică-său cu gura căscată.

Suzana avusese copilăria, adolescența și tinerețea omului obișnuit, a celui căruia comunismul nu-i adusese nenorociri majore. N-avusese deținuți în familie, nu fusese dată afară din casă ca s-ajungă la pământ pe jos, în vreo pivniță, ori sub vreo scară. Când bunicii ei paterni, tată-său și maică-sa, își vânduseră casele, Suzana simțise doar tristețea despărțirii de tovarășii de joacă, tovarășii de șotron, de-a v-ați ascunselea, de săniuș, datul cu sania, din vârful dealului, din curtea Marineascăi, până-n oblonul pivniței unei case cu etaj a acestei negustorese, care-i chema-n bucătărie și le dădea floricele făcute pe loc într-o prăjitoare specială, în care boabele de „ciocantin”, mărunte și albe, pârâiau ca niște gloanțe. Când bunicu-său și tată-său fuseseră nevoiți să renunțe la atelierul lor de mobilă, ceea ce pentru ei însemnase o mare durere, ea n-avea anii la care să priceapă ce-nseamnă să te desparți de munca ta de-o viață, făcută cu trupul și cu sufletul – una dintre motivările majore ale unor oameni – mai ales că adulții căutaseră să-și ascundă amărăciunea față de Suzana și să nu scape vreo „apreciere” la adresa regimului, apreciere pe care copila, fără să-i priceapă gravitatea, s-o spună mai departe.

Suzana nu-și mai aducea aminte exact clasa în care la istorie învățaseră despre Fanarioți. Profesoara le vorbise de fumărit și de toate dăjdiile de pe capul bietului rumân, la care, dacă n-avea destul pentru împlinirea lor,

veneau trimișii stăpânirii și-i luau vitele, porcii, păsările, până și așternutul din pat. Cât timp profesoara enumerase toate ticăloșiile fanarioților, Crăciunescu Mihai, un băiețel blond, cu ochi albaștri, plânsese întruna. Când profesoara se oprise din explicații, Crăciunescu Mihai se ridicase în bancă și printre sughițuri spusese: „Așa i-au făcut și bunicului, că n-a avut să dea cota, i-au luat țoalele din casă și vaca și vițelul”. Și se pusese iar pe plâns cu sughițuri. Profesoara, săraca, se albise la față. Se-apropiase de Crăciunescu Mihai, îl luase de după umeri, îl ridicase din bancă și-l luase cu ea spunându-i mereu: „Hai, nu mai plânge, lasă că trec toate”. Noroc de-acea femeie cu suflet și noroc că în clasă n-aveau încă nici un „turnător”. Altminteri bine nu le-ar fi fost nici lui Crăciunescu, nici profesoarei, care nu denunțase băiatul pentru apropierea pe care-o făcuse între vechii și noii fanarioți. Și lucrurile nu s-ar fi sfârșit printr-o simplă ședință de muștruluială și de lămurire, ci, cum nimic nu era „întâmplător”, ar fi fost trași la răspundere părinții lui Crăciunescu Mihai și scormonită biografia lor până la Adam. Suzana înțelesese de ce maică-sa o sfătuia să nu vorbească niciodată cu nimeni despre familia ei, despre ce-aveau în casă.

Exemplul tăcutului și-al înghițitului îl dăduse dom' Tudose, judecând el că pe lumea asta lui îi fusese dat să muncească, indiferent sub ce regim ar fi trăit. Nu uitase traiul greu de la părinți, că altfel cum ar fi ajuns el cobilițar în București? Despre politică avusese totdeauna cea mai proastă părere, iar pe politicieni nu dăduse niciodată nici două parale. Înainte intrau în politică oameni avuți și unii mai sărăcuți, care voiau să se-ajungă și ei, dând din gură. Comuniștii scoseseră la iveală altă garnitură mincinoasă și pusă pe căpătuială și asta. Numai că pe vremea ălor dinainte nu intrai la pușcărie dacă erai contra sau bănuit a fi, ca de când cu noul regim. Dom' Tudose găsea totdeauna surse de consolare: „Și dacă dădea un foc peste atelier, nu tot sărac rămâneam?”. Mulțumea lui Dumnezeu pentru că-i erau toți sănătoși, că fiu-său avusese minte și se făcuse inginer, noră-sa avusese și ea, cu facultatea ei prin corespondență, mânca o pâine destul de bună, mai albă decât mulți alții. Costel Mănoiu, trăind printre muncitori, într-o fabrică de mobilă, își făcuse o părere competentă despre „dictatura proletariatului”. Acel regim, perfect definit de-un banc din epocă: „șampania este băutura pe care clasa muncitoare o bea prin reprezentanții săi”. Regimul celor cu gura, cu linsul și cu-nvârteala. O desăvârșire a tot ce-avea mai rău regimul anterior. Cum nu aspira la nici un post, cum nu se băga-n față ca păduchele-n frunte, nereprezentând concurență față de nimeni, ca fiu de fost patron,

nefiind membru de Partid, ci doar un specialist de mâna-ntâi, era lăsat în pace. Vorbea în fabrică atât cât era necesar și-și vedea de treabă cu capu-ntre umeri. Se obișnuise și nu se revolta că alții luau prime pe munca lui și că o dată nu fusese trimis la vreo prezentare de mobilă-n străinătate, mobilă creată de el. „Eu fac parte dintre cei care sunt lăsați să trăiască. Și nicidecum s-ajungă-n fruntea bucatelor”. Muncea conștiincios, ca și când ar fi muncit pentru el, potrivit principiului că dacă tot trece timpul măcar să fie cu folos. Îi erau urâte vorbăria și ineficiența. Ajunsese să se-amuze, dar să-i fie și milă de cei care nu se lăsau până nu depășeau norma. Era sigur că pe fiecare îl mâna nevoia.

Un muncitor de la văpsele și lacuri, Antoniu, era singurul din fabrică provenit tot din burghezie. Fusese ofițer chimist, dat afară din armată fiindcă lui taică-său îi făcuse cineva un pustiu de bine să-l „demaște” că a fost politician cuzist. Ceea ce se dovedise a fi o minciună, dar, până la acea dovadă, și tatăl și fiul își pierduseră posturile. Tatăl, inginer, se pensionase, fiul își căutase un loc unde să nu mai stârnească invidia. Doctor în chimie, nu i se putea reproșa că nu-și cunoștea meseria: văpsele și lacuri. Se străduia să le combine cât mai original, în așa fel ca mobilele tratate cu substanțele obținute de el să fie cât mai „fățoase”. Directorul îl chemase-n câteva rânduri ca să-i atragă atenția că prea costau mult combinațiile astea. Antoniu își permisese să-i răspundă: „Tovarășe director, nu uitați că mobila noastră merge-n străinătate, unde competiția e foarte dură. Dacă nu suntem măcar la nivelul lor, nu ne ia nimeni în seamă. Așa, am reușit s-avem comenzi din Occident, e drept că nu doar pentru calitate, ci și pentru preț, care e mult sub piața de acolo. Nu se poate și cu oala unsă și cu slănina-n pod”. „Dar facem mobilă și pentru interior. Măcar la asta cheltuie mai puțin”. „Tovarășe director, mobila asta merge pe la ministere, prin case de odihnă ale conducătorilor, prin locuințele lor. Nu credeți că și aici trebuie să ne păstrăm obrazul?”. „Că mult se pricep ăștia la așa ceva!”, îi scăpase inginerului-șef. „Trebuie învățați cu lucruri de calitate. Așa se formează gustul oamenilor”. „Bine, Antoniule, fie ca tine, deși mulți văd, puțini cunosc. Dar dacă ești pus pe cursuri de „estetică a ambientului”, fie ca tine”.

Nici Antoniu, nici Mănoiu n-aveau să știe niciodată ce hram purta directorul lor, aparent perfect produs de Partid, ca și un doctor de la policlinica unde aveau acces cei din fabrică, doctor care-ncepea orice ședință cu imuabilele cuvinte: „Tovarăși, să nu uităm că noi, aici, îngrijim

inima Partidului”, ceea ce suna firesc din gura unui dermatolog. Directorul fabricii de mobilă își începea și el ședințele cu vorbe neschimbate, ca și când ar fi rostit un text sacru: „Tovarăși, să nu uităm că noi, aici, lucrăm pentru Partid”. La auzul acestei litanii, fără să-și fi dat seama la-nceput, Mănoiu și Antoniu își căutaseră unul altuia privirea. Mai întâi neutră, apoi încet-încet strecurându-se în ea zâmbetul ironic pe care și-l reprimau buzele. Costel, aflând că locuiau amândoi în aceeași direcție, făcea drumul zilnic cu Antoniu spre fabrică și-napoi acasă. „Tată, eu te-am crescut cu mașină. O pretenție am de la tine: cum ăi ști, cum n-ăi ști, să nu te lași fără mașină. Ete-așa de-al dracului, ca să nu ne dăm nici noi băftiți”, spusese cu năduf dom' Tudose. În fabrică și-n mașină, Costel și Grigore Antoniu vorbeau numai lucruri anodine, pătrunși de gândul că orice spațiu-nchis putea să aibă urechi. Așa cum mai toată lumea se credea ascultată la telefon. Între ei se legase o prietenie fără declarații. Antoniu îl invitase de ziua lui pe Costel cu nevasta, invitație care nu-i stârnise Marioarei nici un entuziasm. Dar Costel insistase, fiindcă Antoniu era ultimul om pe care să-l jignească-n vreun fel.

Antoniu locuia împreună cu părinții, cu nevasta, profesoară de franceză, care făcea naveta la Moara Vlăsiei, și cu cele două gemene ale lor, în vârstă de cinci ani, plecate atunci de-acasă, la bunicii materni, la Giurgiu. Aveau o casă bătrânească aproape de Parcul Carol, devenit al Libertății, mobilată stil „Biedermeier”, moștenire a doamnei Antoniu-mamă, fiică de colonel. Oamenii se osteniseră să-i primească pe cei doi oaspeți, singurii de altfel, cât mai bine: cu salată de boeuf, cu icre, cu sardele, cu friptură, cu tort, „menu”-ul de sărbătoare al acelor vremuri. Se simțea însă că ziua aceea era o excepție. Covoarele vechi și ponosite, orientale, de preț la vremea lor, husele destinate să mascheze tapițeria uzată a mobilei, erau dovezi ale unui prezent precar. „Naveta mă omoară”, zisese Angela, nevasta lui Grigore Antoniu. „Avem un director, negru-n cerul gurii. L-am rugat ca pe Dumnezeu să-mi pună și mie orele-n așa fel ca să prind cursa de unu spre București. Mi le-a pus, de-al dracului, și după unu, așa că trebuie să stau până la șase seara când mai trece o cursă către București”. Apucată de-un elan de generozitate, Marioara Mănoiu îi făcuse rost Angelei de-un post de administratoare la un cămin de copii. Cu lacrimi se despărțise Angela de elevii ei, pe care-și dăduse toată osteneala să-i învețe franțuzește; noul loc de muncă era însă-n București, cu program de opt ore, ceea ce-i dădea posibilitatea să se ocupe și de fetițele ei. În privința salariului, postul de

administratoare era chiar cu patruzeci de lei mai mare decât cel de profesoară, învățământul și cercetarea fiind, ca retribuție, nițel peste nivelul gunoierilor.

Doamna Angela Antoniu era măruntică, simpatică, subțire, dar cu sâni abundenți pentru statura și pentru picioarele ei, ca niște bețigașe, terminate cu două labe de copil. Din glasul și din privirea ei se degaja bunătate, iar răbdarea de-a te învăța, talentul de-a explica pe-nțelesul elevului arătau un adevărat pedagog. Angela Antoniu devenise în particular profesoara de franceză a Suzanei și-a Sandei, care îi mai găsiseră niște colege de-ale lor, doritoare să știe mai mult decât ce învățau la școală, într-o singură oră de franceză pe săptămână. Familia Antoniu se-mprietenise cu familia Mănoiu și cu mama Sandei. Bătrânii Mănoiu – vorba vine bătrâni, că nici 60 de ani n-aveau – îi plăceau pe soții Antoniu și pe mama Sandei, ca și pe micuțele Antoniu. Dom' Tudose și coana Safta aflau în cei trei adulți un auditoriu iubitor de povești despre Bucureștii de-altădată și mai ales despre cum petrecea lumea înaintea primului război mondial și între cele două războaie. Marioara, foarte primitoare cu acești prieteni, sufletul nu și-l descărca însă nici în fața Angelei, nici în fața Agatei Manoilescu, mama Sandei.

La divorț, Agata îi ceruse fostului ei soț permisiunea de a-i purta mai departe numele, cu gândul la fișele pe care Sanda avea să le completeze de-a lungul vieții, în care să nu-i apară tatăl cu un nume, mama cu altul. Angela, din părinți ardeleni, ajunși cu slujba la Giurgiu, era o fire ponderată și nici ea predispusă la confidențe; mama Sandei, grecoaică, sinceră și de mirare cât de naivă pentru neamul din care se trăgea, își povestea la iuțeală viața, fără să-ncerce să-și atribuie le beau rôle. Nu se flata deloc, ba dimpotrivă, își afla vină în multe împrejurări trecute. Marioara le-asculta ca la biserică și le memora fiecare cuvânt, dar dacă i se-ncredința un secret nu l-ar fi spus nimănui, deși altminteri nu se putea spune că nu-i plăcea să clevetească. Nu mișca nimic în spital fără ca ea să nu afle, în odăița ei izolată, biroul de „șef-contabil”.

„Informatoarea” ei principală era una dintre farmacistele spitalului, o domnișoară de vreo patruzeci de ani, vară bună cu un pictor la modă, ajunsă prin el în cercuri de artiști. Despre toți știa toate picanteriile și pe toți îi pomenea pe numele mic. Le căuta societatea și reușea să li se șurubuiască în viață, încât o găseai în cele mai diverse case, în care chiar își impunea autoritatea, împrietenindu-se cu nevestele unor celebrități ale momentului, din toate domeniile artei. E drept că la orice oră din zi și din noapte își

oferea serviciile: avea nevoie careva de-un anume doctor, „Farmacista noastră” îl punea imediat în legătură cu solicitantul; avea altul nevoie de-un medicament care nu se găsea pe piață, ea făcea pe dracu-n patru și i-l procura. Se-mbolnăvea careva, ea se ducea la spital, intra-n legătură cu medici și cu asistente, cu farmacistele spitalului, și nu uita să vină încărcată cu borcane de mâncare anume pentru regimul prescris pacientului. Ajuta câți săraci putea. Unor copii dintre cei vecini cu spitalul le ajuta să-și facă lecțiile și le rezolva problemele de matematică și de chimie. La toate aceste reale calități, care dovedeau un suflet generos, nu te-ai fi așteptat ca posesoarea lor să fie o bârfitoare clasa-ntâi, care să simtă o adevărată voluptate în a forfeca pe toată lumea, știind despre fiecare și laptele de l-a supt.

Avusese câteva legături cu bărbați din lumea artistică, nefăcându-și nici o vină din faptul că aveau neveste, infidele toate, după cum bine se informase „Farmacista”. Și chiar nu inventa. Nefiind nici frumoasă, nici urâtă, dar de un gen tern, cu un mers milităros și cu un ton autoritar, putea să descurajeze intențiile de-nsurătoare ale unui bărbat. În Marioara Mănoiu găsise un bun ascultător și un participant cu observații pertinente, care asculta cu adevărată plăcere noutățile mondene cu parfum de bârfă ale „Farmacistei” și punea întrebări cu duiumul, nevrând să-i scape nimic, fără să ducă însă vorba mai departe. Marioara pricepuse de la bun-început că, neavând o viață personală care să-i absoarbă disponibilitățile, „Farmacista” participa cu elan la viața altora. Făcea prietenii de-a dreptul pasionale pentru câte cineva; și tot atât de ușor persoana cădea-n desuetudine fiindcă îi contrazicea unele concepții sau pentru că pur și simplu devenea lipsită de interes. Cunoscătoare a trei limbi străine, franceză, italiană și rusă, avea o cultură temeinică pe care voia să le-o transmită Marioarei și Suzanei, dirijându-le în materie de lectură, de spectacole, de muzică simfonică și seminarizând-o pe Marioara, ca să fie convinsă că-i urmează indicațiile. Marioara Mănoiu avea ce să-nvețe de la Angela Antoniu și de la Agata Manoilescu, fiice de intelectuali, cu licențe obținute înainte de Reforma învățământului, foste studente ale unor profesori ajunși pe merit și nu laureați ai originii sociale, corespunzând noii „politici de cadre”. Dar niciuna nici alta n-o făceau „profesional” ca „Farmacista”, a cărei mamă predase latina la liceul Central, ajuns „Zoia Kosmodemianskaia”: metodică și perseverentă. Când se vorbea despre ea, cel puțin în familia Mănoiu, i se spunea „Farmacista”, iar „Dora”, numai când cineva i se-adresa direct,

având și ea un nume mic și unul de familie, ca tot omul, și anume: Teodora Gregorian.

Cea mai lovită de noile timpuri se simțea coana Safta, deși la fiecare vorbă nu uita să spună: „Să nu-l mânii pe Dumnezeu!”. Cu toate că se-ntâlnea destul de des cu fostele vecine din Moșilor și din Colentina, martore ale unei bune părți din viața ei, deci nu se rupsese cu totul de ceea ce lăsase în urmă, nu-și afla mulțumire și loc în lumea-n care-ajunsese. Nu se putea obișnui cu viața la bloc, unde oamenii-și dădeau doar bună-ziua când se-ntâlneau, unde unul nu ți-ar fi bătut la ușă de-o sărbătoare să-ți spună „la mulți ani”, ori măcar să-ți dea un telefon. Și era un bloculeț doar cu șase apartamente. „În ăle mai mari cum o fi, maică?”, se-ntreba ea când erau de față prietenii celor tineri. „La noi, te certai, te-mpăcai, mai cleveteai între vecine, da' ne duceam una la alta, ne povesteam ce găteam, ne arătam ce mai lucram lucru de mână, ne spuneam ce ne făceau bărbații, copiii, puneam la cale pețitorii, căsătorii, ne-adunam la sărbători, la cumetrii, la nunți, la botezuri; nu mai vorbesc de-nmormântări și de parastase. Oamenii ăștia de-acilea unde-or fi crescut, maică? Să nu vrei tu să schimbi o vorbă, să bei și tu o cafea cu vecinul, să joci o tablă, un tabinet, să nu știi de moare, de mai trăiește? Eu, maică, mă simț acilea ca-n pădure, parcă sunt în altă țară, parcă dacă deschid gura ălălalt nu pricepe ce spun. Parcă sunt în străinătate!”.

Cea mai adaptată noilor vremi era Marioara; de neașteptat pentru originea ei. Unchiul și mătușa fuseseră dați afară din conacul lor, cu-o boccea în mână, cât apucaseră s-adune și ei noaptea, în timp ce-i aștepta camionul la poartă cu alți expropriați, depuși apoi toți în mijlocul Craiovei, unde li se fixase domiciliul pe care n-aveau voie să-l părăsească nici o clipă fără aprobarea autorităților. Norocul unchiului și-al mătușii fusese unul dintre copiii lor, doctor, însurat cu-o avocată, cărora, având doi copii de crescut, le puteau fi de folos, căzuți așa satará-belea pe capul lor, pe negândite. Marioara-și spunea că Dumnezeu îi luminase mintea când se măritase cu primul pretendent, neașteptând nici marele amor, nici pe Făt-Frumos pe-un cal breaz, mire care s-o răpească, sedus de aproximativa ei frumusețe. Sigur că și ce-i mai rămăsese ei din moșia părintească ar fi fost naționalizat, cu-atât mai mult cu cât unchiu-său și taică-său își împărțiseră frățește bunurile părintești, fără a fi făcut forme de succesiune în regulă. Uneori, vara, și ea regreta curtea casei de zestre din Moșilor, dar când își aducea aminte lemnele și cenușa care trebuiau cărate acolo, „răcoarea” de

dimineață până să aprindă focul, aprecia avantajele blocului: în căldură te culcai, în căldură te sculai, closetul era în casă, baie nu trebuia să faci într-o cadă de zinc și-apoi să arunci apa la canal. Mai ales de când scăpaseră de păcură, fiindcă li se introduseseră gaze naturale, deși transformarea asta-i costase o căciulă de bani, blocul merita și prea merita, iar cum ea nu era o fire comunicativă, nu suferea deloc de indiferența vecinilor. Locatarii vechi sigur că se interesaseră cine erau Mănoii ăștia care se mutaseră ultimii în bloc și cum ei, cei vechi, toți erau intelectuali, nu găsiseră de cuviință să le dea nas unor mahalagii, intrând cu ei în vorbă. Hortensiile, sădite de coana Safta, de primăvara și până toamna târziu, erau niște superbe globuri colorate.

Cu ghiozdanu-n spate, Suzana se oprește în fața fiecărei hortensii, trece cu mâna pe deasupra lor și le șoptește: „Cât sunteți de frumoase. Nu știți cum mi se umple sufletul de bucurie când mă uit la voi. Nici o doamnă nu e atâta de frumoasă ca voi”. Tată-său îi pune mâna pe ghiozdan, ușurel, ca să n-o sperie: „Vorbești cu ele, Suzana?”. Fetița se fâstâcește, ca omul care vrea să nu știe nimeni ce face el, ca surprinsă asupra a ceva ce voia să țină ascuns. „Bine faci, fetița tatei. Tot ce e viață simte dragostea, vorba dulce. Ele-ți fac ție o bucurie când le privești și tu le faci lor când le mângâi prin aer și când le șoptești iubirea ta. Suzana, tot ce e viață are suflet, dar să nu mă spui cuiva că nu vreau să râdă nimeni de noi doi. Învață să iubești, de la firul de iarbă, de la câinele de pripas până la cerșetor. În noi rămâne numai ce-am iubit, sufletele care ne-au fost dragi, că sunt flori, animale, oameni”. „Tată, pietrele or avea și ele suflet? Dar casele?”. „Ce știm noi? Dac-ar putea să povestească tot ce-au trăit, atunci am ști”. „Tată, eu cred că și ele au suflet, dar nu ni-l arată”. „Suzana, tu mergi cu bunica la biserică. Nu se poate să nu fi auzit acolo că nebănuite sunt căile Domnului”. „Am auzit, și eu cred că așa e, și că Dumnezeu există, deși la școală ni se spune că e o-nchipuire a oamenilor, prin care bogații au vrut totdeauna să-i prostească pe săraci”. „Acuma îi prostesc fără să-l mai invoce pe Dumnezeu – „credința – opiul popoarelor”, își spuse Costel Mănoiu în gând. „Tu să nu spui nimănui ce-am vorbit noi doi acum”. „Nici mamei?”. „Nici ei; un secret e un secret”; și Costel își strânge fetița la piept.

Suzana este cu ghiozdanu-n spate, mângâie conturul hortensiilor, le șoptește iubirea ei. Se vede apoi pe-un pat de spital, toată numai perfuzii, dar cu ochii-n ochii Fecioarei din icoana „adâncită”, cum îi spunea bâtul ei, dom' Tudose. „Suzana, mai spui că n-ai iubit? Dar hortensiile?”. „Sfântă

Fecioară, Te rog să ai grijă de ele, să nu le lași să piară; păcat de-atâta frumusețe…”. „Are să vină o femeie cu suflet care-o să le iubească și-o să le poarte de grijă”. „Sfântă, pe mine mă așteaptă cineva Dincolo?”. „Te-așteaptă o ființă iubită care nu te-a dezamăgit niciodată”. „Cine?”. „Ai să vezi”. „Te rog și pe Tine să nu mă părăsești!”. Fecioara îi făcu semn că avea să-i fie mereu alături.

Pe chipul pacientei apăru o expresie de mulțumire, expresia omului căruia i s-a luat o piatră de pe suflet. „Of, Doamne, de ni s-ar arăta măcar o clipă adevărul”, gândea rezidenta din ce în ce mai impresionată de schimbările de pe fața muribundei. „Parcă se uită la un film”.

Primul film, Suzana-l văzuse împreună cu părinții și cu bunicii, la un cinematograf de pe „Bulevard”: Maria Antoaneta, cu Norma Shearer și cu Tyrone Power, cum avea să afle mai târziu. La șase ani ai ei, înțelesese că Maria Antoaneta trebuia să fugă undeva cu un nobil frumos care-o iubea. Mai înțelesese și că era măritată cu un rege și că niște oameni umblau să-i omoare, de ce, Suzana chiar nu pricepuse. Deși taică-său îi explicase ce era cinematograful și că pe pânză vedeai niște povești închipuite, ei tot îi fusese frică, și de multe ori închisese ochii în timpul filmului. Un film pe care-l văzuse numai o dată și de-a cărui acțiune mai târziu nu-și amintea mare lucru. Mulți actori avea să mai vadă, în multe filme, și avea să-i uite. Norma Shearer și Tyrone Power îi rămăseseră însă gravați în minte, figuri nealterate de vreme.

Pentru Suzana, cinematograful fusese unul dintre cele mai plăcute feluri de-a se destinde și de-a uita de propria viață, cât timp ochii nu-i vedeau decât ecranul. Cărțile, teatrul, filmele te-apropiau de unele destine pe care le-asemuiai cu-al tău, de alți oameni; pe unii ți-i făceai prieteni, pe alții-i disprețuiai, îi urai chiar. Ca o mână nevăzută te smulgeau din cotidian, de multe ori făcându-te – când închideai cartea, când se lăsa cortina sau când ecranul se albea și pe el se citea „sfârșit” – să te-mpaci cu viața, să vezi că fericirea e rară, iar amărăciunea și durerea nu ocolesc pe nimeni. Oricât ți-ar descrie un autor o ambianță, un interior, un peisaj, ele rămân pentru tine așa cum ți le-nchipui tu. Suzanei îi era drag cinematograful, fiindcă autorul îți punea în fața ochilor tot ce-și închipuise el. Închipuirea lui devenea pentru tine realitate: o închipuire gata servită, de figuri, de voci, de peisaje, de obiecte. Pentru unii esteți, cinematograful, ca artă, reprezenta o mâncare gata rumegată, exact cum pentru mulți oameni, care nu se ocupă de estetică, ciorba de burtă e-o mâncare ce-a mai fost mâncată. Suzana se socotea un

om obișnuit, iubitor de artă, iubitor cu-adevărat, nu din snobism și nici din vreo dorință de-a lua ochii cuiva prin ceea ce văzuse, citise, ascultase. Când se-ntâlnea cu Sanda, cu doamnele Antoniu și Manoilescu și cu Farmacista, discutau despre cărți, despre teatru, despre cinematograf, despre concerte, fie de la „Ateneu”, fie de cameră, de la „Dalles”. Critica regimului nu le binedispunea și nici nu schimba nimic. Și oricâtă încredere aveau între ele, bine era să evite asemenea discuții.

Acum, Suzanei îi treceau prin fața ochilor Maria Antoaneta și iubitul ei: Norma Shearer și Tyrone Power, în costumele vremii, adică la 1789, cu peruci, frumoși, subțiri, tineri, așa cum îi păstra de peste șaizeci de ani în memorie. „Nu bănuiești, sărmana de tine, că o să-ți taie capul”, i se-adresează Suzana Mariei Antoaneta – adică Normei Shearer – pe care-o crede chiar personajul real. Maria Antoaneta-i răspunde: „Bănuiesc, fetițo”. Suzana este iară între părinții și-ntre bunicii ei la cinema, pe bulevard, îi soarbe din ochi pe Maria Antoaneta și pe iubitul ei. Și iară zboară peste ani și se vede pe-un pat de spital, cu Norma Shearer și cu Tyrone Power alături de ea. „Vă mulțumesc că v-am purtat în suflet atâta vreme, tineri și frumoși, vă mulțumesc din inimă că timpul n-a avut putere asupra imaginii voastre. Ați plecat și voi din lume, dar pentru mine – nu. Vă mulțumesc!”.

Multe minuni ieșiseră din mintea, din sufletul și din mâinile oamenilor: muzica, de neasemănat cu nimic pe lume, pictura, sculptura; apoi devenise realitate comunicarea la distanță, posibilitatea de-a întipări pentru totdeauna chipuri, obiecte, peisaje pe-o bucată de carton, pe-o bandă de celuloid. Marioara Mănoiu povestea ce-nsemnase pentru unchiul, pentru mătușa ei și pentru ea primul aparat de radio în casa lor. Radio cu acumulator care trebuia periodic reîncărcat. Veneau țăranii grupuri-grupuri s-asculte și să vadă minunea: „Boierule, nu vă fie cu supărare, am venit să ne-arătați și nouă cutia aia de vorbește și cântă”. Marioara, fetișcană pe vremea aceea, nu se mirase deloc când mătușă-sa se-arătase uluită că la aparatul unor prieteni, din alt sat, semnalul postului de radio București era același: „Ia te uită, se-aude exact ca la al nostru”. Bărbații-și zâmbiseră-n barbă la această observație, care n-o tulburase deloc pe cucoana gazdă, fostă colegă de pension cu mătușa Marioarei.

Dom' Tudose, în timpul celui de-al doilea război mondial, fusese mobilizat pe loc pentru a furniza furgoane militare. O punea pe coana Safta să-l scoale neapărat la cinci douăj'cinci după-amiază, ca să poată prinde „Londra”, emisiunea-n limba română, de la cinci jumate. „Săftică, moarte

de om fac dacă nu mă scoli”. „Și ăia ce spune, Tudose? Minciuni ca toți”. „Săftică, tată, e bine s-asculți minciuni și de la unii și de la alții ca să-ți faci și tu o părere”. „Ei, și ce părere ți-ai făcut dacă pui minciună lângă minciună?”. „Aștept și eu, ca tot omul, să se termine războiul, ducă-se pe pustii! Da' ca să ți-o spun pe-a dreaptă, bine nu cred să fie după război. Bine nu e după nici un război. Sărăcie, foamete pentru multă lume și unii de se-mbogățesc peste noapte”. „C-o să le ia cu ei în groapă!”. „Da' după războiu-ăsta de n-ar veni și altă belea pe capu' nostru că prea-i laudă „Aliații” pe ruși. C-o fi, c-o păți, da' tot de „victoriile” lor pomenesc. Eu am văzut ce le poate pielea rușilor în războiu-ntâi. Când cu revoluția aia a lor, unul nu mai asculta de vreun comandant. Umblau beți pin Iași și trăgeau cu puștile ca la nuntă”. „Ne-o feri bunul Dumnezeu!”. „Te ferește, te ferește, pân' te nemerește. Și pe nemți i-am păscut; știu și ălora ce le poate pielea. Când au fost Bucureștii ocupați, lu' domnu' Franz îi venea să-și bage capu-n pământ de ce făceau „neamurile” lui. Dumnezeu să-i dea hodină pe-acolo pe unde-o fi, că el m-a făcut om!”. „Eu îi aprinz de fiecare dată când intru-n sfânta biserică o lumânare și, când împart pentru ai noștri, împart și pentru el și i-am trecut la pomelnic și pe el și pe Frau Herta de m-a-ntrebat popa dacă n-am neamuri nemți”.

Urmările războiului schimbaseră viața atâtor oameni nu doar în România: o viață pe care coana Safta n-o înțelegea și-n care nu-și afla locul. Neamul ei, și după mamă și după tată, din tată-n fiu, fusese neam de negustori. Nu se putea spune că aveau ziua ce visau noaptea, dar duseseră o viață chibzuită, fără lipsuri. Nu era Crăciun fără porc, nici Paști fără miel, nici zile fără carne, fără lăptărie, în afara celor de post. Era, ce-i drept, și lume săracă, oameni de munceau cu ziua la pavatul străzilor, de pildă. Îi vedeai cum își scoteau la prânz pâinea neagră, o tăiau cu briceagul, o stropeau cu ulei, luau darabul de brânză și ziarul cu măsline, o ceapă, și ăsta le era prânzul. Trăiau în cocioabe, claie peste grămadă, dar tot aveau o mușcată la geam, o tufă de busuioc în curte. Și-și văruiau cocioabele și de Paști și toamna.

Coana Safta nu pricepea ce anume făcea să fie pușcăriile pline de oameni care nu omorâseră, nu tâlhăriseră. Ce-i spuneau fiu-său și noră-sa cu „lupta de clasă”, nu pricepea. Vedea, însă nu pricepea ce era-n mintea ălora de-aveau puterea, de să facă atâta prăpăd de vieți? „Cum nu le-o fi, Doamne, frică de Dumnezeu? Că tot în groapă o s-ajungă și ei. De ce un om ca Gliguță-al lu' Ciupitu să stea-n pușcărie pentru că avusese cocoșei de aur,

scoși de Stat, vânduți de Stat. Dacă-i vinzi omului ceva, e bun stăpân pe ce i-ai vândut. Cum adică? Astăzi îi vinzi și mâine-i ceri înapoi; și dacă nu-ți dă, hop cu el la pușcărie? Și s-ajungă oamenii să le fie frică să mai deșchiză gura și să le fie frică să se-adune mai mulți la un loc, așa cum petrecea lumea-nainte?”.

„Mamă, oamenii sunt făcuți să nu trăiască singuri. Cât am fost la unchiul și la mătușa, mereu aveau musafiri, mereu mergeam în vizită-n satele vecine pe la moșieri și chiar în sat la-nvățător, la preot, la dirigintele poștei. La poștă am văzut prima oară telefon, telefon cu manivelă. Pe urmă a apărut radio-ul; acuma, televizorul. Omul poate că nu se mai simte atât de singur. Poate și de asta oamenii se văd mai rar între ei. Pot vorbi la telefon ca să afle unul despre altul. Când erai matale tânără, funcționarul venea la douășpe-acasă, mânca, trăgea un pui de somn și se mai întorcea două-trei ceasuri la slujbă. Astăzi, ne vezi pe noi cum plecăm dimineața și uneori ne-ntoarcem seara. Noi vă avem pe dumneavoastră care gătiți, faceți curățenie, aveți grijă de Suzana, dar cei care n-au părinți ce fac? Astăzi, cine nu-și face rost de carne de la țară, cine nu cunoaște un măcelar, stă la cozi până-l uită Dumnezeu, pentru te-miri-ce și mai nimic. Și uite-așa, nu mai are omul timp nici să răsufle, dar să se mai vadă cu neamurile și cu prietenii. Se mulțumește să asculte ceva la radio și să se uite la televizor până-l fură somnul. Mamă, lumea nu mai e ce-a fost și n-o să mai fie niciodată și dacă scapă de regimul ăsta. Lumea de azi, față de lumea matale, e ca omul care și-a pierdut o mână sau un picior. N-o să le mai aibă niciodată. Ăștia vor să schimbe lumea. S-o schimbe cu frica. Să știe omul că are un stăpân și că nici să șoptească-n fața lui nu-i e îngăduit. Cum foamea e ăl mai bun bucătar, frica e ăl „mai bun” conducător. Să-i fie frică omului de stăpânire mai mult decât de ochiul lui Dumnezeu. Conducătorii de azi vor să-l ia locul lui Dumnezeu. Să creadă omul că soarta nu i-o hotărăște cineva de undeva, ci Partidul și organele care-l servesc. Mamă, oamenii ăștia ai regimului vor să-l izgonească pe Dumnezeu din mintea oamenilor, dar, pe de altă parte, să facă ei pe dumnezeii”. „Vai de capu' nostru, Marioară, maică, și vai și de-al lor!”. „Mamă, toate pe lume au un sfârșit. Și cu ăștia o să se termine cândva, numai că viața care-a fost, adică o viață tihnită și rânduită, cum ați apucat dumneavoastră, matale și tata socru, n-o să mai fie niciodată”. „Mare păcat, maică, mare păcat. Da' ce să zicem, că toate ne vin de la Dumnezeu. Cum o vrea El. Da' n-aș fi crezut s-apuc să văz lumea cu

picioarele-n sus. Față de alții, noi să nu ne plângem, să nu-L mâniem pe Dumnezeu”.

Cum în timpul războiului dom' Tudose asculta radio „Londra”, după ce se instalase comunismul nu-i scăpa „Vocea Americii” și, de când se-nființase, „Europa liberă”. „Să ne lase ei, americanii și ăilanți așa? Tu ce zici, Marioară, tată?”, o-ntreba dom' Tudose pe noră-sa, cu speranța că ea avea să-i spună „da”, ca și când de ea și de răspunsul ei s-ar fi umplut a doua zi Țara de trupe occidentale, care să-i scape de comunism pe români. „De, tată, eu ce să zic? Așa ar trebui să facă, după toate câte ni le spun posturile lor de radio, dar de, eu ce să mai zic? Știu și eu cât știi și matale, ba mai puțin: că eu n-am timp să ciulesc urechea la aparat și să deslușesc ceva din paraziții cu care-i acoperă ăștilalți. Singur Dumnezeu știe care ne-o mai fi soarta”. Dom' Tudose pe fiu-său nu-l mai întreba dacă vin americanii de când Costel îi răspunsese, apucându-l părintește pe după umeri, cum ai face ca să dai și mai mare putere vorbelor de le spui unui copil credul, spre a-i deschide ochii și mintea: „Tată, nu vine de nicăieri nimeni să ne scape de comunism. Dacă le era să se pună-n proptă cu el, de ce n-au făcut-o-n Rusia, că din 1917 pân-acum aveau vreme, slavă Domnului? Iar la noi, de le era americanilor să vină, așa cum a scos unul o vorbă – cine-o fi, îi pute mintea de deștept – înot dacă veneau și tot ajungeau pân-acum. Să ne luăm gândul că le pasă ălora din Apus de noi. Să fim mulțumiți mai întâi că suntem sănătoși, apoi că nu suntem în pușcărie, casă avem cu tot ce ne trebuie, două mașini avem, pâinea ne-o câștigăm. Tăcem și ne vedem de treabă. Muncim cum a muncit neam de neamul nostru”. „Da, Costele, tată, da' munceam pentru noi. Astăzi ai fi avut fabrica ta de mobilă, n-ai fi fost slugă la Stat. Tu singur spui cum iau alții prime pe munca ta și cum merg și se fudulesc prin țări străine cu mobilă făcută de tine”. „Tată, să ne-nchipuim că n-am fi avut înainte atelierul nostru de mobilă și că eu aș fi fost salariat la un patron. Crezi că patronul m-ar fi pus pe mine-n fruntea bucatelor? Dacă ar fi dus mobilă-n străinătate, crezi că mă trimitea pe mine s-o prezint fiindcă aș fi făcut-o eu? Tot el s-ar fi dus, cu cățel, cu purcel, nu eu. Acum, locul patronilor l-au luat oamenii Partidului. Eu stau cuminte, îmi văd de treabă și nu fac valuri. De câte ori m-apucă și pe mine câte-un parápon, mă uit la Antoniu, inginer chimist care zice mersi că l-au angajat meșter la lacuri și văpsele. Și-mi mai aduc aminte că neam de neamul nostru n-a trăit din rente. Tată, dumneata ai pornit-o cu cobilița-n București și, dacă nu era domnul Franz, te-ai fi-ntors la țară și-acum am fi dat amândoi cu sapa la

Colectiv. De bine-de rău nu mai dăm cu sapa. În vremuri tulburi și rele e bine să treci neobservat. Aveam bani de mașină, după cum bine știi. Dar ca să nu stârnesc cuiva invidie, m-am împrumutat de la C. A. R. de acont, de rest de la C. E. C, și plătesc mașina în rate. Prefer să dau dobândă la Stat decât să zică vreunul: „Ia te uită, al dracu' Mănoiu, ce bănet are!”. Și Marioara cu mașina ei la fel a făcut. Nu-i vezi pe vecinii noștri din curte? Ei au posturi care le-asigură mașină cu șofer – trai neneacă pe banii Statului – și tot se uită strâmb la noi c-avem două mașini, deși am avut grijă să se știe că le-am luat în rate”.

Costel Mănoiu îi spusese Gheorghiței, femeia care făcea curățenie-n bloc, versiunea cu mașinile pe credit, fiind sigur că ea avea s-o „difuzeze” tuturor locatarilor. Asta fusese „grija”. Costel găsea o exagerare din partea Marioarei să-și cumpere mașină; dar, dat fiind că nu-i ceruse un ban și nici suma la bugetul comun n-o micșorase, el având nu numai sentimentul culpei pentru relația lui extraconjugală cât teama unei discuții cu Marioara, nu zisese nici pâs când îl anunțase că-și cumpără mașină. Pe lângă salariu, Costel mai câștiga un ban de pe la unii care-și mobilau casa ori își făceau „reședințe secundare” de vacanță – cu voie de la Partid – oameni cu sfinți pe sus, care voiau mobilă de la fabrica Partidului. Având reputația unui adevărat creator, Costel Mănoiu era consultantul acestor privilegiați, ocupându-se de realizarea unor astfel de comenzi, pentru care solicitanții îl onorau fiecare după cum îi era obrazul. Acești bani nu erau declarați la bugetul familiei. De-aici și atitudinea totdeauna conciliantă față de nevastă. „Ai grijă, Marioaro, numai s-o iei în rate și să se afle acest lucru, fiindcă știi cum sunt oamenii”, îi spusese Costel nevesti-sii. Zâmbindu-i cu subțirime ironică, Marioara-i replicase: „Oi fi eu de la țară, dar mă duce și pe mine mintea cum trebuie să te ferești de invidie care, după umila mea părere, este o rotiță importantă în mișcarea lumii. Am avut grijă să mă-mprumut și la C. A. R. și la C. E. C. pentru mașină. Fii liniștit”. Aluzia la originea ei „rurală”, exprimată cu această ocazie, făcea parte din bagajul de răutăți al Marioarei. Un ibrișin pe la nasul bărbatului ei, pentru a-i aminti deosebirea de categorie socială dintre dânșii, ca urmare a mezalianței ei cu familia Mănoiu. Costel răspunsese doar cu un zâmbet, pe care și l-ar fi putut reprima. Însă vrusese să-i arate nevesti-sii că pricepuse unde bătuse cu-acea replică: punct ochit, punct lovit. Suzana se-ntrebase dacă, în afara problemelor de viață curentă și de cele privind politica, unde erau totdeauna de acord, părinții ei își vorbiseră vreodată sincer. Menajul lor i se părea

ghidat după niște coordonate pe care tacit le respectau amândoi. Nu surprinsese însă niciodată între ei o privire ca între oameni care-și comunică ceva numai pentru ei doi.

Când acceptase mezalianța cu-o familie de meseriași, Marioara se hotărâse să se comporte-n așa fel încât să nu-și jignească socrii cumva, făcând-o pe prințesa ofensată, mai ales că socrii o primiseră cu brațele deschise și cu milă ca pentru orice copil rămas orfan. O dată nu pomeniseră despre cum își tocaseră părinții ei averea, ori despre relațiile reci cu unchiu-său și cu mătușă-sa; și nici despre felul cum îi primise pe cei din neamul lui dom' Tudose pe când era încă în casa ei de zestre, încât le tăiase curajul de-a le mai călca pragul. În privința neamurilor, Marioara era pe-un gând cu soacră-sa care, fată de oraș, singură la părinți, nu se omora de dragul „țăranilor” lui dom' Tudose. La vremea lui, meseriaș, dom' Tudose însemnase și el o mezalianță pentru neamul de negustori ai Saftei. Dar dacă dom' Tudose-i fusese drag fetei lor, părinții Saftei nu se-mpotriviseră și n-avuseseră a se plânge de lipsă de respect din partea ginerelui și nici că nu le-ar fi purtat fata ca pe-o cucoană; că pe toată Calea Moșilor și-n toată Colentina, alta mai bine-mbrăcată și mai scoasă-n lume nu era.

„Bunică, mă lași să mă joc nițel cu ceasul matale?”. „Te las, numai să nu-i umbli la rotiță și să lași glisera unde-am pus-o eu”. Și bunica Safta își trăgea peste cap lanțul de aur, gros ca degetul mic al Suzanei; ceas de aur, cu email albastru pe capac și cu diamante cât vârful de ac, și cu glisieră – gliseră în pronunția coanei Safta – tot cu email și cu diamantele. „Asta e „glisera”? Și la ce e bună?”. Costel se-aplecase ia urechea fetiței și-i șoptise în silabe: „gli-si-eră”. „E bună să țină ceasul drept, să nu se răsucească”. „A! Ce frumoase sunt. Și lanțul parcă e o frânghie subțire”. „Când o să fii mare, ți le dau ție”.

Pacienta Mănoiu Suzana zâmbea și mișca ușor degetele mâinii drepte ca și când ar fi mângâiat ceva.

„Bâtule, ia mai spune matale despre Gică Șerpică”. „Păi, ți-am mai spus”. „Da, mi-ai mai spus, dar îmi place să-mi mai spui. Și pe mama o pun să-mi citească a nu știu câta oară Capra cu trei iezi”. Gică Moțoi, poreclit Șerpică, era cel mai vechi cioban al lui dom' Tănase, la care fusese și dom'

Tudose cobilițar. Gică Moțoi, oltean de lângă Strehaia, avea un obicei ciudat, despre care nici în casă la dom' Tănase nu se mai auzise; iar Tudose, băietan, când auzise de-așa ceva, mai întâi își făcuse cruce, apoi scuipase-n țărână. Gică Moțoi mânca șerpi, de unde și porecla de Șerpică. Le dădea cu bâta-n cap, li-l tăia și-i fierbea pe urmă în oala lui de pământ, nesmălțuită, pe pirostriile lui, la foc mic. După câteva clocote, îi jupuia, schimba apa din oală și-i punea iară la fiert. Când li se-nmuia carnea, acrea ciorba fie cu aguridă, fie cu corcodușe, dar mai ales cu zeamă de castraveți pe care-i mura cu mărar și cu usturoi, într-o oală mare de pământ. Odată numai ce-l auzeai pe Gică: „Mamă, ce poftă mi-e de-o ciorbă de șerpi. Îmi lasă gura apă”. Și-ndată pornea spre stufărișul din Colentina și se-ntorcea cu traista plină de șerpi. Pentru ciorba asta avea strachină din care nu mânca altceva. „Când se punea la masă cu noi ăilanți, coana Saveta, nevasta lu' dom' Tănase, nu amesteca strachina din care mânca Gică-al nostru, cu ălelante străchini și nici lingura lui cu-ale noastre. Cât ne-a-mbiat el pe toți să gustăm din ciorba lui de șerpi, nici unu' nu ne-am spurcat. După ce-am plecat de la dom' Tănase, a plecat și Gică îndărăt la Strehaia. De-atunci n-am mai auzit de el. Bâtule, de ce-ți place ție să-ți povestesc despre Gică Șerpică?”. „Fiindcă așa ceva n-am mai auzit niciodată. Dar niciunul n-a fost curios să guste ciorba de șerpi?”. „Doamne, fata bâtului, cum să ne fi spurcat sufletu' cu-așa ceva?”. „Eu, bâtule, aș fi curioasă să văd ce gust are, eu în locul matale aș fi gustat”. „Să te ferească Dumnezeu, că ți-am da și ție farfurie și tacâm de nu le-am mai pune la loc cu-ale noastre”. Povestea lui Gică Șerpică însemnase cel mai ciudat lucru pe care-l auzise Suzana, copil. Adolescentă, aflase că se mâncau șerpi și câini în China, broaște-n tot Occidentul, pisici în Italia. Dar după ciorba de șerpi a lui Gică Șerpică, de care nu uitase o viață, „noutățile” celelalte nu-i mai făcuseră nici o impresie. Gică Șerpică era un model de felul cum se șochează lumea chiar de ceva inofensiv. Suzanei îi fusese dat să fie și ea șocată, însă de lucruri ofensive cum ar fi nepăsarea, intriga, răutatea, iar șocul cel mai mare i-l produsese fiu-său.

Acum se afla pe un taburet, lângă patul bâtului, care se usca și se stingea cu pâlpâiri mici de lumânare ajunsă la capăt. „Ce-nseamnă tinerețea, Suzană, tată! Cum umblam cu ăl puțin zece kile-n cobiliță și pe urmă aș fi jucat „Alunelul”. Cum mă duceam pe malul gârlei în Colentina și cântam din fluier de răsuna ca de-aici în piața mare. Și cu câtă poftă mâncam miel la proțap, caș, urdă, jintiță și plăcintă, scoasă-atunci din cuptor de cucoana

Saveta, nevasta jupânului. Că ne ținea boierește. Și coana Saveta, ce femeie frumoasă și mândră era. Dreaptă, mlădioasă ca un vrej, cu capul ținut sus; parcă nu mergea: ziceai că plutește”. Și bâtu-nchidea ochii, ca și când sub pleoape i s-ar fi arătat acea mândrețe de femeie. „Femei ca ea nu mai sunt în ziua de azi”. „Bâtule, te rog să nu te superi, dar eu așa, în mintea mea, cred că matale ai fost îndrăgostit de cucoana Saveta”. „Ei, Suzană, tată, nimic nu mai e cum a fost. Acuma, nici cana la gură n-o mai pot duce”, încercă dom' Tudose să-i abată nepoată-sii gândul de la cucoana Saveta. „Bâtule, pe lume niciodată nu mai e cum a fost. Totul e dac-a fost. Dar eu altceva aș vrea să aflu de la matale, ca să văd și eu cât pricep din oameni”, nu se dă bătută Suzana. „Tu vrei un răspuns la o-ntrebare. Îți răspund ca să-mi ușurez sufletul, da' jură că nu spui nimănui…”. Suzana ridică două degete, pecete a jurământului. „Afară de ea, n-am iubit nici o femeie. Cu bunică-ta m-am însurat fiindcă aducea la chip cu dumneaei. Și nu m-am căit că ne-am luat, că e o femeie de ispravă. S-aveți grijă de ea când n-oi mai fi eu”. Suzana plângea. „Fata tatei, așa e lumea făcută: crești, înflorești, pălești și pieri. Așa e lumea făcută. Rău îmi pare că nu te las și pe tine cu un om alături, cu familia ta. Fiecare cu soarta lui. Eu mi-am trăit traiul și mulțumesc lui Dumnezeu că mă ia fără suferință, îmi ia puterea și când nu mai ai putere nu-ți mai pare rău după viață. De-asta cred c-a lăsat Dumnezeu bătrânețea, ca să nu-ți pară rău că pleci”.

Suzana lasă încet, pe marginea patului, mâna veștedă și transparentă a bunicului care-a ațipit. Se vede pe patul de spital. „Nici mie, bâtule drag, nu-mi pare deloc rău că plec. Dumneata ai plecat din mijlocul unei familii rânduite, cu singurul „of” că eu n-aveam om lângă mine. Eu plec, dar cu sufletul amărât că las un copil singur pe lume, cu-o fire sucită. Mi se rupe sufletul pentru sufletul lui tulbure, fără stare, fără milă, fără dragoste. Dar altfel abia aștept, Sfântă Fecioară”. Și iară se uită în ochii Sfintei din icoană. „Mai e până să pleci. Mai ai de văzut”. „Ce?”. „Viață, viața ta”. „Of!”.

După ce murise bâtu', Suzana o-nconjura pe bunică-sa cu dragoste și cu atenție și mai mult decât pe vremea când nu i se dusese „omul”, cum spunea coana Safta, pomenindu-l pe răposatul ei soț. La cinci după amiaza, și dac-avea pe cineva la meditație, Suzana făcea o cafea pe care-o turna în ceșcuțe cât degetarul, ceșcuțe de pe vremea când cafeaua nu se bea cu stacana, supraviețuitoare din zestrea coanei Safta. Ceșcuțe cu farfurioara-n formă de frunză lobată, fiecare lob de altă culoare. La această cafea, cu „meditat” sau fără, Suzana o invita totdeauna pe bunică-sa. Un bun prilej de-a sta de vorbă

de la suflet la suflet, când erau numai ele două. „Suzană, mamă, când ești bătrân nu mai mergi în rându' din față. Fie că ți-o spune, fie că nu ți-o spune nimenea. Simți tu. Așa cum simte omul făr' de-o mână ori făr' de-un picior când trece printre oameni întregi. Bătrânețea te pune la margine. M-ar bate Dumnezeu să mă plâng de voi că nu mă respectați, că nu mă băgați în seamă, da' eu știu că locu' meu nu mai e-n față”. Suzana-și amintise ceva din Război și pace: când Natașa se măritase cu Pierre Bezuhov și umpluse casa de copii, mama Natașei, prințesa Rostova, devenise un personaj de rangul doi. Și iată că bunica Suzanei, fără să-l fi citit pe Tolstoi, dar pentru simplul fapt că trăise, era gând la gând cu el în privința bătrâneții. „O, bunică, și încă n-ai apucat să-l vezi pe strănepotul dumitale și pe ăi de-un „leat” cu el”. Când două persoane aveau aceeași vârstă, bâtu' zicea că sunt „de-un leat”, fie că era vorba de bărbați, fie că era vorba de femei.

„Sfântă Fecioară, mi-e sufletul fript când mă gândesc la băiatul meu. N-are pe nimeni pe lume de care s-asculte. Nu face decât după capul lui. Când mă gândesc…”. „La Tina chiar nu te gândești? Tu îi duci grija unui băiat – un om – întreg la trup și la minte, doar prost-învățat: atunci ea ce-ar trebui să spună?”, o mustră Sfânta Fecioară, înăsprindu-și privirea. „Sfântă, iartă-mă și iertată să fiu și de Fiul Tău și de Domnul-Dumnezeu, iertați-mă, iertați-mă!”.

Tina. Florentina Spătaru, profesoară de științe naturale sau „ale naturii” – cum le rebotezase Reforma învățământului – avea doi băieți: unul, bun, zdravăn, sănătos, student la arhitectură; celălalt, frumos ca un zeu, dar cu mintea bolnavă de mic copil. Ultimul nu ieșea din casă, fiind incapabil să se-adapteze la orice fel de mediu, orice încercare de a-i schimba camera măcar, soldându-se cu urlete de spaimă și cu accese de violență: spart geamuri, dezmembrat mobilă, aruncat lucruri pe fereastră. Cum nu toți oamenii – ba chiar foarte puțini – au puterea să fie martori ai unui dezastru fără sfârșit, fostul soț al Tinei, pentru a nu-și lua viața, divorțase și, profitând că avea mamă de origine germană, emigrase. Din străinătate îi trimetea bani fostei neveste. O dată chiar încercase să-l ia pe băiatul anormal în Germania ca s-o mai lase și pe Tina să răsufle. Amărâtul de băiat, despărțit de mamă-sa, unica în stare să-i potolească stările de agresivitate, zbierase atâta și spărsese atâta în apartamentul lui taică-său – manifestări îndurate cu stoicism de noua doamnă Spătaru, o nemțoaică,

doctoriță-ginecolog de meserie – încât la protestele vecinilor din bloc fusese obligat să-l sedeze pe bolnav și să-l aducă înapoi în România. Fostul ei soț îi propusese Tinei să interneze băiatul în Germania într-o casă de sănătate. „Cât trăiesc eu nu-l internez nicăieri”. El nu-ndrăznise s-o-ntrebe: „Și după?”. Întrebare pe care nici Suzana Mănoiu nu-ndrăznise să i-o pună colegei sale de cancelarie.

Tina se-mbolnăvise de tiroidă și ajunsese ca o umbră. Băiatul sănătos o dată nu-i reproșase un cuvânt maică-sii că nu acceptase propunerea de-a interna băiatul bolnav în Germania. I se rupea sufletul de frate-său, dar și mai mult de maică-sa, ființa pentru care avea cea mai mare admirație dintre câți oameni cunoștea. Când auzea că Biserica beatifică pe cineva pentru fapte bune, pentru viața exemplară pe care-o dusese, el se gândea că maică-sa merita beatificată înaintea tuturor. Nici acest băiat întreg la trup și la minte, care-și diviniza mama, nu-ndrăznise s-o-ntrebe ce să facă el cu fratele lui bolnav, după moartea ei. Băiatul sănătos avea noroc de niște colegi care, știindu-i situația, îl luau la ei ca să poată-nvăța pentru examene. O singură dată maică-sa-i spusese: „Îți dai seama că n-am nici o vină, după ce te-am avut pe tine, am vrut să nu rămâi singur pe lume. Îți cer iertare pentru tot ce s-a-ntâmplat. Nimeni nu știe ce e-n sufletul meu, mai ales când mă gândesc la tine. Fii însă fără grijă pentru ziua când eu n-am să mai fiu”. Și băiatul, cutremurat în sinea lui, nu-ndrăznise s-o-ntrebe ce-avea să se-ntâmple în acea zi.

Pe vremea lui Dej, pe când bunica Suzanei era femeie-n putere, se gândise ea cum să-și pregătească cele ce-nvățase din bătrâni că omul poate face încă din lumea asta pentru cea viitoare: și anume să-și dea sărindar, adică patruzeci de liturghii, și-n plus tot ce se credea că se cuvine de pomană celui plecat de pe pământ. Astfel că bunica înzestrase o fată din Colentina cu: pat, saltea, plapumă, perne, cearceafuri, fețe de pernă, tacâmuri de inox, vase de bucătărie, veselă. Toate noi-nouțe, cum și le-ar fi dorit coana Safta pe cea lume. În sărindar, fără să-i spună, îl trecuse și pe dom' Tudose, că doar pe pământ fuseseră trup și suflet unul pentru celălalt și nu vedea ce i-ar despărți Dincolo. Dom' Tudose, deși om de la țară, cunoscător al acestui obicei, credea că după ce te-ai mutat la locul ăl cu verdeață nu-ți mai trebuie nimic. Neavând de gând s-o scoată pe nevastă-sa dintr-ale ei, îndrăznise totuși să-i pună o-ntrebare: „Săftică, tată, nu crezi că e cam devreme?”. „Tudose, maică, mai întâi că n-a murit nimeni că și-a dat sărindar. Apoi, vezi și dumneata ce timpuri sunt. Când o fi să fie, să le luăm

de-o grijă copiilor, că cine-știe ce-o mai fi și pe-atunci”. Asupra acelui „atunci” nimeni n-o putea contrazice, într-o vreme când și trecutul era imprevizibil darămite viitorul.

Marioara și Costel își aruncaseră una dintre rarele priviri prin care-și transmiteau că erau amândoi pe-un gând. „Voi, copii, ce părere aveți?”, îi întrebase coana Săftica de curiozitate, altminteri fiind hotărâtă să facă după mintea ei. „Mamă, faci cum crezi matale”, răspunsese Costel împăciuitor. Marioara, care făcuse mari eforturi să nu râdă, ca să nu pară însă indiferentă față de ceva atât de important pentru coana Safta, spusese pe cel mai serios ton cu putință: „Mamă, faci cum îți cere dumitale sufletul. Fiecare dintre noi are dreptul la credința lui și la părerea lui. Și pe urmă, dându-i lucrurile fetei ăleia din Colentina, faci o faptă bună: ajuți un om sărac”. „Diplomată ar fi trebuit să te faci, nevastă”, își spusese Costel în sinea lui. Fiind de față la apelul coanei Safta privind părerea „copiilor”, Suzana se crezuse îndreptățită, la cei optsprezece ani ai ei, să-și dea și ea cu părerea în legătură cu sărindarul.

„Bunico, matale crezi că omul mai are nevoie de lucruri pe lumea-ailaltă?”. „Suzană, maică, din bătrâni așa s-a pomenit. Așa a făcut „mamare” a mea, și-avea pe-atunci nițel peste patruzeci de ani, așa a făcut mama. Nu zic că voi nu mi-ați da de pomană, ferească Dumnezeu, da' e bine să-și dea omul cu mâna lui”. „Suzana, bunica are dreptate: nimeni nu știe mai bine ce și-ar dori pe cea lume decât omul care-și dă cu mâna lui”. Suzana deschisese gura să mai spună ceva, dar maică-sa îi făcuse semn cu degetul a tăcere, adică: „Nu-ți mai răci gura de pomană”. Între patru ochi cu maică-sa, Suzana voise totuși să dezbată mai departe subiectul „sărindarul”. „Suzana, trebuie să-nveți să respecți ce cred alții”. „Și mata, mamă, crezi în valoarea sărindarului?”. „Important e ce crede bunica, nu eu”. Tonul maică-sii, de casație, îi arătase fetei că subiectul era încheiat.

Tocmai când în casa Mănoiu se făcea totul pentru sărindar, ginerele familiei Atanasiu, Trestian, medic anestezist, căpătând o bursă în Statele Unite, își anunțase nevasta, pe care-o lăsase cu-o fetiță de doi ani, că el nu se mai întorcea în România, ceea ce familia Mănoiu n-ar fi aflat decât foarte târziu, remarcând absența personajului. Dar avuseseră grijă organele de Securitate să-i înștiințeze pe Mănoi, nu în dorința de-a nu-i lăsa să moară proști, ci pentru a căpăta cât mai multe informații despre fugitiv; acesta fusese medic la spitalul unde era contabilă-șefă Marioara Mănoiu. „Tovarășa Mănoiu, ce ne-ați putea spune despre doctorul Trestian?”. „Ce să

vă spun?”. „Îl cunoașteți bine?”. „Chiar deloc”. „Ei, cum se poate-așa ceva când lucrați la același spital și locuiți pe-același palier?”. „Dacă dumneavoastră vă-nchipuiți că dându-ți din an în Paști „bună-ziua” cu cineva îl cunoști…”. „Cum așa? Adică nu schimbați și dumneavoastră o vorbă ca-ntre vecini, sau aici, în spital?”. „Tovarășe căpitan, noi, familia Mănoiu, de când suntem vecini cu familia Atanasiu, doar ne salutăm și-atât; iar cu lumea din spital nu mă văd decât la semnat condica”. „Și n-ați auzit că a primit o bursă-n America?”. „Acuma aud de la dumneavoastră”, și Marioara Mănoiu chiar nu mințea. Nici măcar Farmacista nu-i pomenise de bursa asta a lui Trestian. „Chiar așa de izolată sunteți de restul spitalului?”. „Mă văd cu lumea din spital, așa cum v-am mai spus, la condică și dacă vine careva să ceară ceva sau să-i semnez vreun act. Atât și nimic mai mult”. Doar nu era să-i spună ofițerului de Securitate că aflase de la Farmacistă și laptele de l-a supt fiecare.

Trestian lucrase cu multă dibăcie. Când fusese el sigur de bursă își luase concediul de odihnă și plecase-n America în timpul concediului. De-aia-i scăpase Farmacistei asemenea noutate. „Tovarășa Mănoiu, sper că nu v-ați speriat că am venit la dumneavoastră în legătură cu această problemă”. „Tovarășe căpitan, la ăi care au de ce să se sperie veniți noaptea”, nu-și putuse Marioara opri o-nțepătură la adresa instituției de unde venea „tovarășul” care-i prezentase și-o legitimație, „căpitan State Aurel”. Marioara-și însoțise vorbele cu un zâmbet. Căpitanul, care n-avea mutră de prost, zâmbise și el. „Am o rugăminte, tovarășa Mănoiu: nu pomeniți nimănui de-ntrevederea noastră, nici măcar soțului”. „Fiți fără grijă, tovarășe căpitan”. Marioara, gazdă civilizată, ieșise din spatele biroului, îl condusese pe căpitan până la ușă, își dăduseră mâna.

Din nou pe scaun, la birou, Marioara-și luase capu-ntre mâini. „Doamne, nu miști, nu sufli și tot ai de-a face cu ei. Despre Trestian am spus „adevărul și numai adevărul”, iar eu în autobiografie n-am mințit nici măcar cu-o virgulă”. „Să nu-i spuneți nici soțului” – pe „dumneavoastră”, ca determinant al „soțului”, căpitanul îl uitase. Și fără sfatul lui, n-avea de gând să pomenească nimănui de-această „întrevedere”. Ar fi avut rost să le spună alor casei dacă ar fi trebuit să pună la cale o versiune comună, ca să nu se-ncurce în minciuni. Or, cum versiunea ei era cea reală, n-avea rost să-i bage la idei, mai ales pe ăi bătrâni care și-ar fi putut închipui că întrebările privindu-l pe ginerele Atanasiilor erau doar un truc de-a-i spiona pe ei.

Același căpitan îi făcuse o vizită la fabrică lui Costel Mănoiu, cu-același rezultat ca și cel al întrevederii cu Marioara. Doar că înainte ca ofițerul să-i recomande să nu-i pomenească nici măcar „soției” de-acea întrevedere, Costel Mănoiu îi adresase rugămintea ca părinții lui să nu fie-ntrebați nimic în legătură cu acest subiect: „Tovarășe căpitan, știți cum sunt oamenii mai în vârstă: se sperie din orice și-și fac tot felul de gânduri care n-au nici un suport real. Cred că-nțelegeți rugămintea mea. Doar și dumneavoastră aveți părinți”. Căpitanul dăduse din cap în semn de aprobare. La bătrâni se prezentase un maior care nici de la ei nu plecase cu tolba doldora de informații. Numai că abia ce le spusese de unde era, că dom' Tudose Mănoiu se și albise la față, iar coana Safta stătuse să leșine. „Săftică, tată, poate că domnu' maior nu ne refuză cu-o cafea”. „Nu vă deranjați”. „Nu e nici un deranj”. Coana Safta, cu picioarele tremurându-i ca piftia, se dusese-n bucătărie, la aragaz. „Doamne, ce-o fi vrândă omu-ăsta de la noi, că nu ne știm cu nimica la sufletu' nostru. La biserică e voie să te duci, face lumea parastase, dă pomelnice, dă și acatiste, se mai și cunună, se mai și botează – ce e drept, rar și mai cu fereală. Botezurile și cununiile mai mult în casă le face lumea. Da' cu noi ce să aibă? Că afar' de biserică…”.

Venise cu tăvița cu șervet brodat, cu farfurioară, cu ceașcă și cu ibricul. „Toarnă dumneata cafeaua, că eu nu'ș ce am de-mi tremură mâinile”, i se-adresase ea lui Tudose. Maiorului îi venea să râdă. Se abținuse însă fiindcă „interogații” lui nu prezentau nimic subversiv, dimpotrivă, păreau total nevinovați și neștiutori. „Doamnă, l-am întrebat pe soțul dumneavoastră în ce relații sunteți cu familia Atanasiu. Vă-ntreb și pe dumneavoastră”. „Păi ne dăm bună-ziua și-atâta, că dumnealor s-a ținut tot timpul cu nasu' pe sus față de noi”. „Dar despre doctorul Trestian, ginerele lor, ce știți?”. „Păi mai mult decât că stă vara-ntr-un petecuț de chiloți la soare pe terasă ce să știm? Nici dumnealui nu ne bagă-n seamă”. „Ați aflat cumva că a primit o bursă-n America?”. „Ce să primească?”. „O bursă, adică niște bani ca să studieze-n America”. „Dom'le ofițer, asta mi-i sfânta cruce, jur și pe icoană că acuș aud așa ceva! De unde păcatele noastre să știm noi lucruri de-astea?”. „De la nora dumneavoastră, care lucrează la același spital cu doctorul Trestian”.

Coana Safta coborâse din perete icoana de la rusoaică și-și împreunase mâinile peste-ale Maicii Domnului. „Jur pe sfânta icoană că-n casa asta nu s-a vorbit de-așa ceva”. „Nici că doctorul Trestian nu se mai întoarce n-ați auzit?”, încercase maiorul s-o-ncurce pe coana Safta. „De unde să fi

auzit?”. „De la nora dumneavoastră”. „Să-i saie ochii – na, țigănește! – cui a auzit așa ceva!”. Maiorul mulțumise pentru cafea, pupase mâna coanei Safta – care spusese „mulțumesc” – spre a-i da un semn de-ncredere și nu le făcuse nici o recomandare în privința necomentării în familie a vizitei lui, sperând să declanșeze vreo greșeală din partea Marioarei, despre care nimeni la ei nu crezuse adevărul: că Marioara habar n-avea de bursa doctorului Trestian și nici că acesta nu se mai întorcea în România.

„Ce să fie asta, Tudose? Ce-o fi vrândă ăștia de la sufletu' nostru?”. „De unde să știu eu, Săftică, tată? Las' că vin copiii și-om vedea ce-or spune și ei”. „Dumneata chiar crezi istoria asta cu ginerile generalului? Pe noi de ce să ne șpioneze? Că lucrează Costel la fabrica Partidului? Da' el a scris în hârtia aia cum îi zice…”. „Autobiografie”, „… adevăru-adevărat, și Marioara la fel. Își vede de treaba lor, nu vorbește, nu se plânge… Să fi făcut aia mică freo prostie pe la școală? Cum o fi cum n-o fi, eu liniște nu mai am”. „Stai și dumneata ușor, că poate maiorul o fi spus chiar adevărul. Dacă n-a mințit o să ne dăm seama: n-o să-l mai vedem pe doctor”. „Să dea bunu' Dumnezeu să fie cum spui 'mneata și să nu fie cine știe ce dandana!”.

Când apăruse Costel acasă, coana Safta-l luase de la ușă cu vizita maiorului. „Mamă, nu te speria; a venit și la mine un căpitan și mi-a pus aceleași întrebări”. „Bine, Costele, mamă, da' ce treabă-avem noi cu ginerile generalului?”. „Mamă, când fuge unul, iau la puricat toată mahalaua, că doar or afla ceva. De fapt, trebuie să facă și ei ceva pentru leafa pe care-o primesc. Așa cum fac eu mobilă, ei supraveghează populația. Asta le e meseria. Alții, mai importanți, pe care nu-i știe nimeni, fac ei altceva decât să pândească și să cerceteze oamenii. Altă categorie. Nu fiți speriați, că n-aveți de ce. A plecat ginerele generalului, și-a luat tălpășița-n America, să fie sănătos și noi să fim sănătoși! Nu vă mai faceți închipuiri degeaba”. Asupra acestei replici a soțului ei picase și Marioara. De la ușă o luase coana Safta, povestindu-i senzaționala vizită a unui om al Securității. „Marioara, mamă, la tine n-a venit niciunul?”. „Ba da, mamă, dar la mine un căpitan!”. „Și nouă de ce nu ne-ai spus?”. „Ca să nu vă bag în sperieți. Ce rost avea? Nu cred că a rămas careva în spital necercetat în legătură cu „fuga” doctorului Trestian. Eu i-am spus căpitanului „adevăru-adevărat”, că mai mult de bună-ziua n-am avut onoarea cu tovarășul doctor”. „Să fugă el așa și să-și lase nevastă și copil! Ce inimă-or avea unii oameni?”. „Unii fug, alții sunt trimiși. Treaba lor. Pe noi nu ne privește și n-are de ce să ne fie frică”. „Așa zice și Costel, da' eu tot n-am liniște”. „Săftică, tată, copiii sunt

mai umblați prin lume decât noi, așa că or ști ei ce spun. Dacă lor nu le e frică, nouă de ce ne-ar fi?”. „Să fie cumva fin'că merg eu la biserică?”. „Hai, mamă, fii serioasă, că doar nu oi fi dumneata singura care merge la biserică. Sunt bisericile pline de lume”. Dom' Tudose tresărise când spusese noră-sa că unii fug, iar alții sunt trimiși, dar nu pusese nici o-ntrebare. Înțelesese că unii se fac a fugi, cu voie de la stăpânire și, fără-ndoială, cu-o misie acolo unde se duceau. „Fie la ei acolo”, își spusese-n gând dom' Tudose.

Buni psihologi, tovarășii de la Securitate, trimiseseră anchetatori cât mai asortați cu vârsta celor pe care urmau să-i interogheze. Așa se face că pe Suzana o abordase un locotenent, frumos, elegant, școlit. În timp ce se uita într-o vitrină la „Coada calului”, la niște cosmeticale franțuzești și la niște chinezării, un tânăr se-apropiase de ea și-i spusese: „Sărut-mâna. Domnișoara Suzana Mănoiu?”. Fata îi răspunsese ca un robot: „Da”. „Îmi dați voie, sunt locotenentul Călin Iovan și aș vrea să stăm un pic de vorbă”. Suzana încremenise. Primul ei impuls fusese s-o ia la fugă. Dar n-o ascultaseră picioarele. Avusese probabil un aer atât de pierit, încât, pentru a o trezi din stupoare, locotenentul îi spusese repede: „Ceva în legătură cu doctorul Trestian, vecinul dumneavoastră. Nu vreți să facem câțiva pași până la o cofetărie, ca să nu stăm ca vacile și ca diplomații-n picioare, cum spune un șef al meu”, se gândi locotenentul să plaseze o glumă, ca să-i dea un pic de curaj „pacientei”. Fata îl urmase ca un robot căruia i-ai dat o comandă. Se-așezaseră la o masă cât mai depărtată de vitrina cofetăriei „Anghelescu”. „Ce dorește domnișoara să mănânce sau să bea?”, o luase locotenentul pe tonul unui majordom de casă mare. „Nimic”. „Nimic n-avem. Pot să cer eu ceva pentru amândoi?”. Suzana se uitase rugător în ochii lui. Nu știa cum înghițise mascota și cum băuse apa minerală, comandate de locotenent.

„Duduie Suzana, ce părere ai despre doctorul Trestian, vecinul dumitale de palier?”. „Doctorul Trestian?”. Suzana părea trezită dintr-un vis după care cineva o-ntreba de-un nume pe care-l auzea prima oară. „Da, doctorul Trestian, doar îl cunoașteți, nu?”. „N-am stat niciodată de vorbă cu dânsul. Ce să vă spun?”. „Dar de la mama dumitale, care lucrează-n același spital cu el n-ai auzit nimic?”. „Mama, cum vine de la spital, se-apucă de treabă: scutură prin casă, pune rufele la mașină, calcă, mai face o prăjitură. N-are obiceiul să povestească nimic de la spital. Cred că nici nu știe nimic, fiindcă ea lucrează într-o cămăruță izolată, singură”. „Bun. Să zicem că e așa.

Excludem toată lumea din ecuația noastră. Rămâi doar dumneata și doctorul Trestian. Zici că n-ai stat niciodată de vorbă cu el…”. Fata deschisese gura să protesteze față de dubiul locotenentului cu privire la „relația” ei cu doctorul Trestian. Locotenentul îi făcuse un semn cu mâna vrând să-nsemne: „Ce, nu pricepi că lucrăm cu ipoteze?”. „Nu-l cunoști fiindcă n-ai stat niciodată de vorbă cu el. Dar o impresie despre el tot trebuie să-ți fi făcut. Despre el, despre relațiile lui în familie; după trei ani de când sunteți vecini nu se poate să n-ai o părere despre el. Vezi un om o dată, o singură dată, și tot îți faci o părere. Hai să mă iau pe mine: mă vezi pentru prima oară. Eu ce impresie-ți fac?”. Suzana se uitase-n ochii lui verzi, care sclipeau într-un chip măsliniu, cu trăsături fine, ca tăiat într-o camee. „Ce părere am despre dumneavoastră?… Atâta cât văd: sunteți frumos, elegant, stilat, aveți studii, vorbiți corect”. „Trecând peste impresia asta care mă flatează, hai să ne-ntoarcem la doctorul Trestian. Ei?”. „Îl văd dimineața când pleacă la slujbă cu nevastă-sa. De la ieșirea din casă, până la poartă, la mașină, o ține pe după umeri și o sărută de câteva ori. Parc-ar fi mereu în luna de miere”. Locotenentul zâmbise ironic.

Crezând că zâmbetul i se-adresează ei, bănuind-o de minciună – „vorbește și ea ca să nu tacă” – Suzana se oprise și pe chip i se citea amărăciunea omului care nu e crezut deși spune adevărul. „Am impresia că nu mă credeți”, zisese Suzana. „Fiindc-am zâmbit? Zâmbetul era pentru doctorul Trestian, nu pentru dumneata”. Asta o derutase și mai mult pe Suzana, care se hotărâse să nu mai spună nici o vorbă. „Deci o duce pe după umeri și-o sărută. Par mereu în luna de miere. Au și-o fetiță de doi ani. Cu ea cum se poartă?”. „Cine?”. „Trestian”. „O duce pe după gât. O poartă-n cârcă. Pe la un an o-nvăța să meargă pe aleea asfaltată din curte…”. „Prin urmare – o familie unită și fericită”. „Așa se pare”. „Crezi că doar se pare?”. „De unde să știu eu, domnule locotenent? Eu spun ce e la vedere. Ce poți ști despre oameni dacă nu stai cu ei sub un acoperiș sau cum spune bunicul meu „dacă n-ai mâncat sare dintr-un blid cu ei”… Și de multe ori nici atunci nu poți să știi ce zace-n fiecare”. „Vorbești ca o femeie cu experiență, iar dumneata ești o puștoaică. De unde-atâta înțelepciune?”. „Mă uit și eu în dreapta și-n stânga. Am văzut perechi de colegi în mare amor ani de zile, ca într-o clipă s-o ia care-ncotro. Dumneavoastră n-ați văzut?”. „Dumneata ce crezi?… Dar hai să terminăm cu Trestian al nostru. Ce-ai zice dacă ai afla că a primit o bursă-n America și că nu se mai întoarce?”. „De unde știți că nu se mai întoarce?”. „Știm”… O vreme

tăcuseră. Suzana se abținuse să-ntrebe de unde provenea acel „știm” atât de categoric, spunându-și în sine „când vreți aflați și laptele de l-a supt omul…”. „Deci, luatul după umeri cu nevastă-sa, pupăturile, fetița purtată pe după gât – „dii, căluțu' „ – și-n cârcă, erau simulare, poză”. Fata dăduse din umeri. „Crezi că un om sincer față de nevastă și de copil le spune atât de ușor „pa și pusi” și-n locul lor alege Statele Unite?”. „Nu știu”. „Dumneata ți-ai lăsa bărbatul și copilul și-ai rămâne-n America?”. „Eu n-am nici bărbat nici copil. Dar nu m-aș îndura să-mi las bunicii și părinții și să rămân nicăieri în lume”. „Bunicii, părinții, amanta lui taică-tău”, gândise locotenentul, căruia îi plăcea fata asta șatenă, cu ochi căprui-verzui, cu păr bogat, ondulat natural și presărat cu șuvițe blonde, cu trăsături fine, cu un corp neformat încă, isteață, cu spirit de observație și cu mult bun-simț. „Domnișoară Suzana Mănoiu, spune-mi drept: ți-e frică de mine?”. Suzana îl măsurase cu o privire blândă: „La-nceput mi-a-nghețat și sângele-n vine când m-ați abordat acolo la „Coada calului”. „Folosești „abordat” și nu „agățat”, de ce?”. „Domnule locotenent, cine te-agață nu-ți știe numele!”. „Și-ți mai e frică de mine?”. „De dumneavoastră nu, dar…”. „Dar?”. „De instituția căreia-i aparțineți”. „O instituție ca oricare alta”. „Pentru dumneavoastră poate, pentru noi ceilalți, nu”. „Într-adevăr nu ți-e frică de mine. Ai vrea să ne mai întâlnim?”. „Nu”. „Dacă nu ți-e frică de mine, de ce nu?”. „Nu de dumneavoastră mi-e frică, mi-e frică de mine”. „Adică?”, făcuse el pe naivul. „N-aș vrea să mă-ndrăgostesc de dumneavoastră. Dumneavoastră vi se potrivește o femeie ambițioasă, frumoasă. Eu nu sunt de dumneavoastră”. „Ai să le spui acasă că ne-am văzut?”. „Nu. I-aș băga la idei”. „Până unde vrei să te conduc?”. „Până la ușă. Apoi vă-ntoarceți la masă și vă faceți că așteptați pe cineva”. „Nu e proastă puștoaica”, și locotenentului îi venise și să râdă și să plângă. La ușa cofetăriei îi sărutase mâna și-i întinsese o cartă de vizită; o privise cum se depărta, cu mersul zvelt de adolescentă care nu vrea să atragă atenția. Un mers de copil mare, ignorând cochetăria.

Ajunsă iară la „Coada calului”, Suzana se uita în vitrine fără să știe ce vede. Își desfăcuse palma în care ținea strâns cartonașul locotenentului, pe care scria doar Călin Iovan, iar jos, în stânga, două numere de telefon „X (acasă)”, „Y (serviciu)”. Suzana închisese ochii pentru a-și recompune în minte chipul sculptural și verdele intens al ochilor, silueta impecabilă și eleganța personajului. „Și ce voce baritonală, ca o ploaie caldă, ploaie de vară. Doamne, ce bărbat frumos și atrăgător! E peste Tudor Dinulescu.

Tudor e puști. Ăsta e bărbat în toată firea. De ce trebuie să fie de unde e? Dacă nu era de-acolo cum să-l fi cunoscut eu?”.

Mergea încet spre casă, fără nici o tragere de inimă. Abia-și târa picioarele; parc-ar fi avut ghiulele de tras. „Când eram mici, la noi în Colentina, toți copiii ne jucam cu șomoioage de câlți înfășurate pe câte-un băț, le muiam în gaz de lambă și le dădeam foc. Și-alergam cu ele când se-ntuneca, de ziceai că suntem licurici. Mama, fie iertată, ieșea cu vătraiu' la noi și striga biata de ea cât o țineau boșogii: „Mă, draci împielițați, nu vă mai jucați, mă, cu focu', nu vă mai jucați că vă pișați la noapte-n pat”. Ne duceam numaidecât la gârlă și stingeam șomoioagele. Era mare rușine să faci în pat când erai ditamai copilu'. Dacă ne-ar fi spus careva că puteam da foc mahalalei nu ne-ar fi păsat. Da' cu făcutu-n pat se schimba treaba”. „Să nu mă joc nici eu cu focul, că nici gârlă unde să-l sting n-aș avea. Cât e de frumos și cu meseria pe care-o are, nu m-a așteptat pe mine domnul locotenent. Dac-aș fi una mai umblată prin bărbați, cum sunt atâtea fete la vârsta mea… dar pe mine măcar un băiat să mă fi sărutat, să mă fi strâns în brațe”.

Și Suzana și Sanda s-ar fi dorit sărutate și ținute-n brațe de colegul lor, Tudor Dinulescu. Dar „genul” lui era Oana – Brigitte Bardot + Marie Curie – care urmase cariera maică-sii, cunoscută cântăreață de muzică populară. La primul turneu în Occident, Oana se dăduse pierdută. Lui Tudor tot nu-i venise a crede până ce mama Oanei nu-i spusese că fiică-sa rămăsese pentru un american, român de origine, care, din Germania unde se căsătoriseră la iuțeală, o luase cu el la Boston, unde-avea o mare fabrică de-ncălțăminte. „Și mie nu putea să-mi scrie o vedere măcar?”. „Nu vrea să-ți facă vreun rău cu ăștia”. Ceea ce omisese mama Oanei să-i spună era un amănunt semnificativ: fiică-sa, de când intrase într-un ansamblu de muzică populară – cel mai important pentru multă vreme – se-avusese bine cu un tovarăș de la Partid, care-i „netezise” drumul spre Occident, de unde cei „înapoiați” – de obicei toți – veneau încărcați cu lucruri ieftine care, negăsindu-se la noi, făceau senzație, mai ales la tineret, necunoscător al lucrurilor de calitate de dinaintea războiului. Și iacătă că nu trebuia să strălucești la nimic pentru a te strămuta tocmai la Boston. Suzana-și aduse aminte cum, imediat după război – când ea era o gâgâlice, pe când în România se aflau și reprezentanți ai Trupelor aliate occidentale, nu numai ruși, la o cârciumă pe Moșilor, în gura Oborului, cânta un taraf de țigani, acompaniat de-un gurist, când era vorba de cântece cu vorbe. Și guristul, dând ochii peste cap – băiat frumos,

focos, cu mare succes la dame – cânta într-un tempo de marș, luând când poziție de drepți, când pășind ca la parada militară, cânta de să-și scuipe bojocii: „Ghiță Lungu-i de părere, Ghiță Lungu e un bou”. Și după el, punându-și coifuri de hârtie și copiii din mahala îi dădeau zor cu „Ghiță Lungu”. Urechiști, țiganii noștri așa transpuseseră ei pe românește It's a long way to Tipperary. It's a long way to go.

Suzana ar fi vrut ca drumul până acasă la ea să fi fost măcar la fel de lung ca drumul spre Tipperary. Nici bunicilor, nici părinților n-avea să le pomenească de locotenentul așa-zis Călin Iovan. Era curioasă dacă și părinții și bunicii fuseseră interogați cu privire la doctorul Trestian, care fugise oare sau fusese „trimis”? Și într-un caz și într-altul, Securitatea era datoare să se intereseze: dacă fugise – pe bune; dacă fusese „trimis” – pentru a da impresia că fugise. Cetățenii români, fie fugiți, fie emigrați cu acte-n regulă, beneficiau de-aceeași suspiciune și-n Țară și acolo unde ajungeau: erau cu toții bănuiți ca agenți ai Securității.

Despre doctorul Trestian ce-ar fi putut spune Suzana? Ceea ce-i spusese locotenentului, omițând să-și manifeste bănuiala că ținutul pe după umeri și sărutările până-n poartă, distribuite de doctor, i se păruseră nelalocul lor din partea unui bărbat însurat de trei ani și care, dacă-i era de giugiulit, o putea face între patru pereți și nu pentru publicul spectator și mai ales pentru a flata naivitatea Gabrielei, nevastă-sa. Farmacista – care ar fi făcut cinste oricărui serviciu secret, prin abilitatea de-a afla ce cu gândul nu gândeai – era ea să rămână în pană tocmai într-un caz care-agitase întreg spitalul?

Gabriela Atanasiu Trestian, doctoriță la același spital cu „bursierul” de bărbatu-său, fusese vreo doi ani măritată cu un inginer de care se despărțise: fiind el un mitocan, după opinia doamnei Atanasiu-mamă, arbitrul eleganțelor în casa generalului, doamnă care intervenise puternic în exoflisirea primului ginere. Acesta nu manifestase nici o împotrivire la divorț, ba chiar socotise că scăpase de-o belea. Nu era el, băiat de impiegat la C. F. R., de-asemenea familie nobilă. Rămânând locul de soț vacant, doctorul Trestian, fiu de medici de la Târgoviște, cu multă avere naționalizată, în schimb se gândise el să-i facă o curte discretă Gabrielei. Discreția – o floare pe biroul ei în fiecare dimineață, plimbări romantice pe vechi străzi ale Bucureștilor, Gabriela fiind tratată ca o fecioară neprihănită – se transformase pentru amândoi într-o iubire ardentă, soldată cu însurătoare și cu un copil din primul an de coabitare maritală. Farmacista îl bănuise pe Trestian de la bun-început de simulare a unui amor care să-l

introducă într-o familie influentă. Bun profesionist, abandonase medicina internă de dragul anesteziei, exact cu-o lună înaintea căsătoriei cu Gabriela. Înaltă, cu mers falnic, bine legată, cu o față mare și cu trăsături pe măsură, Gabriela nu putea fi socotită o frumusețe. Frumoși îi erau ochii căprui, mereu umezi, cu-o privire plină de duioșie. Ca medic ginecolog se putea spune că era conștiincioasă, știutoare de carte, fără să strălucească însă; de altminteri, nici ca inteligență nu scotea flăcări pe nas, iar cu simțul umorului n-o dăruiseră ursitoarele. O puteai considera tipul femeii cu educație desăvârșită, asta da. Oricând ar fi putut ține un curs de maniere elegante. „Fără să fie dezagreabilă – afară de coafura gen perucă Ludovic al paișpelea – are ceva mălăieț în toată făptura ei; parcă e făcută cu-ncetinitorul și din cocă stătută”, o caracteriza Farmacista. „Genul perpetuu candidat la fraiereală: și inginerul o luase din interes, iar de Trestian ce să mai vorbim. Ăsta – șulfă, s-a ostenit, ce e drept, începând cu târcoale discrete și simulând apoi pasiunea”. Ca s-o pună la adăpost pe Gabriela, doctorul Trestian, în scrisoarea prin care-o anunța că nu se mai întorcea în Țară, o ruga să divorțeze „ca să nu vă creez, nici ție și nici fetiței situația dificilă de soție și de fiică de transfug, voi neavând nici o vină pentru hotărârea pe care-am luat-o eu. Cum obții divorțul, îmi trimiți și mie o copie legalizată după decizie”. Și dacă rămâne din proprie inițiativă, cum cred eu, și dacă e trimis de-ai noștri, treaba e bine lucrată. Iar Gabriela are norocul spart în fund la bărbați”, conchisese Farmacista. „Fix cu o lună până să se-nsoare, lăsase medicina internă, unde era foarte bun, și s-a apucat de anestezie. De ce? Fiindcă știa că anesteziștii sunt căutați peste tot în lume. Și să mai zici că s-a-nsurat din amor cu fiica tovarășului general!”, judeca logic Farmacista comportamentul doctorului Trestian.

„Față de trecut, adică față de ce era până la venirea comuniștilor, ne-am „îmbogățit” cu pușcării pline de oameni, mai toți doar cu vina de-a fi bănuiți că nu gândesc la fel ca Partidul și cu frica unuia față de celălalt”, spusese într-o zi tatăl Suzanei, el neidealizând nici ceea ce fusese înaintea „noii epoci”. „Costele, de când sunt pe lume am auzit că vorba e de-argint și tăcerea de aur. Vorba asta înțeleaptă n-a fost niciodată pusă mai în valoare decât acuma. De asta e bine nu numai să vorbim doar ceea ce putem repeta la orice anchetă, ci să nici n-auzim ceva ce n-am putea repeta. Și e cuminte să ne-nvățăm nici între noi, în casa noastră, să nu spunem ceea ce n-am

putea repeta la-ntrebările știm noi cui. Bagă-ți bine-n cap ce-am spus noi, părinții tăi”, i se-adresase Marioara fiică-sii pe-un ton aspru, întorcându-se brusc spre ea, ca și când până-n acel moment îi ignorase prezența. Nici părinții, nici bunicii nu-i pomeniseră Suzanei de întrevederea lor cu oamenii stăpânirii („ca să nu se sperie fata”), iar fata își ținuse promisiunea față de tulburătorul locotenent, fiindcă nici ea nu voia să-i sperie pe-ai ei. „O fi plecat de-adevăratelea doctorul Trestian sau fusese „trimis”?”, se-ntreba Suzana; și-această întrebare îi dădea o stare de neliniște mai apăsătoare decât cercetarea din partea tovarășilor. Simțea că-n suflet i se-nfipsese un cui: bănuială? neîncredere? suspiciune? Oricum i-ar fi spus, simțea că o boală i se strecura insidios în toată ființa. „Of!”.

„Sfântă Fecioară, ce-ar putea face un om ca să uite?”. „Ca să uite ce?”. „Pe sine, ceea ce-a trăit”. „El poate uita, însă i se aduce aminte”. „Of! atât aș vrea să uit, să uit tot, tot”. „Nimic nu e simplu nicăieri”. „Nicăieri?”. „Da. Nici aici unde încă te mai afli, nici Dincolo”. „Of!”.

Pacienta scosese un oftat prelung și-și clătinase capul ca omul nemulțumit de ceea ce vede ori aude. Oftase atât de puternic încât rezidenta crezuse că bolnava-și dădea sufletul.

În liceu, Sanda Manoilescu n-avusese decât o prietenă: pe Suzana Mănoiu. Nici Suzana Mănoiu – altă prietenă decât pe Sanda. Amândouă premiante, foarte sobre, nu reușiseră să se integreze nici unui grup de colegi, care nu se sfiau să intre-n cârciumi, mai mult pentru pălăvrăgeală decât pentru țapul de bere pe care-l beau. Nici pe la ceaiurile pe care le dădeau doi colegi locuind în case cu terasă nu fuseseră niciodată invitate. Erau prea serioase, așa că le-ar fi stricat atmosfera. Dată fiind atitudinea părinților ei – care nu se vedeau decât cu familia Antoniu, cu doamna Manoilescu, mama Sandei și cu Farmacista, fiind mai mult decât rezervați cu lumea cealaltă – Suzana nu fusese încurajată să-și invite colegii. Ziua ei de naștere era serbată în familie și-n prezența celor pomeniți mai înainte. În rest, urma și Suzana exemplul colegilor în felul cum marca acest eveniment: își trata clasa cu bomboane fondante: roz, bleu, vernil, mov, toate cu miros de migdale.

Spre deosebire de părinții Suzanei, doamna Manoilescu o sfătuise pe Sanda să-și facă un cerc de tineri, fiindcă, și cu și fără succes la bărbați, o fată nu trebuia să ducă o viață de pustnică. Dacă în liceu era bună doar ca să

copieze după ea colegii – „buldozerul” – neinvitată la petrecerile lor, nu-i invita nici ea. La Politehnică, acolo unde se-nscrisese, fiind puține fete, Sanda intrase-n gașca băieților din grupa ei, ca o camaradă și nicidecum cu gândul de-a cuceri pe vreunul. La Matematică, la Suzana, erau puțini cu toții și-acolo fiecare stătea cu capu-ntre umeri și nu se pomenea de invitații la petreceri, majoritatea fiind căminiști. Sanda o introdusese și pe Suzana în grupul său, astfel că se făcuseră cincisprezece: treisprezece băieți și două fete. Și Sanda și Suzana spunându-și una alteia că le-ar fi plăcut să le bage-n seamă fostul lor coleg Tudor Dinulescu, nu doar ca pe niște colege – trusă de prim-ajutor – ci ca fete, își făcuseră datoria de prietene: de-a nu fi ipocrite și de-a nu se-arăta imune la farmecele băiatului. Dar și una și alta, oricât făcuseră ele pe vitezele imune la amor, fuseseră îndrăgostite lulea de Tudor Dinulescu. Făcuseră însă efortul de-a nu se da în vileag față de nimeni și mai ales față de împricinat. Ca mulți alți oameni care evită să abordeze anumite subiecte – unele pentru că i-ar aduce în situații conflictuale, altele pentru că le-ar trezi dureri amorțite – fără a conveni anume între ele, Sanda și Suzana aveau și ele un subiect tabu: Tudor Dinulescu.

În primul an de facultate, mai ales când și cei din anul doi te tratează de sus – „boboc” – majoritatea studenților caută să pară cât mai emancipați și să epateze. Chiar între '55 și '60, puțini erau cei care nu fumau, băieți și fete, puțini care, oricât ar fi strâns cureaua, „să nu meargă la o bere sau la un rom ca băieții”. Sanda, în semn de emancipare, se-apucase de fumat. Maică-sa nu-i putea reproșa această „nouă achiziție studențească”, tocmai ea, care fuma țigară de la țigară, în ciuda unei supărătoare bronșite tabagice cu care se pricopsise de pe la treizeci și ceva de ani. Ca și Suzana, Sanda avea repulsie pentru alcool. Ele două, când mergeau cu gașca, beau sirop cu sifon. Deși mirosul de tutun îi repugna, ca să nu le pară celor din jur o mimoză senzitivă, Suzana nu protesta împotriva fumătorilor, dându-și seama că ori vrei să rămâi mereu de unul singur, ori înghiți în viață. Societatea ei se compunea din colegii de grupă, foarte puțin comunicativi, și din gașca Sandei, băieți veseli, puși pe glume și pe farse, cu excepția unuia, tăcut și meditativ. Discuțiile lor se-nvârteau în jurul profesorilor, al asistenților, al colegilor, al plictiselii unor materii, cam fără rost ziceau ei, între ele numărându-se marxismul – aici toți erau de-aceeași părere – căruia i se-acorda prea mult timp, raportat la disciplinele de specialitate.

Suzana, repetând acest comentariu față de părinți, acasă, Marioara îi zâmbise cu zâmbetul ei subțire și ironic, în timp ce cosea tivul unui cearșaf: „Cum vreți voi să fiți îndoctrinați în favoarea comunismului? Generația mea și-a lui taică-tău, ca și cele dinainte, a-nvățat religie din clasa-ntâi primară până-n ultima de liceu. Ca să afli din Vechiul Testament cele zece porunci – Decalogul – iar din cel Nou cuvântul lui Isus pentru care toţi oamenii sunt egali ca și-n fața lui Dumnezeu”. „Egali pe lumea cealaltă, adică după Judecata de Apoi, că aici nu prea se vede”, intervenise și tatăl Suzanei. „Fericiți cei ce plâng că aceia se vor mântui. Fericiți cei săraci cu duhul, că a lor va fi împărăția cerurilor”, îi luase vorba Marioara, fără să-și ridice ochii de pe cusătură. „Adică a celor proști, mamă?”, întrebase Suzana. „Sărac cu duhul, biblic înseamnă fără de păcat și nicidecum slab de minte, cum cred cei cărora nu li s-a explicat Biblia”. „La urma urmei, spuneți-mi voi, ce voia Cristos?”. „Voia să pregătească omul pentru Viața de Apoi, care e veșnică, și să-l împace cu viața trecătoare pământească”, spusese Costel Mănoiu. „Voia împăcarea între oameni prin bunătate, prin milă, prin iertare, prin căință, și astfel să-l pregătească pentru împărăția cerurilor, cum ți-a spus taică-tău. Voia o lume mai bună și-aici pe pământ”. „Și a izbutit să facă lumea mai bună, ce-a izbutit?”, întrebase Suzana pentru care lumea-n care trăia, la atâția ani după Cristos, nu dădea semne de bunătate. „A izbutit să moară pe cruce fiindcă venise cu ideile astea de egalitate între oameni. Deranja toată ordinea epocii lui”, spusese Marioara. „Și lumea s-a făcut mai bună, credeți?”. „Suzana, lumea nu s-a făcut și n-o să se facă niciodată mai bună. Totuși, a aflat că cineva a vrut s-o facă mai bună, un om care n-a vrut nimic pentru el, ci pentru bună-înțelegere pe lumea asta și pentru mântuire în vederea celei viitoare, veșnice”, spusese Costel. „Tată, spune-mi atunci de ce atâta pornire a ideologiei comuniste împotriva religiei? Am înțeles de la mamare că Isus spunea: „Ai două cămăși, dă una celui care n-are niciuna”. Și-atunci?”. „Vezi, El spunea să dai de bună-voie a doua cămașă. Ideologia comunistă zice: „Ia-i amândouă cămășile celui care le are, ia-i-le cu forța”. „Tot nu-nțeleg de ce pornirea asta a comunismului împotriva unei religii care propovăduiește egalitatea între oameni?”, întrebase Suzana. „Comunismul ce vrea? Vrea aici, pe pământ. Puțin îi pasă de Lumea Cealaltă, în care nu crede. Niște capete vor să facă mulțimile, în majoritate sărace, să creadă că ele, capetele, vor egalitate și trai bun pe pământ pentru toată lumea; asta cu egalitatea fiind o abureală pentru naivi. Cam așa, Suzana, tată”. „În lume se schimbă

personajele de la putere. Cele de ieri au fost infame, cele de azi – sublime. Nici un regim nu e perfect; e cel mult suportabil. Important e să nu intri-n conflict cu-acel regim sub care trăiești. Și cum ceea ce trăim aici pe pământ e singura noastră certitudine, e recomandabil să evităm hârtoapele. Bine n-a fost, nu e și n-o să fie niciodată pentru toată lumea. Ce bine le era țăranilor de pe moșiile bunicilor mei că bunicii-și petreceau iernile la Nisa și la Cannes, iar ei, țăranii, dormeau iarna cu scroafa cu purcei în aceeași odaie? Ce bine mi-a fost mie că părinții mei și-au jucat averea la cărți și dacă nu rămâneam orfană nici ce mi-au mai lăsat n-aș mai fi avut?”.

Pentru prima oară de când se știa pe lume, Suzana o auzise pe maică-sa spunând ceva de familia ei. „Mamă, atât cât bag eu de seamă, astăzi se-ajunge numai prin politică”. „Și altădată prin ce crezi că se-ajungea? Te-alegea careva primar, prefect, deputat fără un partid în spate, fără pile, fără proptele? Rare cazurile de ajuns prin merit; și astea mai ales în domeniul științei, fiind vorba de niște oameni pasionați de ceva anume. Asta e lumea, Suzana”, continuase maică-sa. „Dacă ai s-apuci să trăiești după căderea comunismului, ai să-mi dai dreptate”. „Mamă, mata crezi că o să cadă vreodată comunismul?”. „Nimic nu ține cât lumea. Roata istoriei se-nvârtește mereu”. „Suzana, tată, numai că pentru istorie o sută de ani e cât o zi din viața unui om. Nu știi niciodată ce-aduce ziua de mâine. În rest, așa cum spune mamă-ta: bine n-a fost, nu este și n-o să fie niciodată pentru toată lumea. În timpul când îți e dat să trăiești, important e să n-ai parte de necazuri majore: nici de sănătate, nici sociale. Să-ncerci să-ți faci o viață cât mai plăcută atâta cât îți îngăduie timpurile”. „Tată, noi ce fel de viață ducem?”. „De, fata tatei, ce să-ți spun? Zic eu că ducem o viață echilibrată. Suntem cinstiți, muncim, nu facem rău nimănui și nu vrem să scoatem nimănui ochii cu „meritele” noastre. O ducem modest, dar fără să ne lipsească nimic. Vorbesc de categoria oamenilor ca noi. „Luxul” nostru sunt cele două mașini. Fiindcă ne-am gândit că boala e mai scumpă decât o mașină. Fără ea ar fi trebuit să schimb patru mijloace de transport până la fabrică. Și cu un picior țeapăn… Pentru vremurile astea, să mulțumim lui Dumnezeu că n-avem pe nimeni din familie închis. Tăcem și ne vedem de treabă”. „Și mata, mamă, tot așa gândești?”. „Tot așa. Te-ntrebi ce se schimbă-n lumea asta? Beneficiarii. În rest… îmi vine să și râd. Taică-tău și cu mine am fost străjeri. „Marele străjer” era Carol al II-lea. Tu ai fost pionieră, acum ești utemistă, mâine-poimâine membră de partid. Cum scrie

la carte, ca să mergi în pas cu vremea. Caută să-ți fie bine, fără să faci rău altuia”.

Suzana se-ntristase. Părinții parcă dăduseră cu apă clocotită peste iluziile ei, pe care n-ar fi știut să le formuleze, fiindcă de fapt nu știa ce-ar fi vrut: ar fi vrut să fie iubită și să iubească, asta sigur. Mai departe? Acest „mai departe” i se-nfățișa ca o răscruce din care porneau multe poteci. Pe care s-o fi apucat ca să-i fie bine? Binele atât de relativ și de îngrădit despre care-i vorbiseră părinții? „Ei, ce te-ai posomorât?”, observase taică-său. „Mamă, tată, după câte am înțeles eu de la dumneavoastră, nu se poate trăi decât ținând un drum străjuit de niște parapete. O viață, așa, după pofta inimii, nu se poate să ducă omul?”. „Nu!”. Acest „nu” dur al maică-sii tăia orice posibilitate de-ndulcire a pilulei. „Suzana, tată, de când e lumea-lume trăiește după niște reguli. Ele se pot schimba, dar nu dispar. Ca ființă socială omul n-are libertate. Libertatea e numai în sufletul lui, în gândurile lui, pe care nu i le poate controla nimeni, într-un univers interior pe care trebuie să-ncerci să ți-l creezi”. „Omul e liber numai când a murit”, încheiase Marioara discuția pe-un ton neutru „și-ncurajator”. „Până atunci e sclav cu lanțuri la picioare; și dacă e mai norocos – fără lanțuri”, se gândise totuși Marioara să dea o tentă mai optimistă acestei discuții de principii cu fiică-sa; iar pentru a adăuga valoare acestui „optimism”, o bătuse camaraderește pe umăr.

În '56, când făcuse vâlvă contra-revoluția din Ungaria, elevă de liceu fiind, Suzana-l întrebase pe taică-său care era deosebirea între o revoluție și o contra-revoluție. „Tu care crezi că e deosebirea, Suzana?”. „Păi, eu cred că pentru a fi vorba de o contra-revoluție trebuie să existe în același timp și o revoluție, că altfel contra-revoluția împotriva cui să fie, nu?”. „Suzana, ce spui tu e logic. Numai că politica nu-și dă sufletul de dragul logicii. Tot ce nu e pe placul unui sistem, e „contra”, e „retrograd”, „dușmănos” etc. În Ungaria, lumea s-a revoltat împotriva regimului. Deci e „contra”. De-asta îi spun „contra-revoluție” și nu ceea ce e. Tu nu spune absolut nimănui ce-am vorbit noi acum”. Și ea se gândea la fericire și la libertate!

„Sfântă Fecioară, există undeva libertate?”. „N-am aflat”. „Mama spunea că după ce mori”. „N-am aflat”. „Dar cine ar putea să știe?”. „Singur Dumnezeu”.

Suzana Mănoiu oftase și pe chip i se-ntipărise dezamăgirea, într-un zâmbet crispat și trist.

„Săraca de ea, ce-o vedea, ce i s-o arăta de-și schimbă mereu expresia?”, se-ntreba rezidenta.

Din grupul Sandei – cei care mergeau împreună la cârciumă, la cinema, la meciuri, la plimbări în Cișmigiu sau în Herăstrău – Suzanei i se păruse că Vlad Tătăranu se uita uneori la ea cu alți ochi decât la colegii lui, între care și Sanda. În afară de Sanda și de Vlad, toți erau provinciali, unii căminiști, alții stând pe la neamuri sau în câte o cameră de serviciu prin blocuri. Vlad, fiul unor medici foarte cunoscuți – tatăl, chirurg, mama, orelist – făcuse cu succes doi ani de medicină, unde intrase din prima încercare, cu media cea mai mare pe țară. Doi ani îi fuseseră de-ajuns pentru a-și da seama că Medicina era o profesie căreia nu i se potrivea. O viață-ntreagă numai între oameni bolnavi – o suferință față de care el nu putea rămâne indiferent – i se păruse că-i depășea puterile sufletești. Lumea, și-n afara spitalelor și-a policlinicilor, nu era un spectacol prea-mbucurător; s-o mai întuneci și liber și nesilit de nimeni era prea de tot pentru unul ca el, care nu deborda de optimism. Cu toate protestele părinților, plecase de la Medicină la Politehnică, la Electronică. De prin '58, când amiralul Grigore Marteș lansase în lumea științifică din România cibernetica, Vlad Tătăranu putea spune că-și aflase vocația. Și când te gândești că în prima ediție din Micul dicționar filosofic, dicționar al timpurilor noastre autohtone, cibernetica este definită drept „pseudo-știință burgheză”! „Ce or fi râs Odobleja și Wiener”, spunea Vlad cu vocea lui molcomă. De înălțime potrivită, slab, mergând totuși fără suplețe, ca apăsat de gânduri grele, cu vârful picioarelor făcând un mic unghi spre interior, cu păr ondulat, tuns scurt și cu-o cărare într-o parte, cu-o față între oval și rotund, cu-o gură mai asortată unei femei decât unui bărbat, cu nas destul de cărnos și nițel în vânt, cu frunte înaltă, boltită, Vlad Tătăranu avea mai tot timpul un aer adormit; din când în când, prin ochii lui protuberanți și melancolici trecea o licărire de amuzament. După cât de mult tăcea, aruncând doar rar câte o replică plină de ironie, Suzana îl bănuia pe Vlad că le accepta lor, celorlalți, compania mai mult pentru studiu psihologic decât dintr-o exuberanță juvenilă ce se cerea împărtășită. Cu mamă bănățeancă, pedantă, Vlad avea ținuta vestimentară a studenților unor vremuri apuse: costum cu vestă, cămașă uni, asortată cu cravata, pantofi închiși la culoare, asortați cu șosetele, palton și pardesiu clasice, în timp ce și colegele și colegii lui umblau în loden și-n scurte îmblănite, cu față de

doc, în cămăși cadrilate sau pepit, cu gulerul desfăcut și răsfrânt peste câte un pulover, în majoritatea cazurilor din lână de casă, tricotat de mână. În sezonul cald, Vlad purta peste pantaloni de culoare închisă un sacou prince de Galles, sau în culori deschise. Nedespărțit de-o servietă de piele, cu vestimentația Heidelbergului de-altădată, Vlad Tătăranu semăna mult mai mult a profesor decât a student al anilor '60 din România. Și încă a profesor din epoca interbelică, fiindcă și profesorii anilor populismului proletcultist – cu puține excepții – umblau destul de neglijent îmbrăcați pentru a nu atrage atenția cadrelor de Partid, prin „reminiscențe" burgheze care mergeau de la cele ideologice până la cele vestimentare.

Vlad Tătăranu avea un aer desuet între colegii lui. Îl acceptau fiindcă, deși tobă de carte, având și cunoștințe de arte plastice, de muzică, de literatură, nu făcea niciodată paradă de ceea ce știa, iar răspunsurile lui la seminarii, la colocvii și la examene erau date pe-un ton moale, fără nimic din aplombul omului sigur pe ceea ce spune. Dorința de-a epata lipsea dintre preocupările lui Vlad Tătăranu. Prieten-prieten era doar cu un coleg de an, care nu se-atașase găștii vesele a Sandei. Acesta, Mihai Baltazar pe numele său, un băiat înalt, slab de-i numărai coastele, cu un cap cam mic pentru înălțimea lui, purtând ochelari cu lentile groase, cu un chip bonom, între niște umeri mereu ridicați când stătea de vorbă, cu tendința de-a merge nițel cocârjat a multor tineri și nu numai, care se simt prea înalți, destul de tăcut și de indiferent față de toți și de toate, nu scăpa însă nici o ocazie pentru a demonstra că vedea ce se petrece în jur și nu din dorința de-a te sancționa răutăcios. Era fiul unui profesor de la „Belle Arte" și-al unei franțuzoaice, pe care profesorul o cunoscuse pe când își făcea studiile universitare la Paris. Cu o cultură umanistă deosebită – ceea ce-l apropiase de Vlad Tătăranu – fără s-o spună, fiindcă nu erau vremuri de spus – pe chipul lui Mihai Baltazar se citea o nedumerire tristă față de tot ce era-n jur, singurele remedii împotrivă fiind conversațiile cu Vlad și fumatul, țigară de la țigară, în toate pauzele. Mihai Baltazar fusese doi ani student remarcabil la Filologie, la limbi clasice. Dându-și seama ce viitor aveau latina și greaca într-o țară în care latina se-nvăța doar un an, la licee cu profil umanist, o oră pe săptămână, luase și el calea Politehnicii. Față de puținele fete din grupa lor, Vlad și Mihai aveau o atitudine politicoasă și-atât. Nu se-apucau de conversații cu ele în afara strictului necesar: informații despre cursuri, seminarii, ședințe U. T. M. Mihai Baltazar se mirase că Vlad Tătăranu se lăsase-atras în grupul Sandei Manoilescu. Poate și lui Vlad îi spusese

maică-sa că nu trebuia să ducă o viață de pustnic și dacă n-ar fi avut succes la femei. Deci, pandantul îndemnului doamnei Agata Manoilescu, inginer chimist, către fiică-sa.

Suzana, Sanda și cei din grup, în afara lui Vlad, făcuseră liceul cu zece clase. La șaptesprezece ani, unii chiar la șaisprezece, erau studenți. Copii de intelectuali fiind, vorbeau corect, se purtau cuviincios. Pe-acea vreme, în toți anii de școală se făcea gramatică, iar disciplina fusese impusă de profesori care-nvățaseră la vremea lor serios și nu de frica U. T. M.-ului și-a Partidului. Adolescenții aceștia din grupul Sandei se deosebeau totuși între ei; cei cu părinți din domeniul umanist de cei cu părinți din domeniul tehnic. Cei care se născuseră cu biblioteci în casă de cei fără. Când, după ce vedeau o expoziție de pictură, Vlad le pomenea de mari pictori ai lumii ale căror opere le văzuse în albumele de-acasă, Suzana se gândea la biblioteca lor: două Biblii, niște dicționare tehnice, două mici Larousse-uri, câțiva clasici ruși editați la „Cartea rusă”, câțiva clasici români, cumpărați de părinții ei ca ea să nu-i împrumute de la biblioteca școlii și Cartea de vise a mamei mari. Taică-său, din anul lui de „ebenisterie” de la Paris își adusese două volume de poezii: un Baudelaire și-un Verlaine pe care le ținea la el în noptieră, împreună cu Eminescu, ediția Maiorescu. În fiecare seară, înainte de-a stinge lumina veiozei, citea câteva poezii din acești poeți ai lui de suflet.

Felul cum se-antrenau băieții și Sanda în discuții cu Vlad, în diverse ocazii, arăta diferențele de educație dintre ei. Suzana asculta fără să scoată un cuvânt, cu un sentiment de umilință și cu hotărârea de-a trece chiar de-a doua zi pe la Biblioteca Centrală Universitară, unde să vadă și ea în albume marile opere ale picturii și-ale sculpturii mondiale. Vlad era cu patru ani mai mare decât colegii din grup. Diferența cea mai importantă dintre ei și el nu era atâta de vârstă, cât de mediul în care trăise fiecare. Cu excepția Sandei, care se afla la a treia generație de intelectuali în familie, și-a lui Vlad – la a cincea, cu mari avocați, cu profesori de renume la Drept, la Litere, la Medicină, și după mamă și după tată – ceilalți proveneau dintr-o primă generație de intelectuali, uneori chiar prima încălțată. Suzana se gândea la bâtul ei drag, om atât de cumpănit, de-nțelept și de bun la suflet, care plecase-n lume la doisprezece ani în opinci, în nădragi de aba și-ncins cu bete; și nu l-ar fi dat pe zece neamuri de intelectuali. Și la mamare Safta, cu toate verbele la persoana a treia folosite numai la singular, bună, săritoare, omenoasă și iertătoare; și nici pe ea n-ar fi schimbat-o pe nimeni.

Vlad Tătăranu le explica fenomene culturale și științifice, domol, fără aroganță, ceea ce-o făcea pe Suzana să se uite la el cu mult respect, cum se uitase la profesoara lor de istorie, ființa de la care-nvățase cel mai mult în școală; o persoană distinsă și ca aspect exterior, de-o mare finețe intelectuală, care în 1941 își pierduse în război logodnicul, medic militar. Ceva în sufletul ei se stinsese odată cu dispariția acelui tânăr. Avea să poarte toată viața verigheta cu numele lui; la douăzeci și cinci de ani de la logodnă avea s-adauge un fir de argint peste cea de aur, la cincizeci încă o verighetă de aur cu numele celui dispărut. Pentru ea, un glonte ucisese-n Rusia noțiunea de bărbat. Vlad Tătăranu îi amintea mereu Suzanei de-acea mare doamnă de care-i făcuse parte viața. Îl asculta cu evlavie. Singurele subiecte care-l scoteau din somnolența lui aparentă erau cele privind arta și noutățile în știință, care-l fascinau. Vlad simțea că nimeni din grup nu-l asculta cu-atâta aviditate ca Suzana, convins că unele lucruri fata nu le pricepea; el ar fi vrut să i le explice, dar îl împiedica o timiditate combinată cu nepriceperea de-a se adresa cuiva, mai ales când acela era și el timid și nepriceput în abordarea oamenilor, chiar și într-o conversație banală.

„Am impresia că mă despart de Vlad nu patru ani, ci patru secole; nici peste patruzeci de ani eu n-am să știu ce știe el acum”, se gândea Suzana, copleșită de umilință. Admirația pentru Vlad mergea mână-n mână cu insatisfacția pe care-o simțea ca pe-o piatră atârnată de gât când își compara cunoștințele cu-ale lui. Știa și ea bine franțuzește, englezește și se descurca și-n rusă, și? Fusese și ea la teatru, la „Operă”, la „Ateneu”, la „Sala Dalles”, cu părinții și cu Sanda. Însă până la cunoștința cu Vlad nu-și dăduse niciodată seama de carențele copilului cu părinți primă generație de intelectuali. Pe Vlad îl ținea în sufletul ei pe-o treaptă care-l diferenția mult de tinerii din generația dânsei. Nu se gândea la el ca la un posibil iubit, așa cum se gândise la Tudor Dinulescu, la-mbrățișările căruia visase; și, cu toate că se rușina la asemenea gând, și la o posibilă legătură între ea și locotenentul de Securitate, bărbat în stare să sucească și mințile unora mai „umblate” darămite pe-ale unei fete pe care încă n-o sărutase nimeni. Suzana nu-și închipuia fata sau femeia pe care s-o țină-n brațe Vlad; zâna care să-l trezească din aparenta lui somnolență și să-l răpească, o clipă, un ceas, preocupărilor intelectuale. Și totuși „zeitatea” îi arunca Suzanei o privire în care – se flata ea, oare? – citea un anumit interes, altul decât cel interogativ adresat celorlalți interlocutori. Îl frapa intensitatea din această privire, amestecată cu-o tristețe pe care nu știa cărui fapt s-o atribuie: îi

aducea aminte Suzanei de cineva drag pe care-l pierduse? Doar nu era să fie tristă, ca atâția oameni, după tinerețea pierdută când tinerețea ei abia începea? Vlad era concesiv și conciliant cu oamenii. Cei din grupul Sandei știau mult mai puțin decât el la vârsta lor. Îi plăceau fiindcă erau dornici să afle și să-nvețe și n-avea niciunul atitudinea de zeflemea pe care-o arborează nu numai tinerii față de unul mai învățat decât ei, dar de multe ori și maturii. „Ce știe ăsta decât să stea cu nasu-n carte? Despre viață ce știe? Uite că eu nu știu cât el și ce bine-mi merge!”.

În grupul Sandei nu erau toți la fel de sârguincioși la carte, însă tuturor Vlad le câștigase respectul prin ceea ce știa și prin modul lui de-a explica simplu și concis lucrurile cele mai complicate. Îl intriga privirea Suzanei, pierdută parcă după un paradis dispărut; și tăcerile ei. Niciodată nu-l întrebase nimic. Între el și privirea avidă și melancolică a fetei se stabilise un fluid. Într-o zi își luase inima-n dinți s-o conducă pân-acasă pe fata asta silențioasă și enigmatică. Știa de la bun început că locuiau aproape unul de altul, dar cum Suzana era alt gen decât Sanda – o perfectă camaradă pe care-o trata și el, și ceilalți, ca pe-un băiat – se hotărâse la o purtare care să nu-l angajeze cu nimic față de ea, așa că nu se oferise niciodată s-o conducă. Aviditatea ei față de tot ce spunea el și privirea atât de greu de definit a fetei îi stârneau curiozitatea. Mereu privirea asta „redundantă”, își spunea el. Ceva îl apropiase de Suzana: o părere comună despre un film rusesc: Al treisprezecelea. În timpul războiului din Rusia anilor 1917-1920, în urma unei bătălii, rămân singuri, izolați pe-o insulă, doi tineri, o luptătoare, soldat în Armata Roșie, și unicul ei prizonier, un ofițer din armata contra-revoluționară, zisă Armata Albă. Între cei doi se-nfiripă o poveste de dragoste. Până în momentul pe care ni-l prezintă filmul, tânăra împușcase în lupte doisprezece ofițeri „albi”. Într-o zi, se apropie de insulă o barcă; prizonierul face semne de bucurie cu mâna, intră în apă și se-ndreaptă spre barcă. Nu știe nici el, nu știe nici femeia dacă barca este a „roșiilor” sau a „albilor”. Femeia își ia pușca, ochește și-și doboară prizonierul: al treisprezecelea ofițer pe care-l răpune.

Cei din gașca Sandei se duseseră în corpore la film. Citiseră înainte cronici despre el. Cronicarii socoteau că femeia – soldat al Armatei Roșii – este atât de pătrunsă de ideea luptei împotriva albilor, încât gestul de-a-și omorî prizonierul este ceva aproape reflex: datoria de-a lupta împotriva adversarului, mai presus de dragoste. Deci, politica intrată-n sânge. Dacă barca era a „albilor”? Filmul nu-ți spune a cui era. După film – la un

cinematograf de pe Bulevard – impresionați, tinerii din gașcă simțiseră nevoia să comenteze, la o halbă de bere, la „Gambrinus”, ceea ce văzuseră pe ecran. Chiar și Sanda fusese de părerea cronicarilor: eroina filmului – femeia-comisar – cu partidul curgându-i prin vine. Suzana și Vlad nu spuneau nimic. Spre surprinderea tuturor, într-un moment de tăcere, cum se-ntâmplă adesea chiar în grupuri de scandalagii, se-auzise glasul tremurat al Suzanei. „Eu am înțeles altfel sfârșitul filmului. Suntem cu toții de acord – inclusiv cronicarii de cinema – că femeia, ca și prizonierul ei, n-avea de unde să știe cine era-n barcă. Dacă erau „roșiii”, „albul” ori era-mpușcat ori luat prizonier. Dacă erau „albii”, fata urma să fie-mpușcată ori luată prizonieră. Povestea ei de dragoste cu ofițerul „alb” oricum lua sfârșit. Nu comunismul care-i curge-n vine o face să-l omoare pe ofițer. Ea-și omoară povestea de dragoste fără nici un viitor. Își omoară iluzia spulberată. Omoară ceva care oricum era condamnat”. Suzana tăcuse brusc. Abia-și ținea lacrimile. Vlad se uitase-n ochii ei cu privirea celui care-și manifestă solidaritatea cu omul aflat în contradicție cu anturajul, având însă dreptate. „Sunt de-aceeași părere cu Suzana. Sfârșitul, intenționat ambiguu, i-a făcut pe cronicari s-adopte atitudinea cea mai „partinică” și mai comodă. Cel mai simplu e să dai pe politică toată complexitatea unui suflet de om. E mai simplu să consideri pe cineva un fanatic al unei ideologii decât un om în afara comandamentelor de clasă”.

Pentru prima oară de când cei cincisprezece din gașcă se cunoșteau, lui Vlad îi scăpaseră niște vorbe care n-aveau ca subiect nici știința, nici arta. Suzana se exprimase ca o femeie care punea dragostea mai presus de principii. Vlad avusese o izbucnire anti-ideologică. Noroc că printre ei nu erau turnători. Al treisprezecelea determinase impulsul lui Vlad spre Suzana. Se despărțiseră – gașca Sandei – la ceas la Universitate. „Suzana, mergi acasă?”, o-ntrebase Vlad. „Da”. „N-ai vrea să mergem pe jos, pe vremea asta așa de frumoasă?”. „Ba da”. Amândoi tăceau. Tăceau și tăceau. Suzanei nu-i trecea prin minte nici un subiect care s-o-ndreptățească să deschidă gura. Ceea ce li se-ntâmpla lor – de parcă le luase Dumnezeu graiul – se-ntâmplă adesea când, desprinzându-se dintr-un grup, doi oameni rămân împreună. Peisajul interior se schimbă deodată, iar dacă cei doi nu sunt foarte apropiați se simt stingheri și, dacă nu s-ar rușina unul față de altul, ar afla un pretext și-ar lua-o care-ncotro, decât să riște o discuție banală care să vină ca un nor întunecat peste ceea ce în grup fusese haz, spumă, spirit. Între cei doi, separați de grupul în care individualitățile

aglutinate par și chiar dau altceva decât luate fiecare-n parte, intervine teama de-a nu greși, un fel de pândă plină de suspiciune.

Suzana se hotărâse: n-avea să deschidă ea cea dintâi gura. Tăcerea parcă dilata și timp și spațiu. În fine, Vlad își luase inima-n dinți: „Suzana, de mult ți-am urmărit privirea când mă asculți. Dar n-am știut cum s-o interpretez. Fără să mă socotesc un mare psiholog, mi s-a părut că te interesează ce spun eu. Dar cum tu vorbești atât de rar și de puțin… Prin felul cum ai înțeles filmul pe care l-am văzut azi, mi-am dat seama pentru prima oară că ai o judecată nonconformistă”.

Suzana tăcea. Singurul răspuns fusese o privire foarte serioasă pe care, oprindu-se-n loc, o țintuise în ochii lui Vlad. „Ei, nu spui nimic, vorbăreațo?!”. „Eu vorbesc puțin de felul meu. Acasă mă tem de observațiile mamei care mai totdeauna îmi taie cheful de vorbă cu-o replică ironică. Mai mult vorbesc cu bunicii dinspre tata, oameni simpli, și cu tata. Fiindcă de ei nu mă tem. Cu ceilalți oameni vorbesc puțin, fiindcă ai mei mi-au spus că e bine să ai grijă ce-ți iese pe gură în timpurile astea. Și mai e ceva: mi-e teamă mie de mine fiindcă, așa cum spune bâtu – bunicu-meu, cum se spune la el în Oltenia – eu ce-am în gușă și-n căpușă. Din prea multă sinceritate spun unele lucruri pe care n-ar trebui să le spun”. În minte îi sunară cuvintele pe care i le-adresase ofițerului de Securitate, fără s-o fi obligat nimeni. „Mi-e teamă de mine. Mi-e teamă să nu mă-ndrăgostesc de dumneavoastră”. Noroc că omul acela – fie că nu-l interesa o mucoasă de șapteșpe ani, care nu era chiar ruptă din soare, fie că vrusese să fie domn – nu-și pusese mintea cu ea; după urma proaspătă și dureroasă pe care i-o săpase-n suflet indiferența lui Tudor Dinulescu, ușor s-ar fi lăsat legănată de brațele unui bărbat cu „știință” la femei.

Se cufundase în bietul ei trecut și uitase de prezența lui Vlad. Ca să risipească tensiunea creată de cuvintele Suzanei și mai ales de tăcerea ei, Vlad îi trecu o mână prin fața ochilor. „Ei, Suzana!”. Fata tresări ca trezită brusc din somn. „La ce te gândeai? Uite ce indiscret sunt!”. „Mă gândeam la trecut și la niște cuvinte pe care n-ar fi trebuit să le spun într-o anume împrejurare”. „Uite că la vârsta noastră vorbim de pe-acum despre trecut!”. „Știu că spun o banalitate: și momentul ăsta, de-acum, mâine are să fie trecut”. „Să nu-ți fie teamă de banalitate: e ca un ocean care ici-colo e spart de câte-o insulă ce-i depășește nivelul… Altminteri, banalitatea este elementul esențial a tot ce e viu. E banal că ne naștem, că trăim, că murim”. Suzana clătinase bătrânește din cap ca în fața a ceva ce nu putea fi

schimbat. „Suzana, ție de ce ți-e cel mai mult teamă?”. „De-o viață fără bucurie”. „Ai răspuns atât de repede la-ntrebarea asta, încât pare că de mult o rumegi”. „De când am început să deosebesc bucuria de lipsa ei”. „Și cum ai reușit să le deosebești?”. „Bunica și bunicul fac din orice motiv de bucurie. Dacă o mâncare iese bună, sau o prăjitură, pentru bunica înseamnă un motiv de-ncântare. Dacă bunicul potrivește frumos din foarfecă merișorul și hortensiile din curtea blocului – motiv de mândrie și de-ncântare. Primăvara poți afla de la ei când înflorește fiecare plantă-n Cișmigiu. Primăvara, la trei-patru zile, se duc să vadă „Grădina Cișmegiu” – cum îi spun ei; admiră fiecare răsad, stau pe-o bancă la soare, se uită la trecători, intră-n vorbă cu oameni de vârsta lor, mănâncă doi mici, beau o bere și se-ntorc acasă mulțumiți, înseninați și cu tolba plină de noi și noi biografii pe care le află…”. „Bunicii tăi au capacitatea să se bucure de plăcerile simple ale unei vieți nespectaculoase. Ferice de ei. Dar lipsa de bucurie dincotro bate?”. „Dinspre mama. Este cea mai practică și mai eficientă persoană pe care-o cunosc, muncitoare, corectă, însă-și trăiește viața ca pe-o slujbă oarecare, fără tragere de inimă, fără elan. Incapacitatea ei de-a se bucura și felul ei tăios de-a fi mă fac să mă simt în prezența ei ca într-o cușcă. Tot timpul trebuie să mă supraveghez cu fapta și cu vorba. Și-apoi, permanenta impresie că nimeni nu-i este indispensabil, că ne suportă și ne tolerează pe toți ai casei fiindcă astea sunt vremurile”. „Vă spune dânsa vreodată ceva din care să tragi asemenea concluzie?”. „Când cunoști pe cineva, ajungi să simți și ceea ce nu spune, poate chiar mai mult decât ceea ce spune”. „Suzana, mama ta consideră cumva că a făcut o mezalianță, căsătorindu-se cu tatăl tău?”. „În lumea din care provine ea, cred că așa s-ar socoti… Ți-am împuiat capul cu familia mea de parcă mi-aș fi scris o autobiografie pentru cadre… Vezi, de-asta vorbesc eu puțin și rar. Te plictisesc spunându-ți vrute și nevrute ca și când ar putea să te intereseze…”. „Proveniența unui om, ambianța-n care trăiește îi completează imaginea”.

Prudent, Vlad nu-i spusese gândul lui adevărat, nu-i spusese direct: „Tot ce este legat de tine mă interesează”. O luase pe ocolite, nefiind genul de om care se-aruncă-n apă fără să-i știe adâncimea.

Suzanei i se părea că vorbise gura fără ea. Își adusese din nou aminte convorbirea cu locotenentul… locotenentul Călin Iovan, dacă așa l-o fi chemat. „Ce să fac dacă așa sunt eu? Făcută parcă de bunica Safta, care zice: „Mamă, ori vorbești din inimă cu omul, ori mai bine taci”.

De câte ori spunea ceva, deși niciodată alăturea cu drumul, Suzanei i se părea că spusese prea mult, că nu știuse să se oprească la vreme. Când anume, nu-și dădea seama, dar oricum înainte de-a fi spus tot ce spusese. Așa i se-ntâmpla și acum. Fusese, ca de obicei, sinceră. Dar n-ar fi putut spune și ea ceva care să n-o implice atât de mult și mai ales să-i implice familia? Nu era vorba de teamă, ci de jenă. Îi spui așa, unui om, de prima dată, fără măcar să ți-o ceară și laptele de l-ai supt? „Proveniența unui om, ambianța-n care trăiește…”, așa vorbește un om inteligent, îi venea s-o ia la fugă. Vlad își dăduse ușor seama că Suzana căzuse iar în muțenie fiindcă regreta, probabil, partea de biografie pe care i-o povestise. Socoti că era bine să se-ntoarcă la ei doi.

„Suzana, de mine ți-e teamă?”. „De tine? Față de tine… când te-aud vorbind nu mi-e teamă… nu teamă, nu. Mă simt intimidată”. „Intimidată?”. „Intimidată fiindcă mă gândesc la cât de puțin știu eu în comparație cu tine”. „Uiți că eu sunt cu patru ani mai „bătrân” decât tine”. „Frumos din partea ta că vrei să mă consolezi. Nu e vorba de patru ani, Vlad. E vorba de ambianța în care ne-am născut fiecare, de ambianța-n care trăim. Pentru completarea imaginii, cum spui tu. Eu nici la patruzeci de ani n-am să știu ce știi tu acum”. „De unde știi de pe-acum ce cunoștințe ai să ai la patruzeci de ani?”. „Fiindcă baza unei culturi ți-o faci înainte de-a-ncepe să-ți câștigi pâinea. Tu te-ai născut cu-o bibliotecă în casă. Și biblioteca și ce-ai auzit în jurul tău ți-au stârnit curiozitatea. Și fără-ndoială și mintea și felul tău de-a fi”. Discuția ajunsese într-un punct pe care Vlad ar fi vrut să-l ocolească: la ceea ce intuise în privirea Suzanei când se lansa el în câte o discuție în gașcă. Un amestec de umilință cu tristețe, ca după ceva iremediabil pierdut. Vlad nu voia să-i spună că lui îi era teamă de-asemenea privire în care-și simțea inaderența la lumea-n care trăia. Privirea Suzanei îl făcea să și-i închipuie pe Adam și pe Eva uitându-se ultima oară la Paradisul din care fuseseră izgoniți.

E-atât de greu să-ncepi de pe poziții inegale cunoștința cu un om. Cum să-i șteargă fetei sentimentul de inferioritate față de el? „Suzana, sunt sigur că și tu știi lucruri pe care eu nu le știu”. „Da, ce e drept nu e păcat: știu să gătesc, să fac prăjituri, să fac curățenie. Sunt o enciclopedie, ce mai! Vlad, nu-ncerca să-mi arăți că suntem egali. Pentru mine, tu ești profesorul, eu, elevul, care-nvață, dacă are urechi de auzit”. „Să știi, Suzana, că de la toți oamenii ai ceva de-nvățat. De-nvățat are nu numai intelectul, are de-nvățat și sufletul. Poți să-nveți uneori de la un analfabet mai mult decât de la

cineva cu trei doctorate”. „Papa cu-a lui trei coroane puse una peste alta”, îi trecu prin minte Suzanei.

„Era vorba de aspectul intelectual; în privința sufletului sunt de acord cu tine”. Suzana se gândi iară la bâtu și la mamarea pe care nu i-ar fi dat pe nici un academician. Bâtu, care, cu șapte clase și cu tâmplăria lui de lux, ajunsese să aibă-n casă mobilă florentină, portrete de maeștri ai secolului al nouăsprezecelea românesc, pe pereți – explicându-i cu blândețe coanei Safta că țigăncile cu lulea și cu o țâță la vedere, ca și coșurile cu liliac, „tablourile” vândute prin Târgul Moșilor și prin ganguri, nu se potriveau cu mobila, nici cu scoarțele orientale autentice, nici cu perdelele de dantelă din casă. Cataloagele domnului Franz și umblatul prin case mari îi rafinaseră gustul, suprapunându-se simplității oalelor, a străchinilor și-a ulcioarelor din casa părintească. Suzana credea că, nimic de zis, gustul se cultivă, dar pe ceva înnăscut, ca și inteligența. Văzuse atâtea mari cucoane îmbrăcate ca niște sorcove și-o vedea și pe maică-sa; până ce se măritase nu purtase decât vechituri de la verișoarele ei, iar acuma se-mbrăca sobru, distins, ca și când toată viața ar fi colindat casele de modă. O învățase și pe Suzana cum să-și compună un „stil” potrivit cu fizicul și cu vârsta ei. Îi explicase cum să-și pună în valoare, fără ostentație însă, ceea ce-avea frumos și cum să-și mascheze ceea ce n-o avantaja. De exemplu, talia cam sus și bustul cam scurt, care cereau bluze până pe la jumătatea șoldurilor.

„Suzana, cum îți vezi tu viața de-aici înainte?”. „După ce termin Facultatea am să fiu, cred, profesoară, adică am să muncesc pentru ca să-mi câștig pâinea”. „Asta din punct de vedere profesional. Dar altfel?”. „Altfel? Să-mi fac o familie ca mai tot omul…”. „Ca mai tot omul” sau dintr-o pornire din ființa ta?”. „Cred că fiecare-și dorește s-o facă din toată ființa, dar, cum zice mama, totul se bazează pe legea cererii și-a ofertei. Tata a fost primul care-a cerut-o de nevastă și s-a măritat cu el. S-a temut – fără s-o spună – de puținătatea ofertei”. „Se temea că rămâne fată bătrână?”. „Cred că da. Avea zestre puțină. Zestrea puțină presupunea candidați puțini. Așa că s-a grăbit să-l accepte pe cel care se mulțumise cu zestre modestă, chiar dacă era cel dintâi care-o ceruse de nevastă. La o zestre consistentă s-ar fi-mbulzit destui înaintea tatei… Tata zice să nu mă mărit decât cu un bărbat pe care să-l iubesc, să-l iubesc de să iau foc după el!”. „Și nu crezi că are dreptate?”. „Dreptate are, dar ce-ți oferă viața nu se potrivește totdeauna cu dorințele noastre. Poți tu să iubești, să adori și persoana de vizavi nici să nu bage de seamă că exiști”. Nu fusese greu pentru Vlad să-și dea seama că la

optsprezece ani, cineva „teoretizând” astfel despre iubire, ori repeta clișee din cărți, ori asistase la spectacolul iubirii ignorate, ori fusese actorul-victimă al unei asemenea iubiri. Ultima variantă i se păruse cea mai plauzibilă.

Și el iubise la cincisprezece ani și fusese iubit de Grete, o nemțoaică din Timișoara, iubire curmată de plecarea din Țară a fetei, cu toată familia. Trecuseră șase ani de la vacanța ca un vis a iubirii lui de-o vară, calendaristic vorbind, fiindcă sufletește, chipul blond, luminat de ochi de safir, surâsul copilăresc al gurii cu un ușor prognatism, trupul subțire că-ți era teamă să nu se frângă la o bătaie de vânt, toată făptura gingașă ca floarea de păpădie, gata să se risipească la cea mai slabă adiere, îi apăreau în gând în cele mai neașteptate momente, amestec de durere și de lumină. „Iubește-mă”, spusese Grete, în timp ce-și descheia ca o școlăriță cuminte nasturii rochiei. „Iubește-mă, Vlad, ca să am la ce să mă gândesc toată viața cu drag”. Câtă voluptate în acel trup, nici măcar îmbobocit, neatins de mână de bărbat, încolăcit în jurul lui, la fel de neștiutor într-ale dragostei ca și el. Ce dascăl bun e pasiunea. Sfârșitul vacanței de vis din cel de-al cincisprezecelea an de viață a lui, vacanță al cărei sfârșit însemnase pentru Vlad izgonirea din Paradis. Când se gândea la el și la Grete, își amintea de Romeo și Julieta, nemuritorul cuplu creat de Shakespeare. El, Vlad, avea un an mai puțin decât shakespearian-ul Romeo; Grete – un an mai mult decât Julieta. Shakespeare le asigurase celor doi adolescenți aura nemuririi. El și Grete aveau să trăiască unul în amintirea celuilalt atâta cât avea să le fie viața, chiar dacă nemiloasa trecere a timpului avea să-i decoloreze ca pe niște fotografii vechi aflate într-un album pe care arareori îl mai răsfoiește cineva. Ce mare noroc pentru ei doi de-a fi trecut pragul destinat de fire tuturor ființelor, amândoi neîntinați, iubindu-se cu-adevărat și nefăcând-o din simplă curiozitate sau din întâmplare. Ce mare noroc să se potrivească închipuirea despre iubire cu materializarea iubirii!

De la acea vară miraculoasă și până la douăzeci și doi de ani câți avea acum, Vlad învățase deosebirea între „a se iubi” cu cineva și „a iubi”. Impulsuri trecătoare și pentru el și pentru partenere îl mai trăseseră prin niște așternuturi. Asta-nsemnase să se potrivească impulsului de-a trăi clipa; trăire căreia nu-i urmase însă nici o clipă de-nălțare spre absolutul după care tânjesc atâția oameni în iubire, măcar în iubire, acest dar oferit de viață multora, dacă nu tuturor. Îi era dor de-o legătură în care să pună și suflet nu doar descărcări hormonale. Amintirile au darul simultaneității, după cum

gândul are darul ubicuității. „Amintirea și gândul dincolo de amintire sunt semnele pe care Creatorul ni le-a dăruit și nouă muritorilor spre asemănarea cu El, cred că singurele”, se gândea Vlad, uitându-se la fata șatenă din fața lui, la părul ei ondulat natural în cute mari, între castană și miere polifloră, la ochii melancolici – „după cine știe ce paradis al închipuirii sau poate chiar trăit și pierdut” – la toată alcătuirea ei armonioasă, potolită, fără nimic care să vrea să-ți sară-n ochi. „Îți dorești deci o familie?”. „Vlad, îmi doresc în măsura în care-aș avea pentru cine, nu doar familie ca instituție, ca „primă verigă a societății”, cum ne-nvață la marxism și cum practică lumea de când se știe. Dar tu? Cum îți vezi viitorul, dincolo de ziua de azi?”. „Fără să fiu un conformist al „primei verigi sociale” și eu mi-aș dori o familie, ca o oază de liniște. Un loc la ușa căruia, ștergându-mi picioarele să las toate preocupările, toate mărunțișurile și sâcâielile vieții și unde să aflu înțelegere, pace, un loc al izolării de exterior”. „Îți doresc să ți se-mplinească visul ăsta frumos. Iar profesional, s-ajungi măcar o parte din ceea ce meriți”.

Se despărțiseră-n poarta Suzanei. Vlad îi sărutase ceremonios mâna. Când se-ntâlneau, cei din gașcă ziceau „Salut” și nu-și dădeau mâna. E drept că dacă se aflau în fața unei fete, băieții spuneau „Sărut-mâna”.

După ce intră-n curte și-l văzu pe Vlad depărtându-se, cu pasul lui domol de om copleșit de gânduri, Suzana-și ridică mâna dreaptă și se uită atent la ea ca și când buzele lui Vlad i-ar fi lăsat un semn pe care urma să-l descifreze. „Cât sunt de copilăroasă”, își spuse Suzana și-i zâmbi fetei neduse în lume, impresionată că îi sărutase un băiat mâna. „O oază de liniște”. Repetându-le, cuvintele lui Vlad îi amintiră de polonezii bătrâni, vecinii lor din Moșilor. Un conte și-o contesă, împreună cu o nepoată a lor, refugiați din Polonia ocupată de Hitler. Nepoata își cumpărase un cal și-o căruță și făcea tot felul de transporturi pentru a-și câștiga existența, ca să nu le fie povară bunicilor ei. Contele și contesa, amândoi de-aceeași înălțime, amândoi cu părul ca zăpada, subțiri ca scândura, impecabil îmbrăcați, coborâți parcă dintr-o stampă de epocă, în fiecare zi își făceau plimbarea, braț la braț, spre Târgul Moșilor. La aceeași oră a după-amiezei, încât îți puteai potrivi ceasul după ei. „În orașu-n care plouă de trei ori pe săptămână/Un bătrân și cu-o bătrână/Două jucării stricate/Merg, ținându-se de mână”. Câți ani îți trebuie ca să desparți duioșia tristă de ironie?”, avea să se-ntrebe Suzana la mult timp după plecarea celor doi polonezi în lumea drepților.

Într-o dimineață, contele își găsise soția moartă, alături de el, sub plapumă. O îmbrăcase cu hainele cele mai frumoase, își chemase nepoata, se-mbrăcase și el îngrijit și elegant, ca totdeauna, se-ntinsese pe pat alături de cea plecată, și la ora lor de plimbare își dăduse și el duhul. „Asta da, oază de liniște”.

După ce se dusese dom' Tudose, de câte ori n-avea să spună coana Safta: „Doamne, de ce nu m-ai luat și pe mine cu omu' meu, ca pe conte și pe contesă?”.

„Oază de liniște…”. Când plecau tinerii de-acasă, iar coana Safta se afla-n bucătărie, bâtu-și lua fluierul, se ducea-n camera din mijlocul apartamentului, închidea ușile și doinea: „Iancule, Jianule”, „Dădu frunza, dădu iarba”, „Bate-i, Doamne, pe ciocoi”, cântecele pe care le știa de la el din sat, care-i alinau pe vremuri focul după coana Saveta, nevasta lu' dom' Tănase, iar acum i-o alinau după viața lui trecută, de care-l apuca dorul, de-amândouă, dorul care era când adiere blândă, foșnet de frunze abia-nverzite, când furtună aprigă, în stare să smulgă din rădăcini copacii, să ia acoperișul caselor. Doinea cât doinea, se uita la fluier, îl mângâia și-și spunea cu glas șoptit: „Viață, viață… ce se-alege de noi”. Și-n fața acestui „ales” care nu putea fi schimbat și nici dat înapoi, Bâtu clătina din cap, mângâia fluierul, prietenul lui cel mai bun, martorul vieții lui, și parcă se simțea mai împăcat cu lumea, cu viața de pân-atunci și cu-atâta câtă-i mai rămăsese.

„O oază de liniște este cred cea mai înțeleaptă dorință a omului pentru viața lui. Cât de important este să trăiești măcar în casa ta într-o atmosferă de armonie sufletească! La noi în casă, mama, cu firea ei autoritară – și comunicativă doar când are chef și cu persoanele care-i sunt simpatice sau față de care o mână un interes – strică armonia. Încep să povestesc și eu câte ceva de la Facultate. Ea mi-o taie scurt: „Pe cine crezi că interesează ce spui tu?”. Și-mi piere orice chef de-a-mi da și eu cu părerea în privința oamenilor, a-ntâmplărilor. Tata-mi face semn discret din ochi să nu pun la suflet, adică: „Ce, n-o știi tu pe maică-ta cum e?”. Îmi vine de-atâtea ori să-i spun: „Mamă, tata și-a luat o amantă ca să mai uite și el de comandanta de lagăr pe care-o are acasă”. Dar strâng din dinți fiindcă știu că dacă mi-aș da drumul la gură s-ar duce și aparenta pace care „domnește”-n casa noastră. Nu mi-e atât de mine și de tata, cât de bunici, care habar n-au de iubita tatei; când văd că se-adună nori în jurul mamei, bâtu și mamarea se retrag ușurel în camera lor. Ei, plini de-nțelepciune, au adoptat cel mai potrivit comportament în familia noastră. N-o contrazic niciodată pe mama, care, ce

e drept, e model de chibzuință și de chibzuire gospodărească, econoamă dar cu grijă să nu ne lipsească nimic în casă, atentă cu socrii, ciuca bătăilor verbale fiind eu, eu care sunt bună ca exemplu pentru ceea ce, fără cuvinte, așteaptă de la ceilalți ai casei, adică să-i respecte toanele și să n-o-ntrebe niciodată de ce e cu curu-n sus, ceea ce i se-ntâmplă des. Câte calități și câte cusururi într-un singur om! Bâtu e mai deștept decât mamarea și decât tata care, tăcând la fel de mult ca și mine, înghițindu-și multe replici stârnite de mama, nici nu-și dă toată măsura minții. Poate că e mult mai deștept decât lasă la vedere. Știu doar că e un om bun care, de dragul meu și-al părinților lui, tace și-nghite din partea nevestei. Dar și ea tace și-o-nghite pe iubita lui, fără o aluzie măcar. Casa nefiind pentru ei „o oază de liniște" nu e ușor nici pentru unul nici pentru altul. „Oare eu aș fi în stare să creez pentru un bărbat asemenea oază? Oricum, aș încerca".

„Sfântă Fecioară, oare am fost pentru cineva „oază de liniște"?". „Ai fost pentru toți câți s-au apropiat de tine". „Și-atunci, Vlad?". „Oamenii, uneori fără să-și dea seama, umblă după ce n-au avut și „dau vrabia din mână pe cioara de pe gard", cum spuneți voi". „Și este fericit cu aleasa lui?". „Fericit! Fericirea e scurtă, apoi vine obișnuința, nemulțumirile, tăcerile pline de tristețe, uneori de otravă". „Oază de liniște, oază de liniște".

Rezidenta prinse deslușit cuvântul „oază". Pe chipul pacientei Mănoiu Suzana se citea liniște însoțită de-un zâmbet trist. „O fi fost oare vreodată prin Africa? Și-o aminti vreo așezare de-acolo?". În minte, rezidenta începu să facă un înconjur al Globului, ceea ce și-ar fi dorit și-n realitate.

„Mai întâi să văd ce se-alege cu noi cu apartamentul, și pe urmă… Pe urmă, ce? Înconjurul Globului cu un salariu de cinci milioane pe lună când o pâine e șapte mii, cu părinții pensionari și ce pensii… „Vise, maică, vise". Poate nici această biată ființă în comă n-o fi văzut niciodată o oază; o fi dorit însă și ea să facă înconjurul Globului. Of, Doamne!".

Din acea zi când o condusese acasă – „ziua „celui de-al treisprezecelea", cum avea s-o numească Suzana" – Vlad căuta s-o întâlnească-n fiecare zi. Îi dădea să citească unele cărți care pe el îl impresionaseră, pentru a le comenta împreună. De la o fostă colegă de liceu, studentă la Filologie, Suzana luase lista cu bibliografia obligatorie pentru filologi și se-ambiționa s-o citească. Nu voia să se rezume doar la ce-nvăța

la ei la Matematică, stimulată și de faptul că una dintre cele mai interesante discipline de la ei îl avea șef de catedră pe-un mare poet care nu era pe gustul regimului – ca poet, din cauza ermetismului, iar ca om – din cauza unor opțiuni politice anterioare comunismului. Suzana se străduia să se-apropie cât mai mult de nivelul intelectual și de comportament al lui Vlad. Îl cunoscuse pe Mihai Baltazar, prietenul lui Vlad, și avusese impresia că se uitase la ea cu-o privire plină de simpatie. Sau poate lentilele lui groase o făcuseră să se iluzioneze? Trei luni de zile, Vlad nici măcar nu sugerase vreo dorință de apropiere fizică de Suzana.

Într-o bună zi, gașca hotărâse o excursie la munte. Dormiseră toți, la grămadă, fără împărțire pe sexe, așa cum se face totdeauna în cabane. Suzana își aflase loc între Sanda și Vlad. Se-așezase pe spate și stătea nemișcată ca nu cumva să-i deranjeze. Obosită zob, de-o furnicau mușchii de la picioare – neobișnuită cu munții – nu putea s-adoarmă. Sanda, binecuvântată de la Dumnezeu cu un somn de prunc îndată ce punea capul și pe-un pietroi, acum respira adânc și emitea din când în când un pufăit ușor. Suzana ținea ochii deschiși, neîndrăznind să privească spre Vlad. Printr-o fereastră, peste priciul lor venea lumina slabă a lunii noi. Răsucindu-se încet spre ea, fără să se ridice-n capul oaselor, cu-o mână Vlad îi mângâie ușor fața ca și când n-ar fi vrut s-o trezească din somn. Suzana îi apucă și ea ușor mâna, tot ca și când n-ar fi vrut să-l trezească din somn, și-i sărută podul palmei. Vlad i se-apropie de ureche și-i șopti: „Acuma, nani”. Suzana ar fi vrut să fie luată-n brațe, lipită de Vlad și să-și piardă răsuflarea. Sau să se fi strecurat amândoi afară din cabană și să fi fost numai ei doi pe iarba umedă dintre brazi. Un dor de contopire cu un trup de bărbat o făcu pe Suzana să nu-nchidă ochii toată noaptea. Și se tot întreba: „Oare el nu vrea același lucru? Îi sunt indiferentă? Sau mă fierbe. Știu că legea muntelui e legea camaraderiei, a respectării unor reguli stricte și totuși… Și mâine? Mâine cum o să ne purtăm unul cu altul?”. Și-l amintise pe Tudor Dinulescu, brun, frumos, cu ochi de jăratic și cu un mers de felină. Și-l aminti pe locotenentul Călin Iovan și ochii lui verzi, într-o față bronzată, cu-o privire de om care văzuse tot, un bărbat făcut să te fiarbă la foc-mic. Își văzuse cele două proprii închipuiri despre masculinitate, care, deși atât de proeminente întruchipări ale acesteia, păleau acum în fața unui tânăr cu aspect molatic și cu un mers de om împovărat de griji, fără nimic sugerând virilitatea, așa cum o visează adolescentele. În acea noapte, pe priciul dintr-o cabană din Bucegi, neaflându-și somnul, Suzana se dorea a

băiatului nespectaculos de lângă ea. Inerția lui o chinuia. Dacă ar fi fost după ce-i dorea întreaga ființă, s-ar fi lipit de Vlad și și-ar fi plimbat mâinile pe tot trupul lui. Numai că educația primită de Suzana cerea ca primul pas să-l facă bărbatul.

A doua zi, turnându-și unul altuia ceai din termos și-mpărţindu-şi sendviciurile, Suzana și Vlad se priviseră de parcă și-ar fi cerut iertare unul altuia. „Pentru ce s-a-ntâmplat as' noapte sau pentru ce nu s-a-ntâmplat?”, se-ntrebau amândoi. „Suzana, cum ai dormit?”. „N-am dormit deloc”. „Nici eu”. Suzana nu-și putu înfrâna o privire încărcată de reproș. La-ntoarcere, în tren, stătuseră unul în fața celuilalt. Nici ca din întâmplare nu se-atinseseră. În Gara de Nord, rămânând amândoi în urma grupului, Vlad îi spusese cu un glas molcom: „Ai vrea să trecem pe undeva înainte de-a te conduce acasă?”. Fără ezitări ipocrite, Suzana spusese „Da”. Vlad dădu un telefon, își puse rucsacul lui pe-un pe umăr, pe-al Suzanei pe celălalt, luară un taxi care, la indicațiile lui Vlad, îi duse în fața unui bloc elegant de pe strada Frumoasă. La etajul trei al clădirii, în dreapta liftului, pe-o ușă cu furnir de mahon, o placă discretă, de alamă, indica numărul apartamentului, 12, profesia și numele locatarului: doctor Liviu Tătăranu.

Apartamentul era de fapt o garsonieră dublă: o cameră de vreo treizeci de metri pătrați, cu o baie cât o cameră obișnuită și cu-o nișă în perete în chip de bucătărie, adică bună să-ți faci o cafea, un ceai și-atât. Mobilată modern, simplu, cu un gust desăvârșit. Suzana stătea descumpănită-n mijlocul încăperii. „Suzana, asta e locuința fratelui meu; simte-te ca acasă. Dacă vrei, fă-ți un duș. Găsești în baie prosoape, halate”. Suzana porni spre baie ca scăpată din pușcă. Toate gândurile erau numai cum să-și facă duș și pe urmă, pe urmă…? Se spălă cât putu de repede, se-mbrăcă, deschise fereastra băii ca să iasă aburii, șterse oglinda mare de deasupra chiuvetei. Inima-i bătea ca un ciocan într-o tinichea. Parcă-i bătea și-n călcâie. Nu-și amintea să mai fi trecut vreodată prin asemenea stare. Ar fi rămas în baie, ar fi fugit pe geam, numai în camera de-alături nu s-ar mai fi dus. Își luă inima-n dinți, deschise ușa băii încet-încet, de parcă s-ar fi dus la furat. Vlad nu-și putu reprima un zâmbet când o văzu echipată ca pentru munte. Îi făcu semn să se-așeze într-un fotoliu, iar el se duse la baie, își făcu repede un duș și se-ntoarse-n cameră într-un halat lung până-n pământ. Își puse capul pe genunchii ei, îi sărută mâinile și cu mișcări fără grabă începu s-o dezbrace. Se purtase cu gingășie, totul concentrat în gesturi, fără nici o vorbă. Suzana se lăsase moale, în voia lui, sărutările dându-i senzații mai demne de ținut

minte decât actul complet. În fața casei ei, Vlad îi sărutase amândouă mâinile. După un duș în casa părintească, trântindu-se-n pat îi trecu un gând prin minte: „Au dreptate triburile alea africane care-și trimit fetele la șeful tribului pentru dezvirginat înainte de căsătorie”. Pe vremea când s-ar fi vrut în brațele lui Tudor Dinulescu, nu-și închipuia nici timpul nici locul în care s-ar fi petrecut ceea ce credea ea a fi o minune. Unde se duseseră dorința și pornirea năvalnică de la cabană, din noaptea trecută, dorința de iarbă umedă sub brazi? O intimidase garsoniera elegantă a fratelui lui Vlad, frate a cărui existență o aflase abia acum? Asta-nsemna să devii femeie? Îi era dor de mângâierile domoale sub care-i tresărise carnea, dar numai de ele.

Trecuseră luni de zile de întâlniri erotice fade în garsoniera doctorului Liviu Tătăranu, până când, într-o după-amiază, Suzana să-nțeleagă, în fine, ce-nsemna să fie femeie. Să-nțeleagă ceva din acel act prin care-și depășise fecioria. Dragostea între ea și Vlad era ca o apă lină. Suzana îl respecta ca și înainte, impresionată de finețea și de gingășia lui față de ea. Drept e că-i lipseau termenii de comparație. Vlad îi întinsese, din prima săptămână a apropierii lor fizice, niște foi bătute la mașină, conținând tot ce trebuia să știe o femeie, pentru o bună higiena și pentru a evita sarcinile.

După ce se iubeau, Vlad și Suzana comentau cărți, concerte, piese de teatru, filme. Nu-și comentau legătura. Suzana ar fi vrut să-l cunoască și-ai ei; dar urmând și-n această direcție principiul potrivit căruia bărbatul trebuie să facă primul pas, Suzana tot aștepta s-o invite Vlad și s-o prezinte părinților lui. Proiecte de viitor nu făceau, ceea ce n-o-mpiedica pe Suzana să se-nchipuie mireasă, cu pirostriile pe cap în mijlocul bisericii Domnița Bălașa.

Așa trecuseră patru ani. Suzana își luase licența și, cu toate că era șefă de promoție, nu primise repartiție în București. Neafirmându-se cu nimic în cadrul U. T. M. în timpul facultății și nebeneficiind de pile și de proptele, se-arătase chiar plăcut surprinsă de repartiția la Ploiești, la un liceu industrial. Auzind această veste, maică-sa-i spusese: „Ia-ți repede carnet de conducere, că de mașină-ți fac eu rost. Chiar acum i-au venit actele de plecare unui doctor de la noi; vinde o „Skoda” care n-are mai mult de cincizeci de mii de kilometri la bord”. Suzana dovedea spirit tehnic în gospodărie: știa să monteze o priză electrică, să repare fierul de călcat, să-nlocuiască diverse piese la instalațiile sanitare. Urma să-și demonstreze viteza reflexelor, spiritul de observație, capacitatea de concentrare, atenția

distributivă, în fine, calitățile unui bun șofer; sau, în termeni oficiali polițienești, de „conducător auto”.

Toate aceste noutăți din viața Suzanei coincideau cu-o muțenie tot mai accentuată a lui Vlad. Într-o zi, cam după o lună de când nu mai trecuse prin strada Frumoasă, Vlad o invită acolo. Ajunși în garsonieră, îi făcu Suzanei un semn cu mâna către un fotoliu, iar el se așeză pe cel de vizavi. Îi despărțea o măsuță joasă. Vlad îi apucă amândouă mâinile și o privi în ochi. „Suzana, îți cer iertare pentru ce am să-ți spun. Aș fi un nemernic dacă ți-aș reproșa ceva în cei patru ani de când suntem împreună. Să nu-ți închipui că nu te-am iubit. Dar omul nu e stăpân deplin pe sine și nici nu poate fi vaccinat împotriva neprevăzutului”. Respirase adânc și-nchisese ochii pentru a prinde curaj să-i spună până la capăt ce-avea de spus. „Suzana, am făcut o pasiune pentru cineva. Iartă-mă”. Oftase din adâncul sufletului și a regret și a eliberare. Suzana își trase încet mâinile din mâinile lui Vlad și le-ncrucișă ca moarte în poală. Nu găsea nici un cuvânt și nici puterea să se ridice și să plece. Ar fi vrut să nu plângă, dar cum nici împotriva plânsului nu există vaccinuri, două șiruri de lacrimi i se prelingeau de pe obraz pe bluză. În mintea omului, în cele mai dramatice clipe, trece câte-un gând legat de fleacuri. „Bine că bluza asta este imprimată și că lacrimile nu se văd ca pe una uni”. Își șterse obrajii cu dosul palmei, se ridică, îl privi blând pe Vlad și-i spuse: „Îți urez noroc!”. Îi făcu semn cu mâna să n-o conducă. „Suzana, știi ce-nseamnă să simți că nu poți trăi fără cineva?”. Glasul lui tremurat suna a panică, a disperare. Suzana clătină din cap a dubiu și-a nehotărâre, ceea ce putea fi interpretat și ca „da” și ca „nu”. După acest răspuns ambiguu, mut, se-ndreptă spre ușă cu un mers țeapăn, de robot. „Să simți că nu poți trăi fără cineva”.

„Sfântă Fecioară, singurul Tău copil a murit pe cruce. Cum ai mai putut trăi după?”. „Să nu-ți dea Dumnezeu câte poți duce…”. „Eu mai am de dus?”. „Tu mai ai de văzut. La capăt are să te-aștepte un suflet drag”. „O, Doamne!”.

Rezidenta șterse cu un șervețel de hârtie broboanele de sudoare de pe fruntea muribundei Mănoiu Suzana. „Doamne, de s-ar apleca și-asupra mea un om cu suflet, când o fi să mă iei”. La acest gând, fetei îi veni să plângă.

Suzana coborâse încet treptele blocului din Frumoasă, în speranța că avea să se oprească din plâns până s-ajungă jos. În loc să se oprească,

plângea cu sughițuri. Ieși repede-n stradă, ținându-și o batistă la gură. Mulțumi lui Dumnezeu că nu era nimeni în holul blocului. O luă-n jos pe Calea Victoriei, intră-n gangul unei clădiri și plânse până-i secară lacrimile. Ajungând la intersecția cu Bulevardul, se gândi să intre-n primul cinematograf. Rula un film documentar chinezesc despre judecarea unor latifundiari chinezi de-un tribunal popular, alcătuit din țărani schingiuiți de foștii lor stăpâni. Bătăi până la sânge, îngroparea unor oameni de vii, până la gât, și alte asemenea orori care să-ți ridice părul măciucă; Suzanei i se opri inima când văzu cum unor țărani li se vârau țepi de bambus sub unghii, țepi cărora li se dădea foc și ardeau până ce torționarii simțeau mirosul de carne friptă și vedeau ieșind fum din degetele victimelor leșinate de durere. Nemaifiind în stare să se uite mai departe pe ecran ieși clătinându-se din cinematograf și se răzimă de-un zid de la intrare. „Doamne, ce grozăvii se-ntâmplă pe lumea asta. Ce ticăloși pot fi oamenii. Decât să schingiuiești o ființă nu mai bine să-i tragi un glonte-n cap?”. Un glonte! Cuvântul ăsta o făcu să ia seama intrării în cinematograf. Cu patru ani mai înainte acolo văzuse Al treisprezecelea, filmul care avea să-i marcheze o etapă din viață.

Un om părăsit, de obicei îl urăște pe cel care-a provocat despărțirea și-i află tot felul de lipsuri, de micimi de suflet și se-nvinuiește că s-a-nșelat asupra acelui partener dezertor. Suzana nu-l ura pe Vlad și nici nu-l copleșea cu defecte și cu-nvinuiri. Pe ea se-nvinuia, socotind că se lăsase antrenată în viața unui băiat mult superior ei. Tot timpul legăturii lor, Suzana-i dăruise o dragoste calmă, nespectaculoasă, o admirație neprefăcută. Poate prea avusese față de Vlad o purtare de câine credincios care te iubește fără condiții. Poate că Vlad tânjea, fără să-și dea seama, după o ființă pe care el s-o admire. Poate atitudinea ei prea supusă, prea fără hachițe îl obosise. Poate simțea nevoia să lupte pentru ceea ce dorea să dobândească. Poate, poate, poate… Suzana nu se-nvinuia de-a fi fost sinceră, în relația lor, iar de felul cum știuse să piardă era chiar mândră. Era prea înrădăcinată în ea o vorbă ce se bizuia pe experiența a mii de ani: „nici dragoste, nici bine cu de-a sila”, pentru a se crampona de-un om care nu mai avea nevoie de ea. Dacă avusese vreodată…

Sandei, prietena ei, singura ei prietenă, îi spusese de la-nceput de legătura dintre ea și Vlad. Fără amănunte. Ceea ce Sanda nu i-ar fi cerut niciodată, fiindcă socotea că nimeni n-are dreptul să-și vâre nasul în așternuturile altuia. Tot Sandei îi spusese scurt Suzana: „Între mine și Vlad s-a terminat”. Sanda, fără să-i pună întrebări nici de data asta, nu-și putu reprima totuși dezaprobarea față de Vlad: „Să-i fie rușine! După ce patru ani ți-a-ncurcat viața”. „Nu mi-a încurcat-o cu nimic”. „Ba da. Puteai să te-atașezi de-un băiat care să te ia de nevastă”. „Asta să-mi fie paguba!”. Sanda nu-și aflase liniștea până ce nu făcuse „săpături” de identificare a celei care declanșase pasiunea fulgerătoare a lui Vlad. „Zdrobitoarea de inimi” – pe care Sanda nu știa cum s-o mai blagoslovească – pe nume Alina Voinescu, era o tânără absolventă de Medicină; își făcea secundariatul sub oblăduirea doamnei conferențiar doctor Tătăranu, mama lui Vlad. Brună cu piele albă, frumoasă din cap până-n picioare, cu un aer distant și provocator, Alina Voinescu îi tăiase răsuflarea lui Vlad, ori de câte ori o văzusem cabinet alături de doctorița Tătăranu, care-și caracteriza subalterna drept „inteligentă și ambițioasă; frumoasă – inutil să mai spun că se vede”. Tatăl tinerei doctorițe era șef de catedră la Medicină, iar maică-sa, o cunoscută ginecoloagă, fostă colegă de facultate cu mama lui Vlad.

La două luni după întâlnirea lor pasională, Vlad Tătăranu și Alina Voinescu erau căsătoriți, spre încântarea părinților de ambele părți. Și el și soția lui primeau în același timp o bursă de doi ani în Franța. Cei din gașcă pariau între dânșii cu privire la înapoierea tânărului cuplu de la bursă. Vlad îi invitase la căsătoria civilă, apoi la un restaurant. „Sper că n-o să vă numărați printre „înapoiați”, îi șoptise lui Vlad un coleg la curent cu bursa. La restaurant, Vlad prinsese un moment în care să poată schimba două vorbe cu Sanda. „Sanda, ce face Suzana?”. „Trăiește, Vlad. Dacă vrei chiar să știi, dă-i un telefon”. „Sanda, gândul la ea îmi întunecă bucuria de-a o avea pe Alina. Mă crezi?”. „Te cred, fiindcă deși dezertarea ta de lângă Suzana m-a supărat rău de tot, de-mi venea să-ți crăp capul, nu te-am crezut niciodată un om fără suflet. Am vrut s-aduc vorba despre tine de față cu ea, dar mi-a spus foarte hotărât: „Sanda, ce-a fost s-a dus. Asta nu-nseamnă ca tu să strici prietenia cu Vlad”. „Suzana, i-am spus, oamenii pot rămâne prieteni și când nu se mai iubesc”. „Tot ce se poate. Eu am pus punct. Nu mi s-a cerut prietenie, iar eu n-am de ce s-o ofer cuiva care se poate lipsi de mine și de prietenia mea. Subiectul ăsta e definitiv închis”. Rău îmi pare că

ți-am stricat dispoziția, dar ți-ai făcut-o cu mâna ta, Vlade. Tu l'as voulu, Georges Dandin. Că nu de florile mărului citează te-miri-cine, uite și eu acuma, ca pe-o zicală, vorba lui Molière…”.

Vlad n-o mințise pe Sanda. Oricât era de copleșit de pasiune pentru Alina, gândul la Suzana și la nefericirea ei nu-i dădea pace. Își luă inima-n dinți într-o zi, o sună la telefon și-i spuse cât de vinovat se simțea față de ea. „Vlad, te cred și nu-ți fac nici o vină pentru că iubești pe altcineva. Te-ai purtat cinstit și n-ai lungit boala cu mine. Te rog să nu mă mai cauți niciodată. Te rog, dacă-mi vrei binele, te rog”, și-i închisese telefonul. Glasul îi era înecat de lacrimi. Când pasiunea pentru Alina se domolise, lui Vlad îi fusese de multe ori dor de dragostea lină, blândă, a Suzanei, iar dacă Suzana i-ar fi lăsat o portiță de comunicare între ei, s-ar fi prea putut ca el să le fi păstrat în viața lui pe amândouă.

Suzana lua lecții de șoferie cu nenea Ionel, șef de garaj la ambulanțe, în spitalul unde lucra Marioara Mănoiu. Nenea Ionel o-nvăța cu plăcere fiindcă eleva i se păruse de la bun-început dotată pentru condus și foarte sârguincioasă. Partea teoretică o-nvățase pe dinafară, iar pe nea Ionel îl ascultase ca la biserică.

Într-o bună zi, nea Ionel, care trecuse bine de cincizeci de ani, luându-i seama cu o privire părintească, îi spuse: „Suzană, tată, cred c-ai slăbit zece kile de când umblăm noi doi cu mașina. Și când crezi că nu sunt atent la tine, ai niște ochi gata de plâns. Spune drept: te-ai despărțit de vreun băiat?”. „Da. După patru ani”. „Un turc de la mine din sat, Mehmet, frizer, însurat tot cu-o turcoaică, bărbat frumos și cu vino-ncoa', se mai da-n dragoste cu câte-o româncă de-a noastră. Când afla coana Zera, nevastă-sa, și-i făcea scandal, el îi explica foarte liniștit ceva pe turcește și Zera se potolea. Îl întreb și eu într-o zi: „Nene Mehmet, ce-i spui matale coanei Zera, știi matale când?”. „Spun la Zera ca dupa mult timp la soț și soție se-amestecă trup așa tare ca ori pui mâna pe ea ori pui mâna pe tine…”. Suzană, tată, nu merită nici un băiat să te oftici după el… Acuma ia să facem noi marșarier”.

„Se-amestecă trup așa tare”. Avea dreptate Mehmet. După niște ani de dragoste totală, ce noutate să mai însemne o femeie pentru un bărbat? Dacă sufletește nu ajungi de neînlocuit, de ce n-ar dori o noutate? Mai ales când noutatea este seducătoare și nu-și cedează farmecele decât contra verighetă și cununie. Eu m-am purtat cum mi-a cerut firea și n-am avut pretenția să fiu cerută de nevastă. Am dat tot și n-am cerut nimic. Și nu-mi pare deloc

rău. Probabil sunt însă prea ștearsă pentru aspirațiile lui Vlad, deși valoarea lui se lasă descoperită încetul cu încetul. Nu e genul care să-ți mute mințile de cum îl vezi. Pe mine m-a cucerit cu inteligența și cu multele lui cunoștințe. Nu este genul care să stârnească pasiuni fizice. Măcar pentru mine, care-am avut parte să văd doi masculi trăsnet: pe Tudor Dinulescu și pe locotenentul Iovan. Dar eu? Sunt frumușică, nu sunt frapantă, n-am nimic după care să cadă careva pe spate când mă vede. Și eu sunt descoperită cu-ncetul. Nefiind deloc băgăreață, se poate crede că sunt o proastă cu bun-simț. Fără să mă cred o lumină, am totuși o minte dezghețată. Oricum, nu sunt genul după care se fac pasiuni".

Închipuirile erotice ale Suzanei nu se-adeveriseră decât arareori în brațele lui Vlad. Îl iubise? Îl iubea. Poate nu era ea aceea care să-l facă să-și dea toată măsura nici sub acest aspect. Avea să-și amintească mereu o conversație auzită printre uși, între Farmacistă și doamna Manoilescu, mama Sandei. Farmacista nu făcea nici un secret din legăturile ei sentimentale. Se afișa fără jenă cu bărbați însurați, fără cea mai vagă intenție însă de-a le strica menajul. „Dragă – îi spunea ea doamnei Manoilescu – dintre câți bărbați au trecut prin viața mea, am iubit doar doi: amândoi două cârpe la pat. De unde am tras concluzia că dragostea este o chestie de imaginație. Am cunoscut bărbați ultrapotenți pentru care și-n brațele cărora n-am simțit nimic. Pe ăia doi i-am iubit la disperare și eram geloasă pe nevestele lor. Doamne! Îmi vine să râd de mine și-mi aduc aminte o vorbă a unei bătrâne oltence din satul unde aveau bunicii mei materni moșie: „Maică, a căzut dragostea pe fierul țăstului". Și Farmacista îi explicase doamnei Manoilescu, bucureșteancă din tată-n fiu, ce era acela „țest".

Suzana se gândise mult la cele-auzite printre uși de la Farmacistă. N-avea nici un motiv să n-o creadă. Se uitase lung la pozele de grup în care se aflau și ea și Vlad, le vârâse într-un plic și scrisese pe el: „Poze din studenție"; le aflase loc într-un fund de sertar de la un secrétaire. Foaia albă pe care schițase o mireasă îi aduse un zâmbet de autocompătimire. Coborî în curte, îi dădu foc, iar scrumul în care se prefăcu îl îngropă la rădăcina unei ortensii. „Floare, iartă-mă, și nu pune la inima ta amărăciunea unei proaste ca mine!".

Mamarea era încredințată că orice om care-ți iese-n cale și orice lucru de care te izbești în viață fac parte din soartă. „De soartă, maică, nu te poți feri". Când îl cunoscuse pe Vlad, Suzana nu-i dăduse mai multă importanță

decât celorlalți băieți din „gașca” Sandei: Sanda, care-o adusese printre ei fiindcă prea era singuratică, prea nu se integrase nici unui grup în liceu, ca de altfel și ea, Sanda. În două luni de la despărțirea de Vlad, Suzana slăbise zece kilograme. Taică-său îi pusese mâna pe umăr și-i șoptise la ureche: „Suzana, fetița tatei, nu merită nimeni să-ți prăpădești sănătatea oricât te-ar dezamăgi. Lumea nu se termină cu un singur om. Te roagă tata să-ți revii”. Și o strânsese-n brațe, vrând s-o facă să simtă iubirea lui de părinte. Maică-sa, a cărei preocupare majoră era eficiența și nu menajarea celor din jur, îi spusese răspicat, cu vocea ei de procuror și cu o dicție demnă de orice mare scenă a lumii: „Suzana, dacă din amor dezamăgit ai slăbit în halul ăsta, revino-ți, că nu asta e cea mai mare nenorocire de pe lume. Dacă alta e cauza, adică legată de sănătate, atunci te iau la spital să faci radiografii și analize. Pune mâna și mănâncă. Nu ne trebuie oftică-n casă”.

Despărțirea de Vlad nu însemnase o suferință din orgoliu, ca pentru mai toți cei părăsiți de partener în favoarea altcuiva, ci o analiză necruțătoare asupra ei înseși, care-i trezea un sentiment de inferioritate: nu era-n stare să păstreze un bărbat. „Doamne, ajută-mi, măcar să nu-l mai întâlnesc niciodată în viață!”. Pentru toate eșecurile, Suzana avea să se-nvinuiască totdeauna pe sine. Vlad cu soția lui aveau să stea pe bulevardul Dacia; prin urmare, Vlad părăsea cartierul Suzanei și-al părinților lui. Din „gașca” Sandei în care Suzana, de la despărțirea de Vlad, nu se mai arătase, Alina o plăcuse cel mai mult pe Sanda, pe care-o invita destul de des pe la ei și fiindcă Sanda era o companie plăcută, și fiindcă prin ea voia să afle câte ceva din trecutul lui Vlad; ceea ce nu reușise să obțină de la Sanda, ci pe căi întâmplătoare, de la o colegă doctoriță, soră cu un băiat din „gașca” Sandei. Alina apreciase discreția acesteia în legătură și cu Vlad și mai ales cu prietena ei, Suzana. Alinei nu-i plăcuse deloc să afle că pentru ea fusese abandonată o fată căreia nu i se putea reproșa nimic în legătură cu Vlad.

Multora, căsătoria Alinei li se păruse făcută din interes: soacră conferențiară, socru profesor, bănet – căcălău, măria-ta. Uitau cu toții că și părinții ei erau universitari și numai de bani nu se puteau plânge. Alina trecuse printr-o pasiune cu un coleg care-i mâncase sufletul cu gelozia și cu hachițele lui. Vlad, cu firea lui molcomă, fără strălucire la prima vedere, cu aerul lui îngândurat, i se păruse o binefacere, o răsplată pentru șase ani în care pasiunea îi fusese aspru pedepsită de nervii pe care și-i făcuse, de bruscările morale și fizice pe care le-ndurase din partea fostului iubit. Descurajată de prima ei experiență de femeie, doi ani respinsese curtea

oricui, precum și cererile în căsătorie. Își dorea o viață pașnică lângă un om rezonabil. Finețea intelectuală a lui Vlad fusese principalul său atu față de Alina Voinescu. Suzana își jurase să nu se intereseze niciodată de viața lui Vlad. Orice rană se vindecă în cele din urmă dacă n-o zgândări, ci-i dai pace să se usuce-ncet, până-i cade crusta, lăsând în urmă un loc de altă netezime decât restul pielii. De câteva ori îl văzuse pe stradă pe Vlad și singur, și cu Alina; intrase repede într-un magazin sau se pitise într-un gang numai să nu se afle-n fața lui, singur sau însoțit. La fiecare din aceste întâlniri, deși Vlad nici n-o zărise pe Suzana, el se oprise locului și se uitase de jur-împrejur, ca și când s-ar fi simțit urmărit de cineva.

La patruzeci și patru de ani, când Suzana se operase de apendicită, întâmplarea făcuse să fie internată în aceeași rezervă cu Alina. „Doamnă Mănoiu, îi spusese doctorul ei, vă aducem în rezervă pe-o conferențiară de la medicină, operată de colecist”. Rezerva de-o persoană era ocupată de-un ministru. Suzana o recunoscuse pe noua locatară care se purtase politicos, o-ntrebase ce operație avusese, de unde era, ce ocupație avea. Suzana răspunsese conștiincios fără să-ntindă prea mult vorba. Doamna conferențiar Tătăranu își adusese ca lectură de spital romane polițiste franțuzești. „Dumneavoastră, ce v-ați adus de citit, doamnă?”, o-ntrebase ea pe Suzana. „Amintiri din copilărie și Mark Twain. Sunt lecturile mele de zile grele. Când vreau să-mi alung gândurile apăsătoare mă-ntorc la ei”. „Și eu când vreau să nu mă gândesc la nimic citesc polițiste. Dacă vreți vă dau și dumneavoastră”.

Doamna conferențiar – frumoasă la cei patruzeci și șase de ani câți avea, cu un corp ca la douăzeci, deși mamă a două fete, cu toată alura ei distantă – nu era deloc scorțoasă. După douăzeci și doi de ani de când se despărțiseră, deși Suzanei i se-nchisese rana pricinuită de Vlad, ar fi plecat val-vârtej din spital numai să nu dea ochii, fie și din întâmplare, cu dânsul. Când el pășise-n rezervă li se-ncrucișase privirea. După acest moment, când îi pierise glasul și prin tot corpul îi trecuse un fior, Vlad îi spusese „Sărut mâna, Suzana, e-atâta vreme de când nu ne-am văzut, încât e de mirare să ne mai recunoaștem”. Suzana nu dăduse nici un semn că l-ar fi recunoscut. Întâi înghițise-n sec, apoi își adunase toată voința ca să-i dea un răspuns care să n-o pună pe gânduri pe nevasta lui Vlad asupra unui trecut mort și-ngropat. „Nu ne-am văzut de-acum douăzeci și doi de ani, de când am terminat eu facultatea”. În timp ce Vlad îi săruta mâna nevestei, cum i-o

sărutase și ei, Suzana își luase câteva monede, se ridicase anevoie din pat și ieșise, chipurile pentru a telefona.

Se dusese la asistenta-șefă, nepoată a unei colege de cancelarie, și o rugă să-i dea voie să stea pe canapeaua ei vreo jumătate de oră. „De ce?”, o-ntrebase asistenta. „A venit soțul doamnei conferențiar și or avea oamenii să-și spună de-ale lor; de ce să se jeneze de mine?”. „Te pomenești că și-or spune formula bombei atomice. Hai, doamnă, că prea sunteți delicată. Aici e spital, nu e confesional ca la noi, la catolici”. Când Suzana se-ntorsese-n salon, Vlad plecase. „Doamnă, sărutări de mâini din partea soțului meu”. „Vă mulțumesc”. „Nu știam că vă cunoașteți și nici că ați fost colega Sandei de liceu”. „Când am terminat eu facultatea, cu un an înaintea Sandei și-a soțului dumneavoastră, am fost repartizată la Ploiești. Nu mai aveam timp să mă văd cu grupul Sandei, căruia noi îi spuneam în glumă „gașcă”. Au terminat și ei, grupul s-a risipit. Afară de Sanda, de soțul dumneavoastră și de mine, toți erau din provincie. Anii trec, oamenii se risipesc, se uită”. „Aveți copii, doamnă?”, o-ntrebase doamna doctor Tătăranu pe Suzana. „Un băiețel de doi ani, făcut la bătrânețe”. „Noi avem două fete gemene, de optsprezece ani”. „Să vă trăiască!”. „Să ne trăiască tuturor!”.

Veniseră și gemenele să-și vadă mama operată. Amândouă înalte, suple și bine făcute, cu mersul învoit și dezinvolt al mamei lor. La corp erau identice, la cap nici măcar nu aduceau una cu alta. „Cea mare” – prima ieșită la lumină – era chip leit maică-sa, cealaltă moștenise ochii lui Vlad, ușor protuberanți, melancolici și cu sclipiri amuzat-ironice din când în când. „Fetele astea ar fi putut să fie-ale ei”, se gândea doamna doctor Alina Tătăranu. Suzana înțelegea de ce i-o preferase Vlad pe Alina. Era frumoasă, avea alură, personalitate. O vedeai o dată și-o țineai minte. Alinei îi plăceau fizicul armonios al Suzanei, fără nimic ieșit din comun, firea potolită și blândă – „o ființă destinată parcă la sclavie perpetuă”. Vlad, cu firea lui meditativă, înclinată spre studiu și prea puțin spre latura ludică, spectaculoasă a vieții, s-ar fi potrivit mai bine cu femeia asta, căreia sigur i-a stricat viața, de vreme ce are un copil din flori și încă la patruzeci și doi de ani”, după informațiile pe care le deținea de la Sanda.

Spre deosebire de Suzana, care în douăzeci și doi de ani n-o-ntrebase pe Sanda o dată măcar ceva despre Vlad, Alina, dând la un moment dat cărțile pe față cu Sanda, se informase tot timpul de soarta Suzanei. Pentru Alina, Vlad era un stâlp solid de susținere, pe care-l respecta și-l menaja ocrotindu-i liniștea și timpul, dar nu era nici pe departe pasiunea vieții ei.

Se-ntreba dacă și pentru Suzana însemnase o pasiune. Alina își impusese față de Vlad un comportament ce nu se potrivea deloc cu firea ei dinamică, ambițioasă și efervescentă. Foarte serioasă în profesie, nu disprețuia însă petrecerile, ieșitul în lume, toaletele, bijuteriile. Vlad participa la mondenitățile atât de dragi Alinei, dar avea grijă să-și afle un loc mai ferit unde răsfoia o carte, un album de artă. Deși doamna doctor Tătăranu-mamă avea același simț al relațiilor ca și noră-sa, Vlad n-o moștenise pe cea dintâi și nici nu se molipsise de la nevastă-sa. La patruzeci și șase de ani, Vlad era membru corespondent al Academiei Române, pentru merite reale, pe care-avuseseră grijă să le semnaleze cui trebuia cele două doamne Tătăranu, printr-o întreagă și complicată țesătură mondenă. Pe ele, viața le-nvățase că de foarte multe ori meritul nu este suficient pentru recunoașterea lui socială. Omul trebuia să intre neapărat într-un angrenaj pe care trebuia să-l cultive permanent. Trebuia să participi la reuniuni mondene și să te-achiți față de cei care te-au invitat, invitându-i la rândul tău. Așa cum politica se face pe culoarele parlamentelor și-ale instituțiilor internaționale, politica socială se face în saloane. Vlad, neînțelegând valoarea mondenităților, primea afabil și participa fără entuziasm la ele, pentru a nu-și contraria nici mama nici nevasta.

Deși Suzana ar fi meritat să lucreze în învățământul universitar, nu făcuse nici un fel de încercări în această direcție, mulțumindu-se ca după trei ani de navetă să se vadă la un liceu din București. Își dăduse toate gradele din învățământul liceal și chiar și un doctorat pe care-l luase cu zece. Marioara Mănoiu și Farmacista trăseseră câte sfori li se oferiseră pentru acest transfer și oferiseră „atenții" cui trebuia. Suzana era conștiinciozitatea întruchipată, însă incapabilă să bată la uși pentru a-și îmbunătăți condiția. Avea reputația unei excepționale profesoare de matematică și, dacă s-ar fi potrivit la câte solicitări de meditații avea, ar fi trebuit să deschidă o școală. Ea dădea meditații unei singure persoane timp de două ore. Avea și doi copii săraci: ăstora, săracilor, nu le lua nici un ban și-i medita pe fiecare în parte.

La ieșirea din spital o rugase pe asistenta-șefă să-i facă rost de-un taxi, ca să nu oblige pe nimeni s-o ajute. Pe Sanda o rugase să nu vină s-o vadă, dată fiind vecina ei de rezervă. Avea oroare de situații penibile, de simularea impusă de conveniențele sociale potrivit cărora te faci a nu ști nimic despre celălalt. Și Suzana și doamna doctor Tătăranu își jucaseră perfect rolul de

persoane care nu știau una despre cealaltă altceva decât ceea ce-și spuseseră. Era păcat ca tocmai la sfârșit să strice jocul.

La patruzeci și patru de ani, întâlnirea cu soția primului bărbat din viața ei, felul cum ocoliseră unicul subiect ce-i stătea fiecăreia la inimă – cu grija pe care-o are cel pășind pe-un teren minat – îi întărea Suzanei credința că toată viața era un fel de pocher la care trebuie să-ți studiezi bine partenerii, ca să știi când să tragi o cacealma.

N-o invidia pe Alina Tătăranu și nu regreta că nu e doamna domnului academician, și nu-l regreta pe Vlad, pe care se-ntreba de ce-l ocolise douăzeci și doi de ani. Îi venea să râdă de ea, cea care cu acei ani în urmă plânsese până-i secaseră lacrimile și slăbise în două luni zece kilograme fiindcă o părăsise un băiat pe care-acum se-ntreba dacă-l iubise. Acum credea că fusese mai mult setea ei de dragoste și nu o mare iubire, ceea ce simțise probabil și Vlad, cauză ce-i dezlănțuise pasiunea pentru Alina. Alina venea ca un șuvoi de apă în clocot după o apă călâie.

Suzana regreta numai că la patruzeci și patru de ani avea un copil doar de doi ani. Se gândea cu îngrijorare la cei peste douăzeci de ani de viață ce i-ar mai fi trebuit ca să-și vadă băiatul pe picioarele lui. Cum avea să vrea Dumnezeu.

„Sfântă Fecioară, rogu-Te ai grijă și de copilul meu! Luminează-i sufletul și mintea”. Fecioara închisese ochii a-ncuviințare.

Uitându-se mereu la Suzana Mănoiu, rezidenta se-ntreba: „Doamne, ce-o fi mai de preț pe lumea asta? Din câte-am trăit eu până acuma, cred că liniștea și-mpăcarea cu propria soartă”.

Cam doi ani după despărțirea de Vlad, pentru Suzana bărbații făceau parte dintre obiectele menite să umple un spațiu: „avem în camera asta pat, masă, dulap, scaune și un bărbat-doi”. Așa se făcea că nici nu băgase de seamă cât era de-ndrăgostit de ea un coleg de catedră, Mircea Gregorian, care terminase facultatea pe când ea era-n anul întâi. După doi ani, cu aplombul timizilor răzbiți de-un gând ce-i macină îndelung, băiatul își luase inima-n dinți și atacase direct subiectul care-l rodea. „Suzana, știi bine că te iubesc din prima clipă când te-am văzut. Mărită-te cu mine”. Suzana era atât de uluită de ceea ce-auzise încât se-ntorsese-n loc și se uitase jur-împrejur pe stradă, crezând că avea iluzii acustice sau că discursul colegului ei se-adresa altei persoane. „Mircea, cred că glumești, fiindcă astăzi sunt

atât de obosită de parcă mi-a plecat mintea cu sorcova; tu vrei prin ceva șocant să m-aduci cu picioarele pe pământ". „N-ai să-mi spui că nu știi că te iubesc". „Mircea, dacă vorbești serios, îți jur că nu mi-am dat seama, crede-mă!". „Te-am iubit de pe când te lua de la facultate Vlad Tătăranu. Mi-am zis că n-avea rost să-mi vâr nasul între doi oameni care se iubeau. Dar acum că v-ați despărțit, acum mi-am luat inima-n dinți. Știu că nu sunt frumos ca Vlad, dar…". „Vlad era frumos?". „De ce vorbești despre el la trecut, ca și când ar fi murit?". „Fiindcă Vlad aparține unui trecut mort și-ngropat pentru mine". „Deci pot să sper că mă iei de bărbat?". „Mircea, te prețuiesc prea mult ca să nu vorbim cinstit. Ce rost are să te-nsori cu o femeie care nu te iubește? Ce rost are, mai ales că Virginia Roman de la Istorie este moartă după tine și e un om de calitate, fin, cultivat. Eu, să fiu bărbat, mâine m-aș însura cu ea". „Dar eu pe tine te iubesc. Cu timpul poate că-ncepi și tu să ții la mine". „Mircea, n-are nici un rost să facem experimente. Mă cunosc prea bine pe mine ca să știu de ce sunt în stare și de ce nu. Dacă nu te-aș prețui cât te prețuiesc, m-aș mărita cu tine ca să nu se mai oftice mamare că rămân fată bătrână. Dacă e vorba de-o asemenea căsătorie, o s-o fac vreodată cu unul la-ntâmplare, în nici un caz cu un om ca tine". „Te mai vezi cu Vlad?". „Nu. Și nici nu doresc să ne mai vedem vreodată". „Iartă-mă că te-ntreb: v-ați despărțit în termeni atât de răi încât de-asta nu vrei să-l mai vezi niciodată?". „Ne-am despărțit în cei mai civilizați și mai sinceri termeni, numai că pentru mine când ceva s-a terminat e bun-terminat. Nu e ambiție, nu e-ncăpățânare, e pur și simplu ca o cortină de fier, care nu ține de voința mea; de fapt e o ghilotină care mă separă definitiv de oameni. Am o fire ciudată, Mircea: probabil sunt prea slabă ca să urăsc – ura cere energie temeinică – însă ghilotina funcționează-n sufletul meu mai ceva decât la Revoluția Franceză. Nu sunt omul de care să-ți legi viața. Mi-aș face mare păcat cu tine". „Și dacă eu îmi asum acest risc?". „Nu ți-l asuma. Nu-ți asuma rolul de pilot de-ncercare". „Cum ar trebui să fie bărbatul de care să-ți legi tu viața?". „Habar n-am. Analizându-mă foarte rece, cred că sunt făcută să trăiesc singură. Deși n-am o sută de ani, ca să mă pot lăuda cu cine-știe ce-nvățături despre viață, mi-am dat seama și eu de ceva: sufletul omului e ca orice buruiană – dacă nu-i dai apă la timp se vestejește, se chircește și moare, adică-i piere dragostea de viață". „Suzana, chiar n-ai vrea și tu să ai un copil, să știi pentru ce trăiești?". „Mircea, cu sau fără copilul meu, lumea nu e pe cale de dispariție. Eu sunt un copil făcut pentru că scrie la carte că un cuplu căsătorit trebuie să aibă și un copil, cum trebuie

să aibă așternuturi, veselă, crătiți, oale. Părinții mei nu s-au luat din dragoste și nici pe mine nu m-au făcut din dragoste. Nu simt nevoia să mă perpetuez în marea loterie a lumii și nici nu arde sufletu-n mine să perpetuez pe cineva". „Nici pe Vlad n-ai simțit nevoia? Te rog, iartă-mă pentru indiscreția asta!". „Precum se vede, nu".

Erau amândoi încălțați în pantofi cu talpă de crep. Mergeau cu capu-n pământ, de parcă pășeau pe-un teren minat. „La paisprezece ani – se gândea Suzana – zece copii aș fi făcut cu Tudor Dinulescu. Zilele trecute ne-am întâlnit nas în nas la „Romarta". Ne-am pupat și ne-am bucurat sincer că ne-am văzut. El e asistent la Drept la nu'ș ce catedră. Am trecut alfabetic în revistă colegii. Am comentat tot ce știam despre fiecare. „Oana e mare doamnă la Boston", a zis Tudor. „Bravo ei!". „Suzana, mi s-a părut mie sau tu ai fost îndrăgostită de mine?". „Îndrăgostită e puțin spus, Tudore". „Vlad Tătăranu nu te-a făcut să mă uiți?". „Nici Vlad, nici altul. Timpul, Tudore, timpul, care e cel mai puternic drog, cel mai mare ucigaș. Ești frumos cum ai fost totdeauna. Cu un mers de felină. Acum se poate spune că nu mai arăți a adolescent, ci a bărbat în toată puterea cuvântului, ai aceeași voce învăluitoare și totuși…". „Și totuși?". „Și totuși, deși îmi dau seama de ce te-am iubit, mă uit acuma la tine ca la oricare alt bărbat". „N-ai vrea să-ncepem acum povestea pe care-am ratat-o atunci?". „Tudore, un bătrân restaurator de obiecte de artă m-a-nvățat ceva: un obiect de cristal spart se poate perfect lipi, dar când dai cu degetul pe buza lui nu mai scoate sunetul pe care-l scoate numai cristalul întreg…".

Lui Tudor îi înlemnise zâmbetul pe buze. I se părea că acum o descoperea pe Suzana, tocilara clasei, alături de Sanda Manoilescu. Fusese prea orbit de farmecele Oanei ca să mai bage de seamă sau în seamă și alte fete. Ajunseseră, mergând agale, până-n dreptul Poștei mari. „Tudore", îl întrebă Suzana, punându-i mâna pe braț și oprindu-l în loc, „Tudore, dacă mâine Oana s-ar întoarce la tine, ai putea lua povestea de unde s-a-ntrerupt?". Tudor rămăsese locului și lăsase mult timp înainte de a-i răspunde: „Nu știu, Suzana". „Dacă nu știi, înseamnă că pentru tine timpul nu este injecție letală, ci doar un anestezic".

Suzana își trecu mâna prin părul des și aspru ca o perie (auriu-închis cu onduleuri naturale mari), ca și când ar fi alungat o gânganie. Uitase cu totul de Mircea Gregorian, băiatul înalt, slab și brun, de lângă ea, al cărui mers care căra parcă povara de gânduri a-ntregii lumi i-l amintea pe Vlad Tătăranu.

„Mircea, uite că tot măsurând noi caldarâmul, m-ai adus la gară, la trenul care mă duce-acasă, la București”. „Dac-ai vrea ai putea să nu mai faci naveta, ai putea să rămâi cu mine la Ploiești”. „Mircea, gândește-te la Virginia Roman și alungă-mă pe mine din gândurile tale și n-o să-ți pară deloc rău. Ești un om atât de bun și de-o asemenea calitate, încât meriți lângă tine o femeie care să te iubească”. „Important e s-o iubesc eu”. „Așa cum îmi propui mie să-ncercăm o căsnicie, în speranța că poate aș începe și eu să te iubesc, de ce n-ai încerca și reversul medaliei? Adică să-ncerci tu să iubești o femeie care te iubește?”. Mircea Gregorian zâmbise cu tristețe. Suzanei îi fusese dat să iubească fără a fi iubită. Acum afla ce grea povară e să fii iubit și să nu iubești. „Până acum tot ce mi s-a-ntâmplat și-a pierdut acuitatea și valoarea. Mă mângâie gândul că n-am căzut în derizoriu. Cred că m-am purtat potrivit împrejurărilor. Mi-e dor uneori de comentariile lui Vlad în legătură cu o carte, cu arta, cu unele evenimente. E un dor intelectual. Fizic însă nu-i duc lipsa. Nici în timp ce eram împreună nu m-aș fi ofticat să fi știu că se iubește și cu alta. De-asta mă-ntreb: chiar l-am iubit? I-am fost fidelă și i-am dat atât cât pot eu da. În general, oare, sau numai lui? Acum am aflat că mă poate iubi și pe mine cineva și chiar un om de ispravă. Mi s-a luat de pe suflet un complex, în schimb a dat peste mine un bolovan. Îndreaptă-l, Doamne, pe Mircea către Virginia Roman, fata asta care-l merită!”.

Și Dumnezeu îi ascultase ruga. Din ziua când îi spusese Mircea Gregorian că o iubea, Suzana s-ar fi angajat și femeie de serviciu la București, nu atât pentru a scăpa de navetă, cât pentru a nu mai da ochii cu el, orice privire a lui simțind-o ca pe-o remușcare, ca pe-o acuzație pentru o vină comisă fără voie. Marioara Mănoiu, mama Sandei și binefăcătorul factotum care era Farmacista îi făcuseră rost să înlocuiască în ultimul trimestru o profesoară de la „Spiru Haret”, profesoară care urma să intre în concediu pre și post-natal.

În ultimele două săptămâni de navetă la Ploiești, Suzana avea să cunoască un bucureștean, navetist și el la Ploiești, inginer petrolist. Și inginerul și Suzana îndată ce se-așezau își scoteau din geantă ceva de citit. Înalt, brun, tuns perie, cu barbă și cu mustăți, cu niște ochi negri codați, în cămașă cadrilată și cu-o geacă de „Legiunea străină”, cu-o privire ardent ironică, inginerul avea un aer total non-conformist. Din primul moment când se văzuseră, inginerul se-aplecase indiscret să vadă ce anume citește „vizaviua” lui de compartiment. „A! Ana Karenina. Am citit-o în liceu,

când am citit și Război și pace. Și cum ți se pare Ana Karenina?”. „Sunt abia la pagina treizeci. Război și pace am citit-o și eu în ultimul an de liceu și mi s-a părut cea mai extraordinară carte pe care-am citit-o”. „Câți ani ai, domnișoară, și cu ce te ocupi?”. „Am douăzeci și trei de ani și sunt profesoară de matematică”. „Din ăștia cu liceul de zece clase?”. „Da. Dumneavoastră ce profesie aveți?”. „Inginer petrolist. Patru ani am lucrat în Iran, patru în India și acum la Ploiești. Locuiesc în București. Mata?”. „În București și eu. Sper ca în trei luni să nu mai fac naveta”. „Pe mine chiar mă distrează naveta. Aud și eu cum mai vorbesc oamenii. Opt ani, afară de ce vorbeam cu meșterii din echipă, n-am mai scos cu nimeni vorbă românească”. „Mie, care n-aud decât vorbă românească, mi s-a acrit de navetă”. „Ia-ți mașină”. „Am mașină. Vin cu ea până-n Gara de Nord, o las în parcare până mă-ntorc de la Ploiești”. „Înseamnă că nu ți-e așa de urâtă naveta cu trenul, că altfel ai face tot drumul cu mașina. Eu procedez la fel ca dumneata. Ce mașină ai?”. „Skoda”. „Dumneavoastră?”. „Mercedes”. Suzana ridică din sprâncene, adică: „cine poate oase roade”. Inginerului nu-i scăpă mimica fetei. Îi surâse șmecherește, înțelegându-i comentariul fără vorbe. Simți nevoia să-i dea totuși o explicație a „Mercedesului”. „Eu am treizeci și opt de ani, mata, douăzeci și trei. Măritată? Sper că nu”. „De ce sperați? Ca și când ăsta ar fi un merit”. „Merit nu, dar chibzuință da”. „De ce?”. „Fiindcă e mare prostie să te căsătorești fără un minimum de experiență de viață”. „Vorbiți în general, citind din înțelepciunea popoarelor, sau din proprie experiență?”. „Nu ți se pare că ești cam indiscretă?”. „Vă rog să mă iertați c-am îndrăznit să vă pun asemenea-ntrebare”.

Până la Ploiești, aproape tot drumul, Suzana stătu cu buzele strânse și cu nasul în Ana Karenina, ale cărei pagini le-ntorcea mașinal, habar neavând ce conțineau. Pe ea o rodea o-ntrebare la care cu greu își stăpânea lacrimile: „Sunt oare proastă sau doar bolnavă de-o sinceritate fără leac? De ce dracu' nu m-oi gândi de două ori până să deschid gura o dată? Ce mă interesa pe mine experiența omului ăstuia?”. Ajungând la Ploiești, Suzana vârî cartea în geantă, spuse „bună ziua” și coborî din tren fără să-și privească tovarășii de compartiment. Se opri la chioșcul de ziare ca să-și cumpere „Scânteia”, fiindcă după ore aveau învățământ politic și era cazul să știe ce se mai întâmpla pe la socialiști și pe la capitaliști. Simți că o apucă cineva ușor de cot. Se-ntoarse și dădu cu ochii de petrolist. Suzana se uită surprinsă la el. „Domnișoară, îmi dau seama că te-am supărat; te rog să mă

ierți, mai ales că-ntrebările nu sunt niciodată indiscrete, ci răspunsurile”. Să-i întoarcă spatele? Omul nu merita. Suzana înghiți în sec și cu un glas mic, de om amărât, se hotărî să-i spună: „Dumneavoastră să mă iertați pe mine că mă vâr unde nu-mi fierbe oala. Supărată sunt pe mine că dau cu bâta-n baltă”. „Poate n-ai să mă crezi, dar nu-ți închipui ce supărat sunt eu pe mine când supăr pe cineva”. Omul avea un aer sincer. Ea nu găsi nimic să-i răspundă. „N-ai vrea să ne mai vedem?”. O privea în adâncul ochilor cu ochii lui codați și negri, în care se-amestecau seriozitate și glumă. „Cum o vrea soarta, domnule inginer. Dac-o vrea, ne mai vedem, dacă nu…”. El îi întinse mâna fără mănușă, ea-și trase cu dinții mănușa din mâna dreaptă și-i întinse și ea mâna, strângându-i-o bărbătește. Lui îi veni să râdă când o văzu cu câtă seriozitate-i întinsese mâna și cât de vajnic ținea cu dinții mănușa, cum fac și câinii dresați cărora le-arunci un obiect, le poruncești „Aport!” și câinii ți se prezintă mândri de ei, cu trofeul strâns între dinți.

Doi muncitori veneau cu pași mari și iuți spre inginer, strigând cât îi ținea gura: „Dom' inginer, tov' inginer, haideți la mașină că v-așteaptă la Moreni”. „Ce dracu' mai e și-acolo?”. „Nu știm, da' așa ne-a trimes de la Centrală”. Inginerul îi făcu un semn cu mâna Suzanei, dădu din umeri ca omul care nu se poate împotrivi unei situații și cu pași mari îi urmă pe cei doi muncitori.

Suzana mulțumi lui Dumnezeu că Mircea Gregorian avea-n ziua aceea ore la seral. În clasa a noua, la care preda Suzana prima oră, doi băieți își aruncau în cap în fundul clasei unul un coș de gunoi, altul o minge de fotbal dezumflată. În timp ce Suzana le scria pe tablă o formulă, se află o domnișoară care, pentru a fi în ton cu cei doi colegi ai ei, se furișă și șterse cu un burete ud tot ce scrisese profesoara pe tablă. Albă de furie, Suzana puse creta pe catedră și cu un glas ca de bici le spuse: „Vasiliu, Ionescu, Grigore, ieșiți imediat afară din clasă, iar dacă nimeni nu vă dă afară înseamnă că sunteți cu toții de acord cu acest comportament; atunci am să plec eu, dar nu înainte de-a vă pune nota 2 întregii clase”.

„S-o vedem și pe-asta”, se-auzi un glas din masse și nu se clinti nimeni. Suzana avea reputația de foarte bună profesional, dar de-o mare zgârcenie la note. Cei dintr-a IX-a B își puseseră-n gând s-o ia la „mișto” pe tânăra dăscăliță, ca s-o mai înmoaie la suflet și ca să vadă până unde se putea întinde coarda cu ea. Suzana se-așeză pe scaun la catedră și-n liniștea care se lăsase deodată peste clasă, le scrisese cu pixul, cu dată în toată regula, 2 fiecăruia. Când termină, închise catalogul, se ridică, plecă din clasă, trăgând

calm ușa în urma ei. Nu se plânse nimănui de comportamentul clasei a IX-a B. Directoarei, profesoară de chimie, nu-i rămăsese neobservat acel 2 general la matematică. „Ce s-a-ntâmplat, Mănoiu dragă, cu ăia de la a IX-a B, de le-ai dat tuturor 2?”. „Întrebați-i pe ei, tovarășă directoare”.

Scandalul se-ntinsese. Părinți disperați că le rămâneau copiii corigenți, unii cunoscuți ca putori, riscând, pe lângă „performanțele” la încă patru obiecte, să rămână chiar repetenți din cauza matematicii, se-adresaseră inspectoratului școlar, chemând-o pe profesoara Mănoiu Suzana la ordine, că doar cine să fie vinovat de debandada din școli dacă nu profesorii? Urmase ședință cu un reprezentant al Inspectoratului raional, cu toți profesorii, cu părinții celor din clasa a IX-a B și cu odraslele aferente. „Tovarășa profesoară Mănoiu, ce-aveți de spus în legătură cu cele întâmplate la clasa a IX a B din liceul dumneavoastră?”. „Tovarășe inspector, mi se pare firesc să-i întrebați pe elevi ce s-a-ntâmplat”. După ce lucrurile se clarificaseră, inspectorul îi moralizase pe copii, dar n-o lăsase nici pe profesoară de capul ei. „Tovarășa profesoară, atitudinea elevilor e de condamnat, dar și dumneavoastră să le puneți tuturor nota 2, e prea de tot. Eu zic să le ștergeți nota asta și să le puneți fiecăruia cât merită”. „Tovarășe inspector, nu le șterg nici o notă; școala nu e maidan. Și ministrul învățământului dacă-mi cere, eu nu le schimb nota. Asta e tot ce-am avut să vă spun. Bună ziua!”.

Nimeni nu-și putea închipui că o profesoară de douăzeci și trei de ani, oricât ar fi fost ea de bună, își permitea să se pună-n proptă cu ditamai inspectoratul județean, fără să aibă la spate pe cineva sus de tot. De când era liceul ăsta în Ploiești, atâția corigenți și repetenți la o singură clasă nu avusese. Suzana Mănoiu o avertizase pe directoare că la sfârșitul trimestrului ea se transfera. Avea de gând s-o suplinească pe o profesoară de la „Spiru Haret” și cu asta s-o termine cu învățământul care se degrada zi de zi. Suzana avea răbdare, avea spirit pedagogic, dar prefera o meserie în care să intre cât mai puțin în legătură cu oamenii. Era sătulă nu doar de atmosfera de la clasă, dar și de cea din cancelarie. Bârfe, sfori, iar unele profesoare numai titlul ăsta nu-l meritau. Una de română zicea invariabil: „urcați sus, coborâți jos, oreon, x era bolnav de glandă, ghivetă, pamblică”, printre alte delicatese. E drept că asta era fabula școlii, dar era ea profesoară și încă de română? Era. Spre dezolarea multor altora cu știință de carte și de comportament, mulțumiți că-n ciuda bubelor sociale pe care le purtau în cârcă, mâncau totuși o pâine fără să sape la asfalt sau să stea spânzurați pe

la cine-știe-ce hidrocentrale, ori pe la alte construcții ale socialismului. Unora le muriseră părinții sau rude apropiate la Canal, la Sighet, la Aiud, la Gherla. Suzana îi înțelegea și i se rupea inima de ei, dar dacă putea să scape de-nvățământ avea să răsufle ușurată, cu toate că nu-și făcea iluzia că prin alte părți ar fi fost raiul pe pământ.

Soarta, purtând numele de „navetă” în cazul lor, îi făcuse, pe inginerul petrolist și pe Suzana, să se vadă-n fiecare zi. Suzana avea o atitudine rezervată față de inginer; conversațiile lor se-nvârteau în jurul cărților citite, al filmelor și-al pieselor de teatru văzute, al concertelor de la „Ateneu” și de la „Dalles”. Mergeau în fiecare dimineață-mpreună și uneori se nimerea să se și-ntoarcă-mpreună.

Ajunși într-o seară-n București împreună, în fața parcării de la Gara de Nord, petrolistul o apucase de braț pe Suzana, se uitase fix în ochii ei, cu privirea lui de anchetator, și-i spusese: „Uite ce e, Suzana – deși nu ne-am prezentat și ne vorbim cu „domnișoară” și cu „domnule”, am aflat cum te cheamă. De la prima noastră întâlnire, de când mi-ai pus o-ntrebare cu totul firească, iar eu, în glumă, te-am acuzat de indiscreție, vorbim de parcă ne-am afla măcar în fața unui procuror, dacă nu chiar a Securității. Literatură, teatru, film, concerte. Între noi s-a instalat ceva fals. Și vina e numai a mea”. Suzana îl privea cu niște ochi triști, gata să plângă. Își aminti același gen de conversații și de comentarii „artistice” avute cu doi ani în urmă cu Vlad Tătăranu și se gândi dacă și acelea nu fuseseră surogat de sinceritate. Conversația de-acum arunca o umbră de suspiciune asupra trecutului. „De ce te-ai întristat așa de-odată?”. „Fiindcă pentru gând prezentul și trecutul sunt simultane”. „Înseamnă că „simultaneitatea” asta nu era de natură să te-nveselească. Iartă-mă”. „N-aveți de ce să vă cereți iertare, fiindcă trecutul nu se uită și fiindcă te face să-l re-evaluezi și să te pui și pe tine în balanță”. „Suzana, am o părere: eu mă urc în „Mercedes”, tu în „Skodă” și mă urmezi, ca-n filmele cu spioni. Te invit la mine. Om găsi noi ceva de mâncare și o să stăm de vorbă ca oamenii. Ești de acord?”. „Da”.

Suzanei începu să-i bată inima de cum începu traseul spre locuința inginerului petrolist și pe măsură ce se-apropia de punctul final o simțea pulsându-i și-n creier. „Doamne, dacă e și-același bloc… Fă, Doamne, măcar să nu fie-n același bloc”, îi adresă ea cu naivitate o rugă fierbinte Celui de Sus. Inginerul coborî și ca un om binecrescut deschise larg portiera „Skodei” și cu un gest de cavaler al unor vremi trecute îi făcu semn pasagerei să coboare. Suzana, albă ca varul, stătea cu mâinile încleștate pe

volan. „Suzana, ce s-a-ntâmplat?”. „Cred că o cădere de tensiune. Și așa sunt hipotensivă”. Cu greu izbuti să iasă din mașină. Picioarele parcă-i erau de piftie. Inginerul o luă protector pe după umeri: „Copăcel-copăcel, până-n hol. Luăm pe urmă liftul și cât ai clipi suntem la etajul doi”. La auzul cuvintelor „etajul doi”, Suzana doar că nu leșină. Ajunseră în fața plăcuței atât de cunoscută Suzanei: nr. 12, doctor Liviu Tătăranu.

Suzana rămase în prag. Cu gesturi de ocrotire părintească, inginerul o trase înăuntru, îi scoase paltonul, căciula de iepure alb siberian și fularul în carouri și le așeză-n ordine pe culoarul din zisul vestibul pe care nici un perete nu-l despărțea de cameră. „Hai să vedem ce tensiune ai”. Suzana îl privi mirată. „Noi, ăștia care umblăm pe coclauri, pe un' și-a-nțărcat dracu' copiii, învățăm din generație-n generație să ne-ngrijim singuri, cât de cât. De-asta avem cu noi trusă de prim-ajutor și tensiometru”.

Suzana avea tensiune șapte cu cinci. Inginerul îi făcu o cafea tare „stropită” cu-o porție bună de coniac, după ce mai întâi îi ascultă inima cu stetoscopul. „Am mai învățat câte ceva și de la părinții mei, care sunt amândoi cardiologi”. Cafeaua era așa de bună, încât Suzana ar fi băut o oală ca de ciorbă din acest amestec, dacă nu s-ar fi temut să nu se-mbete, ceea ce nu i se-ntâmplase niciodată. Ceru voie să dea un telefon acasă, pentru liniștea bunicilor. Maică-sa stătea până noaptea-n spital cu bilanțul trimestrial, iar taică-său era plecat la Târgu Mureș, la o fabrică de mobilă. În cameră, nimic nu era schimbat de pe vremea ei și-a lui Vlad. Suzanei îi reveniseră culorile în obraji, iar din cafea sorbea ca dintr-un elixir al vieții. „Suzana, hai să vorbim deschis, cum n-am făcut-o până acum când am fost, dragă Doamne, doar „intelectuali”. Când ți-am spus, acum o lună, că nu e bine să te căsătorești fără un minimum de experiență în viață, nu-ți citam din „înțelepciunea popoarelor” cum ai spus tu. Îți vorbeam din proprie experiență. La nouăsprezece ani m-am îndrăgostit nebunește de-o fată de-aceeași vârstă cu mine, studentă la Artă Dramatică. Nici părinții ei, nici ai mei, colegi de-altminteri, n-au fost entuziasmați, dar nici nu s-au opus acestei căsătorii. Peste un an aveam un copil, un băiat care-acum are optsprezece ani, copil crescut în mod egal de ambele perechi de bunici până s-a recăsătorit fosta mea nevastă. Ea, despre care am vorbit fără să știi povestea – este Aura Spandas, un talent indiscutabil. Eu, azi în România, mâine-n Iran, poimâine-n India, răspoimâine-n Mexic sau mai știu eu unde, pasionat de meserie și de umblat ca strechea prin lume, n-am vrut și nici n-am încercat să-i distrug cariera. Între timp, adică pe când eram eu plecat cu

anii din Țară, s-a-ndrăgostit văru-meu, doctorul Liviu Tătăranu, de Aura, și ea de el. Liviu l-a-nfiat pe fiu-meu, căruia-i este și naș. El s-a mutat la nevastă-mea, unde-mi rămăsese prin divorț o cameră și mi-a lăsat mie garsoniera asta. Liviu, văru-meu, are și el un băiat cu Aura. Nu face nici o deosebire între copilul meu și-al lui. Eu îi trimit băiatului meu pensie alimentară, deși văru-meu spune că n-au nevoie de ea. Le-am propus să-i strâng banii pe-un carnet de C. E. C. și să-i cumpere o garsonieră, în fine, ceva”.

Suzana tăcea și Andrei Tătăranu la fel. „Domnule inginer…”. „Spune-mi, te rog, Andrei, că altfel mă simt de-o sută de ani”. „Atunci, Andrei… îți pare rău că te-ai însurat la nouăsprezece ani?”. „A fost o-ntâmplare fericită că văru-meu s-a-ndrăgostit de fosta mea nevastă…”. „Norocul a fost că aveați și tu, și fosta nevastă, părinți. Știați că n-o să vă lase să muriți de foame, nici pe voi, nici pe copilul vostru. Nu mi se pare că ați făcut ceva atât de necugetat. Necugetat era dacă n-ați fi avut pe nimeni pe lume și-ați fi pornit-o de unii singuri cu capu-nainte”. „Aura nici apă pe aragaz nu știa să fiarbă”. „Fiindcă n-a avut nevoie. Altfel să fi văzut cum învăța…”. „Oricâte propte-ai avea la spate, totuși graba nu e bună-n căsătorie”. „Parcă poți să știi ce e bun? Vorba unui turc: „Te cunoști bine. Carne se amestecă; pun mâna pe tine ca pe mine”. Te cunoști, nu mai e nici o curiozitate a noutății; nu te cunoști, ai surprize. Loterie e și-ntr-un fel și-n altul”. „Nu pot spune că n-ai dreptate când spui că ne-am bazat pe osânza părinților, dar la nouăsprezece ani ești prea necopt ca să-nchei o legătură pe viață, orice părinți ai avea”. „Bunica mea dinspre tată, fată de băcan din Colentina, s-a măritat la șaptesprezece ani și e măritată și azi cu-același bărbat. Mama l-a văzut prima oară pe tata când a venit în pețit; la un an m-au avut pe mine… Dar timpurile s-au schimbat. Mentalitatea oamenilor e alta. Mai ales de când femeile au slujbă”. „Tu ai vrea să te măriți?”. „Principalul motiv ar fi ca să nu mi se mai spună „domnișoară”. „Păi, atunci, mărită-te cu mine. Nu-ți convine, divorțăm, la iuțeală. Am un prieten avocat și altul judecător, care te despart cât ai zice pește. Vorbind serios: ai fi dispusă să străbați lumea cu mine?”. „Dac-aș fi singură pe lume, da. Însă nu mă-ndur să mă despart de bunicii mei. Eu sunt bucuria lor”. „Curios că nu i-ai pus și pe părinți la socoteală”. „Fiindcă pentru ei nu însemn cât pentru bunici”.

Ce să-i fi spus? Că taică-său nu clintea în fața maică-sii, știindu-se și el cu musca pe căciulă, iar că maică-sa era Attila, biciul lui Dumnezeu? „Cine se gândește la bunici înseamnă că are un suflet bun și-o fire conservatoare.

Păcat că nu vrei totuși să umblăm amândoi prin lume. Și-ar mai fi o condiție: nu mai vreau copii”. „Dac-am s-ajung să te iubesc am să vreau un copil de la tine…”. „Deci ăsta ar fi criteriul iubirii pentru tine?”. „Da”. „Cu văru-meu Vlad n-ai vrut copii?”. Suzanei îi pieri tot sângele din cap, nu numai din obraji. I se păru, câteva clipe, că i se golise craniul de creier. Andrei o apucă zdravăn de amândouă mâinile: „Iartă-mă, Suzana, dar vreau să jucăm cu cărțile pe față”. „De ce?”. „Fiindcă ești un om care mă interesează. O relație, ori de ce fel ar fi, e bine să nu-nceapă cu ascunzișuri”. Suzana fixa un arabesc din covor și tăcea nemișcată. „Suzana, l-ai iubit pe Vlad?”. „Nu știu. Știu numai că l-am admirat. E-un om superior ca mod de-a gândi, nemaivorbind de cunoștințele lui”. „Și de ce te-ai despărțit de el?”. „El s-a despărțit de mine. A făcut o pasiune pentru actuala lui nevastă”. „Care la trei ani de la căsătorie și-a luat drept amant oficial pe-un bun prieten al lui Vlad. Primul pe care l-a anunțat nevastă-sa de-această legătură a fost Vlad”. „Dacă o iubește, o iubește cu oricâți ar împărți-o. Totul e să iubești”. „Să știi că te regretă. I-a spus lui frate-său. Nu crezi?”. „Important e că nu-mi mai pasă de el, cu sau fără regrete”. „Nu ți-e dor niciodată de el?”. „Nu”. „Asta mă sperie”. „Ai vrut să jucăm cu cărțile pe față. Asta-i fața. Acuma, că am jucat acest pocher american, mă duc acasă, la bunicii mei”.

Suzana urcase în „Skodă”, iar de data asta Andrei o urmă cu mașina lui. În fața bloculețului ei, Suzana coborî, se duse la „Mercedes”, îi deschise larg portiera și-i făcu o plecăciune ca un șofer de casă mare. Andrei o trase de mână lângă el, închise portiera, o privi lung în ochi până ce fata-i închise ca hipnotizată și o sărută lung și apăsat pe gură, apoi pe gât, pe ochi, pe urechi. Suzana simți un curent care-i străbătea fiecare fibră. Își lăsă capul pe umărul lui Andrei și-i șopti: „Ia-mă la tine-acasă”. Andrei îi gară „Skoda” în curtea blocului și-o porni ca o vijelie spre strada Frumoasă. O dezbrăcă pe Suzana fără grabă, sărutându-i ca o adiere tot trupul înfiorat și de barba și de mustățile bărbatului care părea s-aducă ofrandă unei zeități. Andrei n-ar fi bănuit atâta voluptate în fata asta atât de pașnică și chiar de placidă în aparență.

Se căsătoriseră într-o sâmbătă, de față fiind și doi martori obligatorii, doi foști colegi de facultate ai mirelui. Toți patru mâncaseră la „Capșa” un prânz stropit cu șampanie.

Cel mai greu moment pentru Suzana fusese cel în care le-anunțase alor ei că viitorul soț nu dorea asistență și tam-tam nici la primărie și nici în altă

parte. „Suzană, maică, așa ceva n-am mai pomenit de când sunt eu pe lume; și sunt femeie bătrână”. „Lasă, mamă, pomenim acum. Se vede că așa se poartă-n lumea bună de n-am auzit și noi de așa ceva. Mărită-te, Suzana, și să fie-ntr-un ceas bun”, conchisese Marioara Mănoiu pe tonul ei de casație; dom' Tudose și Costel Mănoiu încremeniseră în câte-un colț, neîndrăznind să deschidă gura. Cu multe rugăminți din partea Suzanei, Andrei acceptase ca duminica următoare cununiei să meargă la masa de prânz la familia ei. Altminteri, Andrei cât se poate de galant: cu două buchete de flori superbe pentru doamne, cu șampanie franțuzească – el știa de unde – și cu un coniac „Napoleon” pentru domni. Conversația nu lâncezise, animată de dom' Tudose, izvor nesecat de-ntâmplări, și de junele ginerică umblat prin cele cinci continente. Coana Safta plasa și ea amintiri de pe când Bucureștii „era cât o găoace, iar noi, ăi din Colentina, eram ca la țară”. Venise vorba, ca în orice casă de român, despre noul regim. Dom' Tudose oftase din rărunchi după atelierul lui – făbricuță de mobilă – Andrei Tătăranu adusese și el vorba despre moșiile lor naționalizate, ceea ce-l determinase să se facă inginer petrolist. La acest punct al discuției intervenise și Marioara Mănoiu. „Eu sunt fiică de moșieri. Părinții mei și-au jucat averea la cărți și au și murit traversând Jiul. Mie, regimul comunist mi-a naționalizat doar amintiri pe care nu le regret. Cred că ceea ce trăim noi acum e doar un aperitiv față de ceea ce într-o bună zi are să se-ntâmple cu toată lumea. Noi o să fim de mult în locul cu verdeață, iar cei care-au trăit Revoluția din 1917 au să zică din ceruri: „Păi ce-am făcut noi erau focuri bengale”. „Doamnă – i se-adresă într-un târziu Andrei Tătăranu – să-nțeleg că sunteți o adeptă a comunismului?”. „Nu sunt nimic, dragă domnule; îmi dau seama însă că trăim pe-o planetă putredă, bolnavă de minciună și la noi, și la ăilalți. Luciditatea nu-nseamnă partizanat”.

Andrei Tătăranu îi luă seama cu de-amănuntul soacră-sii. Era doar cu trei ani mai mare decât el. Stătea dreaptă pe scaun, ca un militar de școală bună, cu-o figură subțire și rasată, fără să fie frumoasă, cu niște ochi de oțel de Toledo. Femeia asta nu era mulțumită de viața ei și n-ar fi fost nicăieri și niciodată. Îi transmisese genetic fiică-sii un dispreț pentru lume pe care-l ținea în sine, sub aparențele unei firi blajine, făcută să fie dusă de nas de oricine. „Doamnă, zguduirile sociale aduc multe nenorociri, dar sunt plăcile tectonice ale omenirii. Revoluțiile ne-nvață pe cei care-am avut ce-nseamnă să nu ai”. „Ne-nvață ceea ce știu din născare nouăzeci la sută dintre oameni! Că revoluțiile, venite parcă să răzbune toate nedreptățile de-a valma, sunt

un rău trecător în comparație cu binele veșnic pe care-l aduc… La fel zicea și Victor Hugo undeva, nu mai știu unde: Les révolutions qui viennent tout venger/Font un bien éternel dans leur mal passager. Numai că nimeni nu-nvață nimic din istorie. De-asta lumea este perpetuu candidată la cutremure sociale". „Credeți că ar putea fi împiedicate?", o-ntrebase Andrei cu toată seriozitatea. „Nu! Oamenii rămân la fel de inconștienți și de cupizi, orice-ar da peste ei". „Și-atunci, doamnă, ce ne rămâne decât să trăim clipa?". „Nimic, nimic altceva". Privirea de oțel a Marioarei pironită acum în ochii ginerelui ei deveni de-o mare tristețe. „Doar clipa are cât de cât valoare în viața noastră". Vocea Marioarei Mănoiu părea o șoaptă venită de departe. În privirea și-n vorbele soacrei lui, Andrei Tătăranu simți o prevestire a propriei vieți.

Familia Suzanei i se păru o familie așezată, familie tipică, de oameni cumsecade. Bunicii, simpli cum erau, spuneau numai lucruri cu tâlc, aproape niște parabole, tatăl, deși tăcut, plasa câte o vorbă de spirit când nu te-așteptai. Marioara Mănoiu i se păruse cea mai interesantă: o ființă dârză, nesentimentală, un om scos din clasa lui socială și care se străduise să se integreze unei alte lumi pentru a demonstra că nu tot neamul ei boieresc era compus din niște fleauri bune doar să-și toace averea la cărți și la ruletă. Nu-i scăpase lui Andrei disprețul mocnit și nedeclarat pentru lumea din care se trăgea. Îl impresionase interiorul sobru, compus numai din lucruri de mâna-ntâi despre care înțelesese că fuseseră agonisite de dom' Tudose.

Suzana aștepta să fie și ea prezentată socrilor, ceea ce se-ntâmplase la peste o lună de la căsătoria cu Andrei. Și-nchipuise că aveau să fie numai părinții lui Andrei și ei doi, noul cuplu. Părinții lui Andrei sărbătoreau patruzeci și doi de ani de căsătorie. La sindrofie participau gazdele, părinții lui Vlad și-ai lui Liviu Tătăranu, Liviu cu Aura, cu fiul lor și cu fiul Aurei cu Andrei, și foștii cuscri, părinții Aurei. Alina și Vlad erau plecați la un congres în străinătate. „Slavă cerului!", își spusese Suzana făcându-și cruce cu limba în cerul gurii. Andrei și Suzana sosiseră ultimii. Andrei spusese „sărut mâna, doamnelor, vă salut, domnilor, și cu această ocazie v-o prezint pe noua mea nevastă, Suzana Mănoiu. Am sfătuit-o să-și păstreze numele că nu știi când îți vine chef de divorț și scapi de-o complicație". „Matá cu ce te ocupi drăguță?", o chestionă soacra pe noră, pe tonul pe care-l folosea probabil la spital cu infirmierele. „Am făcut Facultatea de Matematică, am fost trei ani profesoară și săptămâna trecută am dat examen la un institut de calcul și-am să lucrez acolo". „Câți ani ai?". „Douăzeci și trei". „Nu ți-aș fi

dat nici opșpe”. Și-n același moment își abandonă nora, fiindcă-și adusese aminte că avea s-o-ntrebe ceva pe fosta cuscră.

Mama lui Andrei avea o siluetă impecabilă, o coafură care părea naturală și nu realizată cu migală de cine-știe-ce „stilist”, îmbrăcată cu eleganță rafinată, cu bijuterii de mare valoare, atâtea câte trebuiau; în fine, o femeie de mare lux, care se vedea că-n viața ei nu spălase o farfurie. Aura se-apropie de Suzana împreună cu cei doi băieți ai ei. Cel făcut cu Andrei, înalt pe puțin de-un metru optzeci, semăna leit cu maică-sa care, fără să fie frumoasă, avea o mobilitate a chipului și-o expresivitate pe care Suzana nu le mai întâlnise la nimeni. Doar ochii băiatului erau codați și negri și cu privirea de oțel a lui Andrei. „Doamnă, eu sunt Sebastian, fiul mamei – și-o arătă cu un gest pe maică-sa – și-al soțului dumneavoastră”. „Sebastian, spune-mi, te rog, Suzana, ca să nu mă mai simt atât de străină aici”. Aura se-ntunecă la față și se uită cu-o privire amară în ochii Suzanei. „Te rog, nu te simți străină. Suntem și noi lângă tine”. „Suzana, am auzit când i-ai spus bunicii că ești profesoară de matematică. Am ceva de rezolvat și nu reușesc în nici un chip. Dacă era Vlad în Țară m-ajuta el…”. „Când vrei încercăm să rezolvăm împreună problema”. „O am la mine”. „Păi, atunci hai să ne retragem undeva și să ne și-apucăm de treabă”. Înainte de-a suna gongul de masă – așa se obișnuia în casa Tătăranu – problema cu bucluc fusese rezolvată, ceea ce-o crescu mult pe Suzana în ochii fiului ei vitreg.

Profesorul doctor Tătăranu, cu-o alură englezească, în costum bleu-marine cu dungi fine albe, cu cărare într-o parte și cu papion, se-apropie zâmbind de cuplul studios. „Bine că vă găsește omul și pe voi, savanților. În fine, îmi cunosc și eu noua noră”. Suzana se ridică de pe fotoliu și-i întinse profesorului mâna, nu băiețește cum obișnuia, ci domol, așteptând parcă să-i fie sărutată, ceea ce se și-ntâmplă. Suzana îl privi pe profesor fix cu ochii ei căprui-aurii din care parcă tot timpul stătea să picure o lacrimă. Ceva se schimbă în ochii albaștri ai profesorului, ca ori de câte ori privirea celuilalt nimerește la țintă, figura i se lungi și simți nevoia să coboare pleoapele ca nu cumva să fugă ceea ce primise. Nora și socrul se aflau la capetele opuse ale mesei, dar nu pe-aceeași parte. Profesorul o căuta mereu din ochi, îi urmărea fiecare gest și mai ales privirile. Pricepu că fata asta, despre care nu știa nimic, doi bani nu dădea pe atmosfera sofisticată din casa lor și nici pe leșinăturile distinse ale menú-ului. Avea aerul unei nuiele subțiri care se-ndoaie ca ața, ca apoi să te șfichiuie. Părea o plantă crescută în pământ sănătos. Fiu-său era ca nisipul mișcător. Pentru el nu exista nimic în afara

clipei. Era aidoma acelor cactuși, nu mai știa din ce deșert, pe care-i mută vântul din loc în loc și-și trag apa în mers. Nu putea spune că lui Andrei nu-i păsa de băiatul lui și nici că n-o iubise pe Aura, fosta lui nevastă. Însă când aflase că-l lăsa și încă pentru vărul lui primar, Andrei păruse că plutește. Era un biped uman care brusc descoperă nu numai că i-au crescut aripi, ci că poate să și zboare cu ele. Cât era în România își vedea băiatul în fiecare zi, fie în Frumoasă, fie la fosta nevastă, unde era primit ca la el acasă.

Crescută gospodărește, cu toată opoziția lui Andrei, Suzana își improviza o bucătărie în cămăruța de serviciu.

„Suzana, e pentru prima oară-n viață când mănânc și eu mâncare gătită într-o casă de om”, îi spusese într-o zi Suzanei fiul lui Andrei. Suzana îl privise mirată. „Cu mama, cu Liviu și cu frate-meu Matei, ca și cu bunicii, mâncăm la Casa oamenilor de știință, la C. O. Ș., prescurtat”. „Cred că acolo e o mâncare foarte bună”. „E bună, nimic de zis, dar totul e-atât de impersonal”. „Sebastian, toți ai tăi sunt foarte ocupați. Își întrebuințează timpul mult mai cu folos decât gătind”. „Suzana, pentru mine-o casă-n care nu se gătește e ca un hotel”. „În viață ai de ales: unii se dedică numai profesiei, alții, mai modești, vor și-o viață casnică; fiecare după dorințe și mai ales după ce pot; eu nu aspir s-ajung în nici un top, deși am fost șefă de promoție”. Ultimele cuvinte le spuse cu jenă. „Suzana, aș fi vrut să-mi fii tu mamă”. „Eu, o obscură cercetătoare la un institut ca atâtea altele, în locul unei vedete după care se-ntoarce lumea pe stradă… Tu n-o admiri pe maică-ta?”. „Știi care-a fost norocul nostru? Că a luat-o Liviu de nevastă. Pot spune că educația, multă-puțină câtă o avem, eu și cu frate-meu, el ne-a dat-o. El m-a luat și pe mine de la bunici, unde stăteam cu săptămâna, și m-a adus acasă. Așa se cheamă că am și eu o familie a mea. De ce-o fi făcut mama copii, stau și mă-ntreb?” „Fiindcă a iubit doi bărbați și a vrut să-i ducă mai departe în doi copii”. „Da, și femela cuc face ouă, le depune în cuib străin și-și vede mai departe de viață”. „Dar aduce alți cuci pe lume”. „Mă uit la tine, Suzana, și mă-ntreb cât ai să-l mai suporți pe tata? Ești unicul lui noroc în viață, dar nu cred c-o să fie-n stare să te păstreze”.

Și Sebastian nu se-nșelase. La vreo trei luni de la căsătorie, Andrei îi interzisese Suzanei să mai gătească, fiindcă se plânseseră niște burlaci din bloc de mirosul de mâncare venit din cămăruța lui de serviciu. Cum orele de masă ale lui Andrei nu se potriveau cu-ale Suzanei, el mânca la C. O. Ș., iar ea – ouă fierte, brânză, măsline, iaurt, fructe. Andrei dăduse tonul cu separarea bugetară, încetând să-i mai dea Suzanei salariul. Venea totdeauna

însoțit de doi-trei prieteni; discutau până-n zorii zilei, bând ca demenții „Ness”. Suzana-și cumpărase un fotoliu-pat pe care dormea în cămăruța de serviciu. Dimineața, când să meargă la baie, un oaspete fie-și făcea duș, fie se bărbierea. Viața conjugală fiind profund plictisitoare, Andrei mergea la o parolă cu „băieții”, la câte o crâșmă sau la câte unul acasă, „la un pocheraș, nu pe jecmăneală, ci pentru trecerea timpului”. Suzana îl anunțase pe Andrei că este însărcinată: „Cred că-ți amintești convenția noastră: tu nu mergi cu mine-n lume, fiindcă nu te-nduri să-ți lași bunicii, dar nici copii nu facem”. „Sunt cu totul de acord să respect convenția. Copilul îl dau afară, iar cu ocazia asta am o rugăminte: tot ai tu prieteni un avocat și-un judecător: înaintează și acțiunea asta de divorț. Am compus-o cum m-am priceput; motiv principal: părăsirea domiciliului”. „Să știi că-mi pare rău că mă lași, Suzana”. „Andrei, dacă doi oameni nu se potrivesc, e bine să rupă de la-nceput pisica”. „Și ce-ai să faci de-acum înainte? Ai să te măriți cu un bărbat cumsecade, ai să faci copii?”. „Am să trăiesc. Știu că de măritat n-am să mă mai mărit niciodată. Copii? Poate unul, de teama singurătății la bătrânețe. Ceea ce-am dorit de la căsătorie am obținut: n-o să mi se mai spună „domnișoară”. Suzanei îi venea să plângă. „Suzana, nu-nseamnă că dacă divorțăm nu putem rămâne prieteni, nu ne putem vorbi, nu ne mai putem întâlni”. „Andrei, eu când închei un capitol de viață îi pun definitiv cruce. Nu mai avem ce vorbi și de ce să ne mai întâlnim. A fost cât și cum a fost și basta! Îți urez noroc și sănătate!”. Îi întinsese camaraderește mâna, îi întorsese spatele, își scosese verigheta și o pusese într-o scrumieră. Andrei i-o pusese la loc pe inelarul mâinii stângi. „Te rog păstreaz-o ca amintire și, dacă poți, iartă-mă că ți-am înșelat așteptările”. O strânsese la piept, ea se desprinsese încet și plecase.

Cea mai grea îi fusese despărțirea de Sebastian care, spre fericirea Suzanei, oricum, student la medicină în anul I, obținuse o bursă în Anglia. Suzana vedea cum Sebastian aluneca fără vrere dintr-un fel de amitié amoureuse față de nevasta lui taică-său către dragoste-dragoste. Chiar și-ntrebarea lui în legătură cu bursa, dacă să se ducă, să nu se ducă, sperând s-audă din gura Suzanei „nu te duce”, dovedea acea alunecare. „Sebastian, du-te și, spre binele tău și nu numai, nu te mai întoarce”.

La-nceput, Sebastian îi scria des din Anglia. Cu toată tinerețea lui, nu se-adapta ușor printre străini. Suzana-l sfătuia să nu se izoleze de colegi, chiar dacă trebuia să mimeze asimilarea. Norocul lui fusese o irlandeză de care se-ndrăgostise, ceea ce-i înseninase orizontul cețos al Angliei.

Medicina era o Facultate solicitantă, iar în iubire oricât ai da e prea puțin, încât corespondența se rări fără ca Sebastian să uite ziua de naștere a Suzanei.

„Sfântă Fecioară, m-a mustrat întotdeauna cugetul că n-am păstrat acel prim copil din viața mea. La urma urmei, puteam să-l cresc și fără tată, cum l-am crescut și pe cel de-acum”. „Ți-ai respectat cuvântul dat”. „L-am dat, crezând că-l voi îndupleca pe Andrei să păstrăm copilul; deci, într-un fel, am trișat”. „Și-ai fi vrut să semene cu Andrei?”. „Nu”. „Și-atunci?”. „Mă gândesc la păcat”. „Ai o veșnicie în care să te tot gândești”. „Nu s-ar putea să nu mă mai gândesc la nimic?”. „Nu”. Fecioara se uita cu milă spre biata femeie îngenuncheată la picioarele Ei și căreia nu-i sunase încă ceasul.

Pe fața muribundei se-așternuse o adâncă durere, căreia rezidenta ar fi vrut atât de mult să-i știe cauza. „Doamne, ce? Și de ce?”, se gândi fata, căreia-i treceau prin minte atâtea întâmplări ale vieții proprii.

Dintre toți oamenii din viața ei, dacă i-ar fi fost s-aleagă, pe bâtu și pe mamarea i-ar fi ales pentru bunătatea și pentru judecata lor simplă și sănătoasă; și pe taică-său, pentru firea lui tăcută și răbdurie. Pe maică-sa în nici un caz nu și-ar fi ales-o mamă. Un cuvânt – unul singur – de tandrețe nu-și amintea să fi auzit din gura ei. Până la urmă, singura ființă pe care-o alesese și ar fi ales-o rămânea tot Sanda. Mihai, băiatul ei, fusese al ei până pe la doișpe-treișpe ani. Pe urmă, când se-apropia de el să-l sărute-n creștet și să-i spună „puiul mamei”, îi dădea mâna la o parte, plictisit, uneori chiar brutal. Nu mai erau de demnitatea unui „bărbat” asemenea giugiuleli de bebeluș. De-atunci, Suzana începuse să-l trateze ca pe-un adult, încet-încet, cu toate circumstanțele acordate pubertății – deși pentru ea pubertatea nici nu se simțise în comportamentul față de ceilalți – între ea și fiu-său se lăsa o cortină.

Copilul devenea un om ca toți oamenii. Era departe vremea când din sânul ei, odată cu laptele își împărțea viața cu viața pe care-o zămislise. Acele momente indescriptibile de contopire cu ființa creată de tine, de comuniune cu universul, se decolorau, încât își punea întrebarea dacă așa ceva chiar existase. Între adulți, oricare-ar fi încrederea și intimitatea, există totuși zone în care nu comunică și zone de suspiciune. În afara copilăriei, când omul spune tot ce gândește – ce-i în gușă și-n căpușă – apare o reținere, apare teama de-a nu supăra, de-a nu te dezvălui altuia oricât ți-ar fi

de-apropiat. Și mai ales începi să gândești rău despre oameni, le descoperi defecte, prin ei începi să descoperi imperfecțiunea și urâțenia lumii. Cât de strâmbă e lumea, începând cu sufletul omului și ajungând la manifestările sociale. Ruptura între tine și oameni începe cu nepăsarea ta față de dânșii; cea adevărată este însă cea când nu-ți mai pasă ce cred ei despre tine. După ce slăbise zece kilograme când se despărțise de Vlad, Suzana se-ntrebase ce anume era defect în persoana ei. După ce lichidase căsătoria cu Andrei, puțin îi mai păsa nu numai despre ce credea Vlad despre ea în momentul acela, dar nu-i mai păsa nici de ceea ce crezuse patru ani cât fuseseră-mpreună.

La institutul unde începuse să lucreze, adoptase comportamentul de pe când fusese profesoară. Foarte exigentă cu ea și nepăsându-i de chiulangii, de impostori, de-nvârtiți.

Pe vremea lui Vlad, când desenase rochia de mireasă pe-o coală ministerială pe care apoi o arsese și-i îngropase cenușa la rădăcina unei ortensii, chiar s-ar fi vrut mireasă, alături de Vlad. Acum, când se afla pe ultimul pat al vieții, șirul vieții care i se perinda prin ceea ce mai rămăsese din ființa ei, acuitatea momentelor reale se-ntrerupea uneori cu unele imagini a ceva ce nu trăise niciodată. Se vedea mireasă tânără, cu buchet alb de garoafe, pășind ca-n vis într-o biserică, ea singură. Agale ajungea la ușile împărătești, se uita-n dreapta, se uita-n stânga, se-apropia de iconostas pe care se afla icoana lor de-acasă, icoana rusească „adâncită”. Suzana, mireasă, dădea să sărute icoana. Maica Domnului se desprindea din icoană și, ca o femeie de-aceeași înălțime cu Suzana, îi întindea brațele și primea buchetul de garoafe. „Maică Sfântă, îți mulțumesc din adâncul sufletului că m-ai făcut să mă văd mireasă!”. Făcea o plecăciune adâncă în fața Sfintei și dintr-o dată se-ntorcea în amintire la viața viață, uitând că abia ce fusese mireasă.

Institutul de Calcul unde se-angajase cerea și alte cunoștințe decât cele ale unui doctor în matematică. Preocupată să nu fie cu nimic în urma unor colegi competenți și dotați, se-apucase și de-a doua Facultate și anume de ceea ce începuse să se numească A. S. E., adică ceea ce, pe când învățase maică-sa, în urmă cu niște ani, lumea numea Academia Comercială. „Tot cu nasu-n cărți, maică. Până când?”, o-ntreba coana Safta, mângâind-o pe umăr. Până s-apuce Suzana să deschidă gura, dădea răspuns întrebării Marioara, maică-sa. „Ce vrei, mamă, să facă? Măritată a fost, s-a dezmăritat. De măritat iară nu dă semne, copii n-are ca s-o tragă de poale,

așa că trebuie să facă și ea ceva”. „Bine, maică, da' n-are servici? N-a-nvățat destul pân-acum?”. „Las' să-nvețe că altă treabă n-are. Acasă, pun'te masă, ia-te masă. Altceva decât că-și spală chiloții și combinezonul ce mai face?”. „Cât sunt eu în putere, eu ce treabă am decât să văd de-ale casei? Eu să șed cu mâinile-n sân?”, încerca mamarea să-ndulcească atmosfera. „Mamare, învăț fiindcă nu vreau să fiu coada la noua slujbă, iar dacă e nevoie de făcut ceva în casă, nu mă dau îndărăt”, se gândise Suzana să-i răspundă bunică-sii și-n același timp să-i tragă un ibrișin pe la nas maică-sii, care uita că de pe când era copilă Suzana-și făcea curățenie și ordine în camera ei și nu se fofila când era vorba de curățenie mare-n toată casa. Când se văzuse-n bucătărie numai ea cu noră-sa, coana Safta i se-adresase pe tonul ei împăciuitor, obișnuit: „Marioară, maică, prea ești aspră cu fata asta. Crezi că ea n-ar vrea să fie măritată și să aive și copii? De ce să lovești omul unde-l doare mai tare?”. „Mamă, e bine să-i spui omului adevăru-n față. Suzanei nu-i facem nici un bine dac-o giugiulim și-o cocoloșim”. În chip de răspuns, coana Safta se mulțumise să ofteze și să dea din cap ca omul când nu știe dacă să zică da ori ba.

Suzana, departe de-a fi crezut că totul i se cuvenea, prețuia munca bunică-sii și pe-a maică-sii, și-nțelegea avantajele pe care le oferea viața lângă două femei harnice. Cât fusese măritată, își făcuse-o idee despre ce-nsemna să ții o casă. Piață, mâncare, curățenie, rufe; și totuși, tare mult și-ar fi dorit să locuiască singură și asta numai din cauza marelui talent al maică-sii de-a crea o atmosferă în care, pentru a nu se-ajunge la ceartă, fiecare trebuia să-și înghită limba. Înțelegea de ce în Apus tinerii-și luau repede zborul de lângă părinți. Acolo se putea. La noi, cum îți schimbai domiciliul și lăsai un colțișor liber într-o locuință, repede ți-l umplea Spațiul locativ cu cineva; în cel mai fericit caz, cu-o singură persoană. Cât fusese măritată nu-și făcuse mutația în locuința lui Andrei, cum cerea legea. De fapt, aspectul locativ o determinase ca la căsătorie să-și păstreze numele de fată. Nimeni din bloculețul lor nu știuse că fusese măritată, având ea grijă să fie văzută zilnic în domiciliul bunicilor și-al părinților.

Uneori îi părea rău că rupsese orice relație și cu Vlad și cu Andrei. Ce i-ar fi stricat să se mai întâlnească la o cafea, la o cofetărie, să fi stat prietenește de vorbă, ca niște oameni civilizați, mai ales că se despărțiseră în termeni atât de buni? Și tot ea-și zicea: „Ar fi fost o formă de ipocrizie. Vlad m-ar fi păstrat ca prietenă din milă, iar viața cu Andrei nu era de mine; cum el a rămas singur și cum ne-am iubit cu-adevărat, am fi lungit pelteaua.

La ce bun?”. Acelea erau momentele când își aducea aminte de ochii duri, verzi ca veninul ai locotenentului Călin Iovan. Îi păstra carta de vizită. După atâția ani, telefoanele s-ar fi putut să nu mai fie-aceleași și numele lui să fie altul. Și dacă toate ar fi rămas ca-n carta lui de vizită ce să fi făcut ea? Să-i telefoneze ca să-i spună că nu l-a uitat? Să-i comunice că doctorul Trestian nu se mai întorsese de la „bursă”? Ceea ce ei știau mai bine decât ea. Să-i spună că-n brațele lui Vlad și chiar în cele ale lui Andrei se gândise la el? Se gândise cum ar fi fost cu el?

Filmul Suzanei era-ntrerupt de câte ceva care-i răsărea deodată în minte: „Ce este sciaticul? Nerv sau mușchi?”. Și-ntrebarea rămânea fără nici un răspuns. Și tot ea-și spunea perfect împăcată: „Ce importanță mai are? Se incinerează la fel, orice-ar fi”.

Își dorise ceva cu pasiune în viață? Nu. Se-nscria-n cohorta celor care, dacă nu stau cu mâinile-n sân și n-așteaptă pară mălăiață, fac o meserie pentru a-și câștiga onest pâinea. Existau pasionați: fără-ndoială, niște mari artiști și unii profesioniști din domenii diverse. Andrei, de exemplu, pasionat să cutreiere lumea, pasiune însoțită de-o meserie: meseria de-a descoperi și de-a extrage petrol, făcută și asta cu dăruire și cu bucurie. Cu o cultură umanistă remarcabilă, dar cu un mod de viață, de cheltuire de sine, căruia Suzana nu-i făcuse față, recunoscând toate meritele lui Andrei și considerându-se pe sine față de el ca o găină domestică pe lângă un vultur; știuse de la-nceput că ei doi nu se potriveau. În calitatea ei de orătanie, avea să facă și-a doua Facultate, încă un doctorat, „ca să facă și ea ceva”, vorba maică-sii. De măritat, chiar nu-i mai dădea inima brânci. Un copil însă și-ar fi dorit, dar nu știa pe nimeni pe care să-l fi vrut tatăl progeniturii. Nemaivorbind de aspectul social. Bătăi, scandaluri, crătiți aruncate, mobile sfărâmate: orice, dar căsătorie să fi fost. Altminteri, unde mai era morala socialistă: „Familia, prima verigă a societății”? Deși toate statisticile arătau că în mare parte a lumii, în rândul căreia și România, erau mai multe femei decât bărbați; firesc, prin urmare, ca unele să rămână nemăritate, în socialism – „culmea libertății de gândire și-a egalității între sexe” – femeia singură era privită cu suspiciune și mai ales disponibilă pentru oricine i-ar fi făcut onoarea să-și manifeste vreun interes față de ea. Și una de asta să mai facă și-un copil din flori?

Suzana nu discutase în familie asemenea eventualitate. Era sigură că primii care-ar fi-nțeles-o – cu toată strângerea de inimă și cu toate părerile din neam în neam contrariate – ar fi fost bâtu și mamarea. Tată-său, deși

sigur de oprobriul la care l-ar fi expus fiică-sa, ar fi fost totuși de acord cu existența unui nepot din flori. Pe maică-sa parc-o auzea: „E viața ta; faci cum vrei, dar nu conta pe mine că am să ți-l cresc”. Norocul era că nici un „tată” nu se-arăta la orizont. Cât despre vreun soț, nici atâta. Căsătoria cu Andrei o obosise ca pe omul învățat cu șesul și care brusc se trezește că trebuie să escaladeze un munte. Simțea că avea nevoie de-o vreme ca să se ia de nouă și de proaspătă. Ce-i drept, ca și Sandei, nu-i stăteau pretendenții coadă la poartă, ca să fie-n embarras du choix.

„Ce-ar fi, Sanda, să facem și noi un copil?”, își întrebase Suzana prietena, în prezența doamnei Manoilescu și-a Farmacistei, femei cu vederi largi, fără false pudori. „Cred că ne-ar mătura la iuțeală de la Politehnică și pe mama și pe mine pentru asemenea încălcare a moralei proletare”, răspunsese prompt Sanda, iar maică-sa dăduse din cap în semn de aprobare. „Eu, divorțată, ea, nemăritată, membre „vajnice” de Partid, îți dai seama”. „Ție chiar îți arde sufletul după copii, Suzana? De ce n-ai făcut copil cât ai fost măritată?”, o-ntrebă Farmacista. „Fiindcă n-a fost să fie”, minți Suzana, care nu pomenise nimănui despre convenția dintre ea și Andrei: „Tu nu colinzi lumea cu mine, dar nici copii nu faci”. Dacă l-ar fi făcut pe cel pe care-l chiuretase, era sigură că Andrei nu l-ar fi suprimat, ba i-ar fi dat și pensie alimentară, dar pentru ea vorba era vorbă; și-n afară de asta, se simțea atât de sătulă de modul în care-și ruina viața Andrei, încât îi tăiase orice chef de-a-l mai perpetua în altă ființă.

„La mine, pân' la menopauză „a fost să fie” de șapteșpe ori, chiar cu doi pe care i-am iubit – de-altfel singurii – dar n-am simțit nevoia să-mi complic viața. Știu că la bătrânețe n-o să aibă cine să mă mute de la umbră la soare, ca pe ăia cu copii. Dar n-am văzut pe nimeni mort și ne-ngropat, cu sau fără copii. „Frumoasă” cum sunt, amestec între cal și porc, aveam de ce să mă reproduc, iar „dumnealor” erau toți însurați și cu odrasle-acasă. Am căutat și s-a nimerit să fie toți însurați; și ce bine mi-a căzut! Nu tu mâncare de făcut, nu tu izmene de spălat. Bărbați cu ora. Dacă ți-e așa un dor irepresibil de maternitate, până la menopauză ai timp de gândire”.

Acest aer de bravadă și de independență, pe Suzana n-o păcălea. Era un mod al Farmacistei de-a nu-și arăta frustrările pe care femeia singură, oricât ar fi de intelectuală, de preocupată de-o profesie, le duce cu sine: mai întâi, pe-aceea de-a nu fi avut un bărbat legitim la viața ei, pe cineva care să-i fie martor vieții de zi cu zi. Din aceste frustrări pornea aptitudinea Farmacistei de-a participa intens la viața altora, de-a face prietenii pasionale și marea

calitate de-a se face luntre și punte ca să le fie oamenilor de folos. Pentru Suzana nu era motiv de mândrie nici că fusese părăsită de Vlad, nici că ea-l părăsise pe Andrei. Nici de mândrie, nici de disperare: doar de amărăciune, de neîncredere în oameni și de-ntrebări dure cu privire la ea însăși.

„Suzana, tu te gândești că n-ai copii, în timp ce eu mă gândesc că la vârsta voastră Sanda e încă fată-mare”, spusese doamna Manoilescu pe tonul cel mai firesc din lume. Sanda era-ndrăgostită de-un bariton de la Operă, pe care-l cunoștea din familie; omul, politicos și urban, nu-i dădea însă nici un semn că s-ar fi gândit la ea ca la o femeie, cu toate manifestările neechivoce ale „suspinantei” că-l adora. La remarca maică-sii, Sanda își jurase că-n acea vară n-avea să se mai întoarcă de la 2 Mai fată-mare; de-ar fi fost să se culce și cu vreun lipovean beat.

La Institut, mai toți bărbații erau însurați și „netemperamentali”, cum îi categorisise Suzana, care cunoscuse și-acest gen și pe cel temperamental. Unul singur avea un aer non-conformist și ca îmbrăcăminte și ca mod de comportament. Era singurul care purta inel de aur cu-o camee, sigiliu la vremea ei, un obiect de familie după cum arăta posesorul. Cojoc de oaie cu lâna pe-afară, ca mocanii, peste un costum de calitate sau peste pantaloni și blezer asortat, cămăși la fel, cravate fine, discrete, pantofi străini, șosete culoarea pantalonilor, ras proaspăt totdeauna, cu-o mustață castanie, frizată natural, tunsoare gen perie, parfumuri occidentale care lăsau dâră-n urma personajului de talie mijlocie, cu-o siluetă impecabilă. Privirea masculului căruia nu-i rezistase niciuna și sub care se simțeau dezbrăcate și cântărite ca un cal de ochiul exigent al geambașului. Unei asemenea priviri, Suzana-i răspunsese cu un zâmbet fratern ce-și avea și el semnificația lui, adică: „Nu te osteni, băiete, că am mai văzut și alții ca tine”; ceea ce-l descumpănise pe junele cuceritor, care găsise că atitudinea cea mai potrivită era să coboare scara de unde-și aruncase ocheada și să se prezinte junei cu o reacție atât de neașteptată pentru el, învățat să i se răspundă provocator, genul „Maintenant à nous deux, Paris!”, un fel de „Acum, între noi doi, care pe care!”. Se-nclinase-n fața Suzanei, ca un domn din alte vremuri, și-și declinase numele și calitățile: „Îmi permiteți, doamnă, să mă prezint: Dan Dumitriu, inginer, specialist în rezistența materialelor, burlac, iremediabil”. Suzana-i întinsese camaraderește mâna, peste care el se plecase și i-o sărutase în stil desuet. Tânăra generație, chiar când mai săruta mâna, o ridica spre buze, înclinarea

fiind ieșită din modă. „Suzana Mănoiu, absolventă de Matematică. Divorțată. Celibatară înrăită”.

El lucra la sectorul condus chiar de director; ea – la altul, condus de-un profesor de la A. S. E., Chelebeu, personaj de-o perfectă mediocritate, care se-mbățoșa din când în când spre a-i face plăcere nevesti-sii, absolventă de Fizică, persoană perpetuu nemulțumită și plină de arțag. Doamna „sub-șef”, cum o numeau cei din sector, fusese îndrăgostită moartă de cineva tot din Institut, care-o părăsise pentru a-și lua nevastă din nomenclatură, echivalentă cu o asigurare tip „casco”, plus călătorii în străinătate, cu frecvența corespunzătoare poziției de care se bucurau cei din „Sfânta Sfintelor” comunistă, în care pătrunsese. Profesorul Mircea Chelebeu, șeful Suzanei, era tobă de carte, având și-un anumit simț al umorului, pe care voit și-l inhiba în prezența neveste-sii, căreia-i lipsea cu desăvârșire. El coordona tema de cercetare în care erau antrenate Suzana și încă trei colege, care toate erau absolvente, ca și ea, de Matematică. Una, foc de deșteaptă însă mare chiulangioaică, nevasta unui internist renumit căruia îi erau obligați destui oameni din Institut, alta – isteață și muncitoare, fără să dea sânge pe nas, iar ultima, complet aeriană, plină de fantezie, dar incapabilă să deosebească un drum bun de unul care nu ducea nicăieri. Persoană bizară și ca prezentare exterioară: coafată cu buclișoare ce se purtaseră cu cel puțin o sută de ani în urmă, îmbrăcată cu tot felul de haine de pe la strămătuși, zâmbind permanent unei lumi interioare care n-avea nimic de-a face cu lumea anilor '70. Suzana, învățată cu felul de-a fi al maică-sii, plin de „tandrețe”, era singura care se-nțelegea cu doamna „sub-șef”. Îi înțelegea frustrările de femeie înșelată în așteptări care, vorba românului: „Dacă n-are frumos pupă și mucos”. Cam asta însemna căsătoria ei cu Chelebeu. Fire mult prea-nchisă și discretă pentru a se confesa cuiva, poate că și Chelebeu iubise pe cineva care-l ignorase, iar Antoaneta, nevastă-sa, însemna pentru el ce-nsemna și el pentru ea: expresie a dorinței de-a demonstra că lumea nu se termina cu-o anume persoană. De câte ori se-ntâmpla un conflict între cei doi, sau între ei și cineva din sector, și se afla și Suzana de față, ea reușea să-mpace și capra și varza. Mircea Chelebeu avea însă o minte limitată de niște poncife în afara cărora i se părea o erezie ca un subaltern să-ndrăznească să se-aventureze. Dacă mai multe căi duceau la aceeași soluție, calea pe care-o adopta el era singura de urmat, chiar dacă celelalte erau mult mai simple și mai rapide. Chelebeu se simțea permanent sabotat de cei douăzeci și cinci de subalterni ai săi care, ce e drept, cu unele excepții, între

care se număra Suzana, îi puneau destule bețe-n roate, prin opoziție fățișă și mai ales prin „vorbite” la director, care nu-l situa în propria apreciere pe Chelebeu mai sus decât subalternii acestuia, dar îl păstra în post fiindcă directorul, deși inteligent și capabil, se menaja cât putea și le dădea altora să facă-n locul lui ce-ar fi trebuit să facă el. Printre ei, fără să crâcnească, se afla Mircea Chelebeu.

Directorul, inginer constructor, nu se omora cu firea nici pentru propriul sector, în care se bizuia pe câțiva specialiști de mâna-ntâi, care de mult ar fi fost vremea să fie pensionați, și pe câțiva tineri aleși fără pile și proptele, ci în urma unui examen cinstit, de mirare nu numai pentru România acelor timpuri, ci pentru România de totdeauna. Ca să poată huzuri, directorul avea nevoie de unii capabili și cu știință de carte care, fără a fi scos neapărat flăcări de inteligență pe nas și de perspicacitate, erau școliți serios și de-o perfectă obediență. Printre tinerii cu-o minte strălucită, în sectorul directorului, pe locul întâi se afla Dan Dumitriu, pe care unul dintre foștii lui profesori, specialist în rezistența materialelor, consultat și de japonezi, îl considera un geniu în materie. Dan Dumitriu era persoana în care se-ncredea cel mai mult directorul și-n spinarea căreia punea desaga cea mai grea, pe care Dumitriu o ducea cu grație, ca pe-un fulg, ignorându-i – făcându-se de fapt că-i ignoră – pe mediocrii și pe incompetenții din jurul lui. La Partid nu făcea valuri, dovedindu-se doar un membru conștiincios, care nu manifesta nici un protest față de nimic. Una dintre temerile majore ale lui Dan Dumitriu era teama de ridicol. În toate păstra o dreaptă măsură pentru a-și asigura un statut de bun profesionist și de om pașnic. Cunoscându-l mai bine și urmărindu-i privirea la ședințele comune, Suzana vedea din când în când aceleași sclipiri de ironie pe care le simțea în propriii ochi. Erau exact momentele când își căutau unul altuia privirea.

A doua zi după ce se cunoscuseră, Dan Dumitriu o invitase pe Suzana la o cofetărie pentru a se lămuri fiecare ce hram purta celălalt.

„Părinții mei sunt despărțiți de când aveam eu doi ani. Tata a părăsit-o pe mama „în favoarea” unei doamne mai tinere și, evident, mai gospodine. Mi-a plătit reglementar pensia alimentară, dar de la doi ani și până astăzi nu l-am mai văzut niciodată. S-a mutat din Timișoara, unde am rămas mama și cu mine. Acum fac toate eforturile să-i cumpăr mamei o garsonieră în apropiere de blocul meu, în Baba Novac, fiindcă a ieșit la pensie și vreau s-o am lângă mine. A fost profesoară de pian la conservator. Ideea că aș putea fi un „soț bun” ca tata mă determină să rămân burlac. E drept că pân-acum

nici n-am întâlnit femeia visurilor mele”. „Și care-ar fi ea?”, îl întrebase Suzana zâmbind. „Mă crezi că nu știu?”. „Te cred. Nici eu n-am în minte portretul bărbatului ideal și, deși părinții mei nu sunt despărțiți, nici eu n-am în față imaginea unei căsnicii ideale. O căsnicie pașnică și afectuoasă au bunicii mei paterni. Ceea ce ne obligă, și pe părinții mei și pe mine, să nu ne dăm poalele peste cap. Ca să nu dezamăgim acești oameni de modă veche și decentă, oameni simpli, dar cu-o judecată dreaptă care are ca deviză „ceea ce se cuvine”. „Dacă ești divorțată înseamnă că ai fost și măritată. Iartă-mă că te-ntreb, de ce te-ai despărțit?”. Pe Suzana o pufnise râsul. „Când doi soți vor să se despartă civilizat invocă la Tribunal „nepotrivirea de caracter”, care de cele mai multe ori se traduce prin nepotrivire la pat. Ei bine, eu m-am despărțit din nepotrivire a ritmului de viață, în primul rând…”. „Și-n al doilea rând?”. „Fiindcă eu îmi doream copii, el nu”. „Adică el nu voia să joace la ruleta destinului. Ți se părea atât de condamnabil?”. „Din punct de vedere logic, nu. Copiii, și nu numai ei, sunt lozuri câștigătoare și de multe ori lozuri pierzătoare la loteria vieții. Viață – unde totul este loterie. Femeile, într-o covârșitoare majoritate, vor să se perpetueze în alte ființe. Poate și de teama singurătății la bătrânețe”.

„Suzana, bătrânețea-n sine înseamnă însingurare”, și Dan Dimitriu își pusese mâna peste mâna ei. „Uite, eu, deși n-am avut în familie nici nebuni, nici idioți, n-am curaj să fiu tatăl cuiva. Să nu crezi că nu mă bântuie și pe mine gândul singurătății la bătrânețe, dar decât să fac un copil, mai bine aș lua o femeie cu un copil gata făcut, bun, zdravăn, sănătos”. „Crescut gata. Care să te scutească de plâns, de biberoane, de scutece”. „Te-ai măritat din dragoste?”. „Fostul meu soț era al doilea bărbat din viața mea, care, fizic, m-a atras irezistibil, în afara cunoștințelor lui din diverse domenii, fascinante și ele. Dar modul în care-și pierdea nopțile cu prietenii m-adusese la o stare de nevroză. Fiindcă orice poți schimba pe lume în afară de firea omului; fără scandal și fără un reproș măcar, mi-am făcut bocceaua și m-am întors la ai mei”. „În ce relații ai rămas cu el?”. „Când m-am despărțit am pus cruce oricărui fel de relații”. „Spuneai că el era al doilea bărbat din viață care te-a atras fizic în mod irezistibil. Cu primul ce s-a-ntâmplat?”. „L-am văzut o singură dată, în anul întâi de Facultate, dar multă vreme, multă, mă gândeam numai la el”. „Și de ce n-ai încercat să-l revezi?”. „Fiindcă era bine să nu-l mai revăd; mai mult nu-ți pot spune”.

Așa începuse prietenia lor. Dan făcându-i confidențe cu privire la iubitele lui, pe care le schimba destul de des, și pe care le supunea ochiului

critic al Suzanei, ea neavând ce confidențe să-i facă, ducând o viață monahală din punct de vedere al abstinenței, nefiind de fapt tentată de nici un bărbat din jurul ei. Directorul, un tip blond, suplu, cu ochi albaștri spălăciți și cu un ușor strabism divergent, se purta foarte amical cu ea, fără însă a sări gardul spre erotism. Secretarul de Partid, un tip bine legat, cărunt, cu ochi verzi, era deja în mare amor cu-o colegă măritată, mamă de copii, însurat și tată de copii fiind și el. Asta nu-l împiedicase să-i spună Suzanei: „Când mă inviți pe la tine?". Își zicea omul că dacă-ți înșeli nevasta, amanta de ce nu ți-ai înșela-o? „Dacă vreți să-mi cunoașteți bunicii și părinții, când doriți, altminteri, domnule inginer, am un principiu de la care nu mă abat: „nu bărbați însurați și nu colegi de slujbă". „Dan Dumitriu nu ți-e coleg de slujbă?". „Mă credeți sau nu, între mine și Dan e-o relație de frate-soră". Că asta nu prea credea nimeni din Institut nu-l supăra pe Dan, n-o supăra nici pe Suzana. Amândoi erau oameni necăsătoriți, iar atitudinea lor, unul față de altul, în lume ca și-n particular, era perfect decentă. O zi mergeau la slujbă cu mașina lui Dan; o zi, cu a Suzanei. În felul ăsta, amândoi cheltuiau pe benzină jumătate din ceea ce cheltuiseră înainte de-a stabili această convenție între ei. Ideea fusese a lui Dan, care se oferise s-o ducă și pe Suzana cu mașina lui, ceea ce-ar fi-nsemnat să facă niște kilometri-n plus, ca s-o ia de la ea de-acasă. Suzana, care moștenise ceva din pragmatismul maică-sii și neplăcându-i să profite de pe urma nimănui, hotărâse formula „o zi eu, o zi tu", iar la sfârșit de lună împărțeau cheltuielile pe din două.

Deși din neam care de la 1848 se ilustrase prin generații de intelectuali unul și unul, Dan, cu toată alura lui elegantă, nu se ținea însă nasul pe sus; ceea ce o-ncurajase pe Suzana să-l invite la ea acasă. La el era o ordine „de fată bătrână". Așa o caracterizase Suzana, despre care nu se putea spune că era certată cu ordinea. Dan îi povestise Suzanei că se despărțise de-o iubită fiindcă, într-o zi când o avusese-n vizită, iubita, făcându-i-se foame, mâncase cu furculița direct din cratiță; ceea ce lui i se păruse culmea mitocăniei, la care nu se-aștepta din partea fiicei unor profesori. „Nu spun că era culmea eleganței să mănânce din cratiță, dar nici motiv „de divorț". Diagnosticul meu: n-o iubeai, altminteri putea să-și bage și mâinile-n cratiță".

După un moment de tăcere, Dan răspunsese pe un ton cumpătat: „Ai dreptate. N-o iubeam". „Dane, relația voastră nu era sortită „să facă mulți purici" – vorba mamarei mele – așa că cratița, scuzați cacofonia, a fost doar

pretextul rupturii”. „Ești o adevărată teoreticiana a amorului. Cu practica stai slab. Te-ai gândit vreodată la ceva erotic între noi doi?”. „Dane, nu m-am gândit și nu mă gândesc. Fiindcă o prietenie pentru mine e mai importantă, mai de preț decât un amor, știind amândoi că amorul nu moare, dar trece”. Dan îi sărutase mâna și oftase. „Nu-ți încurc viața? Toți din jurul nostru ne cred amanți. Poate că-ndepărtez de tine un om pe care l-ai iubi”. „Nu-mi încurci nimic. Iar omul ăla despre care vorbești tu, dacă se-arată cumva la orizont, am să ți-l semnalez”.

Cunoscând-o pe mama lui Dan, Suzana își făcuse o idee despre ce-nsemna o veche familie de intelectuali bănățeni, în care existaseră și câțiva mitropoliți și câteva personaje care luptaseră pentru alipirea Transilvaniei la cosângenii ei valahi și moldoveni. Era această doamnă o persoană elegantă în toată modestia ei vestimentară, împodobită cu-o camee, o bijuterie valoroasă prin finețea lucrăturii, în contrast cu bijuteriile de după 23 August, la care se-aprecia gramajul – moda bijuteriilor la kil. Doamna Lavinia Juja revenise după divorț la numele ei de domnișoară. Povestea ca pe un lucru firesc trecutul familiei sale și numai când o justifica subiectul în discuție. „Îmi place să-mi amintesc oamenii – oameni din familia mea, ca pe niște exemple, dar nu consider că am vreun merit fiindcă mă trag din ei”.

Mama lui Dan nu era nemulțumită de fiu-său, care se purta exemplar, ci îngrijorată că la treizeci și cinci de ani nu-și făcea o familie. Asta i-o spusese Suzanei, când erau numai ele două. „Suzana, știu că n-am nici o cădere să m-amestec într-un lucru delicat și care vă privește numai pe voi doi, dar nu-nțeleg de ce nu vă căsătoriți, tu și cu Dan”. „Doamnă, chiar dacă nu mă credeți, Dan și cu mine suntem doar prieteni. Prieteni, pur și simplu. Vă rog să nu mă spuneți: impresia mea este că Dan caută un prilej să plece din România unde, ce e drept, capacitatea lui nu este folosită. Nu spun apreciată ci folosită. Fără să se plângă, îl văd că se simte ca-ntr-un corset. Vrea să vadă lumea și să aibă cui s-arate ce știe și ce poate cu adevărat”. Doamna Juja dăduse cu tristețe din cap și nu făcuse nici un comentariu.

Suzana îl invitase la masă pe Dan când era familia ei în plen. Când cineva îți este-apropiat, simți nevoia să-l plasezi în mediul în care trăiește și din care provine. Dan, ca și maică-sa, nu găsea că un om își poate afla merite în antecesori. Încurajată de-asemenea atitudine, Suzana voia să fie-așezată-n mintea lui și-n decorul ei familial, nu păstrată numai în calitatea de colegă, de „conducător auto”, de confidentă și de „consilieră”.

Mâncaseră-n sufragerie, cu tacâmuri grele de argint, făcând parte din zestrea Marioarei, etalate pe-o față de masă din damasc bleu pal, dintr-un serviciu de culoarea untului, cu ghirlande fine de trandafiri pe margini, un „Limoges” cumpărat de dom' Tudose dintr-o casă boierească. Feluri gustoase și nesofisticate. „Domnu' Dan, maică, hai să-ţi mai pun o lingură”, îl îndemna mamarea. „Domnu' Dan, pe vremea mea, dumneata ai fi fost director pe undeva, la câtă carte știi, după cum ne-a spus Suzana și după cât te vede omul. Acu', în posturi sunt ăia cu Partidu'. Nu e vorbă că totdeauna s-a umblat la noi cu propteaua și cu politica, da' mai răzbeau și ăi cu minte. Acu'…”, zisese dom' Tudose. „Tată, acuma s-au schimbat stăpânii. În rest, nu e vreo deosebire chiar ca de la cer la pământ”, catadicsise și Marioara Mănoiu să rostească în timp ce-l cântărea din ochi pe Dan Dumitriu. „Ceea ce nu poate nimeni să nu compare este ce câștigă la noi și ce câștigă-n Occident un om cu-aceeași capacitate intelectuală, profesională, în fine…”, își exprimase și Costel Mănoiu părerea. „Eu știu că pe vremea când aveam atelier de mobilă, un client al meu, colonel, avea șapte mii pe lună și-un porc de două sute de kile costa patru mii”, intervenise dom' Tudose. „Tată – se-ntorsese iară către el Marioara – până-n războiul din '39, în România, mâncarea era ieftină. Mi-aduc aminte, când eram elevă, la Craiova, cum oamenii, care săpau iarba de la marginea trotuarelor sau care munceau la pavaj, își scoteau pâinea cumpărată de la Salzer sau de la Drugă, o tăiau în două, o stropeau cu untdelemn și-o mâncau cu măsline, cu țâri, cu brânză și cu ceapă, iar ca „desert” – halva. În schimb, la mine-n sat, toată vara, nu ieșea lumea din ciorbă de știr acrită cu aguridă ori cu oțet. Așa că un bine general n-a existat niciodată”. „Eu știu că până-n război, banul nostru românesc era egal cu francul francez. Cât am stat un an la Paris, din '38 în '39, la École des Arts et Métiers trăiam bine – fără să fac lux – cu banii pe care mi-i trimiteau părinții. Comunismul ne-a dat îndărăt cu-o sută de ani”, adăugase Costel Mănoiu pe-un ton amar. „La câte datorii de război le-am plătit rușilor și la cât au „muncit” ei ca să ne dea-ndărăt, încă n-am ajuns atât de rău. De când am apărut noi, românii, pe lume s-a aflat totdeauna cineva sau ceva care să ne dea una-n cap și să nu ne îngăduie să ieșim și noi la lumină. Între cele două războaie mondiale se formase-n România o clasă de mijloc, o clasă care tindea să crească și să asigure o anumită stabilitate și bunăstare. Acuma, de-o parte „ei”, de-o parte „noi”. „Ei” au tot ce le poftește inima, iar „noi” – ce mai rămâne de la „ei”, constatase Dan. „Acum, în mare, suntem compuși din săraci-săraci și din fosta clasă de

mijloc, sărăcită și ea, iar „ei” sunt – pe banii statului – substitutul protipendadei de dinainte de comunism. Deosebirea cea mai mare între înainte și acum este atenția pe care trebuie să ți-o impui, legată de ceea ce vorbești și cu cine vorbești. Adică să nu uiți frica de autorități, fiindcă ea te ține în afara pușcăriei, în condițiile în care-avem trecutul pe care-l avem și prezentul pe care-l trăim, să ne mai mirăm că deviza românului e „las' că merge ș-așa” și-acest spirit de „lasă-mă să te las”?”, conchisese Marioara pe-un ton constatativ.

„Uneori, cu sau fără frică, tot în pușcărie ajungi și ajungeai mai ales imediat după instaurarea comunismului. Fratele bunicii mele din partea mamei a murit la Aiud pentru simplul motiv că era episcop”, se destăinuise Dan Dumitriu – ceea ce Suzana atunci aflase – vrând să arate familiei Mănoiu cât credit îi acorda. Coana Safta-și făcuse cruce și zisese „Mulțumim lui Dumnezeu că n-am avut pe nimeni în pușcărie!”. „Mare lucru, doamnă. Puține familii care să nu fi avut pe cineva la Canal sau la pușcărie până-n '64. Un fost coleg al meu de liceu, student în anul întâi la Medicină, în momentul arestării a fost implicat într-un lot de tineri, condamnați mai întâi la moarte – „complot împotriva siguranței statului” – apoi li s-a comutat pedeapsa în douăzeci și cinci de ani de pușcărie. A scăpat în '64, ca și ceilalți condamnați politic. Anul ăsta abia-și termină facultatea, la Filologie, fiindcă la Medicină au refuzat să-l mai primească”, i se-adresase Dan mamarei, care iară-și făcuse cruce și dăduse din cap a compătimire. „Doamnă – i se-adresase Dan direct Marioarei Mănoiu – și „merge ș-așa”, și „lasă-mă să te las” sunt expresia lipsei de motivare a efortului. Ridicai o casă, ți-o făceau scrum unii și alții; muncești azi, tot ăla cu mapa e mai tare decât ăl cu sapa. Și-atunci?”.

Dan, având știința unui comportament social desăvârșit, se retrăsese la timp, apreciind că oricâtă plăcere le-ar face gazdelor un musafir, el nu trebuie să abuzeze de timpul lor și să-i aducă-n starea de-a-și stăpâni cu greu căscatul. Își luase rămas-bun de la toți și-și punea fularul, când mamarea apăruse-n vestibul și-i întinsese ceva-nvelit în hârtie albastră. „Domnu' Dan, maică, ia niște dulceață de trandafiri făcută de mine”. „Sărut mâna, doamnă. Să știți că de când trăia bunica n-am mai mâncat dulceață de trandafiri”. Dan era sigur că un suflet cucerise oricum în familia Mănoiu. După ce plecase, coana Safta o trăsese pe nepoată-sa de mână spre bucătărie. Se uitase împrejur și când se convinsese că sunt singure îi spusese cu glas scăzut Suzanei: „Maică, dacă o mai fi să te măriți vreodată,

să te cununi neapărat la biserică. Fiindcă dacă nu ești cununată de popă, nimic din ce dai de pomană nu e primit. Asta o știu din bătrâni”. „Așa am să fac mamare, dacă o mai fi să fie”. „Și cu domnu' Dan ce e?”. „Mamare, suntem doar colegi și prieteni, atât și nimic mai mult”. „Păcat, Suzană, mamă, că e băiat de salon, mai rar în ziua de azi”.

Lui Dan, cea mai interesantă persoană din familia Mănoiu, din punct de vedere intelectual, i se păruse Marioara – o ființă inteligentă, rece, fără iluzii asupra trecutului, a prezentului și, era de presupus, nici a viitorului: privind totul ca pe-un spectacol în care-și juca rolul, fără participare afectivă. Suzana moștenise blândețea bunicilor și-a tatălui ei, oameni cinstiți și de ispravă; și ceva, probabil, de la maică-sa: puterea de-a o rupe cu un om definitiv și dintr-o dată, ca și când ar fi tăiat o sfoară cu foarfecă. Fără ca Suzana să-i fi pomenit de trecerea lui Vlad Tătăranu prin viața ei, cu totul din întâmplare, Dan Dumitriu aflase de-această poveste chiar de la Andrei, fostul ei soț, pe care-l cunoscuse prin noul director-adjunct al Institutului.

Acest director-adjunct, inginer constructor, bun profesional, profitând de originea lui socială sănătoasă – fiu de croitor – îi dădea tare cu Partidul, ceea ce nu-ntârziase a-și arăta roadele: un an în Anglia, cu nevastă, cu copil; un an în Franța, de asemenea; pentru a-l înlocui în cele din urmă pe fostul director, care trecuse cu toată norma la Politehnică. Directorul angaja diferite lucrări, spre folosul Institutului și spre creșterea propriului prestigiu, bazându-se pe câțiva subalterni – între care Dan Dumitriu – pe care-avea grijă să-i răsplătească fie cu prime grase, fie cu specializări în Occident. Suzana, care nu se număra printre abonații la primă, nu-l întrebase pe Dan de ce muncea atât de mult suplimentar în folosul directorului care nu-l asalta cu primele, nu-l întrebase fiindcă era sigură că urmărea o plecare în Occident.

„Am aflat că ești în amor cu fosta mea nevastă, dragă Dane”, îl luase de-a dreptul Andrei Tătăranu. „Fosta dumitale nevastă?”. „Da. Suzana Mănoiu. Am fost trei ani însurat cu ea și-i păstrez cea mai frumoasă amintire și e pentru prima oară când regret că m-am despărțit de-o femeie. Și văru-meu, Vlad Tătăranu…”. „Cel de la Cibernetică?”. „Da, el. El a fost patru ani în amor cu ea – înainte ca eu s-o fi cunoscut – când ghinionul i-a scos lui Vlad în cale o mare pasiune. Și el o regretă pe Suzana. Mi-ar părea bine din tot sufletul ca măcar acum să aibă noroc”. „Dragă Andrei Tătăranu, fără să-mi fi pomenit vreodată numele dumitale, Suzana-ți elogiază

inteligența și cunoștințele. Mi-a spus că nu s-a putut adapta ritmului dumitale de viață”. „Cine dracu' să se-adapteze ritmului de viață al unui nebun? Dacă i-ai cunoscut familia, ți-ai dat seama că ăștia-s oameni cu ore de masă, de culcat, de sculat. Oameni normali. Bătrânii sunt adorabili. Îmi pare rău că Suzana a rupt-o definitiv cu mine, ca și cu Vlad de altfel. Am văzut-o din mașină acum vreo două săptămâni, dar n-am putut opri fiindcă eram într-un șir și-abia trecusem de-un stop… Sub o fire blândă și acomodantă are un caracter foarte hotărât; iar în ciuda acestui caracter este atât de vulnerabilă, atât de ușor de rănit. Sper să aibă mai mult noroc de data asta: cu dumneata adică”. Dan tăcuse.

Vorbind despre plecări definitive din Țară, Suzana-i spusese lui Dan că o specializare în Occident i-ar fi convenit de minune, dar să plece definitiv – asta niciodată. „Atâta timp cât am bunici și părinți, cât am doi prieteni – pe tine și pe Sanda – cât am un acoperiș deasupra capului, o slujbă, o pâine pe masă, cărți, teatru, concerte, operă, de ce să plec? Poate ți se pare că nu mă ridic cu gândul mai sus de genunchiul broaștei, dar nu vreau să par ceea ce nu sunt. Nu sunt nici un geniu neînțeles în țara mea și nici o mare capacitate profesională care nu se poate desfășura aici. Regimul? Am moștenit ceva sigur de la mama: lipsa de iluzii asupra a orice. Mama spune că în momentul când o să cadă comunismul, au să se ridice tot lichelele și tâlharii ca și până la venirea rușilor. „O să-l schimbăm pe dracu' cu tat-su”. Și culmea e că dintre „paseiști”, așa cum i-ai văzut pe bunicu-meu și pe tata, niciunul n-o contrazice”. „Maică-ta e convinsă că o să cadă comunismul chiar în timpul vieții noastre?”. „Ea nu precizează momentul. Spune doar că pe lume nimic nu e veșnic, iar cine a făcut posibilă instaurarea comunismului o să-l și dea jos”. „Și după opinia doamnei Mănoiu cine a instaurat comunismul?”. „Ajutorul neprecupețit al Germaniei, în primul Război mondial; și-l menține pasivitatea bine calculată a capitalismului actual”. „Și pe ce-și bazează părerile astea?”. „Pe lecturile a tot ce-și procură legat de cele două Războaie mondiale. Ea nu citește decât istorie și memorialistică. Zice că din beletristică nu poate afla decât ceea ce știe din viață. Asta nu-nseamnă că n-a citit clasicii; bibliografia obligatorie de la Filologie pe care i-o dădea Sandei o fostă colegă a noastră de clasă, care-a făcut engleza. Sanda, mare iubitoare de muzică și de literatură, zice că noi, cei cu facultăți de științe exacte, nu trebuie să ne limităm doar la ceea ce este obligatoriu-n meseria noastră”. „Are dreptate. Să te limitezi numai la ceea ce-ți cere o meserie tehnică e ca

și când te-ai închide-ntr-o cochilie… Tu nu vrei să pleci din Țară, fiindcă aștepți căderea comunismului?”. „Nu sunt defel convinsă că am s-apuc așa ceva, dar nu-ți poți închipui cât mă traumatizează schimbările. Dacă nu erau mama și prietena noastră Farmacista, care să-ntoarcă lumea pe dos și să afle de examenul de la Institut, cred că muream profesoară la Ploiești. Mi-e groază de schimbări”. „Chiar dacă ai pleca împreună cu un om de nădejde?”. „Andrei era, din punct de vedere profesional și chiar uman, foarte de nădejde și totuși nu m-aș fi-ndurat să plec de lângă ai mei cu anii. Tu te-ai îndura s-o lași pe doamna Juja singură și să pleci?”. „Am discutat cu ea o asemenea eventualitate și știi ce mi-a spus? „Dane, în mod firesc ai să mai trăiești și după ce eu n-am să mai fiu. Nu-ți lega viața de viața mea. Părinții înseamnă trecutul. Dacă ai de gând să pleci, pleacă acuma, cât ești încă tânăr, că mie cine-știe câte zile mi-o da Dumnezeu și ar fi prea târziu pentru tine ca să te mai transplantezi”. „Cred că și mama ar fi spus la fel, dac-aș fi vrut s-o iau prin lume cu Andrei și chiar de tot, dar eu nu vreau să plec”.

Această părere statornică a Suzanei îl determinase pe Dan să evite complicarea situației dintre ei, adică să-și înfrângă pornirile care-l îndemnau spre Suzana dincolo de relațiile lor de prietenie, momentele când o privea ca pe-o femeie atrăgătoare care-i stârnea curiozitatea masculină. Preferase să abordeze o cucoană cu cinci ani mai în vârstă decât el, divorțată, cu-o fetiță de cincisprezece ani. Doamna îi fusese prezentată de Vlad Tătăranu: era secretara catedrei lui, licențiată în sociologie, cum avea să afle Dan mai târziu. „Tot de la Suzana mi se trage”, își spusese Dan, care căutase să-l cunoască pe Vlad Tătăranu în vederea reconstituirii acelei perioade din trecutul Suzanei, despre care nu-i pomenise nimic, curiozitate motivată oficial de-o consultație profesională. Pe cât de volubil și de comunicativ era Andrei, văru-său, pe-atât de scump la vorbă și fire închisă era Vlad Tătăranu. Doar ochii căprui, ușor protuberanți, trădau câte o reacție la ce auzea, restul făpturii lui având o nemișcare asiatică. Dan se prezentase la el cu-o listă de probleme care-i cereau colaborarea cu un cibernetician – pentru niște articole pe care el le scria și directorul le semna. Vlad, în explicarea unor fenomene foarte complicate, avea o limpezime ce dovedea o calitate intelectuală ieșită din comun și niște cunoștințe fără cusur, fără lacune „estice” în domeniul lui. Avea aerul acelor vechi profesori, niște nume înainte de '44, de care Dan Dumitriu mai avusese parte în primii ani de facultate.

Se gândea el că Suzana, crescută sub deviza a ceea ce se cuvine, fusese atrasă de sobrietatea și de cunoștințele lui Vlad Tătăranu; iar Vlad, atras de aerul de fată cuminte al Suzanei, de profunzimea judecății ei. Lui Dan i se părea că ei doi, Suzana și Vlad, ar fi fost o pereche foarte potrivită. Și totuși Vlad se aprinsese după o femeie frumoasă și temperamentală, care la trei ani de la căsătorie își luase – declarându-i soțului ei – un amant, și încă pe cel mai apropiat prieten al familiei, ceea ce nu-i schimbase „legitimului" atitudinea față de prieten și nici pe-a nevestei prietenului față de rivală. Asta-i amintea lui Dan ce povestea bunică-sa despre regina Maria și prințul Barbu Știrbey. Doamna Nadejda Știrbey nu era deloc deranjată de iubirea dintre soțul ei și regină, iar regele Ferdinand nu avea sfătuitor mai de nădejde și mai apropiat decât pe Barbu Știrbey.

Orgoliul i-ar fi cerut lui Vlad Tătăranu să-și pună nevasta s-aleagă între el și amant, ori măcar s-o rupă cu amantul. Acceptând situația triunghiului conjugal – care nu era o noutate-n istorie – Vlad Tătăranu se arăta atât de orgolios încât nu se sinchisea de opinia publică. „Eu, Dan Dumitriu, aș accepta asemenea situație? Cred că nu. Orgoliul meu e un orgoliu cu nimic ieșit din comun". Secretara lui Vlad Tătăranu, pe nume Sabina Urseanu, era o femeie mărunțică, bine proporțională, cu-o figură între oval și rotund, cu trăsături delicate, cu un păr bogat castaniu, cu-o tunsoare scurtă, feminină însă, discret fardată, discret parfumată, cu o voce pe măsura întregii ei făpturi, blândă, lipsită de orice stridență.

Când se dusese a doua oară să-l consulte pe Vlad Tătăranu, Dan îi dusese Sabinei flori și-i sărutase ceremonios mâna: „Sărut mâna, domnișoară". „Doamnă. Am o fată de cincisprezece ani". Nu-i spusese că era divorțată, mai întâi fiindcă nu-și făcea biografia în fața acestui inginer despre care mai aflase și ea câte ceva, și-n al doilea rând ca divorțul să nu-i pară preopinentului o invitație la o cunoaștere mai apropiată. Dar Dan, care mergea direct la țintă, o-ntrebase: „Măritată?". „Fostă", răspunsese doamna Urseanu. „În acest caz ar supăra pe cineva dacă am lua masa împreună într-o seară?". „După câte știu eu – nu".

Așa-ncepuse idila între Dan și Sabina. Explicându-i noii lui cuceriri prietenia care-l lega de Suzana, Dan găsise de cuviință ca ele două să se cunoască. Neîncrezătoare în prietenia dintre o femeie și un bărbat, Sabinei îi dispăruse însă orice suspiciune când o cunoscuse pe Suzana. Abia după ce Suzana-și dăduse „avizul favorabil" în privința Sabinei, i-o prezentase Dan doamnei Juja. Pe doamna Juja, deși ar fi dorit pentru Dan o femeie mai

tânără decât el și fără copil, delicatețea Sabinei, buna creștere și modestia fiică-sii o-mbunaseră în privința celor două, aducându-și aminte că și ea, fără nici o vină, fusese părăsită de-un bărbat. În momentul când le cunoscuse pe Sabina și pe Sorana, fiică-sa, doamna Juja-femeia o-nfrânsese pe doamna Juja-mama. Dan îi declarase maică-sii că Sabina era singura femeie care-i inspirase gânduri de căsătorie. Trecuse sub tăcere lipsa dorinței lui de paternitate. Așa cum trecuse și doamna Juja sub tăcere întrebarea cu privire la Suzana: oare ea nu-i inspirase lui Dan niciodată ideea de căsătorie? Peste șase luni de când se cunoscuseră, Dan și Sabina se căsătoreau civil și numai civil – așa cum se cuvenea unor membri de Partid – într-un cadru restrâns: mirii, soacra-mare, doi prieteni ai lui Dan, vecini de apartament, fiica și o mătușă a miresei, Suzana și Sanda. Sabina îi invitase pe toți la masă în apartamentul ei, compus dintr-un hol mare și din două dormitoare cu-o terasă cât o cameră, cu fața spre Cișmigiu. În acest apartament locuiseră părinții Sabinei, mutați la Domnul cu câțiva ani mai înainte și, după divorț, ea, fiica și mătușa Sabinei. Masa oferită de proaspăta măritată fusese abundentă și de-un rafinament de restaurant de mare lux.

Doamna Juja se mutase de la Timișoara în apartamentul lui Dan, iar el în apartamentul Sabinei.

Dan își conducea nevasta la slujbă, deci tovărășia cu Suzana din punct de vedere transport – „o zi tu, o zi eu" – luase sfârșit. Atât cât le-ngăduia timpul liber, Dan și Suzana stăteau de vorbă la Institut ca și înainte, ba chiar mai mult, fiindcă Dan căuta orice prilej să schimbe măcar două vorbe cu prietena lui, a cărei lipsă din mașină – un fel de a spune – o simțea tot mai acut. Sabina nu-l dezamăgise nici înainte, nici după căsătorie. Dar compartimentul în care-și avea loc Suzana era numai și numai al ei, pentru că ea era singura ființă căreia Dan i se-arătase așa cum era el: amestec de bunătate și de milă, cu manii de fată bătrână și cu abilitatea de-a se strecura pe sub pielea unora pe care nu dădea doi bani, dar cărora le făcea cu sârg servicii, în așteptarea unei recompense grase. „Suzana, îmi lipsesc atât de mult drumurile noastre-mpreună. Îmi lipsești tu. N-am ce să-i reproșez Sabinei, dar locul tău nu-l poate lua nimeni. Oamenii știu atât de puțin despre ce-nseamnă prietenia dintre un bărbat și o femeie". „De unde vrei să știe, Dane? Atât de puțini concep că așa ceva există. În privința ta și-a mea, s-ar putea ca acești doi ani din viața noastră să rămână cei mai frumoși, cei mai curați. Banul nostru alb pentru zile negre".

Peste șase luni de la căsătoria lui Dan cu Sabina, directorul se achitase onorabil față de Dan: îl trimitea reprezentant al României pe lângă o comisie de specialitate în rezistența materialelor, cu sediul la New York. La București, la aeroport, se afla exact „formația” de la căsătorie, urmând să plece Dan, Sabina și Sorana. Ultima de la care-și luase Dan rămas-bun fusese Suzana. Se-apropiase de urechea ei și-i șoptise: „Ai să fii totdeauna cu mine”, și-o sărutase apăsat pe gură.

La-ntoarcerea-n oraș, Suzana o rugase pe Sanda să-i conducă mașina și s-o ducă pân-acasă.

Suzana se vedea într-un aeroport, ducându-și o mână la gură și abia ținându-și lacrimile.

Rezidenta ațipise. Parcă intrase-ntr-o biserică și se-apropiase de iconostas pentru a se-nchina și-a săruta icoana. Desprinzându-se din icoană, în față i se-nălțase Sfânta Fecioară care o binecuvânta și-i șoptea: „Roagă-te Tatălui să nu ai soarta femeii pe care-o veghezi. Roagă-te să nu-ți pară niciodată rău că ai făcut un copil”. Și Sfânta se-nălțase pe un nor vioriu de cerneală.

Dan îi telefona Suzanei – telefonul o fi fost, n-o fi fost ascultat? – și-i descria orașul, îi spunea cât de greu le era să se-acomodeze și cum îi ocoleau românii din America. Suzana știa povestea cu „ocolitul” de la un alt coleg trimis la specializare în Franța: „Toți românii, fie fugiți, fie emigrați legal, ne consideră oamenii Securității, pe noi ăștia trimiși oficial de Stat. Nu mi se spunea decât: „ferește-te de cutare că e agent”, așa cum și despre mine li se spunea altora același lucru”.

Într-un regim care nu dădea nici măcar o viză turistică fără asentimentul Securității, era firesc să-l privești cu suspiciune pe unul trimis oficial în Occident. Părinții Suzanei doriseră să meargă într-o excursie colectivă în Ungaria. Maică-sa primise pașaport, taică-său nu. Marioara înapoiase autorităților pașaportul. „V-ați răzgândit, tovarășa?”, o-ntrebase ofițerul de serviciu. „Dacă bărbatului meu nu i s-a dat pașaport nu mă duc nici eu în Ungaria. Ce, să zbor singură peste graniță-n Austria?”. Ofițerul rămăsese cu pașaportul în mână și cu ochii bleojdiți de uimire, în timp ce „tovarășa” îi întorcea spatele.

Costel stăruise ca Marioara să meargă-n excursie fără el, dar nu reușise s-o convingă. „Așa cum am trăit pân-acum fără să văd Ungaria oi trăi și de-aici înainte”. Într-un an își încercase norocul și Suzana, pentru o excursie la Praga. Nu primise nici ea pașaport. Ca și părinții ei, hotărâse să nu-și mai

facă nervi și pe tema autorităților, motive de enervare aflându-se la tot pasul, de la vânzătoarele de magazin, care nu se simțeau bine până ce nu te bruftuluiau, până la cei care vegheau la bunăstarea poporului și la securitatea lui. „La urma urmei, noi nu ne cunoaștem țara și hop în străinătate”, zisese Marioara și, fără să-i întrebe pe-ai casei – planificând doar concediile de odihnă al ei, al lui Costel și-al Suzanei, ca ele să coincidă – cumpărase prin O. N. T. un tur de trei săptămâni al României, pentru cinci persoane. N-o impresionaseră protestele soacră-sii. „Mamă, nu te căina atâta că nu te duce nimeni la tăiere și nici pe picioare. Ne duce autocarul și nu-mi mai da zor cu bătrânețea că n-ai o sută de ani”.

Excursia fusese o-ncântare mai ales pentru coana Safta care din București nu ieșise niciodată și chiar și pentru dom' Tudose care, mai umblat decât nevastă-sa, cunoștea Craiova și tot drumul din acel oraș până la el în sat, plus locurile pe unde-l purtase războiul din '916. „În vremea noastră, a mea și-a Săfticăi, „la băi” mergea numai lumea bogată. „La băi” și-n străinătate. Pe vremea noastră n-o avea lumea așa cu umblatul. Da' acuma văd și eu că se merită”. Ghid le fusese o tânără absolventă de Geografie, cunoscătoare de engleză, de germană și de rusă, o persoană mărunțică și mult prea delicată pentru asemenea meserie în care avea de-nfruntat responsabili de hoteluri și de restaurante, dintre care unii se credeau zei ai locului și căutau să tragă chiulul cât puteau și la ce puteau. „Lucreția, îi spusese Marioara Mănoiu domnișoarei ghid, mă lași pe mine când e vorba de responsabili; dumneata te ocupi de traseu, de opriri, de organizarea excursiei propriu-zise”. Problemele-n neregulă, precum lipsa hârtiei higienice, a săpunului, lenjeria neschimbată, porțiile de mâncare „ajustate” o puneau pe Marioara Mănoiu în mișcare. „Să vină imediat responsabilul”. Iar responsabilul încerca mai întâi cu cacealmaua și cu intimidarea: „Dumneavoastră cine sunteți?”, i se-adresa el Marioarei Mănoiu pe-un ton superior. „Dacă doriți, stimate tovarășe, o să aflați, n-aveți grijă. Până atunci, poftiți dumneavoastră cu mine la mese, numărați frunzele din salată și cântăriți porția de friptură în fața mea”, și Marioara Mănoiu înfigea un pumn autoritar pe colțul câte unei mese unde-l condusese pe responsabil. Pe loc se-nmulțeau frunzele de salată și se-aduceau suplimente la friptură, se schimba rapid lenjeria, apărea hârtie higienică, săpun, se-nlocuiau becurile arse.

Marioara Mănoiu, ca și ceilalți excursioniști, între care trei ruși, bărbați de vârstă mijlocie, și doi nemți redegiști, soț-soție, era convinsă că măcar un

„excursionist” provenea de la mânăstirea Secu, așa cum era mângâiată Securitatea. Reprezentantul „mânăstirii”, văzând îndrăzneala și hotărârea Marioarei Mănoiu în sancționarea neregulilor și văzând că mai vorbea și nemțește și rusește, o considerase în mod sigur un grad mai mare decât al lui, cu-o misiune peste a lui, și nu se mai socotise dator de-a-l moraliza într-un colț pe responsabilul hoț, de multe ori și el „monah” la mânăstirea comună. Marioara se-adresase grupului: „Dragi colegi de excursie, orice nemulțumire aveți în orice privință mi-o semnalați mie” – traducând și pentru nemți și pentru ruși – ceea ce-i întărise și mai mult autoritatea față de toți participanții și mai ales față de Lucreția, care nu făcea un pas fără s-o consulte pe tovarășa Mănoiu.

La sfârșitul excursiei, Marioara Mănoiu și ghidul, primiseră din partea grupului, fiecare câte o maramă de borangic, în chip de recunoștință pentru felul cum se purtaseră cu toată lumea și pentru spiritul lor de organizare.

Când excursioniștii o luaseră care-ncotro, Marioara o trăsese de-o parte pe Lucreția: „Fata mea, ești prea cucoană și prea delicată pentru meseria de ghid. Ori înveți să bați cu pumnu-n masă și să ridici tu glasul mai întâi, ori caută-ți altă meserie”. „Dacă aș fi și eu înaltă și impunătoare ca dumneavoastră…”. „Totul e să știi să bați cu pumnu-n masă și dacă ai un metru-nălțime. Napoleon avea nițel peste un metru jumate și nu e nevoie să-ți spun cine-a fost. Nici Stalin nu era-nalt”.

Suzana se vedea pe plajă la 2 Mai cu Sanda și cu Dan, făcând castele de nisip – „hai să ne copilărim” – înotând în larg, înconjurați într-o zi de delfini care voiau să se joace cu ei, și de care nu izbutiseră să scape decât înotând pe sub burțile lor albe. Apoi, iară în aeroport, ducându-și mâna la gură și-năbușindu-și lacrimile – atunci, fiindcă acuma, pe patul de la reanimare, lacrimile i se prelingeau pe obraji, iar tânăra doctoriță, care nu se-ndura să se miște de lângă ea, i le tampona delicat cu șervețele de hârtie.

Se vedea o clipă lângă Vlad, pe cheiul gârlei, el îngândurat ca totdeauna, ea fredonând încetișor Au temps des cerises, un cântec drag ei, care-o făcea să i se umezească totdeauna ochii. Apoi Andrei îi trecea și el prin fața ochilor ca o vijelie, și-i simțea mângâierile aprinse sub care-și pierdea răsuflarea. Și iară Sanda, ea și Dan pe țărm la 2 Mai, privind melancolic răsăritul lunii. Vocea lui Dan la telefon, tot mai rară, tot mai obosită și mai dezamăgită. Și deodată-și aducea aminte ultimele cuvinte ale lui Alexandru Macedon: „Pe lumea asta am fost totul și totul înseamnă nimic”.

Plecarea lui Dan n-o făcuse pe Suzana să slăbească și nici să plângă, așa cum i se-ntâmplase la despărțirea de Vlad. Dar plecarea asta îi schimbase peisajul sufletesc, i-l sărăcise; ca și când s-ar fi trezit într-o zi fără castanul și fără cele șase ortensii din curte. Deși simțise de la-nceput că Dan își săpa sârguincios tunelul spre alte zări – deci, plecarea lui era previzibilă – Suzana investise în el, ca om. Nici omul, nici bărbatul nu păcătuiseră cu nimic față de ea: omul făcea toate eforturile pentru propria ascensiune fără însă a-și păgubi și a-și săpa semenii. Bărbatul nu făcuse nici o tentativă de-a amesteca prietenia cu amorul. Ce să fi spus ea despre despărțirea lor de la aeroport? Nici ea, nici Dan, în convorbirile lor telefonice, n-aveau să lămurească niciodată acea scenă, care pe Suzana o năucise.

„În fine, Dan și-a văzut visul cu ochii, ceea ce merită din plin”, spusese Sanda în drumul de la aeroport spre oraș. „Să sperăm că visul se potrivește realității”, zisese și Suzana cu gândul aiurea, dar și la viața de pân-atunci căreia nu-i găsea nici un sens. Se-ntorsese de unde plecase cu doi ani în urmă: adică la lipsa oricărei prezențe bărbătești în peisajul ei, în preocupările ei. Dan nu-i crescuse Suzanei pretențiile cu privire la bărbați, fiindcă Vlad și Andrei, intelectuali ca educație și comportament în lume și-n particular, se aflau la un standard înalt. Spre deosebire de Vlad, destul de țeapăn în sobrietatea lui, căruia însă nu-i lipsea umorul, dar n-avea simț ludic, Dan și Andrei găseau motiv să se-amuze din orice, nefiind superficiali, ci încercând să dea o tentă cât de cât acceptabilă cenușiului vieții.

Lui Dan însă, prezența Suzanei în viața lui îi crescuse mult pretențiile în privința femeilor: cunoscuse o femeie total dezinteresată, nedispusă nici pic să-și negocieze farmecele, nedorind să fie luată de nevastă, tranșând simplu și deschis orice diferend, prietenă adevărată, infirmieră devotată când lui îi era trupul bolnav ori sufletul în derivă. Dan schimba iubitele sperând mereu să găsească nici el nu știa prea bine ce dar, oricum, o femeie care să-i asigure liniștea și să nu fie acaparatoare, genul iederă care sufocă. Suzana i se păruse traumatizată de cele două experiențe amoroase pe care le avusese; și-o fire cu multe ascunzișuri, cu prea multe zone de suflet în care nu primea pe nimeni. I se păruse curios că-i vorbea mereu numai de bunici și o singură dată despre părinți. Abia după ce se-nsurase cu Sabina – ceea ce nu regreta – înțelesese că Suzana era cea mai importantă femeie din viața lui.

Cum și pentru Suzana, el avea să rămână cea mai frumoasă amintire despre un bărbat.

Cum viața-i schimbă pe oameni, Suzana ajunsese să-și dorească nici pe Dan să nu-l mai întâlnească vreodată. Sanda mereu o-ndemna să vină pe la ea când avea musafiri. Suzana mai întâi întreba dacă printre ei se aflau și Vlad cu nevastă-sa. „Suzana, se despart oameni cu copii și continuă în mod civilizat să se vadă". „Sanda, pe oamenii care au împreună copii, îi leagă pentru totdeauna copiii. Pe mine, de Vlad nu mă leagă nimic. Ce-am putea să ne spunem ar fi de complezență și-ar suna atât de fals. De ce să mă supun la ceva ce nu-mi face plăcere și care nu e obligatoriu, cum e mersul la slujbă?". Pe Andrei îl întâlnise la un concert la Ateneu. Dăduseră nas în nas. „Sărut mâna, Suzana". „Salut, Andrei". „Ești singură-n momentul de față?". „Precum vezi". „Știi bine că nu la asta mă refeream". „Și cu privire la ceea ce te refereai, răspunsul e același". „Și eu sunt singur, în același sens". „Să fim amândoi sănătoși". „Nu vrei să mâncăm împreună după concert?". „Mulțumesc, nu". Vorbiseră de una-de alta, despre interpret – un pianist polonez – despre dirijor, despre niște cărți nou-apărute. În fața Ateneului, Andrei îi sărutase ceremonios mâna, apoi fiecare se urcase-n mașina lui și se-ndreptaseră către casă.

Iubirea între doi oameni putea fi categorisită în fel și chip, dar cel mai potrivit i se părea Suzanei drept o imensă imprudență. Ajunsese să creadă că într-o iubire trebuia să fii mai prudent decât la o anchetă a Securității. Să-ți supraveghezi vorbele și comportamentul ca și când ele s-ar putea oricând întoarce împotriva ta. Împotriva ta se poate întoarce și-un gest făcut din imensă dăruire. Iubirea putea apropia două ființe, dar la fel de bine le putea goli de interes una față de cealaltă. Și când prima văpaie a trecut, totul să pară stereotip și să-l cunoști pe cel de vizavi ca pe-o carte citită și răscitită, care nu mai prezintă nici un fel de interes.

În privința căsătoriei, băgase de seamă că mult mai durabile erau cele convenționale, în care totul era calculat de la-nceput, fiecare însușindu-și îndatoririle, decât cele din dragoste unde văpaia primă stingându-se, partenerii suportau greu stereotipia și alergau după o nouă văpaie. Într-o căsătorie, comparația între înainte și după dragoste putea să aibă urmări dezastruoase, despărțirea fiind cea mai salubră. Cel mai rău lucru se-ntâmpla când partenerii ajungeau să se disprețuiască, rămânând totuși împreună, legați de copii sau de bunuri realizate-n comun, când drumurilor pe la tribunal le preferau un trai în silă ori în totală indiferență. Pentru ea, de

admirat erau cuplurile ce dăinuiau pașnic, într-o perfectă comuniune afectivă, fie că porniseră din dragoste, fie convențional.

Bunicii – bâtu și mamarea – erau ilustrarea acestei păreri, în timp ce părinții i se păreau doi străini unul față de altul, pe care-i uneau doar îndatoririle față de ea, fiica lor, și cele materiale privind gospodăria, la care participau ca niște asociați cinstiți. Ce experiențe de viață avusese Marioara Mănoiu, experiențe ce-o făcuseră total indiferentă față de infidelitatea bărbatului, Suzana n-avea cum să afle. Ca bărbat cu inima-n afara casei, tatăl Suzanei era discret în legătura lui extraconjugală și ascultător față de nevastă ca un copil care, după ce-a făcut o boacănă, umblă-n vârful picioarelor. Dacă s-ar fi măritat cu Vlad, Suzana se gândea că ar fi ajuns la armonia dintre bunicii ei, armonie care existase între dânsa și Vlad și-n cei patru ani cât să zicem că se iubiseră, când citeau pagini din clasici și ascultau la pick-up muzică preclasică și romantică, dragă amândorura. În acei patru ani cât crezuse că-l cunoștea pe Vlad nu și l-ar fi-nchipuit în stare de-un coup de foudre. Și nu și-l închipuise nici mergând cot la cot, ca doi frați de cruce, cu amantul nevestei, bunul și vechiul lui prieten, care mai comisese și-o copilă cu-o domnișoară cucerită la un bacalaureat la care el fusese președintele comisiei, copilă trecută cu vederea și de nevastă și de amantă, ca rezultat al unui capriciu trecător. Față de-această situație a lui Vlad, Suzana-și spunea că e prezumțios și iluzoriu să spui că știi un om cum îți știi buzunarele, chiar când pentru tine s-a golit de interes.

Se despărțise de Vlad și de Andrei tăind în carne vie, în carnea ei. Orgoliul o făcuse să nu ceară și să nu dea explicații. Și n-ar fi putut spune că n-o-ndemna curiozitatea să-i mai vadă pe cei doi foști bărbați din viața ei. Nu putea spune că nu simțea un ușor vierme al răzbunării gâdilându-i sufletul când se gândea la menajul lui Vlad și nici că n-ar fi vrut să-l vadă ce mutră ar fi făcut în fața ei între nevastă, amantul nevestei și nevasta amantului. Avea momente când îi părea chiar rău că se despărțise de Andrei, care în fond era un generos, dar fără nici o disciplină și fără pic de simț al măsurii. Și mai avea, din te-miri-ce, ieșiri atât de neașteptate încât Suzanei îi tremura în permanență inima să nu greșească în vreun fel și să-l enerveze până se făcea roșu ca sfecla. Îi ajungea că niciodată nu se simțea în largul ei în prezența maică-sii, ca să mai umble și pe lângă bărbatu-său ca pe-un teren minat. I se rupea inima de bunicii ei, altminteri de mult s-ar fi-nscris la un apartament cu două camere, în rate.

La slujbă-și băga nasu-n hârțoage, discuta calm și detașat cu șeful sectorului și se mulțumea cu mondenitățile pe care și le oferea împreună cu Sanda, cu Farmacista și cu mama Sandei. Asculta cu-nțelegere și cu părere de rău plângerile Sandei în legătură cu un domn care-i mânca zilele. Se mutase la ea, dar cam la trei zile o dată îi ardea un scandal după care-și lua jucăriile și se-ntorcea la părinții lui. „Sanda, una din două: ori îl accepți așa cum e și nu-ți mai faci sânge rău, ori rupi pisica". „Dac-aș avea caracterul tău, dac-aș putea să tai în carne vie ca tine…". „Sanda, au italienii o vorbă „meglio solo che mal accompagnato"; cum zice și proverbul din bătrâni: „mai bine singurel-cuc, decât împerecheat de belea". „Tu ai fost măritată, dar eu m-am săturat să tot fiu fată-bătrână „fără izmana lângă mine", vorba Farmacistei". „Sanda, să nu crezi că nu te-nțeleg, dar mi se rupe sufletul când te văd cât te face să suferi un om pentru care am toată prețuirea intelectuală, dar ca om în sine este insuportabil: arogant, agresiv, amestec de boem cu derbedeu. Te-nțeleg că te-ai săturat de singurătate care, mai ales după treizeci de ani, dă complexe. Oricât de puerilă ți-aș părea, imboldul principal care m-a făcut să mă mărit era cel de-a nu mi se mai spune „domnișoară". Și uite ce bine mi-a reușit. Sanda, nu știu dacă mă crezi, dar în viața mea nu m-aș mai mărita. Îmi pare rău că n-am copii. Poate și-n privința copiilor mă iartă Dumnezeu că nu știu ce spun. Experiența asta-mi lipsește. Deocamdată ne lipsește un tată disponibil și vremea trece".

Pe chipul muribundei apăruse un zâmbet trist.

Rezidenta ațipise și se visa în curtea unui bloculeț. Lângă zidul despărțitor de casa vecină erau trei ortensii ca niște globuri mari și-un castan cu flori roz sub care se vedea o groapă de curând astupată. Se-așezase pe banca de sub castan și era tristă, tristă. Deodată îi apărea Maica Domnului înveșmântată-n violet și-i arăta cu mâna groapa de sub castan. „Aici e trupul unui suflet fără prihană, încearcă să nu-ți încarci nici tu sufletul cu păcate, fată dragă". Și Sfânta se-nălțase la cer.

La sfârșitul lui 1974, bâtu începuse să tușească uscat. Marioara îl luase la spital și-i făcuse radiografii pulmonare: față, spate, profil. Cu-o figură tristă, radiologul i le pusese în brațe și-i spusese: „Repede la „Filaret". „Tataie, ar trebui să te internăm pentru o puncție și eventual pentru tratament", fusese avizul celor de la „Filaret". Suspiciunea primului radiolog se confirmase. Două săptămâni cât fusese internat în spital, coana Safta nu se mișcase, zi și noapte, de lângă bărbatu-său, cu toate că starea lui n-o cerea. Într-o zi, dom' Tudose ieșise din rezervă o dată cu profesorul.

„Domnule profesor, știu ce am. Eu vă rog să-mi spuneți verde-n față cât credeți că mai am de trăit. Vă rog din suflet să-mi spuneți”. Luat pe nepregătite, profesorul șoptise: „Șase luni” și plecase mai departe oftând. Când venise noră-sa, dom' Tudose o luase de mână. „Marioară, fata tatii, ia-mă acasă, că buline pot înghiți oriunde și vreau să mor în patul meu, pe perina mea. Știu ce am și cât mai am”. Marioara-i făcuse externarea, hotărâse împreună cu doctorii ce tratament să-i administreze. Unul dintre doctori îi șoptise Marioarei: „Rugați-vă la Dumnezeu să-l lase inima, ca să n-ajungă la capătul suferințelor”. Marioara-i făcuse rost de la ea de la spital de tub de oxigen cu mască, pentru orice eventualitate. Dom' Tudose, ajuns acasă, ceruse să i se cumpere farfurii, cană, tacâmuri din ceva care să le deosebească de restul lucrurilor din gospodărie. „Taică, nu știu dacă boala asta se ia, dar mai bine să știu că vasele mele nu se-amestecă între-ale voastre. De spălat mi le spăl eu”. Le spăla într-un lighean de nichel și arunca apa-n closet. De când îi știa diagnosticul, Suzana venea de la slujbă direct acasă și nu se mai ducea nici la concerte, nici la spectacole, Sanda invitând-o mereu, tocmai pentru a o face să-și mai uite amărăciunea.

„Dragii tatii, nu vă-ntristați. Câte zile are omul atâtea le trăiește. Acuma mi-a venit mie sorocul. Oricând ar fi fost să fie tot durerea aia ar fi fost pentru voi. Pân-atunci să trăim cum am mai trăit”. Și dom' Tudose-și lua fluierul și-i zicea câte-o sârbă, câte-un alunel ca să le mai descrețească frunțile alor săi. Suzana stătea ceasuri întregi lângă el, ascultându-l cum își povestea viața: „Eu eram ăl mai mic dintre frați; și părinții sătui să-i tot înzestreze și să-i căpătuiască pe ăi mai mari, pe mine m-au trimes în lume. Acuma, când nu mai e niciunul, îmi pare rău că m-am îndepărtat de ei și că nici pe Costel nu l-am apropiat de verii lui buni. Săftica, dac-a fost singură la părinți, n-a știut ce e dragostea de frați, și s-a ținut cu nasu' pe sus față de-ai mei. De, ea, fată de oraș, ai mei – țărani. Nici maică-ta nu s-a arătat mai primitoare și nici cu neamurile ei, cu verii ei buni, nu vorbește măcar de-un Paști sau de-un Crăciun la telefon. O fi știind ea ce știe, că eu n-am iscodit-o”. „E și genul numai bun de iscodit”, se gândise Suzana. „Un of mare am pe suflet, fata bâtului: că te las fără om lângă tine, fără copii. Fă un copil și nemăritată, ca să n-ajungă tot ce-am adunat și noi, tot ce-a avut și Marioara de zestre, pe mâna străinilor. Te roagă bâtu”. „Făgăduiesc” și Suzana ridicase două degete pentru a pecetlui legământul. „Suzană, când n-oi mai putea să suflu-n fluier să-l pui tu bine și să știi numai tu de el. Iar când o fi să fie, să nu mă duceți la capelă. Nu chemați lume. Un singur popă, da' cor,

să-mi cânte ăle zece fericiri. Și mai dă-mi albumu-ăla de cântă, de mi l-a lăsat domnu' Franz ca amintire”. Suzana știa că bâtu se uita la toate pozele, dar mai mult ca la orice la una în care se vedeau dom' Tănase, coana Saveta și cei patru cobilițari ai lor între care și dom' Tudose, băiețandru ca de șaisprezece ani. Și cât întorcea dom' Tudose foile groase ale albumului, ca un sunet de clopoței se-auzea un menuet de Mozart.

Cât ai vrea să-ți uiți trecutul, elemente ale prezentului ți-l aduc mereu în minte. Menuetul de Mozart, care-nsoțea fotografiile din albumul de la domnul Franz, era una dintre piesele cele mai iubite ale ei și-ale lui Vlad. Cum începea să-l audă la pick-up, sub privirea amuzată a lui Vlad, Suzana schița câțiva pași de menuet, reținuți din filmele de epocă. „Ți-ar fi plăcut să trăiești pe timpul menuetului?”. „Nu știu, Vlad. Poate mai mult decât acum, dar nu sunt sigură. Fiindcă și-atunci lumea era alcătuită, ca și-acum, din oameni. Și nici nu cred că toți dansau menuet în saloane vaste”.

Imaginea lui Vlad, de-o seriozitate matură, acum era acoperită de chipul de pergament al bunicului ei, care voia să-și mai amintească unele clipe din viață, înaintea veșnicei uitări. Oricât de-aproape era Suzana zi de zi de bâtu și oricât de fără ascunzișuri – oare? – îi vorbea el, Suzana simțea durerea de-a-l vedea cum piere, dar n-avea cum să știe ce se petrecea cu-adevărat sub seninătatea lui în așteptarea plecării definitive. Ținea să fie-n rând cu oamenii sănătoși: se bărbierea-n fiecare zi și-și făcea duș, iar pijamaua n-o folosea decât noaptea. Când nu-l mai ajutaseră puterile, făcea apel la coana Safta. „Săftică, tată, ia fă tu pe bărbierul și-apoi mergem la gârlă”. Așa numea dumnealui dușul. „Suzana, fata bâtului, bun e dușu', bună baia-n cadă, da' ca-n gârlă nu e nimic pe lumea asta. Faci pluta și ești fulg între pământ și cer. Și apa te mângâie, te adie din toate părțile. Numai în burta mamii o mai fi așa. Dacă-mi pare rău după ceva e că n-am să mai intru niciodată-n gârlă. De, ce să-i faci…”.

Pe Suzana o-nspăimântau urmele timpului asupra ființelor. Bunicu-său îi veghease viața și se străduise să i-o-nfrumusețeze cu vorba lui blândă, cu tot ce-nvățase el o dată cu anii. Și totuși, Suzana ar fi vrut să nu-l fi văzut dintr-un om ca bradul și sprinten ca o veveriță, ajuns o foaie de pergament mișcându-se cu ajutorul altora. Creștinismul făgăduia învierea morților și viața veacului ce va să vie. Și cum aveau ei să-nvie? Copii, tineri, oameni în floarea vârstei sau bătrâni, când Dumnezeu le dăduse ani mulți?

Mamarea spusese mai de mult că mortului i se dezlegau picioarele de legătura care le ținea apropiate în sicriu, ca să nu fie-mpiedicat la a doua

înviere, care avea să se petreacă la a doua venire a lui Cristos.

În ultimele clipe, bâtu îi rugase pe toți să-l lase singur să se odihnească. Peste un ceas, când mamarea deschisese încetișor ușa rămăsese-nmărmurită. Bâtu, îmbrăcat în cel mai bun costum al lui, cu-o cravată pe care i-o făcuse cadou Suzana, înnodată perfect sub gulerul cămășii albe, stătea nemișcat pe locul lui din pat, cu mâinile pe piept, într-un borcan cu apă așezat peste-o farfurie, ardea o lumânare mare albă. Găsise puterea să se pregătească singur pentru plecarea din lume. La el în sat, când omul trăgea să moară, cei din jur îl îmbrăcau în ce avea el mai bun, spre a se-nfățișa cu bună-cuviință lui Dumnezeu.

Mamarea, cu mâna la gură, deschisese toate ușile și fără nici o vorbă le făcuse tuturor semn cu mâna s-o urmeze. Își făcuseră toți cruce, fără nici o vorbă. După o liniște care Suzanei i se păruse că nu se mai sfârșea, mamarea spusese-ncet, abia auzit: „Să-l chemăm pe popa Vasile ca să-i citească stâlpii".

Suzanei Mănoiu îi curgeau lacrimi pe obraji. Era-n capelă la Bellu și auzea o cântare lină, făcută parcă pentru mângâierea sufletului: „Fericiți cei săraci cu duhul, că a lor va fi împărăția cerurilor. Fericiți cei ce plâng că aceia se vor mângâia. Fericiți făcătorii de pace… Fericiți… Fericiți… Fericiți".

Rezidenta ațipise din nou. O visase pe Suzana Mănoiu tânără, îmbrăcată-n negru, zâmbindu-i printre lacrimi, șoptindu-i ca o adiere: „Așa ne ducem toți, dar cât chin pân-atunci". „Doamne, cât chin ne-o fi dat?"; și rezidenta-i ștergea din nou lacrimile muribundei.

Suzana se uita în vitrina de la Coada calului, la chinezării – incredibil de ieftine, fiindcă nu-ncepuse comerțul între China și Occident – la cosmetice franțuzești adevărate, mult mai ieftine în lei, decât la ele acasă. Vitrinele astea de vizavi de Universitate erau un mijloc de-a-și clăti ochii și de-a se destinde după trei ceasuri de discuții profesionale cu unul dintre foștii ei profesori, consilier la Institutul unde lucra. „De ce să-și piardă vremea directorul când are pălmași?". La urma urmei, în interesul proiectului era mai bine că mersese ea în locul lui. Ea notase punct cu punct întrebările pe care le-avea de pus profesorului ca și locurile controversate. „Observațiile astea cine le-a făcut?", o-ntrebase profesorul. „Eu". „Te-am întrebat doar ca să-mi confirm presupunerea. Nimeni de-acolo n-ar fi mers la asemenea amănunte. Ți-am recunoscut stilul, după lucrarea de doctorat pe care-ai susținut-o la mine. Dacă era cineva care merita să rămână-n

Facultatea asta, dumneata erai. Oricum, voi sunteți considerați domeniu productiv, aveți alte salarii”. „Domnule profesor, știți bine de ce n-am rămas în Facultate. A rămas doar secretara U. T. M.”. „Știu, draga mea, dar nu pot să nu regret. Directorul ăsta al vostru măcar te prețuiește?”. „Nu fac parte dintre cei care-l înconjoară; eu lucrez în alt sector: la Mircea Chelebeu”. „Aâî!”, și profesorul dăduse din mână a pagubă.

Suzana privea acum la un serviciu de masă format parcă din bibelouri. În farfuriile adânci nu-ncăpea nici măcar un polonic de ciorbă. „Dacă-l vede mamarea se-nchină: „Maică, astea-s de păpuși? Cât de puțin trebuie să mănânce oamenii ăștia!”.

„Sărut mâna, doamnă Mănoiu. Mă mai țineți minte?”. Suzana trăsese adânc aer în piept. În fața ei se afla un bărbat înalt, suplu, ușor încărunțit la tâmple, cu părul perie, cu ochii verzi ca veninul, peste care plutea un aer de melancolie. „Domnul locotenent Călin Iovan!”. Tăceau amândoi și se priveau, de parcă ar fi dorit să-și picteze unul altuia portretul. „Acuma sunt colonel. La vitrina asta ne-am cunoscut în '58, aici ne revedem. Vă văd în negru…”. „Acum trei luni mi-a murit bunicul”. „Și mie mi-a murit mama, acum patru luni. A murit în secție la doctorul Tătăranu, fostul dumitale socru”. Suzana făcuse ochii mari, ceea ce colonelul Iovan simulase că n-a băgat de seamă. „Bunicul s-a stins ca o lumânare, în șase luni. Măcar n-a suferit. A fost până-n ultimul moment pe picioare, deși ajunsese ca o umbră”. „Mama s-a chinuit îngrozitor. Când o vedeam la reanimare găurită de tuburi și gemând de dureri până să i le mai adoarmă cu morfină, îmi venea să smulg tuburile alea, s-o deconectez de la aparate ca s-o fac să nu mai sufere. Interzicerea eutanasiei mi se pare cea mai mare ipocrizie”. „Domnule colonel, nu știu cât de ipocrită și de simulantă o fi fost lumea în alte vremuri, dar acum mi se pare c-a atins apogeul. Interzicerea eutanasiei se-nscrie în linia generală”. „Boala mamei m-a-mbătrânit cu douăzeci de ani, m-a demoralizat atât de mult”. „Se vede în vălul de tristețe care vă-nvăluie ochii”. Colonelul oftase. „N-ai vrea să mergem la cofetăria noastră să stăm de vorbă?”. Suzana dăduse din cap afirmativ.

În cofetărie se-așezaseră după un stâlp în colțul cel mai ferit. „O mascotă și-o apă minerală?”, o-ntrebase Iovan zâmbind. „Ce memorie aveți!”. „Ce memorie avem. Fiindcă nici tu n-ai uitat!”. „Domnule colonel, memoria oamenilor e selectivă”. „Spune-mi, te rog, Călin, și nu mă mai „domni”. În toți anii care-au trecut peste noi ce-ai făcut?”. „Am trăit…”. Și după o pauză lungă: „Am făcut două facultăți – Matematică și A. S. E.

Automatică – am fost trei ani profesoară la Ploiești, am dat un concurs și lucrez de-atunci la un institut de calcul – am dat două doctorate, am fost trei ani măritată și-am divorțat. Asta e tot”. „Andrei Tătăranu era cu patru ani înaintea mea la liceu. Eu am trecut la liceul clasic, el a rămas la teoretic. Era olimpic la matematică, la chimie și la fizică. A făcut o carieră strălucită în petrochimie. E un tip deștept, boem și plin de haz. Iartă-mă că te-ntreb: l-ai iubit?”. „Am simțit o irezistibilă atracție spre el. Și ca intelect e o-ncântare… Dar eu sunt o mic-burgheză, învățată cu anumite reguli de comportament casnic. Andrei își trăiește viața ca pe-o lumânare pe care ar aprinde-o la amândouă capetele deodată”. „Brűler la chandelle par les deux bouts”, parcă așa se zice franțuzește despre cine nu face economie”, îi retradusese Călin Iovan expresia, tradusă de fapt de Suzana din franceză. „Eu n-am rezistat ritmului de viață al lui Andrei. Ne-am despărțit foarte civilizat”. „Cu Dan Dumitriu de ce nu te-ai măritat?”. Suzana făcuse ochii mari, adică „de unde-l mai știe și pe Dan?”. Călin Iovan îi zâmbise cu-nțeles, adică „ce te miri, fată dragă, uiți unde lucrez?”. „Cu Dan Dumitriu am fost și-am rămas prietenă. Am ajuns la concluzia că absența eroticului între un bărbat și-o femeie înseamnă o garanție de durată”. „Altminteri, termenul de garanție expiră ca la orice produs”, și Călin Iovan zâmbise a pagubă.

„Am fost de când mă știu martoră a căsniciei bunicilor mei paterni. Oameni simpli, care s-au luat prin pețitori. Ei bine, oamenii ăștia doi nu credeai că nu se știau de când s-au născut. Atât de strânsă era legătura dintre ei. Niciunul nu spunea „eu am făcut nu-știu-ce”, spunea „noi am făcut, noi am vorbit, noi am mers”. „Noi”. Era o asemenea coeziune sufletească între ei, pe care presimt că eu n-am s-o-ntâlnesc niciodată într-o relație bărbat-femeie. De-asta am fost și-am rămas prietenă cu Dan Dumitriu. Pentru ca lucrurile să fie clare între noi. Iertați-mă, iartă-mă, că am sporovăit atâta și că nici măcar nu te-am întrebat ce-ai făcut „în toți anii care-au trecut peste noi”. „Am trăit… Când ne-am văzut prima oară eram absolvent la Drept. Între timp mi-am dat doctoratul în drept penal. M-am însurat cu-o avocată, am doi copii: băiat și fată. Am fost trei ani în Argentina, trei – la Londra. Acum sunt ofițer de informații la Armată. Când ies la pensie vreau să devin apicultor”. „Te-ai săturat atât de mult de meserie?”. „Uneori, spiritul de aventură îți iese pe nas. E cazul subsemnatului. Ce vezi tu ca un „civil” cinstit e doar o prăjitură a fățărniciei. Ce văd cei ca mine este distrugător. Dacă nu ești chiar ultimul imbecil și ultima brută, ai fugi mâncând

pământul, dacă din meseria asta nu s-ar ieși doar cu picioarele-nainte în cazul că n-ai așteptat pensia. E de necrezut câtă mizerie zace-n oameni, câtă dorință de-a face rău, fără nici un folos personal. Există ceva sinistru-n oameni, ceva ce-i sperie și pe unii ca mine… Intelectualii, specialitatea mea până am trecut în Armată, sunt cei mai abjecți. Noroc că sunt printre ei și unii de-o mare demnitate. Dar atât de puțini. Fiindcă nu admit, cei mulți, că poți trăi muncind cu brațele. Dar hai să nu te sperii, că te-am mai speriat o dată acum șaptesprezece ani. Îți mai aduci aminte ce mi-ai spus când ți-am propus să ne mai vedem?”.

Suzana tăcea. „Ți-e frică de mine?”, te-am întrebat eu. „Nu de dumneavoastră mi-e frică. Mi-e frică de mine: să nu mă-ndrăgostesc de dumneavoastră”, mi-ai răspuns tu”. „Și-ai ținut minte cuvintele astea șaptesprezece ani?”. „Le-am ținut, fiindcă nu mi le mai spusese nimeni pân-atunci și nici de-atunci până astăzi nu le-am mai auzit. Și le-am și crezut. Erai o copilă. N-am alergat după tine, fiindcă n-am vrut să-ți complic viața. Meritai mult mai mult”. „Erau, presupun, atâtea femei care se-ndrăgosteau de tine fără să le fie frică”. „Mi-era mie frică de ele. În meseria noastră ți-e teamă și de umbra ta. Acum ți-ar mai fi teamă să te-ndrăgostești de mine?”. „Nu știu. Mi s-a coclit sufletul de dezamăgiri și mi s-a-ntunecat de pierirea bunicului sub ochii mei. Mă aflu într-un moment când nu mai dau doi bani pe viață. Și-n afară de asta, am un principiu: nu bărbați însurați, nu colegi de slujbă”. „În fața unei pasiuni sau a unei mari tentații, nimic nu se calcă mai ușor decât principiile”. „Îți iubești nevasta?”. „Frumos din partea mea ar fi să zic „da” cu toată gura. N-am iubit-o niciodată. Am să-ți par un monstru. Chiar cu-acest risc, îți spun că m-am însurat din interes. Nu puteam pleca-n Argentina ne-nsurat. O cunoșteam pe nevastă-mea din Facultate. Ambițioasă, deșteaptă, plină de sine. Probleme de origine socială nu punea. Numai bună. Știam că-i sclipeau ochii după mine. I-am spus deschis cine eram, ce meserie-aveam, de ce trebuia să mă-nsor. Și uite-așa m-am însurat. Copii își dorea și ea, îmi doream și eu. Nu sunt frumoși, nu sunt geniali. Sunt normali, învață carte și moștenesc și ambiția mamei lor. Familia pentru mine este a doua slujbă. Nu este refugiul din afara sferei sociale. Nevastă-mea mă ține la curent cu tot ce se-ntâmplă la tribunal, de-mi face capul calendar. Eu sunt „delegat” să răspund tuturor întrebărilor pe care le pun copiii și tuturor nedumeririlor pe care le au. De la-nceput i-am spus nevesti-mii să nu-mi pună nici o-ntrebare cu privire la meseria mea. Ăsta-i un bun câștigat… Și viața trece într-o perfectă mediocritate, ca a mai

tuturor oamenilor… Și-atunci, cum să uit că i-a fost cuiva teamă să nu se-ndrăgostească de mine?”. „Ba încă și ce teamă… Și câtă vreme m-au urmărit doi ochi verzi ca veninul și pătrunzători ca un sfredel. Cuvintele de-atunci nu le-am mai spus nimănui. Și nu cred c-am să le mai spun cuiva”. „Nu poți jura pentru viitor”. „Chiar dacă – să zicem – mi le-ar mai inspira cineva, tot nu le-aș spune. Am „crescut”: am devenit prudentă, reticentă”. „Numai bună pentru meseria mea. Știu că ți s-a propus să lucrezi la „prăvălia” noastră și te felicit că n-ai acceptat. Acum, „la noi” se umblă după șefi de promoție. S-a terminat cu sfânta origine socială”. „De când mă știu mi-am dorit liniște. Nu era de mine asemenea meserie, deși aș fi lucrat tot în domeniul meu și pe alt salariu. Dar mai bine sărac și curat”. „Suzana, tot ce-am făcut în viață – afară de frageda copilărie – am făcut din interes. Nu vreau să mă dezvinovățesc și să mă albesc față de tine, dar n-am avut de ales. De ce, nu-ți pot spune. Dar n-am să mă lamentez ca fetele-alea ajunse curve, chipurile ca să aibă ce le da părinților sau bunicilor de mâncare. Unele chiar de-adevăratelea. Nu sunt mândru de ce-am făcut, dar măcar nu m-au folosit la anchete și la schingiuiri. Învățasem latină, greacă, făcusem Dreptul, eram numai bun să tratez cu intelectualii. Și nici nu știu de cine să-mi fie mai silă: de mine sau de ei, nu de toți. Un exemplu ești tu”. „Ce ți-ar fi plăcut să faci în viață?”. „Arheologie și epigrafie. Să folosesc latina și greaca pe care le-am învățat. Să văd fețe ale lumii în permanentă mișcare. Să mă cufund în viețile altora fără să le tulbur. Să mă cufund în mentalitatea altor oameni, să-mi închipui gândirea și sufletul lor”. „Să te-nchipui, de exemplu, gladiator sau creștin azvârlit la fiare, în timp ce romanii aplaudau în amfiteatre”. „Și când te gândești că romanii aveau canalizare și terme cu trei secole-nainte de Cristos”. „Civilizația și cruzimea nu se sperie una de alta. Fiindcă astăzi lumea se spală mai mult decât în Evul Mediu, crezi că e mai curată la suflet?”. „Suzana, cruzimea, invidia, obtuzitatea sunt ca invarianții din matematică”. „Iacă-tă și-o asemănare, ba chiar o identitate între matematică și sufletul omului! E-un băiat vecin cu mine și vrea să dea la Medicină. Îi dau eu meditații, cum se numesc acuma lecțiile. Lecții de fizică. E-un copil sărac lipit-pământului. Nu poți să știi cât mă bucur când văd cum pricepe tot ce-i explic. În știință, măcar nu trebuie să debitezi balivernele din domeniul umanist. Orice s-ar descoperi în știință, tabla-nmulțirii tot n-o să se schimbe. Cu fiecare zi ce trece mă bucur că mi-a plăcut matematica”. „Ai și de ce. Mie-mi pare atât de rău că n-am avut nici o-nclinare spre științe. Matematica, fizica și chimia rămân aceleași în orice

regim. Ți-ar fi plăcut să trăiești în altă epocă?”. „N-am suficientă imaginație ca să mă văd trăind altundeva și altcândva. De la mama am sigur o moștenire: lipsa de iluzii asupra trecutului, a prezentului, a viitorului. Deși e din familie de moșieri, nimeni nu e mai critic la adresa fostului regim decât ea și nimeni mai adaptat la cel nou. Bunicul, săracul, a murit cu of-ul făbricuței lui de mobilă, făbricuță după care oftează și tata, care se simțea altfel ca patron decât ca salariat. Numai mama – fiindcă părinții ei își tocaseră averea – nu-și putea imagina viața decât muncind la alții. Ea zice că, dac-am s-apuc căderea comunismului, am să văd că patronii particulari nu sunt mai buni decât Statul și că-n fruntea bucatelor au să se ridice niște tâlhari tot pe spinarea celor mulți și nevoiași”. „Deșteaptă femeie! Chiar crede-n căderea comunismului?”. „Ea spune că pe lume nimic nu e veșnic și că exact cei care au instaurat comunismul – capitaliștii, între ei nemții care-au băgat bani grei în revoluția din 1917 – când s-or sătura de experimentul ăsta au să dea cu el de pământ. Și când au să vină americanii, în sensul de putere conducătoare – zice ea o să vedem că nu se deosebesc de ruși; zici putere – zici abuz și călcat în picioare a celui slab”. „Maică-ta era bună la serviciul „evaluări” de la noi… Tu crezi în căderea comunismului?”. „Eu cred doar în Dumnezeu și-n soartă. Atât. Dar tu crezi în căderea comunismului? Dacă vrei să răspunzi, dacă nu…”. „Eu cred exact ce crede maică-ta. Și să știi că și eu cred în Dumnezeu și-n soartă. Din câtă istorie-am mai învățat și eu – asta m-a pasionat – nici eu nu-mi fac iluzii despre trecut, nici despre ce trăiesc, nici despre viitor. Profitorii se schimbă, iar cei jupuiți de piele au regimul invarianților din matematică. În ansamblu, totul e rotund. Atlas și Sisif – lumea obișnuită – nu-și schimbă niciodată cariera”. „Și oamenilor ce le rămâne?”. „Clipa și să meargă mai departe printre spini, prin mărăcini, iar nouă, românilor, să ne continuăm destinul”. „Adică?”. „Adică eșecul”. „Forma noastră de supraviețuire”. „Nu dăm semne s-avem nici gloria Franței – trecută, de fapt – nici populația Chinei, cum ne dorea Cioran, dacă ai auzit de el”. „Am și citit o carte a lui Pe culmile disperării”. „Suzana, viața noastră e limitată; am putea s-o judecăm după câtă bucurie ni se oferă și după câtă le oferim noi altora”. „În afară de copilărie nu-mi mai aduc aminte de bucurii în viața mea”. „Nici atracția irezistibilă fată de Andrei n-o socotești o bucurie?”. „Bucuria n-are nimic violent. E o stare lină. E mai mult visare decât stare violentă, ca pasiunea. O visare care te-nvăluie din toate părțile, ca o apă caldă și lină. Parcă ai face pluta între cer și pământ”, își aminti Suzana vorbele bunicului ei. „Suzana, îmi permit să-ți

dau un sfat. Îmi dau seama că nu te numeri printre cei care se bucură dimineața când se trezesc și văd că toate-s la locul lor, care se bucură că vine repede tramvaiul, în fine, se bucură din orice – ferice de ei. Dar tu, tu nu respinge o bucurie care ți se oferă, fiindcă ba nu se cuvine una, ba nu se cuvine alta”. „Ca de pildă?”. „Ca, de pildă, nu respinge gândul de-a te mai vedea cu mine, fiindcă sunt însurat. Acceptă că-ți face plăcere – sper – să stăm amândoi de vorbă ca doi oameni maturi care au ce să-și spună. Uită că am nevastă și copii. Uită ce meserie am. Ia-mă ca pe-un om și-atât, ca și când ne-am afla amândoi pe-o insulă pustie”. „Tu Robinson și eu Vineri”. „Just. Și că noi suntem singurii stăpâni ai insulei”.

„Ronsard me célébrait du temps que j'étais belle”, îi fulgeră prin minte Suzanei; și deodată se posomorî. „Ronsard mă celebra când mai eram în floare!”. Am treizeci și cinci de ani și ce mi-am oferit în viață? Am jinduit și eu, ca și alte colege, după „atenția” lui Tudor Dinulescu, m-am îndrăgostit de locotenentul Călin Iovan, m-am iubit cu Vlad Tătăranu, m-am măritat cu Andrei Tătăranu; și-acum iară Călin Iovan, colonel, dar la fel de neliniștitor ca pe vremea când era locotenent. Măcar el nu se face că e din corul Patriarhiei. Vlad și nevastă-sa merg la toate congresele din lume, la toate specializării e-n Occident, Andrei e mai mult prin lume decât în Țară, Dan, cu nevastă, cu fata nevestei, au plecat în Statele Unite, ca o scrisoare la cutie, în timp ce tata n-a obținut pașaport nici pentru o excursie colectivă-n Ungaria și eu pentru Praga. Concluzia: doar strada o poți trece fără binecuvântarea Securității. À bon entendeur, salut! Salutare, taică și noroc, dacă ai urechi de auzit!”.

„De ce te-ai posomorât, Suzana? Te-au supărat atât de rău vorbele mele?”. „Mi-am făcut, fără să vreau, o retrospectivă a vieții și, în afară de bunicii și de părinții mei, toate personajele masculine din viața mea încep să le privesc cu suspiciune”. „În ce sens?”. „În sensul relațiilor lor cu prima ta „prăvălie”. „Prăvălia” asta are ceva genial: te face să suspectezi pe toată lumea”. „Afară de cei care suntem declarați ca aparținând „prăvăliei” sau mai ales pe noi! Suzana, de multe ori unii oameni sunt tratați, fără nici o legătură cu „prăvălia”, exact ca și când s-ar bucura de protecția ei, pentru a azvârli suspiciunea asupra lor. „Prăvălia” nu e compusă numai din indivizi cu creierul cât o nucă. Englezii consideră o onoare să facă parte din serviciile secrete. Chiar dacă n-ai să mă crezi, există și printre români unii cu-aceeași mentalitate. Ăștia sunt creierele”. „Te numeri și tu printre ei?”. „Întrebare la care n-am să răspund”. „Am uitat și de interdicțiile pe care i

le-ai pus nevestei tale, iartă-mă”. „Și tu ești o interdicție. Dar poți să-nțelegi că un om care stă-nchis o viață într-o încăpere cu aer viciat simte nevoia unei guri de aer proaspăt?”. „Și pentru aerul ăsta proaspăt să te expui la atâtea riscuri? Să fii urmărit, șantajat?”.

Călin Iovan emana aviditatea după toată ființa ei, iar ochii lui verzi o sfredeleau până-n măruntaie. El lăsase banii pe masa cofetăriei și doar din priviri o făcuse pe Suzana să-l urmeze. De la un telefon public anunțaseră fiecare la el acasă că avea să-ntârzie. Merseseră la Snagov, în casa părinților lui Călin. Taică-său era plecat la niște rude în Oltenia. Se iubiseră ca două animale hămesite, în perioada împerecherii. „Suzana, mi-ai intrat în sânge. La blândețea ta, la firea ta potolită, la corpul tău neîmplinit, ca de adolescentă, cine-ar bănui câtă voluptate ascunzi? De ce zâmbești?”. „În fața unei pasiuni sau a unei mari tentații, nimic nu se calcă mai ușor decât principiile”, asta-mi spuneai azi la cofetărie. Câtă dreptate. Am să-ți spun ceva care nu mă onorează. În brațele a doi bărbați care te-au precedat, mă-nchipuiam uneori în brațele tale; zadarnic. Te-am regretat șaptesprezece ani și azi mi-ai trezit aceeași obsesie de-a te simți cu toată făptura mea”. „Am să te doresc în fiecare clipă și-o să ne vedem de câte ori om putea. În fiecare zi am să-ți telefonez. Știu că telefonul din biroul tău e chiar lângă tine, iar acasă ai o derivație la capul patului tău”. „De unde știi?”. „Ce-ți pasă? Orice tâmpenie ți-aș spune la telefon să nu te mire. Important e să te-aud”. „Călin, e cinstit să te previn că dacă rămân însărcinată, eu fac copilul, fără să-ți cer nimic: nici să-l recunoști, nici să-l întreții, nici să-ți strici familia”. El o strânsese-n brațe și-i șoptise: „Fă-l. Vreau și-un copil din dragoste”.

Doi ani a ținut iubirea lor. Când nu se putea mai mult, se vedeau măcar un minut într-un loc fixat la telefon, mereu altul și totdeauna foarte aglomerat. Călin simula că s-a-mpiedicat din greșeală, moment în care o săruta apăsat, după care se depărta, spunând: „Iertați-mă, doamnă, că n-am fost atent”. Copilul pe care și-l doreau cu ardoare amândoi n-a apărut. După doi ani, Călin pleca într-o misiune în străinătate, împreună cu familia.

O colegă de Institut a Suzanei emigrase mai întâi în Israel, apoi în Statele Unite. O chema Claudia Zegler. Tot din Statele Unite, Călin îi trimitea Suzanei cărți poștale ilustrate, cu un conținut cât se poate de banal, semnate „Claudia”. Suzana avea toate coordonatele unde-l putea chema pe Călin, dar nu le folosise niciodată. La patru ani de la plecarea-n misiune, Călin se-ntorsese pentru o lună în Țară, o nouă lună de miere pentru amândoi.

Peste nouă luni, de Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril, Suzana adusese pe lume un băiat de patru kilograme și de cincizeci și șase de centimetri. A doua zi, își luase inima-n dinți și, de la o cabină telefonică din maternitate, îi telefonase lui Călin cu hârtia scrisă-n mână, citind un scurt text, elaborat în prealabil, așa cum o-nvățase el un truc de-a putea vorbi în America de la o cabină oarecare. Îi spusese doar atât: „Am un băiat, născut ieri, de sfinții Arhangheli. E bun, zdravăn, sănătos. Îl cheamă Mihai”. Auzise doar un oftat de ușurare la telefon și Suzana închisese imediat. „Sper să nu fi avut timp ăia să localizeze convorbirea. Dar cum să-l fi anunțat altfel?”. Călin își dăduse toată osteneala să se-mprietenească peste ocean, în State, cu Dan Dumitriu, despre care știa că este-n corespondență cu Suzana. Spre a nu părea suspectă, „Claudia” îi scrisese Suzanei abia la o lună după nașterea lui Mihai. „Draga noastră. Nu poți ști cât ne-am bucurat că ai un copil. Să ne trăiască și să fi venit pe lume într-un ceas bun. Te strângem tare în brațe Claudia, Dan, Sabina și Sorana. P. S. Așteptăm poze”.

Între patru ochi, Dan îi spusese lui Călin: „Îmi pare rău că nu e-al meu copilul ăsta”, ceea ce pe Călin îl unsese pe suflet. Suzana regreta că bunicii ei n-apucaseră să-și vadă strănepotul. „Suzana, mamă, caută și fă un copil, măritată, nemăritată. Nu te uita la gura mă-tii. Rău îmi pare că nu te văd și eu la casa ta. Și dacă te măriți, mamă, cunună-te la popă, că cică altfel tot ce dai de pomană nu e primit”. Cât s-ar fi bucurat, săracii, să vadă că nu li s-a stins neamul. Cât au trăit, Suzana le-a cumpărat tot ce era mai bun de la „Capșa”, ca să le-ndulcească niște zile al căror sfârșit îl prevedea. Le-a cumpărat calorifere electrice, pentru ca să nu-i oblige „să-și mai pună o haină pe ei”; locatarii din bloc fiind toată ziua plecați, cei care mai rămâneau pe-acasă se mulțumeau cu ceva căldură dimineața și seara. Ca să le poată oferi bunicilor asemenea lux la care ei, sărmanii, protestau – „Suzană, mamă, de unde-atâția bani de lumină?” – Suzana a-nceput să dea

meditații. Avea mângâierea că făcuse tot ce-i era-n putință să le-ndulcească viața bunicilor ei și-n felul ăsta pe-a tuturor ai casei.

Venirea lui Mihai pe lume însemnase o mare bucurie pentru Costel Mănoiu și una moderată, ba chiar simulată, pentru Marioara. Suzana mersese la slujbă până în preziua nașterii. Își păstrase tot concediul pentru perioada post-natală. Când venise cu mașina s-o ia pe Suzana de la maternitate, lui Costel Mănoiu îi dăduseră lacrimile în clipa-n care-și luase nepotul în brațe. Ce-avea să zică lumea că nepotul lui n-avea tată în acte – să fie sănătoasă! Marioara îl luase și ea-n brațe pe nepot și-i spusese fiică-sii: „Să-ți trăiască și să nu-ți pară niciodată rău că l-ai făcut”. Ultima parte a urării nu-i picase bine Suzanei. I se păruse chiar că-i menea a rău. „Problema e cine stă cu el când termini tu concediul post-natal. Că doar n-o să-ți lași slujba ca să-l crești”. „Dac-aș putea să mă pensionez ar sta cu el tata-al lui mare”, zisese Costel Mănoiu.

Era o aluzie la faptul că Marioara continua să lucreze, deși îndeplinea toate condițiile de pensionare. Spitalul o aprecia atât de mult, încât o rugase să lucreze cât avea ea să dorească. „O să fie nevoie să găsim pe cineva care să stea cu el măcar până mă-ntorc eu de la slujbă”. „Să găsești, vrei să spui, că eu în treaba asta nu m-amestec. Nu vreau. Să-mi aud vorbe că aia pe care aș găsi-o eu nu face, nu drege”, zisese Marioara. „În trei luni de-aici încolo, oi găsi pe careva”, se gândise Suzana să mențină o atmosferă cât de cât pașnică măcar în prima zi a venirii copilului acasă.

La o lună de la nașterea lui Mihai, exact când sosise ilustrata semnată „Claudia, Dan, Sabina, Sorana”, Suzana primise un telefon. „Alo, doamna Suzana Mănoiu?”. „La telefon”. „Sun din colțul străzii. În zece minute sunt în fața blocului dumneavoastră și am să vă dau un pachețel de la Claudia Zegler. Dacă sunteți bună să coborâți un minut”. În timp ce-și trăgea niște cisme-n picioare și-și punea paltonul, Suzanei îi bătea inima ca un clopot, fiindcă i se păruse foarte suspect acest telefon. În fața porții se afla un bărbat ca la patruzeci și trei-patruzeci și cinci de ani, cu-o căciulă de vidră și cu-o scurtă gri „Alain Delon”, ținând în mână un pachet destul de mare.

Suzana-i întinsese mâna, în timp ce bărbatul o privea fix în ochi. „Eu sunt Suzana Mănoiu”. „Iar eu sunt fratele lui Călin”, și-i întinsese cu-o mână buletinul de identitate la foile cu numele și cu poza. „Vă rog să poftiți în casă. Nu sunt decât eu cu băiețelul”. „Cu nepotul meu adică”. Doctorul Claudiu Iovan voise mai întâi să-și vadă nepotul, lângă al cărui pătuț pusese pachetul. „Frumos copil. Acum aș vrea să mă conduceți la baie, la baie, nu

la „cabinet”. Suzana îl condusese la baie și se pregătise să iasă. Doctorul Claudiu Iovan, că asta-i era meseria, o luase de mână și-i făcuse un semn din cap să nu plece, apoi dăduse drumul la duș, la maximum, și la apa de la chiuvetă. Cu glas destul de scăzut îi spusese Suzanei: „Suzana, Călin te-ntreabă dacă vrei să-ți trimită lunar bani pentru copil sau să deschidă în Elveția un cont pe numele tău și-al băiatului, cu orice clauză dorești”.

Suzana, chiar dac-ar fi picat din nori și tot și-ar fi revenit mai curând decât în fața unei asemenea propuneri. Încremenise. Doctorul Claudiu Iovan o apucase de mână. „Te rog nu profita că sunt cardiolog ca să-mi devii pacientă”. „Domnule doctor, e-atât de neașteptat ce-mi spuneți încât nu știu ce să răspund”. „Gândește-te, sfătuiește-te cu cine crezi”. „Afară de dumneavoastră – a cărui existență acum o aflu – nimeni nu știe de mine și de Călin, așa că afară de dumneavoastră n-am cui să-i cer sfatul”. „Suzana, spune-mi, te rog, Claudiu, și să chibzuim împreună asupra unui lucru care e la fel de neașteptat și pentru mine ca și pentru tine”. „Eu am din ce crește copilul. Nici prin minte nu mi-a trecut să aștept ceva de la Călin”. „Ce știi tu despre Călin?”. „Atât cât mi-a spus el: unde lucrează, că e-nsurat cu-o avocată, că au doi copii. Eu nu l-am întrebat niciodată nimic și nici el pe mine. El avea însă mijloace să afle orice despre mine, foarte puțin dealtminteri”. „Ți-a spus cum a intrat în „instituție”?”. „Nu”. „La optsprezece ani a trecut Dunărea înot în Iugoslavia, cu-o iubită din lotul național de natație. S-au predat la sârbi. Pe dânsa au reținut-o, pe el l-au trimis înapoi în România, îți dai seama unde. Și decât să facă pușcărie, a preferat să fie student la Drept și ofițer la ei. Știind limbi străine, spaniolă, engleză, franceză, rusă, l-au folosit mult în străinătate și-n relațiile cu intelectualii”. „Nu-l cred în stare să facă rău nimănui”. „Nici n-a făcut. În străinătate a aflat cum încercau să ne tragă-n piept niște firme străine și relațiile dubioase ale unora autohtone, iar aici lașitate și mâncătorii. Oricum, o meserie deprimantă”. „N-am încercat să aflu mai mult decât mi-a spus el. N-am vrut să-i aduc nici un prejudiciu și n-am avut nici o pretenție pentru copil. Ce-ai face dumneata în locul meu?”. „Mai întâi, ce-ai face tu în propriul tău loc?”. „Cu lecțiile de matematică și cu salariul îmi pot crește copilul. Dac-aș ști că băiatul meu sau eu am putea ajunge vreodată-n Elveția aș prefera contul în bancă, decât să cheltui banii aici”. „N-avea nici o grijă că el vă poate obține pașapoarte”. „Aș vrea ca fiul meu să fie-anunțat de-acest cont după moartea mea. Nu știu de pe-acum cât ar ști să-și țină gura și nici cât s-ar lăsa pe tânjală cu gândul la acel cont”. „Eu aș face la fel, deci

rămâne contul. Ai să-i spui băiatului cine-i e tată?”. „Niciodată. Am să-i spun că înainte de-a ne căsători, tatăl lui a căzut cu avionul în care mergea undeva… Nimeni, în afară de dumneata și de mine, nu-i știe tatăl”. „Ține carta mea de vizită. Când mă suni îmi spui, de la un telefon public, sunt Adriana Nicolaescu. Te rog să nu eziți niciodată să mă chemi”. „Vreau să te rog acum ceva: nu cunoști pe cineva care să stea cu băiatul meu măcar cât sunt eu la slujbă?”. „Chiar azi o asistentă pediatră de la nevastă-mea din secție, pensionată de-o lună, a-ntrebat-o dacă nu cunoaște pe cineva cu un copil de crescut. Îți scriu și numele asistentei. Și nu uita să mă cauți la orice nevoie”.

Doctorul Claudiu Iovan își mai văzuse o dată nepotul. „E tare frumos. Și cu tine și cu taică-său seamănă. Să vă trăiască”. Îi sărutase mâna Suzanei, apoi o mângâiase pe obraz cu-amândouă mâinile. „Înțeleg de ce te iubește cine te iubește. Dac-ai ști cât îi lipsești, mai ales acum”. „Dar el mie”. Suzana închisese ochii și două lacrimi mari îi picaseră pe obraz. „Claudiu, spune-mi, te rog, dacă în profesia lui, Călin a făcut vreodată rău României”. „Mai bine s-ar fi omorât decât să facă așa ceva. E dreptul tău să ai dubii, dar să știi – și-o apucase de amândoi umerii – să știi că el își servește doar Țara”. Suzana oftase a ușurare. „Viață, viață, legată cu ață”. Doctorul stăm o vreme cu ochii-n pământ și-i spuse Suzanei: „Te rog să nu mă conduci”. Și doctorul Iovan o strânsese puternic la piept.

Pachetul de la „unchiul Claudiu” conținea lucruri de copil până spre doi ani, toate străine, nou-nouțe, și un șir de mărgele de plastic, lunguiețe, într-un celofan prin care străbătea miros de vanilie. Scria pe ambalaj franțuzește și englezește: „pentru perioada când le cresc copiilor dinții”. Apoi, un pachet mare pe care scria franțuzește: „scutece jetabile”. Impresionată de gestul „unchiului Claudiu”, primul impuls al Suzanei fusese să pună mâna pe telefon și să-i mulțumească. Își aminti însă că trebuia să-i telefoneze doar de la telefon public.

Peste trei zile, în familia Mănoiu apăru Olga Olteanu, asistenta recomandată de doamna doctor Iovan. Măruntică – să fi tot avut un metru cincizeci – tunsă scurt, căruntă, față rotundă, ochi verzi-albăstrui, un ușor prognatism, fundu-n vine, picioare scurte și-n formă de o, cu-o voce caldă și cu un zâmbet vioi, te simțeai în fața ei de parcă ai fi cunoscut-o de când lumea. La douăzeci de ani fusese mamă a două gemene, mame la rândul lor, tot la douăzeci de ani. La cincizeci și șapte cât avea acum, văduvă de cinci ani, era bunica a patru băieți, doi de șaptesprezece ani, doi de cincisprezece

ani. Părinții ei fuseseră oameni bogați, cu farmacie mare la Craiova, iar ea fusese nevastă de farmacist. Împreună cu bărbatu-său – cu cincisprezece ani mai în vârstă decât ea – se mutaseră la București în '46. Tată-său făcuse pușcărie pentru cocoșei și i se confiscase toată averea. Murise la un an după ce ieșise din detenție. Maică-sa avea acum șaptezeci și cinci de ani. După moartea lui taică-său, Olga Olaru își adusese mama în București. Făcuse și ea Pensionul de călugărițe unde-nvățase și Marioara Mănoiu. Cum îl văzuse pe Mihai îl luase-n brațe, iar el îi zâmbise cu gura lui știrbă și gângurise. „Frumos copil aveți, doamnă Mănoiu”, îi spusese Olga Olaru. „Doamnă Olga, spuneți-mi Suzana”. „Atunci și dumneata mie, tanti Olga”.

Marioara Mănoiu avea printre alte principii și pe-acela de-a nu-ți spune pe nume cu subalternii. „Dragă Suzana, când ai pe cineva angajat nu-i permiți să-ți spună pe nume”. „Mamă, eu am invitat-o să-mi spună pe nume. Are fete de vârsta mea. Apoi, să știi că a făcut liceul la voi, la călugărițe, la Craiova. Și a făcut o meserie ca și dumneata, ca să câștige o bucată de pâine. Tată-său, închis pentru cocoșei, averea confiscată, mort la un an după ce-a ieșit de la beci. Mamă-sa – fără pensie, fără nimic. Văduvă și ea, Olga Olaru, de-acum cinci ani. Un om necăjit. Vreau să se simtă la noi în casă ca un membru al familiei, nu ca o angajată cu ziua. Stă-n comun. Au ajutat-o copiii să dea acont la un apartament de două camere, pe Călărași. Crezi că plictiseala o mână de-acasă ori nevoia? De ce să nu vină la noi în casă cu drag și nu ca la pușcărie”. „Faci cum crezi: copilul tău, treaba ta. Numai să nu-și ia nasul la purtare și să facă pe stăpâna în casă”. „Pare o persoană cu bun-simț și cu educație”. „Rămâne de văzut”. „Bine-nțeles”, dăduse de la ea Suzana, pentru a pune capăt unei discuții dezagreabile.

Costel asculta fără să clipească măcar. Șapte ani câți petrecuse Olga Olaru în familia Mănoiu, cu Marioara și cu soțul acesteia fuseseră la „doamnă Olaru, doamnă Mănoiu, domnule Mănoiu”. Costel, riscând să-și supere nevasta, când se-ntorcea de la fabrică îi săruta mâna nu numai ei, ci și doamnei Olaru. Marioara se mai înmuiase în privința „tetei”, cum o numea față de străini pe Olga Olaru, văzând-o că nu se rezuma doar la-ngrijirea copilului, ci deretica prin casă, punea rufele la spălat, le călca, făcea și mâncare, adică se purta ca o femeie vrednică în propria gospodărie. Pe Suzana și pe copil îi iubea ca pe-ai ei. Cât timp Suzana a alăptat, Olga se prezenta cu băiețelul în brațe și spunea: „Mamă, noi am venit la restaurant, că e ora noastră de masă”. După expirarea concediului post-natal, Olga ducea băiatul de două ori pe zi, cu mașina Suzanei la Institut, la alăptat, deși

„dumnealui” trecuse la meniul variat compus de „Oo”, cum o striga el pe Olga. „Tanti Olga, îi ajunge cât îi dau să sugă dimineața și seara; ce te mai ostenești să vii cu el până la Institut?”. „Suzana, mamă, în treizeci și șapte de ani de pediatrie m-am convins că nimic nu imunizează mai bine decât laptele de mamă. Suge până la nouă luni și pe urmă închidem restaurantu' ăsta”. Odată măcar Olga nu făcuse aluzie la tatăl copilului sau să-ntrebe ceva în legătură cu familia Mănoiu. Evita pe cât îi era în putință să se afle-n prezența Marioarei, fiindcă o simțea ostilă nu doar față de ea, Olga, dar nu vedea nici un semn de afecțiune firească a unei bunici față de nepotul ei și mai ales îi simțea indiferența, dacă nu chiar disprețul pentru Suzana.

„Patrușdoi de ani e vârsta cea mai potrivită să faci un copil”, se exprimase într-o zi Marioara Mănoiu, față de Olga, pe tonul ei peremptoriu. Într-o zi dintr-acelea cu adrenalina crescută. „Trebuie să te gândești să ai vreme să-l vezi pe picioarele lui, mai ales când nici bărbat n-ai”. „Doamnă Mănoiu”, îndrăznise Olga să-i dea o replică, pe tonul ei blând și-mpăciuitor, „poți rămâne orfan și de pe urma unei mame de douăzeci de ani, poți rămâne orfan de-amândoi părinții, dacă așa ți-e scris. Bunicile, și chiar mamele noastre făceau copii până le ierta Dumnezeu – vorba ceea – și nu-și mai puneau problema că n-aveau timp să-i crească”. „Atunci se creșteau unii pe alții și nu rămânea niciunul al nimănui. Da-n capul fie-mii ce-o fi fost? Nu tu bărbat, nu tu frați, nu tu surori”. „Doamnă Mănoiu, nu cred că Sanda, prietena Suzanei, la ce suflet are, s-ar îndura să nu-l crească și pe Mihai pe lângă fetița ei, dac-ar fi nevoie”. „La ce bărbat nebun are, îndoi-m-aș”. „Nici fetele mele n-ar avea inimă să-l vadă pe Mihai al nimănui”. „Ce i-o fi trebuind copil, nu știu”. „Cum ne-au trebuit și nouă, doamnă Mănoiu, ca să nu zicem c-am trecut prin viață degeaba”.

Mihai creștea frumos, cum scrie la carte, având și norocul de-a fi sănătos; avea două mari iubiri: pe Oo – Olga Olaru și pe bunicu-său. Copilul băgase de seamă că bunică-sii, care nu-l giugiulea niciodată, nu-i făcea plăcere să-l vadă cum stă lipit de poalele Olgăi și cum se cuibărește-n brațele bunicului. Bunică-sa nu-i spunea decât: „Asta nu-i voie; un copil se joacă numai în camera lui; nu-și împrăștie jucăriile-n toată casa”. Marioarei Mănoiu îi lipseau elanurile afective de care ea, copil, n-avusese parte – crescută de slugi în timp ce părinții-i umblau lela pe la petreceri și-și jucau averea la cărți. Cum nu simțise nici un copleșitor elan matern pentru un copil făcut cu un bărbat bun ca pâinea caldă, care ei îi era însă indiferent, nici față de nepot – despre al cărui tată își făcea închipuirile cele mai negre

– n-o sufocau efuziunile sentimentale. În familie, Marioara Mănoiu nu se străduise niciodată să simuleze ceea ce nu simțea. Nepotul îi semăna perfect din acest punct de vedere. În el apăruse însă devreme un spirit duplicitar: în fața bunică-sii își ascundea pornirile de dragoste față de cei iubiți și simula o perfectă indiferență pentru toți. Ceea ce observaseră cu părere de rău și „Oo" și Suzana. Se gândiseră însă că atrăgându-i atenția copilului asupra acestui comportament să nu-i stârnească o adevărată aversiune împotriva bunică-sii, față de care nu era greu să-i observi indiferența înciudată. „Oo", învățată de la slujbă cu grosolănia diferitelor categorii de oameni, se făcea că nu observă sabia mereu scoasă din teacă a Marioarei Mănoiu, compensată de afecțiunea copilului, de respectul și de drăgălășenia Suzanei și a lui Costel Mănoiu. „Oo" fusese șapte ani un stâlp de nădejde, prin abnegația și prin cinstea ei, prin firea blândă și-nțelegătoare, adevărat element de pace și de echilibru în casa Mănoiu.

Într-o seară, la ora unsprezece, una dintre fiicele Olgăi dăduse telefon să-i prevină că mamă-sa fusese internată cu „Salvarea", cu niște dureri atroce de abdomen. Internată în spitalul unde lucra doctorul Claudiu Iovan. Suzanei i se luminase la spital, așteptându-l pe Claudiu, pentru a-l ruga să intervină pe lângă vreun coleg de-al lui de la chirurgie abdominală, care să se ocupe atent de Olga. Merseseră amândoi la patul Olgăi, impresionată până la lacrimi când o văzuse pe Suzana încărcată cu ceai, cu compot, cu piure de morcovi. Medicul de gardă, un chirurg tânăr, competent și conștiincios, îi făcuse tot ce putuse atunci noaptea; îi prelevase și o lamă din intestinul gros – suspect – examinase lama la microscop și-i trimisese încă una pentru rezultatul de laborator care se dă abia la o lună. Chirurgul era sigur că avea de-a face cu un cancer de colon.

Suzana doar că nu leșinase. Claudiu Iovan o apucase pe după umeri. „Doamnă, sfatul meu e să fie operată imediat. Va urma o perioadă de anus artificial, apoi a doua operație, peste câteva luni, când se reface tranzitul și-ncepe tratamentul oncologic adecvat. Bineînțeles că aștept avizul profesorului". Într-un an și jumătate, Olga fusese operată de trei ori, avusese parte de chinuri pe care nu și le imaginează cine nu le-a cunoscut, consolată numai de dragostea familiei și mai ales de grija Suzanei, căreia doctorul Claudiu Iovan îi fusese alături mai mult decât un frate. El găsise pentru Olga persoana care să-i facă acasă perfuziile cu citostatice, persoană pe care el o plătea și venea săptămânal s-o vadă pe Olga, iar în faza ei terminală îi asigurase medicamentele menite s-o cruțe de dureri.

Discretă și delicată cum era, Olga n-o-ntrebase pe Suzana ce legătură era între ea și doctorul Iovan, dar în sinea ei îl bănuise a fi tatăl lui Mihai, care de altfel îi și semăna. Asemănare pe care-o băgase de seamă și Suzana. Olga Olaru se stinsese blând, ca o lumânare, cu fetele ei alături și cu Suzana care-o ținea de mână, străduindu-se din răsputeri să nu plângă. Loc de veci având doar la Craiova, unde erau înmormântați părinții ei, Olga își rugase fetele, ca și pe Suzana, să fie incinerată, spre-a le ușura tuturor acest ultim moment al părăsirii unei lumi în care nu se prea ținuse norocul de ea. Când Mihai văzuse, la crematoriu, catafalcul coborând și peste el închizându-se cele două capace metalice, se lipise de Suzana, o trăsese de mână în jos până la înălțimea lui și-i șoptise la ureche: „Mamă, și noi n-o s-o mai vedem niciodată pe „Oo”?”. „Nu, mamă, nu!”. Și Suzana, care până atunci căutase să-și țină firea, izbucnise-n suspine.

Pe chipul muribundei curgeau șiroaie de lacrimi. „Sfântă Fecioară, unde-o fi acum sufletul iubitei noastre Oo?”. „În loc de liniște și de pace cu adiere blândă”. „Sfântă Fecioară, Tu care poți vorbi cu ea, spune-i că o rog să aibă grijă și de copilul meu când am să plec eu. Că tare mult l-a iubit. Fie-Ți milă, Sfântă Fecioară!”.

Rezidenta iarăși ațipise. În acea aromeală a somnului parcă se văzuse într-un crematoriu și auzise o femeie suspinând. Se trezise brusc. „Doamne, ce să fie vedeniile astea și de ce ațipesc mereu?”. Tampona iară cu șervețele de hârtie fața scăldată-n lacrimi a muribundei.

Moartea Olgăi Olaru, acea admirabilă Oo, o zdruncinase pe Suzana mai mult decât moartea bunicilor ei. Aceia muriseră fără suferințele atroce prin care trecuse Olga, resemnată, perfect conștientă cu privire la boala și la sfârșitul ei. Când Suzana îi aducea calmante, Olga le sorta și le drămuia. „Ce faci acolo, tanti Olga?”. „Suzana, mamă, pe ăle mai puternice le păstrez pentru mai târziu… știi tu…”. „Nu vreau s-aud așa ceva. N-avea dumneata grijă pentru acel mai târziu, că nu te las eu fără calmante. Eu te rog un singur lucru: să nu te doară”. „Spune-i domnului doctor Iovan că și pe lumea-ailaltă am să mă rog de sănătatea și de binele lui. Suzana, mamă, la crematoriu să-mi facă o slujbă scurtă, o colivă pentru ridicat la „veșnica pomenire” și…”. „Și?”. „E prea scump și copiii ăștia ai mei o duc și ei destul de strâmt cu banii…”. „Ce e prea scump?”. „Corul. Nu știu ce mai știi când pleci de-aici, dar aș vrea să plec petrecută de-o cântare lină”. „Tanti Olga, îți jur că ai să ai cor”.

Suzana adusese un cor pe care-l plătise din banii ei. Fiicele Olgăi intraseră în panică, fiindcă ele știau că nu ceruseră cor. Suzana le șoptise să n-aibă grijă că asta o privea pe ea. Un cor al unor studenți de la Teologie. Tot timpul slujbei, Suzana o simțise pe Olga lângă ea, ca și când ele două ar fi-ngânat glasurile-acelea bărbătești ce intonau un cântec de leagăn, în care se povestea despre suflet și despre drumul lui spre Dumnezeu.

„Mamă, și noi n-o s-o mai vedem niciodată pe Oo?”. „Nu, mamă, nu!”. Pentru prima oară, la cincizeci de ani ai ei, întrebarea lui fiu-său îi pusese-n față moartea ca pe-un fapt înspăimântător. Această absență fără sfârșit, această ștergere din viața și din amintirea de zi cu zi a celor care continuă să trăiască după tine. Ce fioroasă nedreptate e uitarea și-n același timp ce balsam vindecător al durerii. „Doamne, ce lume ai făcut! Oare de ce?”.

„Doamne, ce s-o petrece oare cu noi când plecăm din viață? Ce, în afară de ceea ce-nvățăm la cursuri: „Încetarea funcțiilor vitale”? Ce, ce, ce?”, se-ntreba rezidenta tot mai tulburată.

În anii celei de-a doua „glaciațiuni”, cum îi numea lumea pe cei de prin '85 până-n '90, când încălzirea centrală cu gaze asigura maximum 9 grade Celsius în casă, Suzana își intensificase meditațiile până la epuizarea trupului și-a minții, ca să-și permită niște sobițe de teracotă, bine șamotate, încălzite electric. Dacă ar fi vândut toate bijuteriile și toate tablourile, date fiind cererea și oferta, ar fi asigurat încălzirea pe câteva luni. Dădea meditații unor copii și contra alimente. Avea mângâierea că ai ei nu răbdau acasă nici de frig, nici de foame. Costel Mănoiu, pensionar, avea încă de pe când era în slujbă o clientelă: unii îl consultau ca specialist în stiluri de mobilier și ca evaluator cinstit; altora le recondiționa și le lustruia mobila și nu se dădea-ndărăt nici de la lucrări de simplă tâmplărie. Cât de cât își ajuta și iubita lui de-o viață. I se rupea inima când o vedea pe Suzana că seara nici să vorbească nu mai putea.

„Ce-or fi având de gând ăștia cu noi?”, o-ntreba uneori Costel Mănoiu pe fiică-sa. „Cred că vor să ne rărească prin foame și prin frig. Eu mă-ntreb însă ceva la care nu aflu nici un răspuns: Dumnezeu de ce-a făcut lumea? Și de ce e atât de strâmbă?”. La Institut fuseseră debranșate toate prizele ca nu cumva să se folosească aparate de încălzire. Cine-avea termos își aducea de-acasă ceai fierbinte. Alții își improvizaseră niște arzătoare, folosind drept combustibil spirt medicinal de mirosea toată clădirea a ceva între cârciumă

și spital. Lucrau oamenii cu mănuși cu vârful degetelor tăiat, iar când și-așa le-nțepeneau, își vârau mâinile la subsuori ca să le mai dezmorțească.

Pentru prima oară-n viață, Suzana regretase că adusese un om pe lume. Știa că tatăl copilului avea posibilități să-l scoată din Țară și chiar și pe ea, dar nu făcuse un copil ca să-l trimită în America de Sud, iar ea nu și-ar fi lăsat părinții singuri pentru nici un confort din lume. Își pierduse orice speranță de mai bine. Ca să facă față unor asemenea condiții de existență, le considera ca făcând parte din destinul ce-i fusese hărăzit.

În acest timp, al congelării fără concursul nici unui aparat frigorific, li se schimbase și directorul: își ceruse pensionarea, pentru a nu fi invitat să plece, fiindcă fiu-său emigrase-n Elveția, sub pretextul unei căsătorii cu-o tânără de pe-acolo care-i ceruse mâna. După câte spume făcuse la gură întru elogierea Partidului și după câte specializări își acordase-n Occident, își luase măsurile de-a nu-ncasa oarece huiduieli chiar de la cine nu s-ar fi așteptat. Plecase fără măcar să treacă prin birouri ca să-și ia rămas-bun de la oamenii care-i fuseseră ani și ani subalterni. În locul lui venise-un economist, macedonean, negru ca noaptea și slab ca moaștele sfintei Filofteea, care doar el știa ce spune, cât de-ncurcată pronunție avea. „La noi în Ardeal, despre ăia care vorbesc ca directorul nostru se spune că vorbesc „împulecat”, se exprimase o colegă în biroul unde lucra Suzana. Politicos altminteri, „împulecatul”: trecuse prin fiecare birou, se prezentase și invitase pe toată lumea să nu se sfiască a-i deschide ușa pentru orice fel de problemă.

În decembrie 1989, când pe străzi se petrecea ceea ce-avea să se numească Revoluție – botezată așa și dintr-o inerție de gândire potrivit căreia orice schimbare ar fi o revoluție – directorul, „împulecatul”, convocase iute o ședință cu toți salariații și le comunicase cu dicția lui impecabilă: „Să nu vă pună mama dracului să ieșiți pe străzi să vă-mpuște ăștia. Eu să știți că vă-ncui în Institut”. Și se ținuse de vorbă. De la un restaurant din apropiere, el și femeile de serviciu aduseseră o dubiță de mâncare pentru două zile și lumea se-așezase la coadă pentru a-și ridica fiecare porția. Își anunțaseră toți familiile că erau consemnați în Institut.

Costel Mănoiu nu-l dusese pe Mihai la școală până după Sfântul Ion, abia reușind să-l țină-n casă. „Bunicule, hai și noi la Revoluție, ca toată lumea”. „Puiul bunicului, o să ai tot timpul să te bucuri de urmările Revoluției; acum să ne mulțumim cu televizorul”. Când începuse fenomenul „Piața Universității”, Costel Mănoiu nu mai avusese încotro și

trebuise să-și ducă nepotul „să văd eu cu ochii mei, bunicule, că am opt ani și-o să țin minte toată viața”.

Acolo se recita, se cânta, era parodiat Eminescu la un televizor și se vorbea din balconul de la Geologie; mișuna de lume luminată: unii care trecuseră pe la Aiud, pe la Gherla, pe la Sighet și tânjeau după dreptate și care măcar își descărcau sufletul strigând cât îi ținea gura „Jos comunismul, moarte Securității!”, dar și mai multe foste mărimi în Partid, cu neamul lor, care brusc își întorseseră cojocul. N-aveau loc năpăstuiții regimului comunist de profitorii lui. Trecuse și Suzana o dată, o singură dată, prin Piață, „locul liber de comunism”, și cu cine dăduse nas în nas? Cu fostul ei director și cu nevasta acestuia. „Bună ziua”, salutase Suzana. „Am venit aici să-mi ard carnetul de partid”, îi explicase el Suzanei prezența în acel loc. „Acasă n-aveți chibrituri? Și de ce să-l ardeți, tovarășe director, când ați avut atâtea foloase de pe urma lui? Eu n-am avut de pe urma carnetului meu decât de plătit cotizații și totuși nu-l ard. Dacă vreți să vă anihilați trecutul, ardeți-vă pe dumneavoastră. Bună ziua”. Îi era atât de scârbă de-a o fi-ntâlnit și pe fosta lor șefă de cadre, cu ecuson de „golan” în piept, încât Suzanei îi venea să verse.

Acasă, părinții ei, ascultând cu tot mai multe semne de-ntrebare ceea ce se băsmea la televizor, se-ntrebau unul pe altul cine-avea să conducă Țara în urma Revoluției. „Comuniștii în alte costume”, răspundea sec Marioara Mănoiu. „Tu ce zici, Suzană, tată?”. „Au să conducă niște șmecheri învățați să prostească lumea. Că doar nu-ți închipui că niscaiva oameni cinstiți, iubitori de Neam și de Țară”.

Anul 1990 însemnase pentru Suzana cel mai urât și mai deprimant an din viața ei. Dac-ar fi murit în regimul comunist, niciodată n-ar fi bănuit câtă murdărie și câtă ipocrizie zăceau în oameni. Totul semăna cu-o revărsare a unui canal colector de excremente. Mulțumea lui Dumnezeu că Sanda, doamna Agata Manoilescu, mamă-sa, Farmacista, Grigore Antoniu și nevastă-sa n-o luaseră prin porumbi; nu se erijau în campioni ai disidenței și-ai anticomunismului, nu dăduseră buzna prin tot felul de alianțe, care de care mai vehemente, mai vigilente și mai puse pe păpat „sponsorizări dezinteresate”, unele provenite din Apusul foarte-apropiat. Dacă nu erai chiar prost bătut în cap, citeai un articol într-un ziar și ghiceai la iuțeală cine finanța gazetarul ca și pe analiștii-discursagii de pe la televiziune.

Grigore Antoniu, un eminent ofițer chimist ajuns muncitor specialist în lacuri și-n văpsele în fabrica de mobilă de unde ieșise la pensie o dată cu

inginerul Costel Mănoiu, nu se considera victimă a regimului comunist. „Dacă eu mă socotesc victimă, ce să se considere ăi care-au scăpat cu viață din pușcăriile politice?”.

Marioara Mănoiu era cea mai sceptică în privința urmărilor Revoluției. „Dacă voi vreți să numim harababura asta cu terorism fără teroriști, cu „spontaneitate” pusă la punct de cine trebuie, Revoluție – Revoluție să-i zicem. Dar dacă așteptați marea cu sarea de pe urma ei, o să mai trăim și-o să mai vedem”. „Marioaro, dragă, tu le vezi pe toate-n negru. Măcar magazinele o să fie pline cu de toate. N-o să mai stăm la cozi”, zicea Farmacista. „Dora, dragă, între negru-nchis și roz bonbon sunt multe culori. Noi o să rămânem tot la culoarea „șoarece mort”. Vitrinele-au să fie pline. Totul e să ai bani să cumperi și să nu te duci la magazine ca la muzeu”. „Măcar de frig n-om mai tremura”. „Nu uita că tot de la ruși au să ne vină gazele. Voi prea uitați de Malta. Nu credeți că ăi doi binefăcători ai omenirii, Bush și cu Gorbaciov, s-au înțeles amical ce parte de lume să belească fiecare? Dar ce să ne dăm cu presupusul? Om trăi și-om vedea”.

Și văzuseră că după ce „nu ne vindem țara” o dădusem pe comision; că inflația avea regim de aluat cu multă drojdie; că în case, 15 grade erau un lux la cei cu termoficare, iar la cei cu centrale proprii o temperatură impusă de pungă. Sobițele de teracotă, bine șamotate, încălzite electric funcționau în casa Mănoiu ca și pe vremea celei de „a doua glaciațiuni”, doar cu intensitate mai redusă dimineața și seara când era pusă-n funcțiune centrala blocului.

„Am învățat la sociologie că în orice regim social o treime din populație stă pe loc, o treime urcă, o treime coboară. Noi facem parte din cea care stă pe loc, măcar pentru moment. În regimul comunist n-am îndurat catastrofe familiale; să sperăm că n-om muri de foame, nici de frig în noul capitalism atât de mult visat timp de patrușcinci de ani”, conchidea Marioara Mănoiu, care-avea marea calitate de-a nu lua acont nici pe supărare, nici pe fericire.

În ianuarie 1990 se pensionase. Împlinise șaptezeci de ani, îi ajungeau patruzeci și cinci de ani de slujbă, dar ceea ce-o determinase de fapt să-și părăsească postul fusese atmosfera de vrajbă și de intrigi din spital, devenită de nesuportat.

Suzana trebuia să rămână în atmosfera fetidă a Institutului – care nu făcea decât să repete ceea ce se-ntâmpla în toate instituțiile – fiindcă avea doar cincizeci de ani. Mută și surdă ca și pe vremea comunismului, își

vedea conștiincios de temele ei și nu schimba cu lumea din jur decât atâtea cuvinte câte impuneau chestiunile profesionale. Așa cum își ținuse gura în timpul comunismului avea să și-o țină câți ani mai avea până la pensie. Maică-sa îi fusese un bun dascăl de istorie: „Suzana, dragă, ticăloasă a fost lumea de când se știe și-așa o să fie pân-o pieri. Niciodată n-a fost raiul pe pământ și nici n-o să fie. Românul spune că ăl de doarme pe pământ n-are cum să cadă. N-ai iluzii, n-ai ce pierde. Și mai zice românul: „schimbarea domnilor – bucuria nebunilor”. Iar din punct de vedere personal, pentru puțini oameni viața e-o bucurie; pentru cei mai mulți e-o corvoadă”.

Nu-i fusese greu Suzanei să priceapă că pentru mamă-sa viața era o corvoadă conștiincios îndeplinită. „Suzană, tată, nu m-aș fi așteptat ca după atâția ani de comunism să văd atâta tâlhărie-n țara asta, atâta batjocură față de bunurile adunate de amărâtul ăsta de popor cu sudoare și cu sânge. Mi-am dorit să trăiesc măcar o zi după Ceaușescu. Acuma-mi pare rău că n-am murit până-n '89. Aș fi murit cu-o speranță. Poate generația lui Mihai s-o ducă mai bine”. Așadar, Costel Mănoiu tot nu-și putea izgoni toate iluziile. Suzana tăcea, fiindcă deși între ea și maică-sa nu exista pic de tandrețe, ceva le unea: lipsa de iluzii.

La sfârșitul lui '90, doctorul Claudiu Iovan o căutase pe Suzana: îi transmisese numele băncii elvețiene și numărul contului în care îi depusese bani Călin. El o-ntreba dacă dorea să-i trimită prin cineva de-ncredere dolarii, sau să-i păstreze-n contul din Elveția, sau să-i investească în ceva, de preferință într-un teren. „Claudiu, dumneata ce-ai face în locul meu?”. „I-aș învesti într-un teren. Banii se devalorizează în toată lumea”. „Ai dreptate. Să-i investească într-un teren unde crede el că e mai bine. Mihai va fi pus la curent abia după moartea mea. Dacă mor până să-și facă o meserie, te rog din suflet să ai grijă și de el”. Claudiu Iovan ridicase două degete în semn de jurământ.

Din 1982, când se născuse Mihai, și până-n 1989, Călin mai venise-n România de patru ori. Cu vechiul lor sistem de-a comunica, el și Suzana reușiseră să se vadă, Suzana venind și cu Mihai în locuri aglomerate. Se făcuseră că nu se cunosc, conform convenției stabilite dinainte. Călin și Suzana se vedeau, numai ei doi, într-o mașină banală, care lua totdeauna drumul pădurii Băneasa. Conveniseră de la-nceput asupra versiunii cu privire la tatăl lui Mihai, mort în accident aviatic, până la optsprezece-douăzeci de ani ai băiatului, când tatăl, căruia nu i se pomenea numele, ci numai profesia – avocat – era eventual declarat un străin cu nevastă și cu

doi copii. În iunie 1989, la ultima lor întâlnire, Călin îi spusese Suzanei că în România avea să se-ntâmple o schimbare spectaculoasă. „În bine?”, întrebase Suzana. „Rămâne de văzut”, răspunsese sceptic Călin. „Voi, oricum să nu cumva să v-amestecați printre manifestanți. Eu în Țară nu mă mai întorc, dar voi, oricând rămâneți ai mei și-am să fac tot ce-ai să crezi tu de cuviință, tu, singurul om pe care-am să-l regret când am să plec din viață”.

La vârsta când Mihai își întrebase mama cine-i era tată, spre a nu-l face pe copil să urască acest personaj nevăzut-necunoscut, Suzana-l declarase dispărut într-un accident aviatic tocmai când erau pe punctul de-a se căsători. „Mamă, și n-ai nici o poză de-a lui?”. „Dac-aș fi avut-o ți-aș fi arătat-o”.

De când se știa pe lume, Costel Mănoiu nu se simțea mai temător față de oameni decât după 1989. Generația părinților lui, cei găsiți în bloc pe când se mutaseră ei acolo, murise. Generația aceea îi considerase pe Mănoi niște viituri, niște mahalagii ajunși în centru, deși nimeni n-avusese niciodată ceva să le reproșeze. După '89, doar soția generalului și fiică-sa, Gabriela, cu un al treilea soț și cu fata ei, avută cu doctorul Trestian, mai rămăseseră din vechea garnitură de locatari ai blocului. Pe unii actuali, dacă i-ar fi-ntâlnit pe stradă n-ar fi știut că-i sunt vecini. Rămăsese uimit polițistul de sector când, adresându-se familiei Mănoiu pentru a se interesa de-un anume locatar, și Costel și Marioara Mănoiu îi spuseseră că nici n-auziseră de-asemenea persoană. „Cum se poate, domnule Mănoiu, sunteți doar șase apartamente, și nu vă cunoașteți între dumneavoastră?”. „Știu că e de necrezut, domnule subofițer, dar asta e. Noi, eu și nevastă-mea, suntem pensionari; fata noastră pleacă la slujbă cu noaptea-n cap, nepotul – la școală. De când stăm în blocul ăsta, de dinainte de '50, o vorbă n-am schimbat cu vecinii noștri. Nici cu foștii, nici cu actualii”. Când se mutaseră-n bloc, obișnuiți să se aibă cu vecinii ca și cu niște rude apropiate, Mănoii, mai ales coana Safta și dom' Tudose, fuseseră șocați și întristați de felul cum li se răspundea, din vârful buzelor, la bună-ziua. E drept că oamenii aveau de ce să se ferească unii de alții. După '89, divergențele ideologice îi făceau să se teamă unii de alții mai abitir decât de fosta Securitate.

Pe vreme bună, Costel Mănoiu se-așeza pe banca de pe terasă și ținea-n mâini fluierul lui taică-său, cu gândul la viața pe care-o lasă omul în urmă. Și simțea o mare-amărăciune pentru mai tot ce trăise: o tinerețe care parcă

nici nu existase, o căsătorie convențională și ternă, frontul care-l lăsase cu un picior țeapăn, o iubire pentru o femeie care luptase din greu să-și crească doi copii, o ființă alături de care i-ar fi fost drag să trăiască de n-ar fi fost părinții și Suzana, cărora nu vrusese să le-amărască viața. Obligația de-a-l duce la școală pe nepot și de-a-l aduce la prânz acasă ajunsese chiar o plăcere. Se oprea zilnic în piața Amzei, se uita la flori și asculta amuzat conversațiile dintre țărani și precupeți. Era mulțumit să-i controleze nepotului lecțiile la matematică, după ce i se traduceau enunțurile din germană-n română, fiindcă trecuse destulă vreme peste germana învățată de Costel Mănoiu.

Într-o zi când se-ntorceau de la școală, bunic și nepot, un domn din vecini îl întrebase dacă n-ar fi vrut, fără nici un ban, un cățel de trei săptămâni, un retriever auriu. „Eu vreau”, răspunsese dintr-o suflare Mihai. „Domnule, vă mulțumim, dar să le-ntreb și eu pe nevastă-mea, pe fiică-mea. Eu, să spun drept, aș vrea cățelul, dar știți și dumneavoastră cum sunt femeile…”, răspunsese prudent Costel Mănoiu, căruia și după cincizeci și doi de ani de căsătorie îi era frică de gura nevesti-sii ca de bombe. „Eu vi-l dau ca să-l vadă și doamnele, și dacă nu-l vor, îl aduceți înapoi”. Și le prezentase un ghem gălbui-auriu, cu două crăpături în chip de ochi, de-un albastru-ntunecat, părând gata să se-nchidă de somn. „L-am botezat Oro”. Oro avea în jurul gâtului, de-aceeași grosime cu trupșorul, o panglică roșie și era dat cu un parfum scump, declarat de doamna Mănoiu „Chanel cinq”. Mihai îl luase din mâinile stăpânului, îl strânsese la piept și-l sărutase cu pasiune.

La ora când se-ntorcea Mihai de la școală, cu bunicu-său, acasă era numai Marioara Mănoiu, care-i aștepta cu masa. Mihai alergase ca o furtună spre bunică-sa și cu un glas sugrumat de emoție îi spusese dintr-o suflare: „Bunico, uite ce-avem noi”, și-i întinsese cățelul. „Asta ce mai e?”, întrebase Marioara Mănoiu, nedumerită în primul moment de ceea ce-i pusese nepotul în brațe. „Un cățel?”, se minunase ea. „Da, bunico, un cățel; și e-al nostru, l-am primit cadou”. „Și ce să facem cu el?”. „Să-l creștem”. „Și cine să aibă grijă de el?”. „Eu”, răspunseseră-ntr-un glas Mihai și Costel Mănoiu. „Costele, copilul ăsta nu știe ce-nseamnă să crești un animal, dar tu, om în toată firea, ce minte ai de spui că-l crești tu? O să murdărească peste tot, o să roadă mobila. Doamne, cățel ne trebuia?”. Mihai luase ghemotocul auriu din mâinile bunicii și și-l lipise de piept. Îi curgeau lacrimile șiroaie în puful auriu al cățelului. „Marioaro, îți promit că eu am

să-i fac de mâncare, eu am să am grijă de el. Te rog eu din suflet, lasă-l și pe copilul ăsta să se bucure de ceva, să se lege de-o ființă. Noi suntem bătrâni pentru vârsta lui, nici mamă-sa nu e tânără. Să simtă și el că-l așteaptă o bucurie când vine acasă". „N-aveți decât să-l păstrați, treaba voastră, dar pe mine să nu contați c-o să am grija lui".

Suzana îl strânsese la piept pe Oro când i-l pusese Mihai în brațe, și simțise că-i bate inima ca la-nceputul unei iubiri. Numai când i-l aduseseră pe Mihai la supt, prima oară, la maternitate, mai simțise o asemenea căldură și-o amețeală ca acum. Ceva din viața fragedă a boțului ăstuia auriu parcă i se scurgea prin vine. „Și tu te-ai prostit ca tat-tău și ca fiu-tău? Și ție-ți trebuie câine? Cred și eu: pleci dimineața și vii seara, iar Marița duce greul casei". „Mamă, știi bine că nu stau cu mâinile-n sân. Plec la slujbă, mănânc două sendviciuri și-un iaurt și bat Bucureștii-n lung și-n lat la meditații, ca să nu ne lipsească nimic. De când am plecat de la casa noastră și ne-am mutat în bloc mi-am dorit un câine, o pisică, o vietate care să ne înveselească viața. Dar n-am îndrăznit, fiindcă știam că n-ai fi fost de acord. Dumneata, eu, tata, suntem toți bătrâni. Copilul ăsta al meu simte și el nevoia de-o vietate tânără, drăgălașă. Să aibă și el responsabilitatea cățelului ăsta: cățelul lui". „O să aibă pe dracu!", răspunsese Marioara Mănoiu în chip de concluzie la pledoaria fiică-sii în favoarea cățelului.

Cu toată ostilitatea Marioarei, Oro devenise membru al familiei Mănoiu. Ocupându-se de el ca de-un copil – ceea ce-i stârnea un zâmbet ironic Marioarei – Costel Mănoiu reușise ca Oro să fie curat și disciplinat. Simțind că Marioara nu-l iubea, Oro făcea tot ce se pricepea el pentru a-i câștiga bunăvoința: când Marioara se uita la televizor își punea capul cu delicatețe pe labe, la picioarele ei și se uita duios spre ochii ei. Îi aducea papucii din cameră. O cucerise de fapt cu bunele maniere: deși castronul lui plin cu mâncare era pus lângă aragaz, nu se-atingea de el până ce nu i se spunea: „Oro, du-te și papă".

În primii trei ani, Mihai, cum venea de la școală, ieșea cu Oro la plimbare, spre bucuria copiilor din vecini care le făceau cortegiu și-i cereau băiatului voie să mângâie câinele. Oro se lăsa alintat, iar celor pentru care-avea o simpatie deosebită le lingea tandru mâna. Școala generală se terminase, Mihai intrase la liceu, iar Oro, ca orice jucărie învechită, era băgat în seamă de tânărul stăpân doar câteva minute, plimbările lor de altădată revenindu-i acum lui Costel Mănoiu, pe care de fapt câinele îl iubea mai mult decât pe toți ceilalți ai casei. La orice țârâit de sonerie la Mănoi

sau la vecini Oro lătra. Lătra și dacă o muscă bâzâia pe palier. Când cineva din familie ridica tonul, Oro apărea și el lângă beligeranți, mârâia scurt, apoi se vâra într-un colț. Socotea că-și manifestase dezaprobarea față de discuțiile în contradictoriu din familie și se retrăgea demn din fața unui asemenea spectacol.

De când Mihai se mărise și-și formase grupul lui, alături de care-și petrecea timpul liber, lui Costel Mănoiu-i pierise tot cheful de viață. Era convins că România se-ndrepta și mai ales era-ndreptată de alții pe-un drum greșit. Urmărind știrile de la televiziuni, citind presa, era tot mai convins că Țara-ncăpuse pe mâna unor mafioți care se făceau doar că sunt împărțiți în mai multe partide politice, pentru aburirea unei populații naive ce, din patru-n patru ani se-aștepta ca noii aleși să-și țină măcar în parte promisiunile din campaniile electorale.

„Suzană, tată, urâtă viață-am avut; în afara copilăriei și-a adolescenței, când nu-ți pui întrebări asupra existenței. Atunci aș putea spune că trăiești ca plantele. După '89, credeam, speram că atât cât mi-a mai rămas de trăit să pot trăi modest, decent, din pensia pentru care-am muncit o viață, nu să fii tu nevoită să-ți dai sufletul cu meditații ca să nu ne vindem din casă. Și dac-am vinde cât ne-ar ajunge? Mi-e milă de voi ăștia mai tineri și de copiii voștri. Chiar și pe vremea comunismului ăl mai negru, dintre 1947 și 1964, tot n-am crezut că România o să piară. Astăzi, tare mă tem că se pune la cale ștergerea ei de pe hartă. Dac-ai ști ce durere înseamnă asta pentru sufletul meu. Nu-mi mai pasă de viață. Plec din lume fără altă părere de rău decât că vă las pe voi în urmă, pentru un viitor în care nu văd nici o lumină cât de slabă”. „Tată, să ne comparăm cu alții care-au dus-o și-o duc mult mai rău decât noi. Nici dumneata nici eu nu putem schimba soarta României, cum nici pe-a noastră ca oameni n-o putem schimba. Și-n regimul comunist și-n ăsta, zis democratic, a trebuit și trebuie să ne-asigurăm un echilibru interior, un univers interior. Altminteri ne-am fi pus și-nainte și ne-am pune și-acum ștreangul de gât. Seara, înainte de-a mă culca, făcută zob de oboseală, îmi pun la casetofon Beethoven, Chopin, Vivaldi, ceva care să mă facă să uit mocirla-n care trăim. Sunt datoare să mai trăiesc pentru copilul ăsta: să-l văd în stare să-și câștige pâinea”. „Suzana, tată, eu am în față o singură mângâiere: mult a fost, puțin a rămas. Rău îmi pare că n-are și copilu' ăsta un tată care să vrea să știe de el. Nu te supăra pe mine, dar eu n-am crezut nici o clipă versiunea ta cu avionul”. „Tată, rămâne o taină între noi doi: tatăl lui Mihai e undeva foarte departe

de-aici, dar are grijă de copilul lui: îi depune bani în Elveția”. „Fata tatii, nu te supăra, e străin sau e român?”. „Român”. „Am să mor împăcat acuma că știu, vorba vine, cine e tatăl băiatului: tare m-am temut să nu fie vreo lichea, vreo secătură”.

Doamne, am făcut un copil cu un om despre care știu doar că l-am iubit și că m-a iubit. Dacă e să fiu sinceră cu mine, cred că acest om e un spion de clasă înaltă, firește, dacă mă iau după cultura lui, după maniere, după comportamentul față de mine. Fratele lui știe doar cum a intrat în Securitate. Și el și frate-său mi-au spus că n-a făcut rău nimănui. Inima-mi spune că e-adevărat. Rațiunea-mi este obnubilată când mă gândesc la el. Oricum, nespunându-mi decât mărunțișuri despre viața lui profesională, a vrut să mă ferească de posibilitatea unei eventuale descoperiri a legăturii noastre și de confruntarea cu „organele”. Astea chiar să nu fi știut nimic de legătura noastră? Și el de ce nu se mai întoarce-n România? Mă simt uneori ca una care-ar fi făcut un copil într-o gară, între două trenuri, cu un necunoscut. Necunoscutul ăsta e omul pe care l-am iubit din prima clipă când l-am văzut și pân-am să-nchid ochii”.

Rezidenta ațipise, n-ar fi putut spune cât timp. În vis îi apăruse un bărbat înalt, suplu, brun, cu ochi verzi ca iarba, ochi a căror privire o-nfiorase din cap până-n tălpi. „Domnule, cine sunteți dumneavoastră?”. „Un om ca toți oamenii, domnișoară doctor”. „Veți avea un rol în viața mea?”. „Nu. Am avut în multe alte vieți. Un rol foarte important – în viața pacientei care se pregătește de ultimul drum”. „Îmi veți mai apărea în vis?”. „Dacă mai ațipiți până la plecarea ei, da”. „De unde știți că ea pleacă?”. „Îmi spune ceva aici”, și străinul își dusese mâna la inimă. „Cum vă cheamă, vreți să-mi spuneți?”. „Nu, domnișoară doctor, nu”.

În 1995, Costel Mănoiu începuse să tușească sec, la fel ca dom' Tudose, taică-său, cu douăzeci de ani înainte. Fără a spune nimănui nimic, luase drumul „Filaretului” și, fiindcă insistase ca un om în deplinătatea facultăților lui mintale și mai ales plin de curaj, doctorul îi spusese cinstit diagnosticul și cât presupunea că mai avea de trăit. De cum se-ntorsese acasă, Costel Mănoiu își făcuse ordine-n acte, vorba vine, că oricum erau puse în dosare, pe fiecare scriind ce conținea. După cât slăbise în două săptămâni, Marioarei și Suzanei nu le fusese greu să-i ghicească boala. Nemaifiind în stare să accepte vreo comandă unde era solicitat, nu mai avea pretexte de-a pleca de-acasă ore-n șir. Pândea orice drum al Marioarei la cumpărături ca să-i telefoneze Mioarei Vlădeanu, care-aflând adevărul, în

loc de răspuns la ceea ce-i spunea Costel, îngăima două-trei vorbe printre hohote de plâns. Închipuindu-și cât suferea taică-său fiindcă nu mai putea schimba față-n față o vorbă cu singura femeie pe care-o iubise, Suzana-l lua cu mașina și-l ducea la Mioara sub pretext că-l scotea la o plimbare-n Herăstrău sau la Băneasa. Ceea ce n-o păcălea pe Marioara; știind că zilele bărbatului ei erau numărate încerca să-i îndulcească viața; își înghițea replicile tăioase și se făcea a crede-n plimbările la Herăstrău și la Băneasa. Costel Mănoiu nu vorbea de boală și-ncerca să se poarte ca un om sănătos. Slab ca o umbră, izbutea totuși să meargă singur la baie, să se spele, să se bărbierească, după care cădea într-un fotoliu, epuizat de efort de parc-ar fi urcat Everestul.

Când Suzana-i propusese pe ultima lui sută de metri să-l ia la plimbare, el îi șoptise: „Suzana, tată, s-a sfârșit. Mi-am luat rămas-bun de la ea. Te rog – și-i strecurase în mână un bilețel – s-o anunți când mor și când mă-ngropați". Când Costel Mănoiu se dusese prima oară la „Filaret", Oro-l condusese până la ușă și oftase ca un om. De când Costel era bolnav, Oro stătea numai lângă el. Iar cât Costel Mănoiu fusese-n sicriu pe masa din sufragerie, Oro nu se mișcase de lângă masă, culcat, cu botul pe labele dinainte, ridicându-se-n picioare doar când începuse preotul slujba de-nmormântare. Când scoseseră mortul din casă, Oro suspinase lung și-i curgeau lacrimi din ochii lui blânzi, negri. Vreo săptămână nu se uitase la mâncare. Trăise doar cu apă.

În capelă la Bellu, o doamnă îmbrăcată-n bleu-marine, stând alături de un sicriu, singură, avea ochii roșii de plâns. Blondă, subțirică, pieptănată cu un coc strâns la ceafă în care se zăreau și fire albe. Înainte de-nceperea slujbei, Marioara Mănoiu plecase de lângă sicriul bărbatului ei și se dusese spre doamna blondă. Suzanei îi înghețase sângele-n vine. Marioara Mănoiu pusese o mână pe brațul doamnei blonde și-i spusese cu-o blândețe care nu-i stătea-n fire: „Doamnă, eu știu cine sunteți. Veniți lângă sicriul lui Costel. El ar fi vrut să-l petreceți pe ultimul drum". Și Marioara Mănoiu o luase de braț pe Mioara Vlădeanu, iubita bărbatului ei, și-o așezase între ea și Suzana. „Mulțumescu-ți Ție, Doamne! Adevăr a spus cine-a spus că nimeni nu e nici atât de bun, nici atât de rău pe cât pare", gândise Suzana față de gestul neașteptat al maică-sii.

Marioara Mănoiu, Suzana și Mioara Vlădeanu nu se mișcaseră de lângă mormânt până ce nu văzuseră și florile și coroana așezate cum se cuvenea

peste pisania criptei ce-i adăpostea pe dom' Tudose, pe coana Safta și pe fiul lor.

La sfârșit, când se depărtaseră de mormânt, Mioara îi întinsese mâna Marioarei Mănoiu și-i șoptise cu glasul înecat de suspine: „Doamnă Mănoiu, vă mulțumesc din tot sufletul pentru cât de bună ați fost cu mine. Să știți că nu v-am dorit niciodată răul. Dumnezeu mi-e martor. El să-l odihnească pe cel plecat, iar pe dumneavoastră și pe fiica și pe nepotul dumneavoastră să vă aibă-n pază”. Și se depărtase luând-o pe-o alee laterală.

Peste șase săptămâni de la moartea lui Costel Mănoiu, Mioara Vlădeanu îi telefonase Suzanei și-o rugase să-i acorde o-ntâlnire. „Dacă mi-ați face favoarea să veniți la mine-acasă m-aș simți onorată”. „Spuneți-mi numai etajul și apartamentul, fiindcă adresa o știu și vin cu plăcere”. Un apartament de două camere, cu mobilă puțină dar de calitate, cu niște carpete orientale azvârlite ici-colo peste-un parchet ca oglinda, cu trei candelabre olandeze mici, de-o grație ce-ți atrăgea mereu privirea, cu perdele de dantelă de ață, locuința Mioarei Vlădeanu arăta o stăpână de-un gust rafinat, gust în care Suzana simțise și sufletul lui Costel Mănoiu.

Mioara o aștepta cu masa pusă. Cu farfurii de Meissen, cu pahare de cristal rubiniu, cu tacâmuri de argint așezate pe niște suporturi reprezentând ogari. Menú ales: ouă umplute, plutind într-un sos delicios, macrou pe-un strat de zarzavaturi marinate, piept de pui cu garnitură de mere coapte la cuptor și, ca desert, boules de neige, fel care fusese demult abandonat de gospodine, preparându-se prea anevoios. „Doamnă Vlădeanu, atâta m-ați răsfățat. Totul a fost ca la cel mai rafinat restaurant. Dar cu boules de neige-ul m-ați făcut praf. Din 1977, de când a murit bunica, Dumnezeu s-o odihnească, n-am mai mâncat așa ceva”.

Pe-un gheridon, în rame de argint, de epocă, erau două fotografii: una înfățișa un domn și-o doamnă, părinții Mioarei, alta pe Costel Mănoiu pe la patruzeci de ani. Amândouă – sepia. „Doamnă Suzana…”. „Spuneți-mi Suzana”. „Și mie spune-mi Mioara, deși aș putea să-ți fiu mamă”. „Bine, Mioara”. „Suzana, pentru acont la apartamentul ăsta am vândut toate bijuteriile rămase de la mama, dar ratele mi le-a plătit Costel. Eu n-aș fi avut de unde. Prin urmare s-ar cuveni măcar pe trei sferturi să fie-al dumitale”. „Bine, Mioara, dar ai doi băieți, iar eu am casă”. „Băieții mei au plecat din '90 în America, la unchiul lor, fratele bărbatului meu, care n-are copii, are o avere frumușică, iar între timp i-a murit nevasta. Cumnatu-meu

este – era – ofițer de geniu. A căzut prizonier la nemți în 1945. Lagărul în care se afla el a fost eliberat de americani și așa a ajuns el în America. Bărbatul meu era ofițer de cavalerie. A murit pe frontul de la Iași. Deși în '40 aveam doi copii, făcuți unul după altul, fiindcă-mi trăiau părinții, m-am înscris la Litere și Filosofie. Când murea bărbatu-meu pe front, eu îmi luam licența magna cum laude. Am fost profesoară de franceză și de latină până-n 1948, când m-au dat afară pe bază de origine socială. Tata a fost amiral. Am fost mulțumită că m-au angajat vânzătoare la o loterie. Am ieșit la pensie de la un magazin de filatelie. Vreau totuși să-ți las dumitale apartamentul, fiindcă așa ar fi drept". „Mioara, dă apartamentul cuiva care să-ți fie de-ajutor la o nevoie, fiindcă eu duc asemenea viață încât n-aș fi în stare să-ți port de grijă așa cum s-ar cuveni. Poate ai pe cineva care, în schimbul acestui apartament, atât de frumos și de rafinat, ți-ar purta de grijă". „O am pe fiica soră-mii, profesoară pensionară, singură, văduvă, cu băiat în Canada. Ar fi bucuroasă dacă și-ar vinde apartamentul ei, am avea niște bănuți și-am sta amândouă-mpreună; dar m-am gândit că drept e să-l moștenești dumneata, fiica lui Costel", și-o podidiseră lacrimile. Suzana o luase-n brațe și-o strânsese puternic la piept. „Mioara, eu știu cât te-a iubit tata și că dumneata ai fost bucuria vieții lui. Te-am prețuit pentru discreția dumitale și pentru a-i fi respectat un cămin în care, fără s-o spună, s-a simțit totdeauna ca într-un penitenciar. Nu s-a-nsurat din dragoste cu mama, iar ea n-a știut să câștige tandrețea sufletului unui asemenea om. Mama este un om cinstit, capabil, eficient, un bun tovarăș de drum, dar nu numai că nu știe să-și apropie oamenii, dar cred că nici n-o interesează. Nici nu cred c-a fost geloasă pe tata. Fiind deșteaptă, a-nțeles că aici tata găsea tot ce-i lipsea acasă și că astfel îi era ei asigurată liniștea". „Niciodată n-am vrut să-i stric lui Costel casa și dac-ai ști ce remușcări aveam că iubeam un om însurat. Dar dragostea n-alege. Am avut și eu ocazii să mă recăsătoresc, dar nu m-am îndurat să mă despart de el, deși el mă-ndem-na să-mi fac o situație cât mai bună. Dar știam cât am fi suferit amândoi pentru mai binele ăsta. Simt că viața mea s-a dus odată cu el. Nu mai am pentru ce să trăiesc. Dar știu c-am fost iubită și că am iubit".

Suzana se ridicase să plece. Mioara se-apropiase de ea cu-o cutiuță de pluș verde. „Suzana, astea te rog să le primești. Sunt daruri de la Costel". Într-o ramă fin împletită din trei fire de aur, rotundă, se aflau fixate, fiecare în altă culoare de aur, o cruce, o ancoră și-o inimă, în mijlocul căreia era înfipt un rubin mic, roșu ca sângele. Acest pandantiv fusese prins pe-un lanț

alcătuit din mici cuburi îmbinate, lanț care în bijuterie se numește venețian. Din cutiuță, Mioara mai scosese un inel de aur, de-un galben intens, cu un rubin caboșon de-o culoare superbă. Mioara îi pusese Suzanei inelul pe inelarul mâinii stângi, lângă o verighetă de platină, bătută în briante. Era rândul Suzanei să plângă. Două inele – două iubiri. Cel cu briante – un dar de la Călin, cel cu piatra de-un roșu spre grena, semn al dragostei dintre tatăl ei și Mioara. „Mioara, dacă ai nevoie de ceva cheamă-mă. Îl înțeleg pe tata că te-a iubit. Ai o dulceață și-o blândețe atât de rare la oameni”. „Și dumneata la fel, Suzana. Cred că și dumneata ai fost și-ai să fii mereu iubită”.

După moartea lui Costel Mănoiu, Oro devenise pentru Marioara cea mai apropiată ființă și poate singura asupra căreia-și revărsa niște surse de tandrețe nebănuite nici chiar de ea însăși. „Oro, vino la mama, puiul mamei drag”, o auzeai spunându-i câinelui și când erau numai ei doi în casă, dar și de față cu alții. De când se știa pe lume, Suzanei nu-i fusese dat s-o audă pe maică-sa spunându-i altfel decât „Suzana, vino la masă; Suzana, fă; Suzana, drege”. Cu un instinct pe care oamenii l-au pierdut – așa cum, fără pregătire prealabilă, au pierdut capacitatea de-a înota la orice vârstă, cum înoată toate animalele – Oro simțea care dintre cei trei oameni alături de care trăia avea cea mai mare nevoie de prezența și de afecțiunea lui. Oriunde se afla Marioara Mănoiu el era nelipsit, căutându-i privirea și lipindu-i-se de picioare, ca ea să știe că nu e singură și că un suflet o iubește. Seara se-așeza în dormitor, lângă pat, în partea unde dormise Costel Mănoiu. Marioara, în sufletul căreia se-așternuse un pustiu de la moartea lui Costel pe care, deși nu-l iubise, îl prețuise ca pe-un bun tovarăș pe povârnișurile vieții, îi făcuse cu mâna semn lui Oro să se urce-n pat. Nehotărât, Oro își pusese labele din față pe marginea patului și se uitase-n ochii Marioarei. „Oro, hai, vino la mama. Vino, ca să nu mai dorm singură”. Oro își punea capul pe perna care fusese a lui Costel Mănoiu și culcându-se pe-o parte, ca un om, căuta întruna ochii stăpânei, apoi își lipea botul de obrazul ei, după care se retrăgea cuminte pe locul pe care-l câștigase.

Farmacista, după două luni de zăcere, perfect conștientă, în urma unui ușor spasm cerebral ce-i încetinise mișcările, murise în 1996. Sanda și Suzana se duceau mereu s-o vadă ca să nu se simtă abandonată, suportând privirile suspicioase ale celor două nepoate – moștenitoarele – care o clipă nu-și lăsau mătușa singură cu vizitatoarele. Față de-o asemenea atitudine, Sanda le spusese pe șleau: „Dragele noastre, să știți că nu vrem să

moștenim nimic de la Dora, nici eu, nici Suzana, nici măcar o ceașcă ciobită, așa că puteți să vă vedeți de treabă cât suntem noi aici, că n-o să ne dea nici bijuterii, nici bani dosiți de voi”. „Fetelor” – li se-adresa Farmacista prietenelor ei mai tinere – „nu-mi pare rău că mor, fiindc-am trăit după pofta inimii. De umblat am umblat, am văzut lumea, am bătut muzeele, teatrele, concertele, opera, m-am iubit cu cine-am vrut, sănătoasă am fost. Ce să mai cer de la viață? Nepoatele au să fie mulțumite cu ceea ce le las. Ca să nu le complic viața, le-am spus să mă incinereze. Iar voi nu fiți triste, că fiecare cu mosorul nostru – atâta ață, atâta viață”.

Nepoatelor le ceruse să aibă tot timpul o șampanie bună, pusă la frigider. Cu un sfert de oră înainte de-a muri le ceruse să aducă trei flute de cristal și să destupe șampania. „Dora, știi bine că n-ai voie pic de alcool”, săriseră-ntr-un glas cele două nepoate. „Uite că acum am voie orice. Nimic nu-mi mai poate face rău. Stați liniștite, nu vă speriați: vă asigur că s-a terminat. Am eu semnele mele”. Băuse două flute de șampanie pe nerăsuflate. „Mă simt de parcă plutesc”. Pusese capul pe pernă și plecase cu zâmbetul pe buze, într-o zi frumoasă de toamnă, senină cum îi fusese sufletul.

Urmase doamna Agata Manoilescu, mama Sandei. Zăcuse biata de ea șase luni cu un cancer la ficat, ceea ce pe Sanda, care-și adora mama, o adusese într-o stare de nedescris, având de suportat și disperarea tatălui ei vitreg, pentru care Agata însemnase totul în viață. „Sanda, tu ai fost bucuria vieții mele, cu toate ghinioanele tale: de bărbat n-ai avut noroc, fiică-ta frumoasă e, deșteaptă e, dar și-ncăpățânată ca un catâr. Zile ușoare din partea ei nu cred să ai. Bine-ar fi să mă-nșel. Tu mi-ai fost cel mai bun prieten, m-ai răsplătit cu bunătatea și cu firea ta generoasă de toate eșecurile vieții mele. Îmi pare rău că n-am să-mi văd nepoata la casa ei și pe tine liniștită. Am o rugăminte: să ai grijă și de taică-tău vitreg. Știu că nu l-ai considerat niciodată de nivelul nostru, dar să nu uiți c-am fost icoana vieții lui. Roagă-te lui Dumnezeu să-mi curme suferințele mai repede. Să nu te superi, dar eu nu mai pot îndura. E cumplit să-ți dorești moartea și firesc să ți-o dorească ceilalți, din caritate. Dac-ai ști ce-nseamnă ca totul să-ți devină egal. Ca în afară de-o durere sfâșietoare să nu mai existe nimic pe lume. Sanda, de ce nu-mi pui calmantele lângă mine ca să-mi pot întrerupe chinul? De teama lui Dumnezeu? Ți se pare că te-ar judeca fiindcă n-ai mai suferi și tu pe lângă mine? Ciudată concepție aveți voi, credincioșii, despre

Dumnezeu! Dacă lași un om să sufere, fără nici o speranță, unde vă e credința în mizericordia divină?”.

După moartea maică-sii, Sanda avusese o perioadă în care umblase ca năucă. La toate argumentele Suzanei, care-i fusese alături tot timpul, răspunsul era: „Nu mă pot obișnui cu gândul că n-am să-i mai pot vorbi niciodată, că n-am s-o mai strâng în brațe și să-i spun cât o iubesc”. „Sanda, știi foarte bine că-n viața viitoare ai să fii din nou lângă dânsa”, îi spunea Suzana care, deși credea într-o „lume de apoi”, n-o concepea ca pe-o translatare a celei pământene pe alt tărâm. De câte ori se gândea la această „lume de apoi” își spunea: „Am să am o eternitate în care să mă tot lămuresc”.

Marioara Mănoiu, deși atee, și socrilor și soțului ei le făcuse toate pomenirile, așa cum scrie la carte, fiindcă știa că asta și-ar fi dorit ei. Considera toate religiile drept invenții omenești, mijloace de-a marca evenimentele dintr-o viață și de-a le imprima un anume fast, ca și un stimul de solidaritate socială. O colegă de spital, ținând de-o sectă, îi spusese că toți membrii acesteia dădeau la comunitatea lor zece la sută din ceea ce câștigau, pentru a-i ajuta pe cei în nevoie, aparținând bineînțeles aceleiași credințe. „Cum altfel vă-nchipuiți, doamnă Mănoiu, că noi, zece copii de acar și de femeie de serviciu, am fi ajuns toți să facem o Facultate? Nu vă spun ce ajutoare primim din exterior: tone de alimente și de-mbrăcăminte”. „Bravo vouă!”, își exprimase Marioara Mănoiu sincer admirația față de-o asemenea organizație socio-religioasă. Dacă ar fi fost singură pe lume, nu credința, ci interesul ar fi mânat-o spre-o astfel de sectă.

Chimistul, prietenul lui Costel Mănoiu, împreună cu nevastă-sa, își urmase copiii emigrați în Occident din 1990. Sanda rămăsese cu fiică-sa care, în ciuda unor mărunte tulburări ale copiilor la pubertate, nu-i făcuse nici un fel de supărări; și cu-al doilea soț al maică-sii, căruia îi asigura o vagă liniște, cu-o sticlă de-o jumate de vodcă zilnic.

Mihai, băiatul Suzanei, devenea tot mai închis în el însuși, tot mai arțăgos la cea mai mică observație, și tot mai ostil față de maică-sa. Prin moartea lui Costel Mănoiu, pierduse ființa la care ținuse cel mai mult. Bunică-sa-i era indiferentă, ca de altfel și el ei. Maică-sa-l înciuda cu povestea despre tatăl lui, mort într-un accident aviatic. „Mamă, dar omul ăsta care mi-a fost tată era generație spontanee? N-a mai rămas nimeni din familia lui ca să-i văd măcar poza? Iar tu cui îi spui că n-ai nici o poză a unui om care urma să te ia de nevastă dac-ar fi trăit? Vrei să-ți spun ceva?

Toată povestea asta cu avionul e bună de-adormit copiii. Eu am depășit vârsta la care s-o mai cred”. „Mihai, crezi că la vârsta pe care-o ai acum poți da dreptul unui om să aibă o taină a lui?”. „Lasă-mă, te rog, cu vrăjelile”, și Mihai îi întorsese maică-sii spatele.

În asemenea momente, Suzana regreta că n-acceptase renta lunară pe care i-o oferise Călin, în loc să-i fi adunat avere lui fiu-său în Occident. Faptul de-a-și fi mâncat timpul, de-a-și fi tocit nervii cu meditațiile în loc să fi trăit boierește cu banii de la Călin i se părea cea mai mare tâmpenie din viața ei. Și totuși, dragostea de mamă dădea-n cap rațiunii: până ce n-avea să-l vadă pe Mihai cu-o meserie, în stare să-și câștige pâinea, ea n-avea să-i pomenească nimic de fondul din Elveția.

În 1990, Suzana intrase în legătură cu Banca de-acolo, care-i trimitea în fiecare semestru cota investițiilor imobiliare făcute la cererea ei, ca titulară a fondului, fiu-său fiindu-i unicul moștenitor. Pentru ca Mihai să nu afle de legătura mamă-sii cu banca elvețiană, Suzana își închiriase o căsuță poștală undeva la un alt oficiu decât cel de care-aparțineau teritorial. În anul 2000, când Suzana împlinea șaizeci de ani, inima îi dăduse primele semne de oboseală. Profesorul Claudiu Iovan, după ce-i făcuse toate investigațiile posibile, o diagnosticase: cardiopatie ischemică. Nimic îngrijorător dacă urma un tratament continuu, dacă-și făcea control periodic, sau de câte ori ceva i se părea-n neregulă; dar mai mult decât orice trebuia să ducă un regim de cruțare fizică și psihică.

Temându-se de-un stop cardiac în timp ce-ar fi fost la volan, într-o circulație dementă ca-n București, gândindu-se la oamenii nevinovați pe care i-ar fi putut omorî ori schilodi, Suzana-și vânduse mașina, așa cum o vânduse și tată-său, când își aflase diagnosticul, iar maică-sa, când ieșise la pensie. Îi cumpărase lui Mihai o „Dacie” nouă, fiindcă mijloacele de transport în comun nu erau de demnitatea lui și-n cele din urmă nici „Dacia”, printre mașinile de miliarde ale unor colegi pentru care Facultatea era un moft, în nici un caz ceea ce le-ar fi oferit o pâine când ei veneau de la tort-diplomat, în cel mai nefericit caz.

Când Suzana vrusese, într-o sâmbătă, s-o ducă Mihai la cumpărături cu mașina, băiatu-i spusese că n-are timp și-n general să nu conteze pe el în treburile gospodărești. „Atunci, dă-mi cheile să mă duc singură”, zisese Suzana. „Mașina mea eu o conduc și numai eu. E clar?”. Suzana luase căruciorul de cumpărături și, fără nici un cuvânt, pornise la piață. Din acea zi, Marioara Mănoiu îi spusese fiică-sii: „Suzana, e copilul tău, să-ți trăiască

și să fie sănătos, dar eu de azi înainte, la masă cu el nu mai mănânc, nici vreo vorbă nu mai schimb cu el și să nu cumva să vină la moartea mea, că din sicriu sar și-i ard două perechi de palme. A știut ea Claudia de ce l-a lăsat dracului și dusă a fost!”. Marioara Mănoiu își vânduse haina de bizam, își cumpărase un televizor pentru camera ei, ca să nu mai dea ochii cu nepotu-său, iar banii care-i mai rămăseseră îi schimbase pe dolari.

De când inima nu-i mai funcționa cum trebuie, Suzana dădea meditații numai la ea acasă și numai pe alese. După două ore – primele – îi spunea solicitantului dacă-l accepta sau nu. „Dragul meu, draga mea, cu ceea ce știi, oricât aș lucra eu cu dumneata nu intri anul ăsta la Facultate. Ar însemna să-ți iau banii degeaba. Ți-ar trebui de-acum înainte cam trei ani de meditații, fiindcă-n momentul de față nu știi nici abeceul matematicii și nici pe-al fizicii”.

Cei trei Mănoi în viață, Marioara, Suzana, Mihai aveau fiecare un alt program, ceea ce-i făcea să se-ntâlnească întâmplător. Marioara mânca totdeauna singură, Suzana și Mihai mai mâncau din când în când împreună, sâmbăta și duminica. „Mamă, oricât te-ar fi supărat Mihai cu indiferența lui față de grijile casei, te rog măcar să mănânci cu noi când n-are el alt program, să avem și noi cât de cât un aer de familie”, încercase Suzana s-o-mbuneze pe maică-sa. „Fată dragă” – îi răspunsese Marioara fiică-sii – „mie când mi-a ieșit un om de la inimă, pe viață mi-a ieșit. Eu nu m-amestec între tine și fiu-tău, dar, dorindu-i numai bine, vreau să mă scutesc de-a-mi face nervi. Familie… aer de familie. Suntem trei locatari care trăim fiecare pe contul lui: ne unește doar același acoperiș sub care suntem obligați să trăim. Plăcerea mea a rămas lectura și câte-un film la televizor, în rest, burice goale, țâțe pe-afară, manele, o vulgaritate de-ți vine să plângi. Politicienii – făcuți ca de-o mamă și de-un tată: mint de-nghează apele și ne tratează ca pe niște idioți. Ori sunt deștepți și tâlhari, ori sunt proști făcuți grămadă, însă la tâlhărie le merge perfect mintea. Draga mea, în concluzie, ca să mă exprim elegant, am avut parte numai de timpuri de rahat. S-a ales praful de iluziile noastre și, mai rău, de familie. Fiecare cu norocul lui. Singura perspectivă luminoasă pentru mine este că mult a fost puțin a mai rămas. Măcar tu ai avut parte de dragoste…”. Această ultimă frază o-ntristase cel mai mult pe Suzana. Oare maică-sa n-avusese parte decât de-o viață convențională, o datorie îndeplinită și nimic altceva?

Vlad Tătăranu murise la șaizeci și doi de ani. Profesional i se recunoscuseră meritele: membru plin al Academiei Române, profesor

honoris causa al Universității din București și-al celei din Heidelberg, membru al multor societăți științifice străine. Două fete – doctorițe foarte apreciate, cadre universitare ca și mama lor, profesor plin. Suzana aflase de moartea lui la un buletin de știri, la televizor. În primul moment nici nu pricepuse despre cine era vorba. Chiar atunci sunase telefonul și Sanda îi anunța aceeași veste: „Suzana, a murit Vlad”. „Care Vlad?”, întrebase Suzana. „Suzana! Cum care Vlad? Vlad Tătăranu”. „Dumnezeu să-l ierte!”. „Poimâine e-nmormântarea”. Suzana tăcuse. „Nu vii la-nmormântare?”, o-ntrebase Sanda. „Ce să caut eu, Sanda? Pentru mine, el a murit de-acum patruzeci și șase de ani”. „Mă gândeam la un gest creștinesc”. „Sunt destui creștini și fără mine”.

Deși fire discretă cu sine și cu ceilalți, deloc bârfitoare, totuși Sanda simțise nevoia să-și manifeste indignarea pe care i-o provocase doamna profesor doctor Alina Tătăranu la-nmormântarea soțului ei. „În dreapta stăteau fetele cu ginerii, în stânga de ce umăr se rezema dumneaei? De-al amantului!”. „Sanda, relațiile dintre doi oameni le știu doar ei. Dacă Vlad s-a complăcut în situația din viață, de ce s-ar fi supărat s-o vadă continuată și de pe lumea cealaltă, presupunând că ea există?”. „Suzana, sincer, dar sincer: tu nu te-ai bucurat că nevastă-sa l-a-ncornorat pe Vlad?”. „Pentru asta ar fi trebuit să-l urăsc. Am suferit că m-a părăsit, dar nu l-am urât niciodată. Eu n-am puterea să urăsc. Meritele nu i le poate umbri faptul că nevastă-sa a avut un amant în văzul lumii. Dacă e o Judecată de Apoi, dăm seama acolo”.

„Sfântă Fecioară, cât am plâns când m-a lăsat băiatul ăsta, iar la moartea lui abia i-am recunoscut numele. Ce e-n mintea omului? Ce e-n sufletul lui? De ce atâtea lacrimi și-atâta uitare?”. „Ca oamenii să poată trăi, fată dragă”, îi răspundea Fecioara, învăluind-o într-un zâmbet blând și trist.

Domnișoarei rezident, în ațipirea ei, i se-arătă o tânără care-i părea cunoscută, plângând în gangul unui bloc. Se trezi brusc, suspinând. Îi șterse iară muribundei lacrimile ce i se-nnodau în bărbie. „Doamne, fie-Ți milă de ea!”.

Suzana îndurase greu despărțirea de Farmacistă, o ființă tonică, volubilă, care-ți dădea chef de viață, dar și despărțirea de Agata Manoilescu ale cărei chinuri nu le putea uita. Amintirea lor îi dădea o stare de neliniște și de-ngrijorare, nemaivorbind de cât de mult o prețuise pe doamna

Manoilescu pentru demnitatea față de toți și de toate. Ce dar de la Dumnezeu să nu intri-n panică în cele mai amare situații și să nu te plângi de nimic!

La despărțirea de Vlad, Suzana fusese rănită în fiecare fibră a ființei sale. Când se despărțise de Andrei simțise că se elibera de-un jug pe care nu era-n stare să-l poarte.

Prietenul ei Dan Dumitriu îi micșorase lumea prin plecarea lui.

Călin era bucuria, povara și chinul vieții ei.

În chip firesc o mai așteptau două despărțiri: de maică-sa și de Oro.

Marioara Mănoiu își fracturase femurul stâng și colul femural al acestuia. Ajutată de profesorul Claudiu Iovan, Suzana o internase pe maică-sa și tot prin el ajunsese la un mare profesor ortoped, care-o operase. Operația și procesul post-operator merseseră nesperat de bine. În ziua când trebuia externată, Marioara Mănoiu făcuse un infarct, care și el mergea nesperat de bine pentru o persoană de optzeci și patru de ani.

Marioara Mănoiu discutase deschis cu fiică-sa despre plecarea din lume. Suzana vrusese să rămână peste noapte cu maică-sa, care insistase ca fiică-sa să se ducă acasă. La douăsprezece noaptea, Oro începuse să umble prin casă, se urcase în pat la locul lui, se-ntorsese cu botul spre perna Marioarei Mănoiu, își îngropase tot capul în ea și gemuse sfâșietor. La acea oră, Marioara Mănoiu se stinsese în somn. Moartea fericiților. Mihai era plecat cu-o bursă-n Germania, așa că dorința bunică-sii de-a nu fi petrecută de el pe ultimul drum îi fusese-mplinită. O săptămână Oro își căutase stăpâna, băuse numai apă, ieșise în curte și se așezase lângă banca de sub castanul cu flori roz, loc atât de drag lui și celor pe care-i iubise cel mai mult, Costel și Marioara Mănoiu.

Suzana, ajutată de-o fostă asistentă de la ea de la spital, dusese greul casei. Tincuța Dănăilă era o femeie harnică, deșteaptă și cu simțul umorului. „Doamnă Suzana, mi-am cumpărat niște mărgele care au o etichetă pe care scrie „Hot fashion”. Cucoana care mi le-a vândut, la prăvălioara din colț, mi-a spus: „Doamnă, hot înseamnă fierbinte”, glumind. Iar eu i-am spus: „Cum dă frigul am să umblu numai cu ele la gât, că tot se scumpesc gazele”. Am crezut că moare de râs”. Tincuța afla motiv să se-amuze din orice. Îi era de mare ajutor Suzanei, care tot dădea la meditații ca să poată ține pasul cu scumpirea vieții. Din nefericire pentru Suzana, Tincuța trebuise să plece val-vârtej în Grecia, fiindcă născuse nepoată-sa, fiica uneia dintre fetele ei. Suzana găsise doar pe cineva care să-i ajute la curățenie o

dată pe săptămână. Persoana nu-l agrea pe Oro care, ca orice câine, năpârlea de două ori pe an. Deși Suzana-l peria zilnic pe terasă, era greu să nu rămână fire de păr și pe covoare. „Ce v-o fi trebuit câine, doamnă, nu știu. Și să-l mai țineți și-n casă, că nu puteați să-i faceți un coteț să stea afară!”. Suzana tăcea mâlc. Ce să-i explici cuiva pentru care un câine e doar un animal de pază și nu un suflet apropiat de sufletul tău, o iubire fără condiții, o iubire fără alt sfârșit decât cel lăsat de natură la tot ce e viu?

Într-o zi, Suzana a fost dusă cu „Salvarea” la prietenul ei, profesorul Iovan. Expunându-i toate riscurile, Iovan fusese pentru by-pass. Și-i reușise. Dacă viața Suzanei, măsurată ca ața pe mosor de Cel-care-le-hotărăște-pe-toate, ar fi fost dusă cum scrie la cardiologie, s-ar fi prelungit. Poate. Doar că Suzana se săturase de viață. Singura ei grijă era să nu-l lase orfan pe Oro.

Fiu-său, sub aspect profesional, se prezenta la standarde occidentale. Firma germană la care se-angajase era foarte mulțumită de el și-l trimitea mereu în străinătate. Ceea ce-o scosese pe Suzana din țâțâni fusese descoperirea că fiu-său făcea amor cu două femei deodată. Exemplu de discreție, în ceea ce-l privea pe fiu-său și nu numai, nu doar revolta, ci și curiozitatea o făcuseră să-și calce-n picioare principiile și calm – în vederea acestei convorbiri luase două „Meprobamate” – să-l chestioneze asupra acestui subiect. Fiu-său îi răspunsese foarte liniștit, bătând-o părintește pe umăr, ca pe-un copil naiv: „Mama mea dragă, azi asta e ceva obișnuit. Se face amor și-n două-trei cupluri la un loc. Asta cu două deodată e aproape desuet”. „Și fetele-astea cu ce se ocupă?”. „Una și-a luat doctoratul în fizică, alta – în biologie. Fete de foarte bună condiție și familială și intelectuală. Mamă dragă, e moda vibratoarelor, dac-ai auzit de-așa ceva. Sex-shop-urile ce crezi că vând? Să-ți mai spun o poveste edificatoare. Ți-l amintești pe Sașa Isaia, colegul meu cu bunică rusoaică? E de trei ani în Italia. Predă sociologie la un liceu și e translator de rusă. La Primăria din Milano l-au solicitat să fie translator pentru două rusoaice care-aveau drept de ședere trei ani în Italia și care cereau autorităților să meargă o lună în Rusia, să-și dea fiecare un doctorat. După ce treaba s-a lămurit, Sașa le-a întrebat pe fete ce ocupație aveau în Italia. „Prostituate. Muncim aici trei ani, câștigăm bani, în Rusia ne cumpărăm casă, mașină, ne deschidem o afacere. Cine știe ce-am făcut noi în Italia?”. Asta e lumea de-acum, mama mea dragă”. Și socotind că și-a lămurit suficient mama, băiatul o mai bătuse o dată părintește pe umăr și plecase la el în cameră pe care și-o-ncuia totdeauna când pleca de-acasă.

Suzana simțise că ceva s-a rupt în ea; legătura cu lumea, legătura cu fiul ei, care mai mult decât uimire îi crease o mare îngrijorare: „Doamne, uite ce las eu pe lume! Ce-o să se-aleagă de viața copilului meu, într-o asemenea lume care lui i se pare firească? Să fi spus toate astea numai ca să mă șocheze pe mine?”, îi plăcea ei să se-amăgească. Atunci se despărțise de fapt de lume. O lume în care nu-și mai afla locul. O obligase pe Sanda să accepte verigheta ei de platină cu briante, inelul, pandantivul și lanțul, darurile Mioarei Vlădeanu. „Suzana, dar ai să ai și tu nepoți, ai un băiat. De ce să-mi lași mie niște lucruri de familie și-atât de valoroase?”. „Pentru mine, prietenia ta e mai valoroasă decât orice legătură de sânge. Vreau să știu cui le las. Vreau să știu pe mâna cui ajung trei lucruri care ne-au fost cele mai dragi mie și tatălui meu”. În interiorul inelului erau gravate un an, o lună, o zi și litera C. În interiorul verighetei doar un C. „Sanda, verigheta este a mea de la tatăl lui Mihai. Inelul, lanțul și pandantivul ale unei femei pe care-a iubit-o tata. Ea mi le-a dăruit mie. Eu ți le las pe toate trei pentru tine și pentru fiica ta. Îți las și-un plic, ți-l dau, îl deschizi când mor. Înăuntru este alt plic pentru Mihai”. „De ce ești așa de sigură că mori tu înaintea mea?”. „Mi-a șoptit mie o păsărea”.

În plicul mare erau rânduite actele trimise de Banca din Elveția, un plic pe care scria „Sanda”, altul pe care scria „Mihai”.

„Sanda, prietena mea de-o viață, Dacă la moartea mea, fiul meu nu e-n Țară, nu-l anunța, ci te rog iartă-mă că te-ncarc cu-asemenea greutate, dar incinerează-mă și depune urna în cripta bunicilor mei, unde se află și urna mamei. Deși nu sunt o bisericoasă, ci doar cred în Dumnezeu, cheamă totuși un preot la crematoriu, mai mult pentru liniștea ta. Colivă știu sigur că ai să-mi faci. Nu anunța pe nimeni în afară de profesorul doctor Claudiu Iovan, telefon ###-#### și-atât. Te rog, nu te ține de parastase pentru mine. Din lucrurile mele, ia haina mea de blană și tot ce credeți tu și Ana. Restul – la un azil de bătrâni.

Mă ierți că nu ți-am spus până acum că tatăl lui Mihai trăiește și că i-a depus într-o Bancă-n Elveția ceea ce-ai să vezi în conturile din plicul mare, trase în trei exemplare xerox. În privința lui Mihai, contez pe sfaturile tale și-ale profesorului Claudiu Iovan, cel care, după cum știi, mi-a făcut by-pass-urile.

Iartă-mă că de-atâta vreme am ținut secretă existența tatălui lui Mihai și că nici acum nu-ți spun cine e. Nu-mi îngădui să dezvălui un secret, care nu mă privește doar pe mine.

Sanda mea, ești cel mai bun suflet de om pe care l-am întâlnit în lumea asta. Ți-ai lua pe umeri toată povara și toate durerile lumii dacă ți-ar fi cu putință. Mă rog lui Dumnezeu să te răsplătească pentru atâta bunătate și să-i dea noroc Anei după cum merită și după cât bine faci tu în lumea asta.

Dacă „lumea de apoi” este așa cum ne-o închipuim noi pe pământ, ne vom mai întâlni. Te numeri printre puținele suflete alături de care-aș vrea să mă mai aflu. Am ținut la tine cu tot sufletul și oriunde am merge după… Am să mă rog Lui pentru tine și pentru Ana.

Rămâi cu bine, prietena mea de-o viață, și Dumnezeu să te ocrotească!

Suzana”.

„Mihai, băiatul mamei, S-ar putea să fii lângă mine când îmi voi lua rămas-bun de la acest pământ, s-ar putea să nu fii. Caut-o pe Sandală și are să-ți dea niște hârtii foarte importante. Restul de acte ți-am arătat unde sunt, toate în ordine, pe căprarii.

Te rog să mă ierți pentru versiunea cu avionul, în privința tatălui tău. Trăiește și s-a-ngrijit tot timpul de soarta copilului său, adică de tine. Actele pe care le vei afla în plicul de la Sanda îți vor dovedi acest lucru. Dacă el va dori să vă vedeți, rămâne la latitudinea lui. Pot să-ți spun doar că e un om pe care l-am iubit și care m-a iubit. Amândoi te-am dorit. Nu ești un rod al întâmplării. Banii pentru incinerare i-am lăsat Sandei. Găsești conturile de bancă unde ești trecut ca legatar testamentar (pentru taxele de moștenire).

Dacă Oro îmi supraviețuiește, eutanasiază-l, ca să nu sufere. E bătrân și fără putere, dar a-nsemnat ani de bucurie pentru noi toți.

Băiatul mamei, te rog să mă ierți pentru tot ce ți-am greșit în viață, dar să nu uiți că eu am fost singura ființă care ți-a iertat orice. Mă rog lui Dumnezeu să-ți călăuzească sufletul și mintea!

Rămâi cu bine, Mama”.

Sunând-o la telefon pe Suzana de câteva ori și neprimind nici un răspuns, alarmată, Sanda luase drumul spre strada Labirint. Fără să mai sune, deschisese cu cheile pe care demult Suzana i le-ncredințase. Scara curată o pusese pe gânduri. „Suzana, Oro”. Nici un răspuns. Fotografia, lumânarea care încă ardea în farfuria cu apă ca și plicurile de pe masă o făcuseră aproape să leșine. În acel moment sună telefonul ei mobil: „Doamna Sanda, sunt eu, Victorița de la Cardiologie. Doamna Mănoiu e în comă la Terapie intensivă. S-a internat acum o oră”. Unde era Oro? Plecând val-vârtej, Sanda remarcă totuși dreptunghiul proaspăt săpat sub castan.

La cincizeci de ani ai ei, când îl luaseră pe Oro, nu se gândise la despărțirea de el și nici la a ei de lume. Se vedea acuma cu el sub castan, ținându-l în brațe și mângâindu-i urechile ca mătasea. Apoi, cu toată familia în parcul Herăstrău, iar Oro înotând în lac și uitându-se mereu după stăpâni cu un aer mândru: „Ei, ce ziceți voi de mine?”. Cât era de frumos, de inteligent și de civilizat de la mama natură, fiindcă afară de educația elementară pe care i-o dăduse Costel Mănoiu, Oro nu frecventase nici o școală de dresaj. Suzanei îi apăreau deodată în fața ochilor bunicii ei, ținându-se de mână; tatăl și mamă-sa, indiferenți unul față de altul ca și-n viață; Farmacista veselă, ca de obicei; doamna Agata Manoilescu, zâmbind discret, între ironie și tristețe, tot ca de obicei; Vlad Tătăranu tânăr, cu ochii lui ușor protuberanți care implorau parcă iertare; Oo cu brațele deschise; iar cu un pas în urma lor, Sanda, Andrei Tătăranu, Dan Dumitriu, Călin Iovan și profesorul Claudiu Iovan, ultimii cu ochi din care țâșnea iubirea. Suzana aștepta o vorbă măcar din partea unuia dintre ei. Se depărtau la un moment dat fără pic de zgomot ultimii cinci. După aceea, ceilalți șase.

„Sfântă Fecioară, asta a fost viața mea?”. Fecioara, tânără, frumoasă, o copilă ca în icoana rusească „adâncită” dădea aprobator din cap. „A fost bună, a fost rea?”. „A fost o viață de om”. „Sfântă Fecioară, n-am vrut să fac rău nimănui. Dacă l-am făcut fără să vreau, iertată să fiu!”. „Ai s-ajungi la cântarul care nu-nșală și care n-are două măsuri”. „Slavă bunului Dumnezeu! Pe lume am văzut mereu două măsuri”.

Dan Dumitriu, Andrei Tătăranu, Sanda, Călin Iovan, Claudiu Iovan se depărtau în timp ce ea le făcea cu mâna pentru a-și lua rămas-bun, cum face omul care pleacă într-o călătorie spre cei care l-au condus la gară. Ceilalți șase mai rămăseseră un timp, privind-o fără nici un cuvânt. Apoi se depărtară și ei. Și deodată țâșnise Oro și-i pusese botul pe genunchi, uitându-se în ochii ei.

Rezidenta se trezi din ațipire. O trezise un lătrat de câine galben auriu.

Muribunda rosti deslușit: „Oro, dragostea mea, nu pleca fără mine” și pe chip i se-așternu un zâmbet.

Toți cei de față se-ntrebară într-un glas cine-o fi fost Oro, în afara Sandei, care plângea și-o ținea de mână pe Suzana, și de rezidentă care spuse hotărât: „Oro e un câine”. Sandei i se tăiase respirația. După o vreme găsi putere să spună: „Oro a fost câinele ei pe care l-a-ngropat azi dimineață

sub castanul din curtea lor. Suzana se gândea cu groază că ar fi putut să moară ea înaintea lui”. Rezidenta, cutremurată, își făcu semnul crucii și ieși din încăpere clătinându-se: „Doamne, Dumnezeule, chiar așa să fie?”.

Înaintea ultimei suflări, Suzana Mănoiu mai avu putere să șoptească: „Oro, îți mulțumesc!”.

Toamna 2004-28 septembrie 2006

Agonia.

Cuvintele se sting și ele Pierzându-și sensul clar și clasic, Iar muzica din sacrul sunet Le moare-odată cu ființa Spre care le-ndreptăm cu gândul.

Când Nera n-are să mai fie, O să uităm cuvântul „croanțe”:

Drajeuri, dropsuri, concentrate Cu gust de zgârci, de os, de carne.

Le (c) ronțăia satisfăcută:

Noi o tot omeneam cu schimbul

— Întregul trib și pe-ntrecute -

Răscumpărând astfel o carte, Un manuscris, ori o gazetă, Pachetul de țigări, bricheta, Condeiul bont, niscaiva fleacuri…

… Nimicuri fără de valoare Pe care le șutea în șagă Și-apoi ni le-aducea, poznașă:

Râvnea a fi-n favor de lume, De față la taifas și dânsa, Ca să se bucure-mpreună Cu noi, familia ei dragă, Pe care-o păstorea, duioasă, Cu hachițe și cu fasoane De domnișoară cam bătrână Care-a rămas celibatară… (… Prenumele-și avea înscris, Trecut pe ușa de intrare, Printre-ale noastre. – n rând cu noi…).

Obtuzi, ne-nchipuiam ca proștii Că fata practică șantajul, În scopul unui plus de „croanțe” (Știută mită, mic șperț tandru, Să-i domolim zburdălnicia), Iar dânsa nu cerșea nimica:

Voia doar să-i fim vii alături.

Tânjea să ne mențină-n formă Și-ntr-o perpetuă alertă, Cu mintea-ntotdeauna trează, Ne-ngăduindu-și să ne lase Drept pradă bătrâneții repezi.

Zburda mereu, ca să ne-alunge Și plictisul și anosteala, Ferindu-ne de lunecare În cenușiu și în rutină, Spre-a ne stârni iar voioșia, Căci socotea că ăsta-i leacul Lehamitei și-al lâncezelii Ce-amenință să ne răpună.

Rostit din ce în ce mai rar, Cuvântul „croanțe” e-o parolă Secretă-n amintirea noastră…

Dar tot îi vom uita magia

— Ca-ntr-un blestem ineluctabil! -

Cum vom uita-o și pe Nera.

Cu-adevărat atunci muri-vom…

Februarie 2006
Romulus Vulpescu

SFÂRȘIT